

Liehuva liekinheitin

Sanomalehdistön näkemys Riitta Uosukaisesta *Liehuva
liekinvarsi*-kirjan kirjoittajana

8.2.2000
Anna Ryödi
Pro gradu -työ
Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Suomen kielen
Tekijä Anna Ryödi	
Työn nimi Liehuva liekinheitin: Sanomalehdistön näkemys Riitta Uosukaisesta Liehuva liekinvarsi -kirjan kirjoittajana	
Oppiaine Suomi	Työn laji Pro gradu
Aika 8.2.2000	Sivumäärä 129 s. + 11 liites.
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Vuoden 1996 syyskuussa eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen julkaisi osittain omaelämäkerrallisen kirje- ja puhekirjansa Liehuvan liekinvarren, joka aiheutti valtavan kohun lehdistössä ja muissa medioissa. Tämä tutkimus selvittää Riitta Uosukaisen julkisuuskuvaa lehdistössä tuon kirjan kirjoittajana. Tutkimuksessa tarkastellaan myös erilaisia suhtautumistapoja Uosukaiseen, ja pohditaan syitä julkisuuden voimakkaaseen reaktioon.</p> <p>Tutkimus kohdistuu lehdistön tuotoksiin. Tutkimusmateriaalina on käytetty uutisia, joissa Riitta Uosukainen esiintyy kirjan kirjoittajana, ja jotka julkaistiin levikiltään suurimmissa suomalaisissa lehdissä: kahdessa päivä- ja yhdessä iltapäivälehdessä viikon mittaisen jakson aikana heti kirjan julkistamisen jälkeen. Tutkimusasetelma on aineistolähtöinen.</p> <p>Tutkimuksen teoreettinen perintö tulee Norman Faircloughin (1992, 1995) edustamasta kriittisestä diskurssianalysista. Kieli nähdään dialogisena, sosiaalisena systeeminä, joka konstruoi yhteiskuntaa samalla kun yhteiskunta vaikuttaa kieleen. Mikä hyvänsä kirjoitettu tai puhuttu teksti tai diskurssi konstruoi viestintätapahtuman osallistujien identiteettejä ja heidän välisiään suhteita. Tutkimuskysymykset ovat pääasiassa yhteiskunnallisia, mutta niitä pyritään ratkaisemaan kielelliseltä pohjalta, analysoimalla tekstiä ja diskurssia tekstuaalisten, diskursiivisten ja sosiaalisten käytänteiden tasoilla.</p> <p>Analyyisin ensimmäinen osa selvittää, millaisia identiteettejä lehdistö rakensi Uosukaiselle. Hallitsevimmat identiteetit ovat julkisia, poliittisia identiteettejä (poliitikko, eduskunnan puhemies, ex-opetusministeri), kun taas vähäisempää osaa näyttelevät yksityiseksi luokiteltavat identiteetit (vaimo, ystävä, äidinkielenopettaja). Lisäksi aineistosta löytyy kirjailijan ja julkiksen identiteetit. Yhdessä jutussa esiintyy yleensä useita eri identiteettejä, jotka näyttäytyvät rinnakkain tai sekoittuvat toisiinsa. Aineisto osoittaa myös, että Uosukaisen käytöstä arvostellaan erityisesti sellaisissa tapauksissa, kun hänet nähdään korka-arvoisena poliitikkona, ei niinkään yksityishenkilönä. Puhemiehen nähdään käyttäneen valta-asemaansa väärin.</p> <p>Analyyisin toisessa osassa osoitetaan aineistoesimerkkeihin tukeutuen, että suhtautuminen Uosukaiseen ei ole yhdenmukaista, vaan kirjan kirjoittajaan suhtaudutaan erilaisin tavoin. Aineistosta löytyy hyväksyviä puheenvuoroja, mutta myös naurua ja paheksuntaa, joista viimeksimainitut ovat Kanervan (1994) mukaan yhteisön tavallisia suhtautumistapoja normien rikkomiseen. Tämän tutkimuksen käsittelemässä tapauksessa normien rikkoja kohtaa arvostelua, jossa käytetään runsaasti kasvoja suojelevia kohteliaisuusstrategioita, esimerkiksi ironiaa, pehmentelyä, epämääräisyyttä jne. Tämä voidaan nähdä osoituksena siitä, että yhteisössä on tapana suhtautua kunnioittavasti kansanedustuslaitoksen korkeimmille paikoille valittuihin valtiovallan edustajiin.</p>	
Asiasanat	kriittinen diskurssianalyysi, media, identiteetti, kasvot
Säilytyspaikka	Suomen kielen laitos
Muita tietoja	

1. Johdanto	1
1.1. Liehuva liekinvarsi-ilmiö	1
1.2. Tutkimusongelmat	2
1.3. Aineisto	4
2. Teoreettinen viitekehys	6
2.1. Identiteetti	6
2.1.1. Identiteetin kielellisyys	6
2.1.2. Identiteettien sosiaalisuus	8
2.2. Kriittinen diskurssianalyysi	11
2.2.1. Suuntaukset ja lähtökohdat	11
2.2.2. Peruseriaatteet	14
2.2.3. Analyysikehikko	17
3. Mediateksti tutkimuskohteena	22
3.1. Mediadiskurssin sosiokulttuuriset käytänteet	22
3.1.1. Median merkitys yhteiskunnassa	22
3.1.2. Journalismin luonne	24
3.1.3. Median ja politiikan suhde	25
Näyttämisen politiikka	25
Median ja poliittisten toimijoiden keskinäinen riippuvuus	26
Imagonrakennus	27
3.2. Median diskursiiviset käytänteet	29
3.2.1. Mediatekstit diskurssijärjestyksissä	29
3.2.2. Tuotteita määrittelevät tekijät	30
3.2.3. Uutinen - tyypillinen journalistinen tuote	32
Uutiskriteerit ja uutiskynnys	33
Päivä- ja iltapäivälehtien eroista	34
3.3. Median tekstuaaliset käytänteet	35
3.3.1. Median valinnat kohteen konstruoinnissa	35
3.3.2. Esittämistapaan ja kerrontaan liittyvät valinnat	36
4. Identiteetit mediadiskurssissa	37
4.1. Identiteettien muotoutuminen mediadiskurssissa	37
Uosukainen kuvauksen kohteena	39

4.2. Yksityiset identiteetit	39
4.2.1. Imatralaisten tuottamat identiteetit	39
4.2.2. Etunimen käyttö	41
Henkilöhistoria ja koulutus	45
4.2.3. Uosukainen oman identiteettinsä rakentajana	46
4.3. Poliittiset identiteetit	52
4.3.1. Puhemiehen asema tutkijan arvioimana	52
4.3.2. Oppositiojohtajan rakentamat identiteetit	55
4.3.3. Poliitikko työtoverina: Kokoomusväen äänet	57
4.3.4. Poliittisten identiteettien rakentuminen	59
Poliittisten identiteettien rakentamisen piirteitä	59
Kontekstin vaikutus tulkintoihin	63
Uosukainen stereotyyppiseen poliitikkoon verrattuna	64
4.4. Muita identiteettejä	67
4.4.1. Kirjailijaidentiteetti	67
4.4.2. Julkkisidentiteetti	68
4.4.3. Opettaja ja tutkija	72
4.5. Identiteettien sekoittuminen	73
4.5.1. Avioliittoon liittyvät identiteetit	73
Aviomiehen tuottamat identiteetit	73
Seksuaalisuus ikääntyvien avioliitossa	76
Rouva Puhemies	77
4.5.2. Esiintyjä katseiden kohteena	77
4.5.3. Karjalaisuus pääosassa	79
Karjalaispoliitikko arvioi kaltaistaan	79
Uosukainen karjalaisena	80
4.5.4. Kirjoittava poliitikko	81
5. Normit mediadiskurssissa	83
5.1. Normit ja moraalit	83
5.2. Osallistujien suhteet: kasvot	85
Kasvojen loukkaamiset Liehuvassa liekinvarressa	89
5.3. Normeja ja niiden esittämisen tapoja	90
5.3.1. Työyhteisön sisäiset normit ja puhemiehen asema	90

Puhemies vai yksityishenkilö	93
5.3.2. Seksuaalisuudesta puhuminen	94
5.3.3. Arvostelun epäsuoruus ja kohteliaisuus	95
5.3.4. Eri tahojen erilaiset normit	97
5.3.5. Eksplisiittisiä norminilmauksia: <i>“Jos Uosukaisen kannatus tästä kasvaa, minun on vaihdettava alaa”</i> , sanoo Esko Aho	99
5.3.6. Työyhteisön suhtautumistavat - <i>Puhemiestoverit ällikällä lyötyjä</i>	102
5.3.7. Ironinen toimittaja kriittisenä diskurssianalytikkona: <i>Kohuevakko sai synninpäästön</i>	104
5.4. Uosukaiskuvaan liittyneet odotukset ja vaatimukset	109
6. Päätäntö	111
6.1. Tutkimustehtävät ja teoreettinen viitekehys	111
6.2. Uutisissa esiintyneiden identiteettien ja normien diskursiivinen analyysi	111
6.3. Arvio metodeista ja tuloksista	118
Lähteet	120
Jutut	125
Liitteet	127

1. Johdanto

1.1. Liehuva liekinvarsi-ilmiö

Riitta Uosukainen, yksi valtakunnan poliittisesti näkyvimpiä henkilöitä, silloinen eduskunnan puhemies ja entinen opetusministeri, kirjoitti osittain omaelämäkerrallisen kirjekirjan, joka julkaistiin syyskuussa 1996. Kirja sisälsi Uosukaisen eri tilaisuuksissa pitämiä puheita, joita hän itse piti jollain tavalla tärkeinä, sekä kirjeitä hänen ystävilleen, perheenjäsenilleen, työtovereilleen ja muille ihmisille, enimmäkseen eläville mutta myös kuolleille, kuten hänen edesmenneelle isälleen. Kirjasta nousi melkoinen kohu julkisuudessa. Sitä käsiteltiin useissa eri tiedotusvälineissä ja siitä julkaistiin monenlaista materiaalia, niin vakavaa, pohdiskelevaa kuin huvittunuttakin; uutisia, kommentteja, pääkirjoituksia, kolumneja, pakinoita, yleisönosastokirjoituksia ym. Kirjan julkaisua voidaan pitää jo pelkän julkisuusreaktion perusteella jollain tapaa merkittävänä. Toisaalta voisi ajatella, että kirjan julkaisusta teki merkittävän vasta valtava julkisuus.

Julkisuudessa kirjasta käsiteltiin lähinnä kahta asiaa: ensinnä Uosukaisen avoimia rakkauskirjeitä aviomiehelleen, joissa Uosukainen kuvasi pariskunnan rakkaus- ja seksielämää, ja toisena kirjeitä poliitikkotovereille ja -tovereista, joissa nämä saattoivat kohdata ankaraakin arvostelua.

Uosukaisen Liekinvarsi-ilmiötä on pidetty akateemisestikin kiinnostavana: siitä on muutaman vuoden sisällä tehty joitakin opinnäytetöitä sekä laajemminkin julkaistuja tutkimuksia, esim. poliittisen uutisen dramaturgiaa ja uutisdraaman moraalia pohtii Kantola (1998), Uosukaisen saamaa kirjepalautetta on tutkinut Garam (1999).

Kirjan saaman suuren julkisuuden syitä voidaan etsiä esimerkiksi siitä, että Uosukainen sattui puhumaan sopivista asioista sopivaan aikaan ja sopivassa kontekstissa. Seurauksena oli, että hänestä tuli ilmiö. Kirjasta lehdistön puheenaiheiksi, ja “uusiksi asioiksi” nostettuja aiheita olivat puhe ikääntyvien ihmisten seksielämästä ja miksei myös suorapuheinen suhtautuminen kollegoihin julkisuudessa. Uosukainen onnistui yhteiskunnallisten prosessien muodostamassa kokonaisuudessa tuomaan esille nämä asiat juuri silloin, kun niille oli olemassa “sosiaalinen tilaus”. Kontekstina oli nuoruutta ihannoiva yhteiskunta, jossa seksistä kyllä puhutaan kyllästymiseen asti, mutta vanhuudesta ja erityisesti vanhenevien ihmisten seksuaalisuudesta

mieluummin vaietaan. Ikääntyminen pyritään estämään tai piilottamaan samaan aikaan, kun kansan ikärakenne kuitenkin muuttuu yhä vanhempaan suuntaan. Suuret ikäluokat, joihin Uosukainen itsekin kuuluu, alkavat ikääntyä eivätkä enää sovi median asettamaan nuoruuden muottiin. Poliitiikan osalta taas monet olivat tottuneet ja kyllästyneet poliitikkojen kierouteen ja laskelmointiin. Suorapuheisena poliitikkona, joka kirjassaan kertoo nauttivansa yhä viidenkymmenen ikävuoden jälkeenkin vireästä seksielämästä Uosukainen nostettiinkin lehdistön toimesta elinikäisen seksuaalisuuden, suorapuheisuuden ja aitouden symboliksi.

Vaikka munan ja kanan alkuperän suhde jääkin tässä tapauksessa arvoitukseksi - miten suurelta osin Uosukaiseen liittynyt julkisuuskohu oli seurausta yleisön aidosta mielenkiinnosta, ja missä määrin taas yleisön mielenkiinto heräsi medioiden ansiosta, valtavan julkisuuden myötä - mielenkiinto oli kuitenkin todettavissa. Olipa kyseessä ”tehtailtu tähti” tai yleisön itsensä löytämä suosikki, puhemiehestä tuli joksikin aikaa ristiriitaisia tunteita herättänyt symboli. Karvosen (1997: 213) mukaan ”lähettäjällä on mahdollisuus tuottaa viestejä tai merkkejä, mutta tämä ei takaa että näistä merkeistä tulisi kansan symboleita tai että merkit otetaan käyttöön siten kuin lähettäjä tarkoitti. (...) Poliitikosta voidaan kyllä semioottisesti rakentaa tietynlaista merkkikoostetta, mutta tämä ei takaa sitä, miten ihmiset merkityksellistävät hänet ja mihin käyttöön ihmiset omaksuvat hänet.” Uosukaisen lähettämät merkit eivät ainakaan hänen itsensä mukaan ottaneet tulta. ”Aiheista, joiden Riitta Uosukainen olisi toivonut herättävän keskustelua, kuten koulutus- ja sivistyspolitiikka, ei ole puhuttu sanaakaan.” (Uosukaisen haastattelu Annan viim. numerossa v:lta 1996.)

1.2. Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tavoitteena on analysoida, millaisen kuvan lehdistö rakensi Uosukaisesta Liehuvan liekinvarren julkaisemisen jälkeen, ja aineistoa tulkitsemalla selvittää, miten tämä kuva vastasi odotuksia, joita Uosukaiselle oli asetettu. Uosukaisen persoonaa ja ns. ”todellista olemusta” julkisuuskuvan takana ei tässä pyritä selvittämään, vaan tutkimuskohteena on ainoastaan julkisuuskuva, jonka lehdistö hänestä rakensi.

Ensisijaisena tutkimustehtävänä on selvittää, mitä erilaisia identiteettejä lehdistö Uosukaiselle rakensi, miten nämä eri identiteetit näkyvät aineistossa, ja miten ne painottuvat. Jotkut identiteetit ovat selvemmin näkyvillä kuin toiset. Yhdessä jutussa kenties painottuu esimerkiksi puhemiehen identiteetti, toisessa taas jokin yksityisistä identiteeteistä, kolmannessa ehkä näkyy useita eri identiteettejä, jotka saattavat vuorotella tai olla yhtä aikaa esillä.

Identiteetit saattavat olla myös keskenään ristiriitaisia - tarkoitus on tehdä havaintoja myös tavoista, joilla nämä ristiriidat ilmenevät. Identiteetin käsitettä on selvitelty jäljempänä kappaleessa 2.1.

Toinen tutkimustehtävä liittyy Uosukaisen toiminnan hyväksyttävyyteen. Mediateksteissä rakentuu puhemiehen eri identiteettien ohella myös käsityksiä siitä, millainen identiteetti on puhemiehelle sopiva: millainen käytös on puhemiehelle soveliaista, millaista taas ei pidetä suotavana. Tekstit kertovat siis myös siitä, mikä on yhteiskunnassamme hyväksyttävää. Aineiston pohjalta pyrin havaitsemaan kulttuurisia jäsenysmalleja, skeemoja. Fowlerin (1991: 43) mukaan skeemat ovat tiedostamatonta tietoa, jonka tietty ihmisryhmä jakaa, ja jonka avulla maailmaa jäsennetään. Skeemoiksi voi lukea esimerkiksi normit ja stereotypiat. Normin ja stereotypian eron näen siten, että normi voidaan ilmaista jonkinlaisena ääneen lausumattomana (joskus tosin myös eksplisiittisesti ilmaistuna) sosiaalisena käyttäytymissääntönä, kun taas stereotypia on yhteisölle tyypillinen käsitys tietystä asiasta. Näiden skeemojen perusteella Uosukaisen toimintaa arvioitiin. Paitsi arviointiperustana kulttuuriset mallit ovat siinäkin mielessä merkittäviä, että ne ovat osa kulttuurista taustatietoa, jonka pohjalta erilaisia identiteettejä tietylle henkilölle voidaan rakentaa. Yhteiskunnalliselle tasolle viety tutkimuskysymys on siis, millä tavalla Uosukaisen kuvataan toimineen odotusten mukaisesti tai toisaalta niiden vastaisesti.

Sekä identiteettien että kulttuuristen jäsenysmallien jäljille pyritään pääsemään tekstejä ja niiden kieltä koskevien alakysymysten kautta: Miten Uosukaista nimitetään? Millainen Uosukainen tekstien mukaan on? Millaisena hänet kuvataan? Miten häntä luonnehditaan? Millaisissa rooleissa Uosukainen nähdään? Mitä hän itse tekee ja sanoo? Millaista kuvaa hän itse luo itsestään? Kuka Uosukaisesta puhuu? Kuka esittää mielipiteitä hänestä? Miten mielipiteitä esitetään? Entä kenen oletetaan olevan kiinnostunut Uosukaisesta? Millainen Uosukaisen olisi pitänyt olla? Millainen kirja on? Millainen kirjan olisi pitänyt olla?

Tutkimuskysymykset eivät ole luonteeltaan pelkästään kielitieteellisiä, vaan myös yhteiskunnallisia. Metodit, joita käyttäen kysymykseen haetaan teksteistä vastauksia, ovat kuitenkin enimmäkseen peräisin kielentutkimuksesta. Pääasiallinen metodi on tekstin- ja osittainen sisällönanalyysi. Aineistosta nousee “erilaisia Uosukaisia”, joita on tarkoitus luokitella laajempiin identiteettikategorioihin. Sisällönanalyysissa on kategorioinnin lisäksi usein myös kvantitatiivista kuhunkin kategoriaan kuuluvien tapausten laskemista, joka tässä tutkimuksessa kuitenkin jäänee hyvin vähäiseksi (Silverman 1993: 59). Ennemmin on tavoitteena vain esitellä ja luokitella sitä identiteettien (ja normien) sekamelskaa, joka on

aineistosta löydettävissä. Luokittelun perusteleminen - siis identiteettien muodostumistapojen esittely kuuluu luonnollisesti myös tähän analyysiin.

Analysoitavien tekstien kirjoittajien intentioilla ei ole merkitystä analysoitavan tuotteen kannalta, eikä hänen tai muiden tekstin valmistusprosessissa siihen vaikuttaneiden tahojen osuutta valmiiseen tekstiin pidetä sosiaalisen konstruktionismin mukaan merkittävänä. Tekstikatkelma on olemassaolevien diskurssien manifestaatio. (Burr 1995: 171) Tässä ei siis nähdä kiinnostavana, kuka mitään on alun perin sanonut ja miksi - olennaista on ainoastaan se, mitä lopulta pääsi julkisuuteen ja millainen kuva näiden lehtien lukijalle Uosukaisesta hahmottuu. Kiinnostavaa ei ole pelkästään poliitikkotovereiden, aviomiehen tai kansan käsitys Uosukaisesta, tai hänen omat käsityksensä itsestään, vaan kaikki nämä käsitykset yhdessä lehdistön suodattamana.

1.3. Aineisto

Tutkimuksen aineisto on kerätty Suomessa ilmestyvistä päivä- ja iltapäivälehdistä syksyllä 1996 parin viikon jakson aikana niin, että aineistoon pääsyn kriteerinä oli Riitta Uosukaisen esiintyminen lehtiartikkelin aiheena. Myöhemmin aineisto on rajattu kolmessa levikiltään suurimmassa lehdessä ilmestyneeseen "faktapohjaiseen", Liehuvan liekinvarren ilmestymistä seuraavan viikon aikana julkaistuu uutisaineistoon. Mukana on kaikkiaan viisikymmentä juttua. Aineisto koostuu uutisista, sekä muutamasta ehkä ennemminkin featureksi kutsuttavasta jutusta, jotka kuitenkin pohjautuvat uutistapahtumiin. Feature tarkoittaa ajankohtaisuus- ja sisältökriteereiltään päiväkohtaista uutisaineistoa väljempää, ajattomampaa ja yleisempää, usein human interest-aineistoa sisältävää juttua (Kivikuru & Rantanen 1994: 76; Kuutti 1994). Tutkittavien tekstien luonteeseen kuuluu, että ne, siis jutut sanomalehdissä, ovat diskurssijärjestykseen kuuluvan diskurssitapahtumien sarjan alkupäässä joko kirjoitettuja tai puhuttuja, mutta toimituksellisen prosessin läpikäytyään niistä on kaikista tullut kirjallisia tekstejä.

Aineiston analyysia ja tulkintaa on tarkoitus kuvata tarkasti tutkimusraportissa, koska juuri ne ovat tutkimuksen tuloksia. Tarkempaa analyysia varten on uutisten joukosta valikoitu muutamia avaintekstejä. Aineisto on niin suppea ja siihen sisältyvät tekstit niin moninaisia, että esimerkiksi satunnaisotannalla saatava otos tuskin olisi edustava. Myöskään "tyypillisiä" Uosukaisuutisia ei tämän kokoisesta aineistosta pysty vielä valitsemaan. Niinpä analysoitavat tekstit ovatkin vain näyte aineistosta, ja niiden valintakriteerinä on tutkimuksellinen

kiinnostavuus: tapauksen mukaan esimerkiksi jutussa esiintyvien identiteettien runsaus tai vähyys, kilpailevien identiteettien määrä ja laatu; liittykö tiettyyn identiteettiin tietty ääni tai tilannekonteksti; eri identiteettien aiheuttamat ristiriidat jutussa. Identiteettien esittelyä varten on valittu kaikkiaan kahdeksan avaintekstiä, joista yhdessä kuvataan Uosukaisen omaa identiteetin rakentamista, muissa yhteisön jäsenten arvioita. Yksi muiden arvioita kartoittavista teksteistä käsittelee yksityisten identiteettien ja kolme poliittisten identiteettien rakentumista. Lisäksi on valittu kolme tekstiä näytteeksi siitä, millä tavoin erilaiset identiteetit sekoittuvat aineistossa. Normien kartoittamista varten on valittu lisäksi kolme avaintekstiä, joista yhdessä näkyy, millaisia normeja Uosukainen kirjallaan on rikkonut, toisessa poliittisen yhteisön eri tapoja suhtautua tähän sääntöjen rikkomiseen, ja kolmannessa esitetään esimerkki tavasta, jolla toimittaja voi esittää kritiikkiä Uosukaista kohtaan kohteliaisuusnormeja rikkomatta.

Tutkittavat uutiset ovat kolmesta suurimmasta Suomessa ilmestyvästä sanomalehdestä. Suomalaisista sanomalehdistä Helsingin Sanomien levikki on ylivoimaisesti suurin: vuonna 1996 se oli 469 794. Samana vuonna tamperelainen Aamulehti oli levikiltään (129 806) Suomen toiseksi suurin päivälehti. Kahdesta kuusipäiväisestä iltapäivälehdestä ostetumpi on Ilta-Sanomat, sen levikki 1996 oli 212 533. Lukijamääräksi arvioitiin vuonna 1995 Helsingin Sanomilla 1 266 000, Aamulehdellä 344 000 ja Ilta-Sanomilla 794 000. (Sanomalehtitieto)

Se, että yksi kolmesta lehdestä on iltapäivälehti, laajentaa aineistoa melkoisesti. Päivä- ja iltapäivälehtien välillä on selvästi havaittava ero juttujen määrässä: "Pehmeästä", ihmisiä (erityisesti poliitikkoja) kiinnostavasta aiheesta, joka koskettaa monia henkilökohtaisesti, iltapäivälehdet - tässä Ilta-Sanomat - kirjoittavat sivukaupalla. Iltapäivälehdet olivat tämän aineiston perusteella paljon kiinnostuneempia kirjasta kuin päivälehdet. Helsingin Sanomat julkaisi viikon aikana seitsemän Uosukaista käsittelevää uutista, Aamulehti kahdeksan, ja Ilta-Sanomat tähän verrattuna yli nelinkertaisen määrän, 35, joista kohun ensimmäisenä päivänä, 20. syyskuuta jo neljatoista uutista - useampia kuin kumpikaan tarkastelluista päivälehdistä koko tarkastelujakson aikana. Näistä uutisista on tosin huomattava se, että joskus ne perustuvat vain hyvin vähään tekstimateriaaliin - uutinen voidaan julkaista jo yhden haastatellun henkilön yhdestä puheenvuorosta, kehystämällä sitä sopivasti vähäisin lisätiedoin ja liittämällä siihen iso otsikko ja valokuva. Juttumäärään vaikuttaa myös laskutapa: iltapäivälehtien jutut muodostavat usean sivun kokonaisuuksia, joilla saattaa olla yhteinen otsikko, mutta sivut on jaoteltu pienemmillä erillisillä otsakkeilla pienempiin juttuihin. Jokainen tällainen "alajuttu" on tässä tutkimuksessa laskettu erilliseksi jutuksi, koska kullakin alajutulla on eri kirjoittaja, ja eri jutut käsittelevät joskus täysin erilaisia aiheita. Joka tapauksessa

voidaan sanoa, että Uosukaisen ympärillä pyörineet juorut ja huhut olivat otollista aineistoa iltapäivälehdille, ja se myös näkyi uutisten määrässä.

2. Teoreettinen viitekehys

2.1. Identiteetti

2.1.1. Identiteetin kielellisyys

Identiteetin käsitettä on pohdittu paljon psykologiselta kannalta. On tutkittu esimerkiksi lapsen identiteetin rakentumista eri kehitysvaiheissa, ja identiteettiä osana persoonallisuutta, jonkinlaisena sisäisenä kuvana itsestä. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitetä identiteettiä miksikään pysyväksi, sisäiseksi, vähitellen rakentuvaksi persoonallisuudeksi. Identiteetin perusta ei ole kognitiivinen vaan sosiaalinen ja kielellinen. Identiteetti syntyy tekstuaalisesti ja kielellisesti suhteessa muihin (ihmisiin, identiteetteihin, käsitteisiin) ja vuorovaikutuksessa muiden (ihmisten, yhteiskunnan) kanssa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 37.)

Tässä yhteydessä tarkoitan identiteeteillä mediassa tekstuaalisesti rakentuvia, tietyn kriteerin mukaan jäsenyviä kuvia henkilöistä ja ryhmistä. Käyttämäni identiteetin käsite pohjautuu ihmisymmärryksen kielellisyyteen ja sosiaalisuuteen. Maailmaa luokitellaan erilaisin kriteerein joukkoihin, joiden jäseniä yhdistää jokin tietty ominaisuus. Samalla kun jonkin kriteerin mukaan joukkoon sisällytetään tietty ryhmä asioita tai ilmiöitä, jokin toinen ryhmä suljetaan pois tästä joukosta. Ihmiset jakavat maailmaa ja sisällyttävät itsensä milloin minkäkin kriteerin mukaisesti “meihin” ja samaan kriteeriin nojautuen luokittelevat “meidän” ulkopuolelle jääneet “heihin”, ja luovat samalla maailmaansa “samuuksia” (Karvosen käsittein identiteettejä) ja “erilaisuuksia” (eroja). Ei voida puhua yhdestä henkilökohtaisesta identiteetistä. Jokainen henkilö luokittelee itsensä (ja toiset) vaikkapa iän tai sukupuolen mukaisesti, ja omaksuu esimerkiksi aviopuolison, normaalipainoisen, työssäkäyvän, naisen, uskovan tai keski-ikäisen ihmisen identiteetit. Jossain tilanteessa, jollain hetkellä ja jossain paikassa tietty identiteetti saattaa olla merkitsevämpi kuin toiset, jolloin se painottuu ja muut identiteetit jäävät toissijaisiksi. (Karvonen 1997: 47, 50-52.)

Kielellisellä merkillä, esim. sanalla, voidaan abstrahoida tietty ilmiö tai henkilö. Samalla sen luonnetta yksinkertaistetaan: yhdellä merkillä ei voida kuvata kaikkia ilmiön piirteitä, vaan

merkkiä käyttämällä jokin piirre tuodaan esille ja toinen jää toisarvoisena huomiotta. Jokainen sana määrittää kohteensa yksipuolisesti jossain suhteessa. Eri käsitteen kautta asia ymmärretään eri kannalta, jolloin se suhteutuu maailmaan eri tavoin, ja vaikuttaa samalla myös muihin asioihin ja niiden käsitteellistämismahdollisuuksiin. (Karvonen 1997: 226.)

Identiteetti on yhteydessä asioiden nimeämiseen ja merkityksiin. Esimerkiksi nimeämällä ja siis identifioimalla kasvin yrtiksi voi sanoa, että sitä voi käyttää vaikkapa mausteena tai teessä. Yrtin identiteetillä onkin oikeastaan enemmän tekemistä nimeäjän tarkoituksien kuin itse kasvin olemuksen kanssa. Sama pätee luonnollisesti myös ihmisten identiteetteihin. (Burr 1995: 30.) Puhuja valitsee vaihtoehtojen kokoelmasta yhden tarkoituksiinsa sopivan nimen, joka kertoo puheenaolevasta asiasta sen, minkä puhuja haluaakin sanoa.

Systeemisestä näkökulmasta tekstit ovat vaihtoehtojen kokoelmia. Tekstiin valitaan tiettyjä kielellisiä muotoja. Merkitykset muodostuvat näiden muodollisten valintojen kautta. (Fairclough 1997: 30.) Kriittisessä diskurssianalysissä kieli nähdään aina arvovärittyneenä, täysin objektiivista tekstiä ei ole olemassa, vaan kaikessa kielenkäytössä on takana tietty tapa hahmottaa maailmaa.

Maailman rakentaminen tietynlaisena voi tapahtua retorisesti, tiettyjen sanavalintojen ja päättelyketjujen kautta. Retorisesti perustellaan asioita ja rakennetaan tietynlaista todellisuutta tiettyihin arvoihin ja tietynlaiseen terveeseen järkeen tukeutuen. (Uudesta retoriikasta Leiwo, Luukka & Nikula 1992: 14-15.) Retoriikkaa voisi siis luonnehtia tietylle diskurssille ominaiseksi esittämisen tavaksi, liittyhän jokaiseen diskurssiinkin oma ideologinen tervejärkisyytensä. Karvonen määrittelee retorisen taidon kyvyksi esittää, määritellä ja merkityksellistää olevaista halutussa suhteessa, tietyltä puoleltaan. Tiettyä sanaa tai muuta merkkiä käyttämällä tietty suhteutumisen tapa aktualisoituu "subjektissa" ja muut tavat deaktivoituvat. Retoriikka onkin Karvosen mukaan pyrkimystä tuottaa kuulijoita ja asioita jossain halutussa suhteessa aktualisoituvina ja todellistuvina olioina valitsemalla esitykseen erilaisia merkki-ilmajauhoja. Retoriikan ei tosin tarvitse Karvosen mukaan välttämättä olla tietoista (Karvonen 1997: 226). Ihminen viestii jotain jo pelkästään olemalla olemassa. Tällainenkin voidaan laajasti käsittää retoriikaksi, merkkimateriaalin tuottamiseksi ja käytöksi. Samuutta ja identifikaatiota tuotetaan aina jossain suhteessa. (mt.227) Kyse onkin siis kuvauksen kohteena olevien asioiden identiteettien tuottamisen ohella myös yleisöjen identiteettien ja yleisösuhteiden tuottamisesta. Yleisöt ovat myös monipuolisia, ja niitäkin voidaan tuottaa monessa suhteessa.

Burr puhuu diskursseista identiteettien muovaajina. Identiteetit ovat perimmältään kieleen perustuvia ilmiöitä ja pohjautuvat kielen maailmaa jäsentävään luonteeseen (Burr 1995: 50).¹ Identiteetti syntyy myös vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Burrin mukaan identiteetin voisi nähdä koostuvan erilaisista säikeistä, iän, sukupuolen, sosiaalisen aseman säikeistä jne., joiden yhteisestä kudelmasta syntyy identiteetti. Jokainen näistä komponenteista konstruoi kulttuurissamme olemassaolevien diskurssien kautta. (Burr 1995: 51.) Diskurssien paljous konstruoi ja tuottaa tauotta identiteettiämme. Identiteetti ei tämän käsityksen mukaan synny sisältäpäin ihmisen persoonasta vaan yhteiskunnallisten suhteiden kokonaisuudesta joka on sosiaaliselle olemuksellemme niin perustavaa laatua oleva asia, ettemme lainkaan käsitä sen olemassaoloa. (mt. 53.)

Diskurssit ympäröivät kutakin objektia ja jokainen pyrkii representoimaan tai konstruoimaan sen eri tavalla. Jokainen diskurssi painottaa erilaisia аспекteja, nostaa tarkastelun kohteeksi erilaisia asioita, ja implikoi eri tavalla mitä meidän pitäisi tehdä. (mt. 49.) Niinpä diskurssit sanotun, kirjoitetun tai muuten representoidun kautta konstruovat maailmaa meille, ja eri diskurssit konstruovat asioita eri tavoin, kukin antaen tarkasteltavalle asialle erilaisen luonteen. Jokainen diskurssi väittää sanovansa mikä objekti itse asiassa on, väittää olevansa totuus.

2.1.2 Identiteettien sosiaalisuus

Tietyn henkilön yhteydessä voitaisiin puhua yhdestä identiteetistä, josta on eri ajankohtina ja eri konteksteissa näkyvissä eri puolia. Pidän kuitenkin selkeämpänä tässä tutkimuksessa, kun tutkimuskohteena on yhden henkilön kuva mediassa, käyttää lähtökohtana sitä, että samalla henkilöllä voi olla useita identiteettejä. Eri identiteettien perusteena ovat tämän henkilön erilaiset positiot, asemoitumiset maailman ja suhteiden kokonaisuudessa.

Käsitys useista erilaisista identiteeteistä pohjautuu siihen rooliteoreetikkojen näkemykseen, että "minä" (self) on sosiaalinen tuote. Ihmiset esittävät yhteiskunnassa eri osia, jotka vaativat erilaisia minän (self) manifestaatioita tai erilaisia persoonallisuuksia. Yksilö on kuin kameleontti, jolla ei ole yhtä ainoaa pysyvää persoonallisuutta tai piirteiden kokoelmaa,

¹

Burrin tiukan konstruktionistisen näkökulman mukaan myöskään esimerkiksi mielipiteitä ja uskomuksia ei pidetä persoonallisuuden tai asenteen ilmauksina, vaan kaikki, mitä ihminen sanoo tai kirjoittaa, ovat diskurssien manifestaatioita, sosiaalisen elämän tapahtumien representaatioiden paljastumia. Niiden alkuperä ei ole ihmisen yksilöllisessä kokemuksessa, vaan diskursiivisessa kulttuurissa johon ihmiset kuuluvat. (Burr 1995: 50)

vaan kyky esittää useita osia ja pukeutua moniin valepukuihin - yksi persoonallisuus äitinä, toinen tyttärenä, yksi ammatillisia vaatimuksia varten jne. Ihmiset eivät ole “luonnollisia” hahmoja, vaan teeskentelemään kykeneviä esiintyjiä. Yksilö on jakautunut moneksi mahdollisesti keskenään ristiriitaiseksi identiteetiksi; vilpillisyys nousee siitä, että tiedostetaan yhteiskunnan vaatimukset. Tällainen roolinäyttelijä kykenee panemaan maskin kasvoilleen ja piiloutumaan julkisivun taakse. (Wetherell & Potter 1989: 207.) Tähän ajatteluun sopii myös Goffmanin (1959) käsitys ihmisistä näyttelijöinä.

Rooliteoreetikkojen ajattelusta voidaan pitää käyttökelpoisena ajatusta useista identiteeteistä, jotka nousevat esille eri tilanteissa. Ajatus vilpillisestä ulkokuoreesta, jonka taakse piiloudutaan, ei kuitenkaan kriittisessä diskurssianalysissä kannata kovin pitkälle. Tässä yhteydessä persoonallisuus ja ihmisten sisäiset ominaisuudet eivät ole relevantteja, eikä ulospäin näkyvää kuorta verrata niihin. Sen sijaan tarkastellaan ainoastaan tuota “kuorta”, sitä mikä on kenen tahansa havaittavissa, toisin kuin kognitiiviset ominaisuudet. Kriittisiä diskurssianalyyttikkoja ei kiinnosta se, teeskentelevätkö tai näyttelevätkö tilanteiden osallistujat. Henkilöt eivät “omaksu” identiteettejä ja suhteita muihin osallistujiin, vaan niitä voidaan neuvotella muiden tilanteen osallistujien kanssa (Karvonen 1997: 230).

Ihmiset eivät ole ikuisia ja muuttumattomia, vaan heidän identiteettinsä muotoutuu aina tiettyjen toimintojen ja käytäntöjen kautta, joilla he voivat erottautua muista ympärillään olevista yksilöistä (Shotter 1989: 143). Ihmiset eivät toimi pelkästään omista lähtökohdistaan käsin, vaan suhteuttavat tekemisensä - ja identiteettinsä - eri tilanteissa myös sen mukaan, millaisiin positioihin muut tilanteen osallistujat heitä omalla toiminnallaan kutsuvat tai sallivat (Shotter 1989: 144).

Ihmiset ovat yhteiskunnallisesti määriteltyjä ja tuotettuja. Ihmistä tuotetaan eri suhteissa, ja voi sanoa, että hänellä on useita erilaisia vaihtoehtoisia identiteettejä, tai että hän on kooste useista eri identiteeteistä. Tiettyyn identiteettiin liittyy myös erilaisia yhteisössä määritettyjä ominaisuuksia. Henkilö esimerkiksi elää tietylle identiteetille ominaisessa yhteiskunnallisesti määritellyssä elintilassa, toimii tämän identiteetin mukaisesti. Hänen kokemuksensa ovat kokemuksia siitä, millaista on elää tämän identiteetin edustajana yhteiskunnassa. Häneltä vaaditaan ja odotetaan määritelmän mukaista olemusta ja käytöstä. (Karvonen 1997: 254.)

Identiteettiin, minuuteen ja sinuuteen liittyvät näin ollen kiinteästi myös normit. Kun tietty henkilö identifioituu suhteessaan muihin tietynlaiseksi, hänelle aletaan myös asettaa tietynlaisia odotuksia, joita tässä asemassa ja tähän suhteiden kokonaisuuteen juuri tällä tavalla

asemoituneelta/positioituneelta henkilöltä voidaan odottaa. Jos yksilö ei käyttäydy näiden odotusten mukaisesti, hän voi odottaa sanktioita muilta yhteisön jäseniltä. Ihmisten välisellä viestinnällä voidaan pyrkiä muokkaamaan yhteisön jäsenistä sellaisia kuin heidän oletetaan tässä yhteisössä olevan. (Shotter 1989: 144-146, 148.)

Ihminen voi eri kriteerein tarkasteltuna kuulua vaihteleviin joukkoihin, joissa kussakin identiteetit määrittyvät eri tavoin. Karvosen mukaan tämä tietyn abstraktin identiteetin tuottaminen, jonkin ulottuvuuden aktualisoiminen ihmisen moneudesta, tapahtuu retoriikan avulla. Henkilöä voidaan puhutella esimerkiksi naisena, jolloin hänestä kutsutaan esiin naisen identiteettiä. Prosessissa ei tuoteta ainoastaan identiteettejä vaan myös eroja. (Karvonen 1997: 255.)

“Erojen ja identiteettien tuottamisella tai niiden ehdottamisella on poliittinen ulottuvuutensa. Abstraktien identiteettien tuottaminen tapahtuu kieltä tai merkitsijöitä käyttämällä. Merkitsijällä on kyky abstrahoida, vetää irti joitakin puolia konkreetista moniulotteisuudesta.” (mts)

Yhden henkilön eri identiteetit johtuvat siis siitä, että ihminen joutuu eri ympäristöissä, eri konteksteissa erilaisiin positioihin maailman muihin asioihin, henkilöihin ja näiden välisiin suhteisiin nähden (mt. 47). Sama henkilö voi olla yhdessä tilanteessa, yhdenlaisten ihmisten ympäröimänä huumorintajuinen perheenäiti, toisessa tilanteessa taas lujatahtoinen äidinkielenopettaja tai sanavalmis esiintyjä. Suhteessa mieheensä tämä henkilö taas toteuttaa ehkä ennen muuta vaimon identiteettiä, eikä esimerkiksi ammattinsa mukaista identiteettiä. Henkilö toimii kulloisessakin ympäristössään asianmukaisella tavalla toteuttaen yhteistyössä muiden tilanteen osallistujien kanssa sitä identiteettiä, mikä missäkin tilanteessa on relevantti. Kussakin tilanteessa todellistetaan jokaisen tilanteeseen osallistujan identiteetti (mt. 260). Identiteettien olemukseen kuuluu niin vahvasti sosiaalisuus, että voisi sanoa, että eri identiteetit ovat ylipäänsä olemassa vain kohtaamisissa toisten kanssa, ja suhteessa muihin.

Karvosen mukaan ihmisellä on kuitenkin itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, millainen identiteetti hänelle missäkin tilanteessa rakentuu (Karvosen sanoin: “mikä merkitysmaailma hänessä aktualisoituu”), millaisessa suhteessa hän on muuhun maailmaan ja millaisena toimijana hän tuossa maailmassa esittäytyy. Identiteetin muotoutumiseen vaikuttaa myös tietty konteksti, joka jo itsessään saattaa tuoda esiin tiettyä identiteettiä, esimerkiksi Riitta Uosukainen eduskunnan täysistunnon aikaan puhemiehen tuolissa istuessaan rakentuu arvatenkin eduskunnan puhemiehenä. Kotioloissa hänelle ehkä rakentuu ennemminkin vaimon, äidin tai naisen identiteetti. Lisäksi identiteetin rakentumiseen vaikuttaa se, millaista

identiteettiä tilanteen muut osallistajat henkilölle tarjoavat. Jos esimerkiksi Uosukainen tapaa kotonaan työtovereitaan, hän saattaa yhdessä työtovereidensa kanssa rakentaa itselleen vaimon identiteetin sijasta poliitikon tai presidenttiehdokkaan identiteettiä. Tämä tapahtuu esimerkiksi tietynlaisen puhuttelun kautta, joka kehottaa häntä “aktualisoitumaan” halutussa suhteessa. (Karvonen 1997: 255.)

Identiteetin voi ajatella muotoutuvan osittain myös institutionaalisesti. Voisi ymmärtää niin, että tietyn instituution edustajalle, esimerkiksi puhemiehelle tai presidentille, on tarjolla jonkinlainen valmis asemaan liittyvä identiteetti, ikään kuin muotti, johon tähän tehtävään valittava henkilö joutuu sopeutumaan, mutta jota hän myös omalla toiminnallaan muokkaa. Tämä muotti ei siis pysy samanlaisena, vaan joustaa ja muuntuu ajan mittaan, kun sen rajoja testataan ja kun sitä edustava ihminen tai muut toimijat muuttavat siihen liittyvää valtaa, oikeuksia, vapauksia ja velvollisuuksia. Tämä muotti ei myöskään ole mikään kaikille yhtenäinen käsitys, vaan muotoutuu monelta suunnalta. Yhtäältä media rakentaa tietyn instituution edustajalle tietynlaista muottia, ja samoin tekee kukin yhteisön jäsenistä sekä kollektiivisesti että yksinään.

2.2. Kriittinen diskurssianalyysi

2.2.1. Suuntaukset ja lähtökohdat

Tässä tutkimuksessa sovelletaan kriittistä diskurssintutkimusta. Kriittinen diskurssianalyysi, CDA, on Norman Faircloughin (1992, 1995, 1997, 1998) edustama kriittisen diskurssintutkimuksen sosiokulttuurinen suuntaus, joka keskittyy varsinkin julkiseen kielenkäyttöön ja sen kautta sosiokulttuurisen ja diskursiivisen muutoksen kuvaamiseen. Fairclough painottaa muutosta, diskurssien ja yhteiskunnan dynaamisuutta. Periaatteiltaan tämä tutkimus perustuu useimpien kriittiseksi diskurssintutkimukseksi lukeutuvien tutkimusten tavoin funktionaaliseen ja dialogiseen kielikäsitteeseen. Tutkimuksen yhteys yhteiskuntaan tulee kriittisten diskurssintutkimuksen suuntausten periaatteista. Perusoletuksena on, että kielellä on yhteiskunnallista merkitystä, ja että kieli on dialogista: kielen avulla voidaan vähitellen vaikuttaa yhteiskuntaan samalla kun yhteiskunta vaikuttaa kieleen ja muuttaa sitä. Joukkotiedotusvälineet tarjoavat mahdollisuuden levittää tietyt tekstit suurelle yleisöjoukkoille. Tällöin niiden merkitys on yhteiskunnallisesti suurempi kuin yksityisesti tuotettavien ja kulutettavien tekstien.

Diskurssintutkimus on eräänlainen sateenvarjokäsite, jonka alle mahtuu useita erilaisia humanististen ja yhteiskuntatieteiden piiriin luettavia suuntauksia. Yhteistä näille suuntauksille on se, että niiden teorian ja analyysin kohteena on puhuttu tai kirjoitettu kieli. Diskurssintutkimuksen eri suuntauksiin on liitettävissä useita aiheita ja alueita, lingvistisiä, tyylillisiä ja retorisia lähestymistapoja, mutta myös psykologisia ja yhteiskunnallisia tutkimussuuntauksia. Jotkut tutkivat kirjoitettuja tekstejä, toiset epämuodollista tai institutionaalista dialogia mitä erilaisimmissa sosiaalisissa konteksteissa. Jotkut keskittyvät diskurssin abstrakteihin rakenteisiin, toiset kielenkäyttäjien puheen järjestymiseen tai diskurssin laajempiin sosiaalisiin, poliittisiin tai kulttuurisiin vaikutuksiin. (Van Dijk 1997a.)

Kriittisen tutkimuksen eri koulukunnat painottavat ja tutkivat eri asioita. Potter ja Wetherell ovat tutkineet puhuttua kieltä, esimerkiksi selittelyn keinoja (Wetherell & Potter 1989). Sosiosemiotikka (Hodge & Kress 1988), joka on yksi uudemmissa suuntauksista, soveltaa ajatuksia diskursseista ja ideologioista muihin semioottisiin merkkijärjestelmiin kuin kieleen, ja pyrkii selvittämään visuaalisuuden toimintaa ideologian välineenä. Ranskalaista diskurssianalyysia on sovellettu politiikan diskurssin tutkimiseen hyvin sosiologiapainotteisen diskurssinäkömyksen pohjalta. Van Dijkin lähestymistapa perustuu kognitiotieteeseen ja tekstilingvistiikkaan, ja sen tärkeimpänä tutkimuskohteena on rasismi. Wodakin ja Wienin tutkimusryhmän tutkimus taas perustuu bernsteinilaiseen sosiolingvistiikkaan ja systemaattisesti sosiolingvistiikan keinoin hankittuun pohjatietoon. (Fairclough & Wodak 1997: 262-268.) Mediat ja uutiset ovat olleet kriittisissä suuntauksissa suosittuja tutkimuskohteita. Niitä ovat tutkineet ainakin Fairclough ja VanDijk (mt. 265). Myös diskurssianalyysin edeltäjät, kriittiset lingvistit, ovat kirjoittaneet medioista, esimerkiksi Fowler (1991). Diskurssintutkimuksen suuntauksilla on joitakin yhteisiä periaatteita, kuten se, että diskurssi nähdään toimintana. Teksti ja puhe ovat sosiaalisia ja kulttuurisia asioita, diskurssi on kontekstuaalista, ja useimpien näiden tutkimussuuntausten edustajien mielestä diskurssi tuottaa ja uusintaa valtaa. (Van Dijk 1997b: 34-35.)

Kriittiseksi diskurssintutkimukseksi itseään nimittäville diskurssintutkimuksen suuntauksille on yhteistä diskurssikäsitteiden taustalla oleva konstruktionistinen teoria, joka pohjaa 1960-luvun fenomenologisesti suuntautuneiden tiedonsosiologioiden Bergerin ja Luckmannin teokseen *The Social Construction of Reality* (Aittola & Raikola 1995: 213). Konstruktionismi edellyttää kriittistä asennetta itsestään selvää tietoa kohtaan sekä sen käsittämistä, että maailman hahmottaminen tapahtuu aina kulloisenkin historiallisen tilanteen ja kulttuurin mukaisesti, ja että on useita erilaisia mutta samanarvoisia tapoja hahmottaa

todellisuutta. Lisäksi konstruktionistinen teoria sisältää käsityksen, että sosiaaliset prosessit ovat tiedon tuottamisen taustalla, tieto ei siis ole peräisin objektiivisesta maailmasta vaan arkielämän vuorovaikutuksesta, jossa se syntyy dialogisesti. Maailman rakentamisessa siis kieli on ensisijainen väline. Näiden lisäksi konstruktionismi edellyttää tiedon näkemistä sosiaalisena toimintana. Tieto maailmasta on tuotettu kielellisesti, neuvottelemalla. Kieli on ajattelun ehto siinä mielessä että se luo ajattelulle käsitteet. (Berger & Luckmann 1994, Luukka 1997)²

Kriittisten diskurssianalyysin suuntausten yhteiskunnallisessa tausta-ajattelussa näkyy vaikutteita ns. länsimaisesta marxismista: Gramscista, Althusserista ja Frankfurtin koulukunnasta. Gramscilta esimerkiksi on peräisin hegemonian käsite ja Althusserilta ideologian yhdistäminen yhteiskunnallisiin instituutioihin. Kriittiseen diskurssianalyysiin nämä ideat ovat kulkeutuneet mm. Stuart Hallin ja Birminghamin koulukunnan kriittisen analyysin kautta. Termin *kriittinen* alkuperä on Frankfurtin koulukunnassa. Tätä koulukuntaa edustavan Jürgen Habermasin mukaan kriittisen tieteen tulee tunnustaa omat intressinsä. Kriittisen tieteen pitäisi myös ottaa huomioon analyysin kohteena olevan tapahtuman historiallinen ja yhteiskunnallinen konteksti. Marxilaiselle perinteelle vastakkaista ajattelua taas on joidenkin kriittisen diskurssianalyysin suuntausten yhteiskuntatieteiseen teoriaperustaan tuonut Foucault ideallaan diskursseista ihmistieteiden tietojärjestelminä. Myös mm. lingvistinä ja kirjallisuustieteilijänä ymmärretty Bahtin ja jopa hänen alter egonaan pidetty Volosinov ovat vaikuttaneet kriittisten kielentutkimuksen suuntausten ajatteluun. Ensimmäisen ideologiaa käsittelevän lingvistisen teorian luojana pidetyn Volosinovin mukaan kielelliset merkit ovat ideologian materiaalia, ja kaikki kielenkäyttö on ideologista. Kielellisten merkkien välityksellä käydään myös (esim. sanojen merkitystä koskevaa) “luokkataistelua”. Bahtin taas on tuonut kriittiseen diskurssintutkimukseen idean tekstien dialogisista ominaisuuksista, joille Kristeva on ottanut käyttöön termin intertekstuaalisuus. Intertekstuaalisuuden periaatteena on se, että jokainen teksti on linkki tekstien ketjussa, jossa kukin teksti perustuu muihin teksteihin, reagoi muihin teksteihin, ja samalla muokkaa noita muita tekstejä. Bahtinilta on peräisin myös genreteoria, jonka mukaan tekstejä muokkaavat yhteiskunnassa olemassaolevat genret (esim.

² Dekonstruktionismissa, joka hyödyntää konstruktionismin ideoita, pyritään kuvaamaan todellisuuden konstruoitua perusluonnetta purkamalla eli dekonstruoimalla inhimillisiä käytäntöjä ja kielenkäytön rakenteita. Purkamisen tavoitteena on paljastaa käsitysten perustana olevat itsestään selvinä pidetyt presuppositiot ja ennakkomääritelmät. Samalla voidaan osoittaa näiden käytäntöjen ja rakenteiden sopimuksenvaraisuus ja inhimillisesti tuotettu luonne. Vaikka tässä tutkimuksessa oletetaan yhden henkilön, siis Uosukaisen julkisuuskuvan koostuvan eri identiteeteistä, ja olevan eräänlainen “erilaisten diskurssien leikkauspiste”, tässä työssä ei kuitenkaan ole tarpeen kiistää “aidon subjektin” olemassaoloa, mikä olisi tavoitteena dekonstruktionismissa. “Subjektin” - siis Uosukaisen - olemus ei ole tämän tutkimuksen kannalta olennainen kysymys. - vrt. Anttola & Raiskila 1995: 227-8.

uutisen, tieteellisen artikkelin tai mainoksen genre), mutta genret voivat myös sekoittua teksteissä. Teksteihin kohdistuu paineita seurata totunnaisia genrejä, mutta myös innovaatiopaineita, jotka vaativat genrejen sekoittamista. (Fairclough & Wodak 1997: 260-262.)

2.2.2. Peruseriaatteet

Kriittisen diskurssianalyysin (CDA) peruseriaatteet voidaan tiivistää seuraavasti:

CDA käsittelee yhteiskunnallisia ongelmia: CDA on sosiaalisten prosessien ja ongelmien lingvististen ja semioottisten ulottuvuuksien analyysia. Kiinnostuksen kohteena ei ole pelkästään kieli tai kielenkäyttö sellaisenaan, vaan yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien ja rakenteiden osittain lingvistinen luonne. (Fairclough & Wodak 1997: 271.) Kieli nähdään yhtenä sosiaalisena aktina muiden, esimerkiksi pukeutumisen, harrastusten jne. joukossa. Siinä, missä perinteinen diskurssitutkimus on enimmäkseen lingvististä, kriittinen diskurssitutkimus pitää kielellisiä piirteitä osana sosiaalista. (Luukka 1997.) Kriittinen diskurssianalyysi on luonteeltaan monitieteistä, se yhdistelee eri tieteenalojen näkökulmia omissa analyyseissaan, ja täydentää sosiaalisen ja kulttuurisen analyysin tavallisempia muotoja. Nyky-yhteiskunnan sosiaalisissa ja poliittisissa muutoksissa on tavallisesti mukana kulttuurisen ja ideologisen muutoksen elementit. Isoilla sosiaalisilla ja poliittisilla prosesseilla on osittain kielellis-diskursiivinen luonne. (Fairclough & Wodak 1997: 271.)

Valtasuhteet ovat diskursiivisia: CDA korostaa nyky-yhteiskunnan sosiaalisten valtasuhteiden kielellistä ja diskursiivista luonnetta. Tämä koskee sitä, miten valtasuhteita diskurssissa harjoitetaan ja neuvotellaan. Median ja politiikan väliset valtasuhteet ovat yksi tärkeä esimerkki tästä. Voidaan puhua vallasta diskurssissa, siitä, kuka määrää puheenaiheet ja näkökulmat diskurssissa, mutta myös vallasta määrittellä diskurssia. Tähän liittyy se, kenellä on pääsy diskurssiin, mutta myös se, kenellä on mahdollisuus kontrolloida ja muuttaa diskursiivisten käytäntöjen perussääntöjä, ja diskurssijärjestyksen rakennetta. Valtasuhteita voidaan uusintaa, mutta myös muuttaa diskursiivisesti. Näistä mahdollisuuksista käydään diskurssissa jatkuvaa kamppailua. (mt. 272-273.)

Diskurssi rakentaa yhteiskuntaa ja kulttuuria: Wetherellin ja Potterin mukaan diskurssianalyysi keskittyy tutkimaan kielen konstruoitua ja konstruoivaa luonnetta ja kielenkäytön funktioita ja seurauksia (Wetherell & Potter 1989: 207). Kriittisen näkemyksen

mukaan diskurssin ja yhteiskunnan välillä onkin dialoginen suhde, jossa kumpikin osapuoli vaikuttaa toiseen. Kieli ja diskurssit ovat käytännöllisiä, sosiaalisia ja dynaamisia ilmiöitä, jotka paitsi muotoutuvat ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin mukaisesti, samalla myös muokkaavat yhteiskuntaa. Kieli siis rakentuu yhteisössä ja rakentaa yhteisöä. Niinpä jokainen kielenkäytön tapaus vaikuttaa omalta osaltaan yhteiskunnan ja kulttuurin, sekä näiden sisältämien valtasuhteiden uusiintumiseen tai muuntumiseen. Tässä ilmenee diskurssin valta, ja syy siihen, minkä takia siitä kannattaa kamppailla. (Fairclough & Wodak 1997: 273.)

Kolme sosiaalisen elämän aluetta voidaan konstituoida diskursiivisesti, nimittäin maailman representaatiot, ihmisten väliset sosiaaliset suhteet ja ihmisten henkilökohtaiset identiteetit. (Fairclough 1992, Fairclough & Wodak 1997: 273.) Toisin sanoen kielenkäyttö luo, muokkaa ja ylläpitää ihmisten tietoja ja uskomuksia, sosiaalisia identiteettejä sekä ihmisten ja ryhmien välisiä suhteita. (Luukka 1997.)

Mikä tahansa osa kirjoitettua tai puhuttua tekstiä samanaikaisesti rakentaa representaatioita, identiteettejä ja suhteita. Tämä oletus sopii yhteen monifunktion kielijä tekstinäkemyksen kanssa, joka esitetään mm. Hallidayn systeemiligvistisessä teoriassa (esim. Halliday 1978, 1994), joka on yksi CDA:n pohjalla olevia teorioita. Tämän näkemyksen mukaan jopa yksittäiset lauseet toimivat samanaikaisesti ideationaalisesti (representoivat todellisuutta), interpersonaalisesti (konstruoivat sosiaalisia identiteettejä ja suhteita) sekä tekstuaalisesti (muodostavat tekstin osasista koherentin kokonaisuuden). (Fairclough & Wodak 1997: 275.)

Diskurssi tekee ideologista työtä: Ideologiat ovat tapoja representoida ja konstruoida yhteiskuntaa, ja ne uusintavat epätasa-arvoisia valtasuhteita. Ideologian teoria kehittyi osana marxilaista luokkasuhteiden näkemystä, mutta on sittemmin laajentunut koskemaan myös sukupuoleen ja etniseen alkuperään liittyviä valtasuhteita. Ideologiat ovat usein (mutteivät aina) vääriä tai perustelemattomia konstruktioita yhteiskunnasta (esim. sukupuoli-ideologiat, jotka näkevät naisen emotionaalisesti miestä tasapainottomampana). Pelkkä tekstien analysointi ei riitä tietyn diskursiivisen tapahtuman määrittelyyn siltä kannalta, toimiiko se ideologisesti vai ei. Täytyy myös ottaa huomioon, miten tekstit tulkitaan ja vastaanotetaan ja mitä yhteiskunnallisia vaikutuksia niillä on. (Fairclough & Wodak 1997: 275.)

Ideologia ei koske pelkästään yhteiskunnallisen todellisuuden representaatioita, koska valtaan liittyvät identiteettien rakentamiset ovat myös tärkeitä ideologisia prosesseja. Ideologiaa kannattaa Faircloughin ja Wodakin mukaan ajatella prosessina joka artikuloi

yhdessä tiettyjä todellisuuden representaatioita ja tiettyjä identiteettien rakennelmia, erityisesti ryhmien ja yhteisöjen kollektiivisia identiteettejä. (mt. 276.)

Kriittisen diskurssintutkimuksen tavoitteina on paljastaa yhteisössä vallitsevat ideologiat, selvittää kielellä vaikuttamisen tapoja ja sitä, miten kieli "rakentaa" maailmaa. Kaikki diskurssit ovat kriittisesti ajatellen arvolatautuneita ja sisältävät vaikuttamaan ja suostuttelemaan pyrkiviä elementtejä. Tästä näkökulmasta kriittinen diskurssianalyysi lähestyy antiikin retoriikkaa, joka tutki nimenomaan vaikuttamisen tapoja. (Luukka 1997.)

Diskurssi on historiallista: Kieli on myös historiallista, kulttuurista ja kontekstuaalista: kielellä ja puhetavoilla on historiansa ja kontekstinsa. Diskurssi on tuotettu kontekstissa, ja tämä konteksti on otettava myös tulkinnassa huomioon. (Fairclough & Wodak 1997: 276.) Tietyn ajan kieltä tutkimalla pystyy erottamaan yhteiskunnan kunakin ajanjaksona sisältämiä rooleja, valtasuhteita ja ideologioita. Kuitenkin kieli ja puhetavat ovat jokaiselle kulttuurin edustajalle niin itsestäänselviä asioita, että kieltä käyttäessään niitä ei helposti tiedosta. Kielen käyttäjä ei havaitse kielen läpitunkevaa vaikutusta, vaan sen paljastaminen vaatii tekstien tarkkaa analyysia. (Luukka 1997.) Diskurssit ovat aina yhteydessä muihin, aiemmin tuotettuihin diskursseihin, samoin kuin niihin, jotka tuotetaan samanaikaisesti tai myöhemmin. Tässä mielessä intertekstuaalisuus ja sosiokulttuurinen tieto sisältyvät kontekstin käsitteeseen. (Fairclough & Wodak 1997: 276.)

Diskurssianalyysi on tulkinnallista ja selittävää: Pelkän tekstien rakenteellisen kuvauksen lisäksi tekstit täytyy myös liittää laajempaan kontekstiin, niitä täytyy myös tulkita ja selittää. Diskurssia voidaan tulkita monin eri tavoin, riippuen esim. yleisöstä tai mukaan arvioon otettavan kontekstin laajuudesta. Myös tulkitsijan taustatiedot ja -oletukset, tunteet ja mielipiteet vaikuttavat tulkintaan. (mt. 278.) Tietyn diskurssin tulkinnassa ja selittämisessä auttaa monipuolinen tieto paitsi yhteiskuntatieteistä yleisemmin, myös tutkittavasta yhteisöstä, olipa tutkimuksen kohteena sitten poliittinen, journalistinen tai mikä tahansa muu diskurssi.

Tekstin ja yhteiskunnan välinen suhde on välillinen: CDA pyrkii yhdistämään sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet ja prosessit tekstin ominaisuuksiin. Näiden välisiä yhteyksiä on kuitenkin paras tarkastella väliportaana kautta. Välillisen yhteyden voidaan käsittää toimivan esimerkiksi "diskurssijärjestysten" kautta. (mt. 277.)

Diskurssi on sosiaalisen toiminnan muoto: Tavoitteena CDA:ssa on paljastaa diskurssin läpinäkymättömyys ja valtasuhteet. Kriittiset diskurssianalyytikot tekevät intressinsä ilmeisiksi. Yleensä tutkimuksen taustalla on jonkinlainen maailmanparannusintressi, epätasa-arvon poistaminen. CDA:n piirissä on tutkittu mm. antisemitismia, rasismia,

oikeussalipuhevuoroja, seksististä kielenkäyttöä, potilas-lääkäri-keskusteluja ja muita institutionaalisia kielenkäyttötapoja. (mt. 279-280.) Tällaisissa yhteiskunnalliseen valtaan ja sen käyttöön liittyvissä instituutioissa - edellämainittujen lisäksi mm. mediassa ja organisaatioissa - valta saattaa olla havaittavissa myös viestinnän rakenteista, ei pelkästään kielestä tai tekstien sisällöstä. (Luukka 1997.)

2.2.3. Analyysikehikko

Fairclough (1992) on esittänyt kolmitasoisien mallin diskurssitapahtuman analyysia varten. Jokainen diskurssitapahtuma on Faircloughin mukaan kolmitasoinen: siihen sisältyy tekstin taso, diskursiivisen käytänteen ja sosiaalisen käytännön taso. Tekstin tasolla käsitellään tekstiä tuotteena, ja keskitytään lähinnä tekstin muodollisiin piirteisiin. (Fairclough 1992: 73-74.) Diskursiivisen käytänteen taso sisältää tekstin tuottamiseen, jakeluun ja kulutukseen liittyvät prosessit. Fairclough nimittää tuottamisen ja tulkinnan prosesseja sosiokognitiivisiksi: ne ovat kognitiivisia prosesseja, jotka perustuvat sisäistettyihin sosiaalisiin rakenteihin ja konventioihin. (mt. 71.) Sosiaalinen käytäntö taas muodostuu lähinnä ideologian ja hegemonian käsitteiden ympärille. (mt. 87.) Näitä kolmea tasoa ei ole tarkoituksenmukaista erottaa tiukasti toisistaan, vaan esimerkiksi juuri teksti ja diskurssikäytäntö kietoutuvat toisiinsa monin paikoin hyvinkin tiiviisti. Fairclough kuvaa analyysimalliaan kehysmallina, joka muodostuu kolmesta sisäkkäisestä kehyksestä. Sisimpänä on teksti ja uloimpana sosiaalinen käytäntö. Diskurssikäytännön taso toimii tavallaan välittäjänä tekstin ja sosiaalisen käytännön tason välillä.

Tekstin analyysia Fairclough nimittää kuvaukseksi (description) (mt. 73). Analyysi ei voi muodostua pelkästään kuvauksesta, vaan tekstin tulkinta on tarpeen kahdella eri tasolla. Ensimmäisellä, tulkinnan (interpretation) tasolla tekstin piirteet on pyrittävä perustelemaan diskurssikäytännön elementteinä, eräänlaisina tekstin tuottamisen jälkinä ja tekstin tulkintaa helpottavina vihjeinä. Tulkinnan toisella tasolla, jota Fairclough kutsuu selittämiseksi (explanation), pyritään sekä tekstin piirteet että niiden tulkinta näkemään upotettuna laajempaan sosiaaliseen käytänteeseen. Tekstiä voi myös tulkita, mutta vasta diskurssia voidaan selittää - tekstissä sinänsä ei ole vielä yhteiskunnallisia suhteita mukana siinä mielessä, että teksti nähtäisiin osana laajempaa, osittain myös kielenulkoista todellisuutta. Tämä laajempi näkökulma vasta antaa mahdollisuuden selittää tekstiä. Tekstin kuvaus, tulkinta ja selittäminen

ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa, niin ettei niitä edes voi erottaa toisistaan. Tekstin merkitys paljastuu tulkinnan ja selittämisen kautta. (Fairclough 1992: 198-199.)

Tekstien tulkintaan vaikuttavat intertekstuaaliset ja interdiskursiiviset asiat. Diskurssit tuotetaan kontekstissa, eikä niitä (eikä tekstejä) myöskään voi tulkita irrallaan historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Tekstit merkityksellistyvät vasta tiettyssä tilanteessa. Kontekstin käsitteeseen sisältyy sosiokulttuurisen tiedon lisäksi myös intertekstuaalisuus. (Fairclough & Wodak 1997: 276.) Aiemmat aiheeseen vaikuttaneet tekstit ovat luettavissa tekstien taustalla, ja vaikuttavat siihen, miten niitä voidaan lukea ja tulkita. (ks. Bakhtin 1986.) Näiden "taustatekstien" tuntemus vaikuttaa siis tulkintaan. Tässä tutkimuksessa käsiteltävät jutut voidaan suhteuttaa siihen, mitä Uosukainen itse kirjoittaa - lähinnä hänen kirjassaan käsittelemiin aiheisiin - sekä myös muihin Uosukaista, eduskuntaa, jne. käsitteleviin ja niitä luonnehtiviin aikaisemmin ja samanaikaisesti sekä myös tapahtuman jälkeen ilmestyneisiin teksteihin. Laajimmillaan tähän kontekstiin on ehkä sisällytettävissä se instituutiojärjestelmää koskeva tieto, mitä Berger ja Luckmann nimittävät esiteoreettiseksi tiedoksi. "Tämä tieto on sen loppusumma, 'minkä jokainen tietää' sosiaalisesta maailmasta, kokoelma elämänohjeita, siveellisyyksäilyksiä, sananlaskuiksi muotoiltuja viisauksia, arvoja ja uskomuksia, myyttejä ja niin edelleen." (Berger & Luckmann 1994: 78-79.) Tällaisen tiedon perusteella muodostuu useimpien yhteisöön kuuluvien ihmisten yhteinen "maailmankuva" tai "arkijärki". Tähän tietoon pohjautuvat myös edellä mainitut kulttuuriset jäsennyksmallit: julkilausumaton tieto siitä, miten ihmisen, puhemiehen, poliitikon, vaimon, toimittajan tai median yleensä voidaan odottaa toimivan, ja millainen toiminta voidaan nähdä hyväksyttävänä.

Kriittisen diskurssinäkemys mukaan kieli on yksi sosiaalisen käytännön ilmenemismuodoista ja sellaisena verrattavissa muihin viestinnässä käytettäviin semioottisiin järjestelmiin kuten pukeutumiseen, kuviin, musiikkiin, elekieleen jne. Kielen käyttö perustuu vuorovaikutukseen, tekstit tuotetaan ja tulkitaan yhteisössä ja merkitykset syntyvät neuvottelemalla, vuorovaikutuksessa, yhteisön normien ja konventioiden mukaisesti. Kielelliset piirteetkään eivät ole sattumanvaraisia muodon ja merkityksen yhdistelmiä, vaan sosiaalisten prosessien lopputuloksia. Kieli ei myöskään ole täydellisen yksiselitteistä. Se ei heijasta suoraan todellisuutta, vaan on monimerkityksistä. (Luukka 1997.)

Tässä tutkimuksessa suppeimmalla, tekstuaalisella tasolla analysoidaan Uosukaisen julkisuuskuvaa ja sen muodostavia Uosukaisen eri identiteettejä lehtien palstoilla. Identiteetit koostuvat monista tekstuaalisista piirteistä. Laajemmalla diskurssikäytännön tasolla liikutaan median ja tiedotusvälineiden käytäntöjen, tuotannon ja kulutuksen maailmassa: Miten

Uosukaiskeskustelu lehdissä käytiin, ketkä siihen osallistuivat? Sosiaalsiin käytänteisiin liittyy laajempi yhteiskunnallinen konteksti: Miksi Uosukaisesta keskusteltiin?

Uosukaiskuvaan vaikuttaneiden identiteettien rakentaminen tapahtuu monin eri keinoin. Yksiselitteisesti nimettäviä kielellisiä tai tekstuaalisia piirteitä, joiden avulla kulloinenkin identiteetti voitaisiin määrittää, ei ole olemassa. Eri identiteettien havaitseminen tekstistä ei ole mitään objektiivista, selkeiden tuntomerkkien avulla tapahtuvaa poimintaa, vaan riippuu tekstin lukijasta ja tulkitsijasta, tämän taustatiedoista ja kokemuksesta. Joitakin ehdotuksia identiteettien havaitsemiseksi on kuitenkin esitetty. Identiteettien ja suhteiden rakentumista voi tarkastella sellaisten piirteiden kautta, jotka liittyvät kielen interpersoonalliseen funktioon. Lingvistikissa analysissa voidaan tutkia esimerkiksi lausetyyppien moduksia, siis esimerkiksi valitaanko asian esittämiseen väite-, kysymys- vai käskylause, ja tekstin modaalisuutta, puhujan tai kirjoittajan suhdetta tai sitoutumista ”viestiin”. Kasvokkaistilanteissa voidaan lisäksi tarkkailla esimerkiksi vuorovaikutuksen hallintaan liittyviä piirteitä (vuoronotto, vaihdot, aiheista päättäminen, niiden vaihtaminen ja muotoilu), kohteliaisuuden kannalta relevantteja asioita, esimerkiksi vaikeita aiheita käsiteltäessä varmuusasteen lieventely. (Fairclough 1997: 168, Luukka 1995: 97-106, kohteliaisuus-käsitteestä Brown & Levinson 1978.) Sanomalehtidiskurssissa kasvokkaistilanteen elementtejä ei juuri tule esille.

Kielentutkimuksen välineitä on tarkoitus käyttää aina sen mukaan, mikä lähestymistapa milloinkin tuntuu tulokselliselta. Esimerkiksi pragmatiikan kohteliaisuuden ja kasvojen käsitteet (Brown & Levinson 1978) soveltuvat sen pohtimiseen, mistä ja miten lehdissä näyttää olevan sallittua kirjoittaa, sekä millaisia kommentteja Uosukaisesta ja Uosukaisen on mahdollista esittää julkisuudessa. Identiteettejä erittelevä osuus puolestaan liittyy kiinteästi Faircloughin (1992) käsitykseen diskurssin funktioista: jokainen diskurssi pyrkii samanaikaisesti konstruoimaan maailmaa ja rakentamaan suhteita ja identiteettejä. Tässä tutkimuksessa käytetty identiteetin käsite on siis peräisin Faircloughilta, mutta sitä on pyritty määrittelemään tarkemmin. Peruskäsitteitä ovat identiteettien lisäksi myös imago, median ja julkisuuden suhde sekä kulttuuriset jäsennysmallit, normit ja stereotypiat, joista kulttuurisia jäsennysmalleja on tarkasteltu jo edellä, ja muita käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Puhumisen ja kirjoittamisen tavat ”ehdottavat” esimerkiksi erilaisia sosiaalisten suhteiden muotoja, erilaisia statuksia, erilaisia tapoja positioida puhuja suhteessa muihin, erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Esimerkiksi kirjoittamisen tyylillä voi representoida itsensä tietynlaisena, ehdottaa itselleen tietynlaista identiteettiä. (Shotter 1989: 149.) Kun

myös uutinen erilaisin kielellisin valinnoin representoi henkilön tietynlaisena, se samalla asettaa tekstin tuottajan ja lukijan tiettyihin suhteisiin tuon representoidun henkilön kanssa ja rakentaa näin suhteita ja identiteettejä kaikille viestintätapahtuman osallistujille.

Identiteettien rakentumista on kuvattu tulkintarepertuaarin (engl. interpretative repertoire) käsitteen avulla. Sama henkilö voi lyhyen ajan kuluessa tuottaa eri repertuaareja käyttämällä itselleen useita erilaisia identiteettejä, joista kuhunkin kuuluu erilaisia sosiaalisia suhteita. (Suoninen 1993: 111-150; Karvonen 1997: 255; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 39).

Bahtinin ääni-käsitettä on verrattu identiteetin käsitteeseen. Faircloughin Media Discourse-kirjan (1995) suomennoksessa siitä on käytetty nimitystä puheääni.

“Tyylit, muodot ja puheäännet (Bahtin 1986) ovat kielenkäyttötapoja, jotka liittyvät tiettyihin suhteisiin tuottajan ja yleisön (kirjoittajan ja lukijan, puhujan ja kuulijan) välillä. (...) Puheäännet ovat tiettyjen toimijoiden - yksilöiden tai kollektiivien - identiteettejä.” (Fairclough 1997: 102.)

Tässä tutkimuksessa käsitän äänen kuitenkin intertekstuaalisesti ajatellen yksinkertaisesti tietyn henkilön tai tahon puheeksi, jotka ilmenevät lopullisissa teksteissä. Identiteetillä on kyllä tietty yhteys ääneen, mutta äännet ovat identiteettejä konkreettisempia. Joskus eri ääniä voi erottaa aivan eksplisiittisesti tekstistä, kun ne on merkitty lainausmerkein, joskus taas hyvin implisiittisesti, lähinnä vain välähdyksinä tietyistä näkökulmasta tai painotuksesta. Äännet ovat merkkejä eri osallistujien vaikutuksesta lopulliseen tuotteeseen. Henkilö voi puhua eri äänillä, jotka saattavat olla peräisin erilaisista diskursseista. Henkilö voi esimerkiksi käyttää poliitikon identiteetissä erilaista ääntä kuin kotoisassa identiteetissään. Silloin hänelle todellistuu poliitikon identiteetti, ja hänen äänensä on esimerkiksi jonkun puolueen ääni. Identiteetti on ääneen verrattuna abstrakti kokonaisuus, johon tutkijan on mahdollista liittää erilaisia ominaisuuksia tekstissä vilahtelevia ääniä ja diskursseja erittelemällä ja luokittelemalla.

Faircloughin mediakriittisissä tutkimuksissa merkittävänä nähdään se, onko mediassa näkyvä identiteetti institutionaalinen vai henkilökohtainen. Tästä kaksijaosta voi tehdä huomioita esimerkiksi sen mukaan, korostuuko toimittajan konstruoimassa identiteetissä status ja rooli vai yksilöllisyys ja persoonallisuus (Fairclough 1997: 80). Näiden julkisuudeltaan eriasteisten identiteettien rakentumiseen liittyy erinäisiä tekstistä havaittavia asioita, edellä mainittujen lingvistisen analyysin piirteiden lisäksi Fairclough mainitsee esimerkiksi suullisen esitystavan, kehon kielen, sävyn (vakava tai humoristinen), juttelunomaistamisen ja sanaston (mt. 267).

Kaikkia Faircloughin ehdottamia piirteitä ei tietenkään voi havainnoida, kun lähteenä on sanomalehti. Se, millaisia käsityksiä lukijalle muodostuu esimerkiksi tietyn henkilön kehon kielestä, jää kielellisten vihjeiden ja valokuvien varaan. Samoin henkilön suullista esitystapaa voi arvioida lehdessä esitettyjen kirjallisten vihjeiden, suorien lainausten ja puhetyyliä kuvaavien kommenttien avulla. Nämä lehden tarjoamat näkökulmat ja arviot ovat juuri sitä, mitä tässä tutkitaankin: lehdistön rakentamaa kuvaa Uosukaisesta. Tarkoituksena ei ole tunkeutua näiden lehdissä esitettyjen tulkintojen taakse, vaan tutkia nimenomaan tulkintoja. Näin ollen myöskään sinänsä mielenkiintoiset, samaa tilannetta kuvaavat, mutta silti toisistaan hyvinkin paljon poikkeavat uutisraportit eivät tuota ongelmia, niitä käsitellään erilaisina tulkintoina.

Yleensä kriittisessä diskurssianalysissä nähdään merkittävänä paitsi se, mitä tekstistä löytyy, myös se, mitä siitä puuttuu, olivatpa kyseessä sitten representaatiot, suhteet tai identiteetit (mt.80). Tekstistä puuttuvien asioiden huomaaminen on luonnollisesti tutkijan kannalta hankalampaa, ja vaatii uutisgenren ja laajemminkin kulttuurin tuntemista.

Tekstiä tutkiessa voi myös miettiä, mitkä puhettavat osoittavat minkäinlaisia osallistujien identiteettejä ja suhteita. Tekstiä voi silmäillä tutkien, löytyykö tiettyihin identiteetteihin viittaavia oikeuksia, velvollisuuksia ja odotuksia? Ovatko puhettavat ja viittauksen tavat sopivia kenelle tahansa, vai viittaavatko ne tiettyihin identiteetteihin, statuksiin tai suhteisiin?

Diskurssianalyysi on luonteeltaan subjektiivista ja tulkinnanvaraista (Burr 1995: 163). Tutkimuksen arvon kannalta voidaan nähdä vahingollisena, että varsinaista tutkimuksen kulkua ja analyysiprosessia on vaikea kuvata mitenkään järjestelmällisesti, analysointi on monesti intuitiivista ja tulkinnanvaraista (mt. 167). Tutkimuksen objektiivisuus on kuitenkin mahdotonta jo siksi, että maailmaa katsellaan välttämättä jostain perspektiivistä, ja kysymyksiä, hypoteeseja ja teorioita esitetään sen perspektiivin mukaisesti. Silloin tutkijan tehtäväksi jä tunnistaa oma perspektiivinsä tutkittavan asian kannalta ja tutkimuksen tulosten arvo tutkijan oman näkökulman ohjaamina. (mt. 160.)

3. Mediateksti tutkimuskohteena

3.1. Mediadiskurssin sosiokulttuuriset käytänteet

3.1.1. Median merkitys yhteiskunnassa

Kulttuuri rakentuu merkeistä ja merkityssuhteista, ihmismielen tuotteista, jotka ovat saaneet julkisen ja suhteellisen itsenäisen aseman. (Popperia ja Niiniluotoa mukaillen Pietilä & Sondermann 1994: 36) Yhteiskunta taas muodostuu ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, joka tapahtuu merkkien välityksellä. Modernissa yhteiskunnassa tarvitaan tehokkaita välineitä, joiden avulla vuorovaikutus saadaan ajasta ja paikasta riippumattomaksi sekä koskemaan suuria ihmismääriä. (Pietilä ja Sondermann 1994: 36) “Yhteiskunta on se sosiaalisten suhteiden haihtuva kuvio, joka toteutuu interaktiona tuossa tai tässä välineessä”, määrittelevät Pietilä ja Sondermann (1994: 37 alaviite).

Pietilä ja Sondermann pitävät siis joukkoviestimiä välineinä, joissa yhteiskunta toteutuu. Tästä näkökulmasta joukkoviestimet ovat suorastaan yhteiskunnan olemassaolon ehto. Joukkoviestimet voidaan nähdä merkittävinä myös toisesta, vaikuttamisen näkökulmasta:

Aatehistoriassa yleisen käsityksen mukaan ihmisen tapaa hahmottaa maailmaa kuvaa maailmankatsomus, joka muodostuu kahdesta eri tekijästä, maailmankuvasta ja ideologiasta. Maailmankuva pitää sisällään ihmisen tiedolliset uskomukset todellisuudesta ja ideologia käsittää arvot sekä normit. Jos ihmisen maailmankatsomusta halutaan muuttaa, pyritään se tekemään vaikuttamalla hänen tiedollisiin uskomuksiinsa. Jos vaikutuspyrkimys kohdistuu arvoihin ja normeihin, on lopputuloksena vaikutuksen suunnasta riippumatta aiempien arvojen ja normien vahvistuminen. (Huovila 1995: 10.)

Maailmankuvaan vaikuttaminen tapahtuu siis tiedollisiin uskomuksiin vaikuttamalla. Mitä suurempi välineen yleisö on, sitä suuremmat ovat sen valta ja vaikutusmahdollisuudet, sekä eri tahojen kiinnostus sen hallintaan (Fairclough 1997: 57).

Tietyn viestimen valta perustuu sen yleisön laajuuteen. Yleisö ja toimittajat sekä muut toimijat muodostavat yhteisön, jonka sisällä sosiaalinen toiminta tapahtuu viestimen välityksellä. Aineiston paljoudesta joukkoviestin valitsee asiat, jotka se päästää omaan agendaansa, ja lisäksi sanoo jotain näistä valitsemistaan asioista. Se myös jäsentää itsensä ja yleisön, siis oman yhteisönsä “suhteen uutisten maailmaan, sen tapahtumiin ja ilmiöihin, prosesseihin ja ominaisuuksiin, henkilöihin, organisaatioihin, laitoksiin ja ties mihin, - ja

jäsennys on sitä, miten viestin ottaa vastaan virikkeitä ja vastaa niihin.” (Pietilä & Sondermann 1994: 51-53.)

Diskurssitapahtuman sosiaalisten käytäntöjen tasolla puhutaan ideologioista, hegemoniasta ja tervejärkisyydestä. Tässä kappaleessa esittelen lyhyesti nämä toisiinsa kietoutuvat käsitteet. Ideologian käsitteelle on olemassa useita määritelmiä (Fiske 1992: 216-217). Fairclough käsittää ideologiat todellisuuden (siis maailman, suhteiden ja identiteettien) merkityksellistämiseksi tai konstruktioiksi, jotka ovat sisäänrakennettuja diskursiivisiin käytäntöihin, ja jotka vaikuttavat valtasuhteiden tuottamiseen, uusintamiseen ja muokkautumiseen (Fairclough 1992: 87). Hegemonian käsite on peräisin Gramscilta, ja se viittaa valtaan, jonka tietty ryhmä on saanut muiden hiljaisen hyväksynnän kautta. (Fairclough & Wodak 1997: 260-1; Fairclough 1997: 92.) Hegemonian vastustaminen on hyvin vaikeaa. Valtaa pitävän ryhmän ideologia saa eniten tilaa medioissa ja pääsee helpoimmin itsestäänselvän arkijärjen asemaan. Arkijärjen synonyymeinä puhutaan myös common sensestä ja terveestä järjestä.

Arkijärkinen uskomisjärjestelmä toimii esimerkiksi joukkoviestimien yleisöjen keskuudessa. Jos jokin medioissa esitetty väite vastaa vallitsevaa common senseä, se ymmärretään itsestäänselvästi todeksi (esim. väite: terveys on hyvä asia, sairaus paha). Tämä tervejärkinen ajattelutapa ei kuitenkaan synny luonnostaan, vaan eri tahot kamppailevat keskenään siitä, kenen kannattamista näkemyksistä tulee itsestäänselvää arkijärkeä. Terve järki myös ohjaa selviönä ihmisten ajattelua ja käyttäytymistä, ja palvelee siten oman taustaryhmittymänsä etuja. Siitä tulee sosiaalista todellisuutta. Ajatuksia ja käyttäytymistä voidaan perustella vetoamalla terveeseen järkeen, ja tähän hegemoniseen itsestäänselvytyteen vetoamalla samalla uusinnetaan kyseistä ajattelutapaa. Vallitsevan hegemonian kanssa vastakkaisten ja kilpailevien näkemysten esittäjältä puolestaan vaaditaan todisteita ja perusteluja. (Karvonen 1997: 220.)

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yhteiskunnassa olisi olemassa vain yhdenlaista “tervettä järkeä”. Esimerkiksi ympäristönsuojeludiskurssissa ja urheiludiskurssissa saatetaan puhua rallikisoista. Ympäristönsuojeludiskurssissa ralli nähdään haitallisena ilmiönä, ja siinä painotetaan rallin pakokaasu- ja meluhaittoja, kun taas urheiludiskurssissa vaietaan rallikisan ympäristöhaitoista ja keskitytään ralliin mielenkiintoisena kilpailuna, suurena kansanjuhlan ja kansainvälistä huomiota saavana tapahtumana. Kummankin kilpailevan diskurssin sisällä pidetään omaa käsitystä “tervejärkisenä”.

Tervejärkisyys on siis yksi ideologian ilmenemismuoto ja väline. Tervejärkisyyden ilmentymiä viestintävälineissä käsitellessään Fairclough (1997: 194-5) puhuu Scannellin (1992) käsittein kommunikaation eetoksesta. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi tiedotusvälineissä välitetään implisiittisesti joukkoviestinnästä sellainen käsitys, että toimittajan ja yleisön positiot, näkökulmat ja intressit ovat samat. Välineenä käytetään jutustelunomaista viestintätyyliä, jonka tarkoituksena on saada viestintään osallistuvat ryhmät tuntemaan keskinäistä yhteenkuuluvuutta. Jutustelemalla toimittaja (tai esim. asiantuntija) esittää implisiittisesti jakavansa yleisön kanssa saman ”terveeseen järkeen” perustuvan elämismaailman. Tämä on yksi esimerkki siitä, miten kieli luo ja ylläpitää sosiaalista todellisuutta ja sosiaalisia suhteita ja identiteettejä.

3.1.2. Journalismin luonne

Journalismi voidaan määritellä tiedollisen käytännön muodoksi, joka pohjautuu todellisuuteen ja pyrkii ajankohtaisuuteen. Tämän lisäksi journalismille tyypillistä on massalevikkisyys ja institutionaalisuus. Journalismi on siis sitoutunut tiettyihin rakenteellisiin ehtoihin, joihin sen toiminta perustuu. Journalismi on muotoutunut vähitellen ajan kuluessa. Samalla, kun se on institutionalisoitunut, uutistuotanto on vakiintunut ammatilliseksi toiminnaksi: nykyisin uutisia tuottavat journalismin ammattilaiset. Erityyppisiä juttuja varten ovat vakiintuneet tietyt, suhteellisen pysyvät aihealueet ja käsittelytavat. (Bruun, Koskimies & Tervonen 1986: 45.)

Lehdistöstä (tai yleisemmin joukkoviestimistä) puhutaan neljäntenä valtiomahtina lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan rinnalla. Journalistinen käytäntö antaa tietyille asioiden esittämistavoille yhteiskunnallista merkitystä. Uutisoitava tapaus saatetaan toimituksessa esimerkiksi kytkeä laajemman ilmiön symboliksi, ja mahtavan välineen kautta tämä artikulaatio leviää koko mediatodellisuuteen, mistä taas eri viestinten kuluttajat ottavat sen käyttöön omassa elämässään. (Karvonen 1997: 258.)

Journalismin tehtävänä (tai tehtävähanteena) on pidetty objektiivista tiedonvälitystä.³ Suhtautuminen ajatukseen objektiivisesta tiedonvälityksestä riippuu siitä, millaisina tieto ja sen

³ Tämän käsityksen mukaan esimerkiksi uutiset välittävät lukijoilleen totuudenmukaisen kuvan maailmasta. Mediatutkijoista esimerkiksi Hemánus (1995: 42-43) pitää todellisuuden kuvaamista ja erittelyä yhtenä tehtävänä, mutta toteaa journalismilla olevan myös muita merkittäviä tehtäviä, kuten yhteiskuntakritiikki. Tiedonvälityksessä ongelmallinen on kuitenkin esimerkiksi tapa, jolla uutistoiminta fragmentoi tuon kuvattavan todellisuuden jakamalla siitä kerrottavat yksittäiset asiat eri osastoihin. Tämän lisäksi journalismi tarjoaa epähistoriallisia, kontekstistaan irrotettuja ”tosiasioita” ja luo informatiivisuuden illuusiota. (Bruun ym. 62-63.)

välittämiseen liittyvät asiat nähdään. Konstruktionistisesta näkökulmasta jo ajatus journalismin mahdollisuudesta kuvata maailmaa todenmukaisesti on kyseenalainen, koska yhtä totuudenmukaista tai objektiivista kuvaa maailmasta ei voi edes olla olemassa. Käsitteet maailmasta ovat erilaisia, koska jokainen näkee maailman omista lähtökohdistaan, omasta positiostaan käsin. Journalistisissa tuotteissa näitä erilaisia kuvia saavat aikaan monet asiat aina kulttuurin aatevirtauksista ja ideologioista tai lehtien taloudellisista omistussuhteista alkaen, ja päätyen yksittäisten toimitusprosessiin vaikuttavien ihmisten henkilökohtaisiin mielipiteisiin ja arvostuksiin sekä niinkin yksinkertaisiin asioihin kuin jutun kirjoittamisen ajankohtaan. Uutiset voivatkin tästä näkökulmasta pyrkiä vain suhteelliseen objektiivisuuteen. Objektiivisuudella tarkoitan tässä maailman ja siitä tehdyn kuvauksen keskinäistä vastaavuutta. Tiedon olemus, sen objektiivisuus tai tiedonvälitykseen liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan ole tässä työssä olennaisia: uutisia käsitellään vain tekstin tulkitsijan näkökulmasta pohtimatta sitä, onko tulkitsijan saama käsitys asioista se, miksi jutun tuottaja on sen tarkoittanut, tai sitä, miten “todellisuus” suhteutuu tähän tulkintaan.

Voisikin sanoa, että journalismi, ja journalistisen käytännön olennaisimpana osana uutiset, rakentavat yhteiskunnasta tapahtuma- ja rakennemalleja, jotka vastaanottaja liittää aikaisempaan tietoonsa yhteiskunnasta. Tästä näkökulmasta journalistiset tuotteet siis tuottavat, säilyttävät, korjaavat ja muokkaavat, toisin sanoen rakentavat todellisuutta, eivätkä niinkään kuvaa tai heijasta sitä. (Huovila 1995: 9-10, Pietilä 1995: 90-91.) Uusintavan ja rakentavan puolensa lisäksi uutiset ovat myös kulttuurisia hyödykkeitä kilpailevilla markkinoilla, viihdeteollisuutta. Ne myös pitävät ihmiset poliittisesti ja yhteiskunnallisesti ajan tasalla ja heijastelevat ja muuntavat kulttuurisia arvoja ja identiteettejä. (Fairclough 1997: 67-68.) Faircloughin (1997) mukaan mediadiskurssia tutkittaessa on otettava huomioon myös laajempi sosiokulttuurinen konteksti. Hänen mukaansa merkittävimmät mm. joukkoviestimiin ja niiden tuotoksiin vaikuttavat kulttuuriset tendenssit ovat kaupallistuminen ja viihteellistyminen.

3.1.3. Median ja politiikan suhde

Näyttämisen politiikka

Joukkoviestimet toimivat politiikan näyttämöinä. “Silmän luomasta tilasta tulee ensin politiikan todellinen näyttämö, sitten sen ainoa mahdollinen näyttämö. Poliitiikkaa, sikäli kun se

ymmärretään julkisten valtatoimien tekemiseksi ja niiden kritiikiksi, ei ole olemassa tämän näyttämön ulkopuolella...” (Kanerva 1994: 90; näyttämömetaforaa soveltaa myös Leivo 1995.)

Kanerva puhuu “näyttämisen politiikasta”, jolle ovat olennaisia juuri joukkoviestimien tarjoamat massayleisöt. Näyttämisen politiikan mukainen poliittinen toiminta sovitetaan yleisön tulkinnan ja vastaanoton edellytysten mukaiseksi. “Poliittiset teot ilman yleisöä eivät ole poliittisia tekoja, vaan eleitä vailla merkityksiä.” (Kanerva 1994: 93.) Sisällöllisesti tällainen politiikka on tyhjää ja neutraalia. “Se on katseen tilojen luomista: draamaa, speaktaakkelia, toisiinsa loputtomasti viittaavia näytöksiä, joiden ulkopuolella ei ole merkittäväksi arvioitua politiikkaa lainkaan.” (Kanerva 1994: 90)

Ostensiivisen politiikan yksi olennainen piirre on sen itseään oikeuttava luonne. Näytteille asetettavassa politiikassa ei ole loogisesta argumentaatiosta tuttua perusteluketjujen vaatimusta (“tein näin, koska x”). Siinä yhteen poliittiseen tekoon, draaman aktiin, viitataan toisella draaman eleellä.

Tämä tarkoittaa sitä, että näyttämisen politiikassa ei ole mitään tavanomaiselle logiikalle ominaisia perusteluvaatimuksia tai edes sellaisen mahdollisuuksia. Poliitiikan perustuminen julkisiin näyttäytymisiin poistaa suurimman osan tavanomaisista tekstin kirjoittamisessa tutuista perusteluehdoista ja -mahdollisuuksista.

Kun näyttämisen politiikka rakennetaan näyttämisten keskinäisiin viittauksiin, tyylin yhtenäisyyteen, ulkoisten muotojen vakiointiin tai vakiovaihteluun ja muihin ei-sisällöllisiin seikkoihin, niiden sisällöllisen kritiikin vara supistuu edelleen. (Kanerva 1994: 84-85.)

Yleisön tehtäväksi jää passiivinen katselu ja hyväksyminen.

Myös Uimosen mukaan politiikka on verbaalista toimintaa, joka tapahtuu mediajulkisuudessa. Julkisuuden lisääntyessä kielen merkitys korostuu. (Uimonen 1994: 104.)

Median ja poliittisten toimijoiden keskinäinen riippuvuus

Isotaluksen mukaan Blumler ja Gurevitch toteavat, että ennen median tehtävä oli raportoida politiikasta, mutta nykyään se itse on aktiivinen poliittinen toimija. Äänestäjät tarvitsevat joukkoviestimiä ja niiden tuotteita helpottamaan äänestyspäätöksen tekemistä, kun taas poliitikot taas tarvitsevat medioita pitääkseen yhteyttä äänestäjiinsä. (Isotalus 1998: 95.) Medioiden agendat vaikuttavat siihen, mitä asioita ihmiset pitävät tärkeinä (mt. 96), ja imagonrakennuksen välineinä mediat ovat poliitikoille välttämättömiä.

Jotkut uutisaiheet syntyvät vain medioita varten, kun erilaiset median lähteenä toimivat tahot suunnittelevat tapahtumia ja kampanjoita tavoitteenaan ainoastaan pääsy medioihin (Masterman 1991: 118), ja pyrkimyksenään hyötyä mediajulkisuudesta. (myös Boorstin 1962.) Näitä toimitusten ulkopuolisia “syöttöorganisaatioita” kotimaan uutisten välityksessäkin on useita, esimerkiksi väli- ja valmisteluportaita kuten tiedottajia ja tiedotustoimistoja, viestintätoimistoja, etujärjestöjä sekä tutkimuslaitoksia. 1990-luvulla tiedotusvälineet ovat omaksuneet aineistoksi myös erilaisia mielipidetutkimuksia, joita erityisesti vaalien alla julkaistaan lähes päivittäin, ja joita toimituksessa pidetään tärkeinä uutisaiheina. Spontaaneja tapahtumauutisia on uutistarjonnassa yhä vähemmän, kun taas etukäteen tiedettyjä prosesseja raportoidaan entistä laajemmin. (Kivikuru & Rantanen 1994: 89-90.)

Erilaiset painostusryhmät siis tarvitsevat mediajulkisuutta, mutta myös media tarvitsee näitä ryhmiä aineistonsa lähteeksi. Karvosen (1997: 95) mukaan mediatapahtumien olemassaolo onkin tavallaan seurausta tapahtumia tarvitsevasta journalismista. Yhtenä syynä niiden olemassaoloon on varmasti uutisiin kohdistuva ajankohtaisuuden vaade ja joukkotiedotusvälineiden tarve pystyä pitämään jatkuvasti riittävää uutistarjontaa esillä. Uutistuotantoa pyritään tehostamaan ja silti siihen käytettävät resurssit pyritään pitämään mahdollisimman pieninä. (Kivikuru & Rantanen 1994: 88-89.)

Uutisten hallitsemisen taitoa, julkisuuden hallintaa poliitikko tarvitsee saadakseen itsensä ja imagonsa yleisön näkyviin, ohi journalistisen kontrollin. Julkisuuden hallinta tarkoittaa yleensä uutisvirtojen ohjailua ja niihin vaikuttamista, mutta myös kaikenlaista poliitikkojen julkisuudessaolon edistämistä. Tällaiseksi voidaan lukea lehdistötilaisuudet, seminaarit, kokoukset tms strategiset mediatapahtumat. Puoluekokoukset uutisoidaan yleensä aina, vaikka niissä ei käsiteltäisi juuri mitään asioita. Poliitikot voivat myös järjestää julkisuustemppeja, joista tiedotusvälineiden on lähes pakko kertoa. (Uimonen 1994: 94-5)

Imagonrakennus

Nykyisin äänestäjät valitsevat erilaisiin luottamustehtäviin ehdokkaita ennemmin tämän henkilökohtaisten ominaisuuksien kuin puolueen perusteella. Syitä tähän politiikan henkilöitymiseen ja puolueuskollisuuden heikentymiseen ovat esim. Wyckoffin (1968) mukaan puolueiden ideologinen samankaltaisuus, poliittisten virkojen väheneminen ja se, että ehdokkaat pyrkivät häivyttämään poliittisuutensa. Henkilöhahmot toimivat monimutkaisia poliittisia asioita yksinkertaistavina symboleina, joita ihmiset uskaltavat arvioimaan

helpommin kuin asiakysymyksiä. (Karvonen 1997: 171.) Sen lisäksi, että poliittiset asiat yksinkertaistetaan henkilöittämällä, tehdään henkilöistäkin vielä helpommin käsitettäviä rakentamalla heille julkisuuskuvia, imagoita.

Imagonrakennus on aikojen kuluessa nähty lumeen tuotantona, todellisuuden vääristelynä tai kiertämisenä. Samaan aikaan on esitetty myös ajatuksia poliitikkojen tuotteistamisesta: kun asiakysymysten avulla ei voi erottua muista poliitikoista, on kilpailtava miellyttävillä ja koreilla pakkauksilla. Karvonen (1997: 111) tiivistää Packardin idean:

Poliitikkojen myyminen ihmisille on samanlaista sumuttamista kuin mielikuvamainostus.

Poliitikon kannalta imago on se, jonka avulla hän saa liikkuvat äänestäjät taakseen (mt. 108). Imagon rakennus ei kuitenkaan voi perustua valheelle. Ennen pitkää valheesta jää kiinni, mikä saattaa aiheuttaa lopullisen vaurion imagolle. "Myöskin imagon rakentamisessa korostetaan nykyään pitkäjänteisyyttä ja totuudellisuutta. Petoksella ja fuskauksella on lyhyet jäljet" (Lampikoski ym. 1990: 25 Karvosen 1997: 121 mukaan.) Imago ei siis lopulta ole niinkään valheellinen kuva kuin yksinkertaistettu tuotekuvaus, joka vetoaa ehkä enemmän tunteeseen kuin järkeen. Uosukaisenkin imago perustuu siihen, mitä hän itse asiassa on, tosin tyyppitellen ja yksinkertaistaen.

Karvonen (1997: 92) esittelee Boorstinin (1962: 186) imagon määritelmän:

(Imago) on ammattityönä harkiten työstetty persoonallisuusprofiili yksilölle, instituutiolle, yhtiölle, tuotteelle tai palvelulle.

Imagon rakentavat siis tämän alan ammattilaiset. Käsitettiinpä julkisuuden henkilöiden imagot sitten roolihenkilöiksi näytelmässä tai myyviksi tuotteiksi, imagonrakennuksessa henkilön ominaisuuksia joudutaan jonkin verran karrikoimaan. Henkilö pyritään differentioimaan imagon avulla, että hän erottuu muista (Uimonen 1994: 23). Poliittisessa imagonrakennuksessa keskeistä on poliitikon ulkonäkö ja ulkoinen esiintyminen, mutta myös kielellinen ilmaisu. Asiapuoli ei ole niin tärkeää. (mt. 74, 107-8.)

Uutisotsikoiden avulla pystytään luomaan uskottavampaa imagoa kuin mainonnalla. Tämä perustuu siihen, että yleisö näkee uutiset uskottavampina kuin mainokset. (Artertonia mukaillen Uimonen 1994: 51.)

3.2. Median diskursiiviset käytänteet

3.2.1. Mediatekstit diskurssijärjestyksissä

Tässä tutkimuksessa käsitellään sanomalehtiaineistoa, joten myös mediatekstien tuottamista ja kulutusta käsitellään pääasiassa sanomalehden kannalta. Pietilä ja Sondermann (1994) käsittelevät tutkimuksessaan sanomalehteä paikkana, jossa yhteiskunnallinen vuorovaikutus tapahtuu, ja jossa siten yhteiskunta todellistuu. Sanomalehti eroaa joissakin suhteissa muista joukkoviestimistä. Lehdistön tuottaman aineiston ominaispiirteisiin kuuluu visuaalisuus. Tekstit ovat kirjallisessa muodossa, jutut koostuvat kielellisestä osuudesta sekä mahdollisesti valokuvista tai graafisista kuvioista. Kokonaiskuvaan vaikuttavat painotekniikka, käytetyt kirjaintyypit jne. (Fairclough 1997: 55)

Lehdistön kulutuksen luonteeseen kuuluu, että tekstejä voidaan kuluttaa eri paikoissa ja eri aikoina. Teksti säilyy, ja sitä voidaan lukea missä ja milloin vain ilman mitään erityisiä laitteita tai edes sähköä. Sanomalehti ilmestyy vain kerran vuorokaudessa, joten se ei ole aivan niin ajantasainen kuin muut joukkoviestimet. Sanomalehti onkin profiloitunut mediakentässä enimmäkseen päiväkohtaisten asioiden taustoittajaksi: se pystyy kertomaan monista asioista laajasti ja yksityiskohtaisesti, kun taas sähköiset välineet joutuvat useimmissa tapauksissa keskittymään vain uutisen kärkeen alle minuutin mittaisissa jutuissaan. Sanomalehdet kattavat tehokkaimmin myös paikalliset uutiset, joiden merkitys on valtakunnallisesti liian pieni, jotta niitä kannattaisi uutisoida koko maahan samat ohjelmat lähettävissä sähköisissä välineissä. (Huovila 1995: 3-4, 111-115.)

Valmiiseen journalistiseen tuotteeseen päätyvä materiaali on yleensä kulkenut toimitusprosessin läpi, se on lähtöisin suullisista tai kirjallisista lähteistä, tämän tutkimuksen aineistossa yleensä joko Uosukaisen kirjasta tai jonkun henkilön tai muun tahon lehdistötiedotteesta, julkisen tai yksityishenkilön haastattelusta tai gallupista - lisänä on toimittajan oma tietotausta ja esimerkiksi kuvaukset tilanteista, joita toimittaja on ollut paikan päällä todistamassa. Näistä tiedoista toimittaja on muokannut juttunsa, joka on sanomalehden tapauksessa tarkastettu, hyväksytty ja taitettu, siihen on valittu sopivat kuvat, kuvatekstit ja otsikko, ja se on taitettu sopivaan paikkaan lehden sivuille. Näitä tekstin tuottamiseen liittyviä asioita Fairclough (1997: 89) nimittää tekstin sisäisiksi ja ulkoisiksi sarjallisiksi suhteiksi. Sarjan eri vaiheissa aiemmat vaiheet rekontekstualisoidaan, niihin liitetään uusia konteksteja, niistä tehdään uusia representaatioita ja muunnelmia eri näkökulmien, arvotusten ja

painotusten mukaan (mt. 59, 69). Jossain vaiheessa sarjallista prosessia kukin teksti muuttuu muiden, esimerkiksi keskustelujen tai arvostelujen materiaaliksi. Monet lähteistä ovat julkisia, kun taas kulutus on enimmäkseen yksityistä, joten voidaan sanoa, että joukkoviestimet toimivat välittäjinä julkisen ja yksityisen välillä. (mt. 54.) Fairclough näkee mediassa pyrkimyksen lähentää julkista ja yksityistä toisiinsa esimerkiksi myötäilemällä “yksityisen alueen arvoja, käytäntöjä ja tärkeysjärjestystä”. Tätä trendiä kuvastaa myös esimerkiksi puhekielen julkinen käyttö. Media on myös muokannut julkisen ja yksityisen alueen välistä rajaa. Joissain tapauksissa media tekee julkisia myös sellaisista asioista, joita on aiemmin pidetty yksityisinä, kuten yleisesti kiinnostavien henkilöiden yksityiselämästä. (mt. 54-55.)

Sarjalliset suhteet sisältyvät Faircloughilla diskurssijärjestyksiin. Diskurssijärjestykset ovat genrejen ja diskurssien muodostelmia (Fairclough 1997: 86), joihin sisältyy sarjallisten suhteiden ohella myös valinnallisia, sisäisiä ja ulkoisia suhteita. Sisäisillä suhteilla Fairclough tarkoittaa tiedotusvälineen sisäisiä suhteita, ulkoisilla taas niitä suhteita, jotka vaikuttavat tiedotusvälineen ulkopuolelta. Ulkoiset valinnalliset suhteet tarkoittavat sitä, miten “tiedotusvälineiden diskurssijärjestykseen valikoidaan ja omaksutaan mahdollisuuksia muista diskurssijärjestyksistä”. Sisäiset valinnalliset suhteet taas ovat tiedotusvälineiden diskurssijärjestyksen sisällä oleva “vaihtoehtoisten diskursiivisten käytäntöjen paradigma”, jonka valintaa säätelevät erinäiset seikat. (mt. 88.) Sarjalliset suhteet liittyvät siihen, miten joukkotiedotuksen viestintätilanne nähdään sarjaksi viestintätilanteita. Sisäiset sarjalliset suhteet tarkoittavat tiedotusvälineen sisällä tapahtuvaa tekstin tuottamiseen tarvittavaa viestintätilanteiden sarjaa, ulkoiset sarjalliset suhteet taas sarjan alkupäässä olevaa viestintätilanteiden sarjaa, käytännössä juttujen lähteiden osuutta tekstin tuottamisessa. (mt. 89.) Diskurssijärjestyksen valinnallisten ja sarjallisten suhteiden erottelua voi käyttää hyväksi tekstien intertekstuaalisissa analyysissä.

3.2.2. Tuotteita määrittelevät tekijät

Journalismissa noudatetaan historiallisesti suhteellisen vakiintuneita ja institutionalisoituneita tiedonhankinta, -arviointi, -käsittely ja -välitystapoja. Nämä muodostavat sellaisen historiallisten ehtojen järjestelmän, joka ohjaa ja säätelee journalismia tiedollisena käytäntönä. (Bruun, Koskimies & Tervonen 1986: 20.)

Mediatekstien tuottamiseen eivät vaikuta pelkästään lehden omat intressit, vaan tuotteita määritellään monelta taholta. Välineen omistajat pystyvät vaikuttamaan lehdissä julkaistaviin

juttuihin (Masterman 1991: 60, Fairclough 1997: 64). Sanomalehden linjan määrittelee kustantaja ja sen toteutumista valvovat päätoimittajat (Bruun ym. 1986: 91). Monissa maissa tuotteiden sisällön määrittelemiseen osallistuvat valtio ja lainsäädäntö sekä median itsekontrolli (Fairclough 1997: 64-65). Mediainstituution luonne vaikuttaa lehden sisältöön: julkisen palvelun instituutio tarjoaa erilaisia tuotteita kuin kaupallinen instituutio. Tässä suhteessa on tosin menty yhdenmukaisempaan suuntaan: kaupallisia piirteitä näkyy myös muissa kuin varsinaisissa kaupallisissa medioissa. Taloudellisia määrittäjiä on useita. Jutut on tehtävä pienessä ajassa ja mahdollisimman vähällä vaivalla, samalla on pyrittävä edistämään myyntiä ja houkuttelemaan mainostajia. Mainostajat vaikuttavat juttujen sisältöihin ja sijoitteluun, sekä laajemmin jopa lehtien julkaisumahdollisuuksiin. Esimerkiksi kirjailijat esiintyvät medioissa mainostaakseen tuotteitaan. Lähteillä on erilainen painoarvo, on virallisia lähteitä ja epävirallisia, on helposti tavoitettavia, säännöllisiä lähteitä ja metsästämistä vaativia. Toimittajat saattavat hyväksyä tiedostaen tai tiedostamattaan lähteen tarjoaman arvomaailman. (Masterman 1991: 57-90.) Joskus mediat voivat suhtautua hyökkäävästi tai kyynisesti hyvässä asemassa oleviin, mutta samalla tiedotusvälineiden diskurssi kuitenkin luonnollistaa hallitsevia ideologioita (Fairclough 1997: 66). Fairclough nimeää kolme merkittävää mediatekstien osallistujakategoriaa: toimittajat, yleisö ja kolmannet osapuolet, siis ne poliitikot, tutkijat, asiantuntijat, julkkikset, jotka mediassa esiintyvät. Tässä ryhmässä voivat esiintyä myös tavalliset ihmiset edustamassa kansan ääntä, "vox populi". Näiden osallistujakategorioiden väliset suhteet ja identiteetit voidaan konstruoida eri tavoin. (mt 56-57.) Mediassa pääsevät yleensä parhaiten esille sellaiset tahot, joilla on poliittista, taloudellista tai kulttuurista valtaa (mt 58). Faircloughin (1997: 58) mukaan Scannell (1992) väittää, että yksityishenkilöt pääsevät medioihin vain kertomaan kokemuksistaan, kun taas julkkikset kertovat mielipiteistään. Uosukaisuutisoinnissa tämä ei kuitenkaan pitänyt paikkaansa: useimmilta ihmisiltä haluttiin tietää nimenomaan mielipide, oli haastateltavana sitten julkkis tai yksityishenkilö.

Yleisöjen valta on Mastermanin mukaan pieni: heille tarjotaan mitä tarjotaan, ja he joko ostavat tai jättävät ostamatta (Masterman 1991: 80-81). Faircloughkin huomauttaa, että yleisöllä ei juuri ole aitoja mahdollisuuksia vaikuttaa joukkoviestintään suoraan: heille on tarjolla vain suhteellisen passiivinen katsojan tai kuuntelijan rooli (Fairclough 1997: 57). Bruunin ym. mukaan tämä johtuu siitä, että uutisten yhtenä tehtävänä nähdään sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen, johon media pyrkii ylläpitämällä yhteiskunnan kulttuurisena ja tiedollisena perustana toimivia tiedollisia rakenteita ja samalla vastustamalla

ulkopuolisten voimien hajottavaa toimintaa. Tällöin aktiivinen ja heterogeeninen yleisö tavallisesta poikkeavine intresseineen jää journalismin ulkopuolelle. (Bruun ym. 1986: 62-64) Medioiden henkilökunta, toimittajat ja muut median ammattilaiset voivat vaikuttaa tekstien sisältöihin jonkin verran, mutta kuten Hemánus sanoo: “Oikeus olla kirjoittamatta tai tekemättä ohjelmia vakaumuksensa vastaisesti on aivan eri asia kuin oikeus kirjoittaa tai tehdä ohjelmia vakaumuksensa mukaisesti” (Hemánus 1990: 120).

Uutisten tuottaminen on siis pitkälle vakioitua, kollektiivista toimintaa, ja tiedonhankinta ja -muokkaus perustuu rutiineihin ja helposti saatavilla olevien lähteiden käyttöön. Vakioituneisuus ja rutiininomaisuus helpottaa uutisten tuottamista, ja saattaa olla jopa edellytys uutistuotannolle, mutta yksipuolistaa samalla median tuottamaa kuvaa maailmasta.

3.2.3. Uutinen - tyypillinen journalistinen tuote

Uutinen on journalismin vanhin, vakiintunein, ja eniten aktuaalisuuteen ja faktuaalisuuteen pyrkivä muoto (Bruun, Koskimies & Tervonen 1986: 52). Siihen, kuten muihinkin journalistisiin tuotteisiin, kohdistuu kuitenkin useita taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia paineita. Medioiden välinen kilpailu on ankaraa. (Fairclough 1997: 60.) Uutisvälityksen nopeutumisen ja kaupallistumisen myötä uutisista on tullut kulutushyödykkeitä (Bruun ym. 1986: 53). Uutisoppikirjan tekijät (mt. 67) vertaavat uutistoimintaa “keskisuureen teollisuusyritykseen, jonka on tuotettava tietty määrä tuotteita markkinoille hyvin tiukkojen aika- ja taloudellisten ehtojen vallitessa.” Näiden tuotteiden muoto on vakiintunut sellaiseksi, että olennaisin asia ladataan tekstin alkuun, ja lehteä taitettaessa uutistoimiston välittämästä uutissähkeestä on mahdollista jättää loppu pois itse uutisen siitä kärsimättä. Sisällöllisesti uutisen odotetaan vastaavan ns. viiden M:n ja yhden K:n kysymyksiin (mitä, missä, milloin, miksi, miten, kuka) (Huovila 1995: 8). Uutiset pyritään saamaan mahdollisimman objektiivisen näköiseksi. Bruunin ym. (1986: 54) mukaan arvottavat ja normatiiviset kannanotot ovat hävinneet uutisista (ks. myös Kalliokoski 1996: 51). Tätä väitettä lieventäisin hiukan. Nähdäkseni normatiivisuutta saattaa kyllä esiintyä uutisissa, mutta se on ehkä muuttunut entistä implisiittisemmäksi. Oma aineistoni antaa kyllä vihjeitä myös arvottavista kannanotoista, mutta ne on usein piilotettu ironiaksi luettaviin kommentteihin. Tosin ironia ei ole aivan niin silmään pistävää kuin esim. Kalliokosken tutkimissa yli sadan vuoden takaisissa Päivälehdissä.

Pietilä toteaa uutisesta, että se on aiemmin ymmärretty todellisuutta koskevaksi informaatioksi ja siten myös todellisuutta heijastavaksi. Viime aikoina (kulturalistisesta lähtökohdasta) uutinen on taas käsitetty ennemminkin todellisuuden ilmiöiden merkityksellistämiseksi, ja vieläpä yhden tai useamman kerran jo merkityksellistetyn aineiston uudelleenmerkityksellistämiseksi. Tästä näkökulmasta uutinen ei niinkään kuvaa todellisuutta, vaan rakentaa sitä. Uutistutkimus taas on samasta näkökulmasta tänä päivänä ennemminkin merkityksen tulkintaa kuin informaation erittelyä. (Pietilä 1995: 90-91)

Uutiskriteerit ja uutiskynnys

Uutiskriteereistä on esitetty useita ehdotuksia.⁴ Tärkeys, kiinnostavuus ja tarkoituksenmukaisuus ovat paljon käytettyjä uutisarvon kriteereitä. Vaikka myös tärkeyden vaikutelmaa yritettiin luoda joissakin tämän tutkimusaineiston uutisissa, Uosukaisuutisissa näistä kolmesta painavin kriteeri näyttää kuitenkin olleen kiinnostavuus.

Journalistinen tuote pyrkii massalevikkiin. Tähän ei päästä, ellei tuote ole kommunikoiva: yleisön on kyettävä ymmärtämään tuote kielellisesti ja tiedollisesti. Lisäksi yleisöllä on oltava tarve vastaanottaa tuotteita. Tähän on pyritty tekemällä uutiset kiinnostaviksi. Siitä, mikä on kiinnostavaa, taas on esitetty laidasta laitaan monia näkemyksiä: yksi uskoo läheisyyden ja tuttuuden vetovoimaan, toinen vannoo poikkeusten ja erikoisuuksien nimeen. Kiinnostavuus on erityisen merkittävää kaupallisessa journalismissa. (Bruun, Koskimies & Tervonen 1986: 50, 60.)

Kiinnostavuutta lisäävinä asioina uutisissa on nähty aikojen kuluessa mm. seuraavia: aiheen ymmärtäminen (tapahtuman merkitys lukijalle, ajallinen, paikallinen ja kulttuurillinen läheisyys, henkilöiminen), sensaatio (epätavallisuus, vahva merkitsevyys, tuntematon lopputulos), ajankohtaisuus, tapahtuman toistuvuus, aiheen intensiteetti, selkeys ja mielekkyys, omien käsitysten mukaisuus, harvinaisuus, jatkuvuus, eliittivaltiot ja -henkilöt sekä kielteisyys. Lisäksi kaupallisella lehdistöllä on huomattu olevan omia uutiskriteereitään. Niiden uutisaiheissa suosittuja piirteitä ovat dramaattisuus, kuriositeetit, kamppailu, rakkaus, human interest, edistyminen ja kaikkalainen kehitys. (Okkonen 1986: 121-129.) Uosukaisuutiset täyttävät monet näistä kriteereistä. Ne liittyvät eliittihenkilön elämään, aiheena on kamppailun muodossa esitetty sananvaihto kollegoiden kanssa, johon liittyi tietty kielteisyyden leima, tai

⁴ Ahmavaaran 1969 laatimat uutiskriteerit (tapahtuman vaikutusten intensiteetti, laajuus, henkilökohtaiset vaikutukset vastaanottajan kannalta) ovat olleet hyvin tunnettuja Suomessa, mutta Hemánuksen (1990: 96-97) mukaan liian akateemisia ja abstrakteja käytännön uutistyötä varten.

aviopuolisoon kohdistuva rakkaus. Dramatiikkaakaan ei ainakaan iltapäivälehdistön tuotoksista puuttunut. Human interest-aineistoa ja yhteiskunnallisten trendien henkilöitymistä Uosukaiseen oli myös havaittavissa.

Uutiskynnyksen ylittämiseen vaikuttaa muu senhetkinen uutistarjonta. Vähäpätöisetkin uutiset voivat päästä lehteen, jos samaan aikaan ei ole paljon merkittäviksi katsottuja uutisia saatavilla. Uutiskynnystä alentaa myös se, jos tapahtumasarjan aiempi vaihe on päässyt uutisiin. Silloin myös myöhempiä vaiheita pääsee helpommin läpi. (Bruun ym. 1986: 60-61.)

Päivä- ja iltapäivälehtien eroista

Hiukan toisistaan poikkeavien uutiskriteerien lisäksi päivä- ja iltapäivälehtien välillä on muitakin eroja, jotka johtuvat lähinnä niiden taloudellisesta taustasta. Tilattavien lehtien ei tarvitse olla niin huomiota ja ostohalua herättäviä kuin pelkästään irtonumeromyyntiin tukeutuvien iltapäivälehtien. Myyntitavan ohella myös sisällössä voi huomata eroja. Iltapäivälehdet muistuttavat aikakauslehtiä. (Jyrkiäinen & Savisaari 1994: 54-55.) Tosin aikakauslehtimäisiä piirteitä on alkanut näkyä myös muissa sanomalehdissä, jotka tarjoavat perinteisen uutisvälityksen ja kommentoinnin lisäksi erilaisia liitteitä ja erikoissivuja. Viihteellinen aineisto on lisääntynyt, ja sisällön ohella on muuttunut myös ulkoasu. (mt.59.) Ulkoisia muutoksia on tullut typografiaan ja esim. kuvien määrään ja laatuun. Myös Kivikurun ja Rantasen (1994: 89) mukaan suomalainen uutisvälitys on keventynyt ja viihteellistynyt, mikä näkyy mm. iltapäivälehdistön kasvusta ja uutislähteiden yksipuolistumisesta.

Suomessa päivälehdet on perinteisesti tilattu kotiin ja luettu jo aamukahvipöydässä. Niinpä ns. kaupalliset iltapäivälehdet, joita saa vain irtonumeroina, eivät olekaan Suomessa olleet niin vahvassa asemassa kuin esimerkiksi Isossa-Britanniassa. Vuonna 1995 tehdyn tutkimuksen mukaan tilattujen sanomalehtien osuus kokonaislevikistä oli Suomessa 89 prosenttia. EU-maista vain Luxemburgissa niiden osuus oli suurempi, kun taas esimerkiksi brittiläisistä lehdistä tilattuja oli puolet, saksalaisista 66 ja ranskalaisista vain 32 prosenttia. (Sanomalehtitieto.)

3.3. Median tekstuaaliset käytänteet

3.3.1. Median valinnat kohteen konstruoinnissa

Useille mediatekstien kuluttajille uutistuotannon prosessit ovat tuntemattomia. Uutiset rakentavat itsestään objektiivista kuvaa, ja toimittajan kuva omasta työstäänkin voi olla totuudenmukaisen maailmankuvan välittäminen yleisölle. Tästä huolimatta tekstien tuotannon prosessit vaativat aina jossain määrin arvo- ja normisidonnaisia valintoja - olkoonkin, että valinnat voivat olla paitsi lukijoille, myös tekstien tuottajille itselleenkin tiedostamattomia.

Mediat pyrkivät vakuuttamaan tekstien kuluttajat representaatioidensa autenttisuudesta. Tästä huolimatta ne yrittävät kaikin tavoin peittää omat merkityksen tuottamistapansa ja niiden vaikutuksen viestintätapahtumien sarjan alkupäässä oleviin, esimerkiksi haastattelutilanteisiin. (Masterman 1991: 119.)

Masterman (1991: 93) toteaa Altheiden (1976: 184) tapaan: "jokaisesta tapahtumasta voidaan sanoa miltei mitä tahansa". Medialla on oikeus valikoida ne asiat, jotka halutaan nostaa julkisuuteen. Tiedotusvälineitä ei voi pitää suoraan aistien jatkeina (vrt. McLuhan 1984), vaan media tekee valintoja ja konstruoi kohteensa tietynlaisena. (Karvonen 1997: 177-8.) Uutissähke sisältääkin lukuisia julkilausumattomia kannanottoja. Ne ilmenevät valintoina, jotka koskevat esimerkiksi sitä, mitä kannattaa uutisoida, mitä uutisaiheesta valitaan kerrottavaksi ja millaisia kielellisiä ilmauksia kertomiseen käytetään. "Uutissähkeiden 'puhtaus' tosiasioina ja niiden riippumattomuus uutisia toimittavasta subjektista on siis ainakin näiltä osin illusorista." (Bruun ym. 1986: 57.) Valintoja on kuitenkin pakko tehdä ja jokaisessa arviossa on mukana tietty asema tai näkökulma (Fairclough 1997: 67). Monet valinnat tehdään täysin luonnollisesti ja spontaanisti, valinnan tekijä toimii niiden konventioiden mukaisesti, joihin hän on työssään sosiaalistunut. Jokaisen jutun yhteydessä voidaan kuitenkin kysyä, miksi tietty tapahtuma on nostettu esiin, ja muita (raportoimattomia) tapahtumia tärkeämmäksi, miksi on valittu tietty käsittelytapa, kenen intressien mukaista on tästä tapahtumasta kertominen, onko tapahtumia, joista ei kerrottu tai olisiko voitu valita toinen näkökulma. (Masterman 1991: 93, Fairclough 1997: 66.) - Jutun arvo ei piile jutussa itsessään, vaan siinä, miten käyttökelpoinen se on tiettyä tarkoitusta varten. Juttujen oletetaan lähtevän liikkeelle tosiasioista, mutta todellisuudessa lähtökohtana on journalistin näkökulma, josta käsin tosiasiat valikoidaan ja järjestetään. Joskus journalistin näkökulma ja tosiasiat saattavat jäädä toiseksi esimerkiksi lähdetekstin sisällölle ja näkökulmalle (Masterman 1991: 95.) Näiden

diskurssikäytänteisiin liittyvien valintojen lisäksi on kielentutkimuksen kautta tietysti selvää, että myös tekstin tasolla jokaisessa lauseessa tehdyt syntagmaattiset ja paradigmaattiset valinnat vaikuttavat tekstin kokonaisuuteen ja siihen kuvaan, minkä teksti rakentaa puheenaolevasta asiasta (mt. 101-102, diskurssikäytänteen käsite Fairclough 1992).

3.3.2. Esittämistapaan ja kerrontaan liittyvät valinnat

Mastermanin mukaan myös vakavat journalistiset lajityypit saattavat esiintyä draamallisessa hahmossa. (Masterman 1991: 134.) “Mediat käyttävät tarinoita muuallakin kuin fiktiivisissä lajityypeissä. Uutiset, ajankohtaisaiheet, dokumentit ja urheiluohjelmat yrittävät kaikki tiedottaa tai viihdyttää kertomalla tarinoita ja rakentamalla sankareita, roistoja, ristiriitoja, nurinpäin kääntämissä ja yhteen sulautumia.” (mt. 137.) Vaikka tämä ajatus koskee oikeastaan televisiota, sitä voi soveltaa myös lehdistön tuotteisiin. Mastermanin mukaan kaikki uutiset sisältävät dramatisointia siinä mielessä, että niissä rakennetaan ja kerrotaan juttuja. (mt. 139.)

Sanomalehden kokonaisrakenteesta on luettavissa tiettyjä asioita: tärkeät asiat kuten politiikka ovat lehden alussa, kaikkein merkittävimmät premi- eli pääuutissivulla (Huovila 1995: 50, Masterman 1991: 141), kevennyksiksi luettavat asiat kuten urheilu ja kulttuuri taas on sijoitettu lehden loppusivuille. Yleisön mielenkiintoa pidetään yllä tutuin hahmoin, joita voivat olla poliitikot, johtajat, asiantuntijat, julkkikset ja myös tavalliset ihmiset, ja tietyn tekniikoin, kuten grafiikan, lyhyiden uutisten, otsikoiden ja kuvien avulla. Tuttuutta ja jatkuvuutta edustavat myös ennustettavat aiheet ja tutut kategoriat (politiikka, talous, kotimaat, ulkomaat, kulttuuri, urheilu, vapaa-aika), joihin uutiset luokitellaan ja joiden avulla myydään mainostajille yleisöjä. (Masterman 1991: 141.)

Sijoittamalla juttu tiettyyn paikkaan lehdessä, siis uutissivuille, lukijalle kerrotaan, että kyseessä on uutinen. Uutisen merkittävyyttä kuvastaa paitsi sen sijainti lehdessä (sivun yläreunassa, lähellä lehden alkua) myös sen saama palstatila. (Bruun ym. 1986: 57.) Arvokkaimmat jutut julkaistaan monipalstaisempina kuin vähempiarvoiset (Huovila 1995: 61-62). Saman voisi olettaa pätevän myös valokuviiin, tärkeimmät kuvat julkaistaan useampipalstaisina kuin vähemmän tärkeät. Myös jutun sisäinen rakenne toimii samojen sääntöjen mukaisesti kuin lehden rakenne. Jutun otsikko on uutisen ensimmäinen ja tärkein osa, se toimii uutisen mainoksena ja siinä kerrotaan jutun tärkein asia. Lisäksi otsikossa pyritään mahdollisimman suureen rehellisyyteen. Tosin Huovilan (1995: 9) mukaan

rehellisyysaste riippuu siitä, “miten lehti sijoittuu sensaatio- ja laatulehtiakselille”. Jutun alussa esitetään tärkeimmät asiat, ja lopussa vähemmän tärkeitä.

Sanomalehtiuutisten kerronta ei luo kokonaisvaltaista kuvaa maailmasta, vaan fragmentoi maailman palasiin, joilla on oma sisäinen rakenteensa ja logiikkansa, mutta jotka ovat irrallisia muista palasista ja tapahtuman jatkumosta. Niissä ei myöskään tarvitse tuoda asioiden välisiä syy-seuraussuhteita esille. (Masterman 1991: 142.)

Mediateksteille on tyypillistä diskurssien ja äänten hierarkia. Uutislähteet voivat olla haastatteluja, puheita tai lehdistötiedotteita, ja niissä on usein selvästi näkyvissä lähteen näkökulma ja lähteelle tyypilliset diskurssin muodot. Usein lähdetekstejä muutetaan lukijalle ymmärrettävämmäksi, niin, että uutistekstissä ei enää vilise esimerkiksi erikoisalan termistöä. (Bruun ym. 1986: 160-167.) Joskus lähteitä kuitenkin kopioidaan uutistekstiin lähes suoraan, ja lähteen näkökulma välittyy usein uutiseen lähes sellaisenaan. Fairclough (1997: 69) kritisoi toimittajien suurta luottamusta virallisia lähteitä kohtaan, joita käytetään faktojen lähteenä ja niiden vahvistuksena. Toimittajalla kuitenkin on lähteisiin nähden tietty valta-asema: hän määrää sen, mitkä äänet pääsevät kuuluville, samoin kuin sen, miten äänet kehystetään. Toimittaja voi järjestää, sijoittaa ja arvioida muita diskursseja näkökulmasta tai asemasta, jonka kyseenalaistaminen on vaikeaa, koska sitä ei välttämättä tunnusteta näkökulmaksi tai asemaksi. Myöskään yleisön asemaa ei juuri havaita olevan olemassa, vaikka onkin tultu siihen tulokseen, että media rakentaa yleisöstä passiivista vastaanottajaa. Asenteellista, valintoihin pohjautuvaa esitystä pidetään toisin sanoen objektiivisena tiedonvälityksenä. (Masterman 1991: 143.)

4. Identiteetit mediadiskurssissa

4.1. Identiteettien muotoutuminen mediadiskurssissa

Fairclough jaottelee mediadiskurssin merkittävät osallistujat kolmeen ryhmään. Näitä ovat toimittajat, yleisöt ja muut tahot, joilla tarkoitetaan muita mediassa ääneen pääseviä henkilöitä ja tahoja, esimerkiksi poliitikkoja, asiantuntijoita tai yleisölle äänen antavia yksityishenkilöitä jne. (Fairclough 1997: 165.) Media rakentaa toimittajille, yleisöille ja muille osallistujille yhteiskunnallisia ja yksilökohtaisia identiteettejä, konstruoiden näitä osallistujaryhmiä erillisiksi, toisiaan muistuttaviksi tai toisilleen vastakkaisiksi. Kiinnostava on “muiden” ryhmä, johon oman tutkimusaineistoni Uosukainen kuuluu. Yhden henkilön identiteettiä ei kuitenkaan

voi käsitellä erillisenä muista identiteeteistä ja suhteista juuri siitä syystä, että identiteettien rakentumisessa tärkeänä osana ovat juuri muut identiteetit ja eri osallistujien väliset suhteet. (mt. 166.) Ne ovat myös osa analyysin kannalta tärkeää yhteiskunnallista ja kulttuurista kontekstia.

Mediateksteissä kuvattavilla henkilöillä, “draaman hahmoilla”, on jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, millaisia identiteettejä heille rakennetaan, mutta todelliset vaikuttamisen mahdollisuudet lienevät melko pienet. Joukkoviestimet ovat siinä asemassa, että ne voivat rakentaa identiteettejä melko vapaasti ja kutsua esille haluamansa puolen ihmisistä. Prosessi ei ole tahaton eikä objektiivinen. Media suosii milloin minkäkinlaisten identiteettien esilletuloja. Erityisesti mediadiskurssi vaikuttaa ympäristöltä, jossa samallakin henkilöllä voi esiintyä useita eri identiteettejä, mikä osittain johtuu mediadiskurssin intertekstuaalisesta luonteesta. Mediadiskurssihan on heterogeeninen kokonaisuus, joka ei ole yhdenmukainen kaikilta osiltaan. Siinä kilpailevat ja vuorottelevat eri äänet, tekstit, diskurssit, tilanteet, puhujat ja näkökulmat, joiden myötä kuvaan tulee mukaan eri identiteettejä. Fairclough muistuttaa, että tiedotusvälineiden lähteinä on mitä moninaisimpia tahoja, joiden diskurssit osaltaan näkyvät myös tiedotusvälineiden tuotoksissa. Toisaalta mediadiskurssi vaikuttaa muihin diskursseihin, ja saattaa tuoda uusia genrejä ja diskursseja muidenkin alojen diskurssijärjestyksiin. (Fairclough 1997: 86-7.)

Joka tapauksessa median aiheiden valinnat ja tekstuaaliset valinnat rakentavat toimijoista halutunkaltaisia. Näiden valintojen lisäksi medialla ja yksittäisillä toimittajilla on kuitenkin olemassa monia muitakin identiteettien rakentamisen keinoja. Karvosen esittämän esimerkin mukaan haastattelija voi jo olemassaolollaan ja retoriikallaan tuottaa haastateltavan jossain suhteessa, aktualisoida hänet tietynlaisena. Näin haastattelija vaikuttaa haastateltavan puheeseen. (Karvonen 1997: 256.)

Kielenkäyttäjät osallistuvat puheeseen ja kirjoitukseen puhujina, kirjoittajina, kuuntelijoina tai lukijoina, mutta myös yhteiskunnallisten kategorioiden jäsenenä, kuten ryhmien, ammattien, järjestöjen, yhteisöjen, yhteiskuntien tai kulttuurien. He viestivät mitä erilaisimpien ryhmien edustajina, ja enimmäkseen juuri näiden sosiaalisten tai kulttuuristen roolien ja identiteettien monimutkaisina kombinaatioina. Toisaalta samanaikaisesti kielenkäyttäjät konstruoivat ja levittävät/osoittavat aktiivisesti näitä rooleja ja identiteettejä käyttämällä diskurssia sosiaalisissa tilanteissa. (van Dijk 1997b: 3.)

Uosukainen kuvauksen kohteena

Tässä kappaleessa pyrin jäsentämään sitä Uosukaiselle konstruoitavien identiteettien paljoutta, mikä aineistosta löytyy. Kohun kantavana voimana näyttää olleen sen pohdinta, missä määrin puhemies voi toimia julkisuudessa yksityisiin identiteetteihinsä liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien varassa, missä määrin taas on pysyttävä puhemiehen muotissa. Jaottelen identiteetit karkeasti poliittisiin ja yksityisiin, ja analyysin edetessä teen tarkempaa jaottelua.

Tässä yhteydessä otan huomioon myös aineistossa esiintyvät stereotyyppit, ja analysoin sitä, onko Uosukaisen käyttäytyminen esitettyjen stereotyyppisten käsitysten mukaista. Stereotyyppit ovat yhteisölle tyypillisiä käsityksiä asioista. Ne ovat kulttuurisia jäsenmalleja, jotka perustuvat yksinkertaistettuihin käsityksiin siitä, millaisia tietyt ihmiset tai asiat ovat, ja miten ne tyypillisesti toimivat tai käyttäytyvät. Ihmisten tai ryhmien käyttäytymistä voidaan perustella ”tervejärkisillä” kommentteilla, jotka perustuvat stereotyyppioihin.

Hahmottelen aiheiston niin, että otan yhden kokonaisen jutun tai laajemman esimerkin, jossa näkyy enimmäkseen yksityisiä identiteettejä, ja perustelen tekstiin tukeutuen, mistä nämä identiteetit syntyvät, mitä odotuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia niihin liittyy. Hahmottelen myös koko aineiston pohjalta laajempaa kokonaiskuvaa siitä, millaisia yksityisiä identiteettejä Uosukaiselle rakennetaan, ja millaisia ominaisuuksia niihin liittyy. Seuraavaksi esittelen samalla tavalla poliittisia ja muita julkisia identiteettejä, ja lopuksi osoitan vielä muutamien tekstien perusteella, miten eri identiteetit kietoutuvat toisiinsa, esiintyvät vierekkäin ja lomittain, kilpailevat tai vuorottelevat tekstissä. Uosukaisen poliittinen identiteetti muodostuu hänen institutionaalisesta identiteetistään, hänen rooleistaan puhemiehenä ja entisenä opetusministerinä. Muita julkisia identiteettejä ovat kirjailijan ja julkkiksen identiteetit. Yksityisinä puolestaan voi pitää esimerkiksi vaimon ja opettajan identiteettejä.

4.2. Yksityiset identiteetit

4.2.1. Imatralaisten tuottamat identiteetit

Puhtaasti yksityisiä identiteettejä konstruoivia juttuja, joissa puhemiehen identiteettiä ja muita poliittisia identiteettejä ei lainkaan rakennettaisi, ei aineistossa ole. Yksityisimpiäkin suhteita kuvaavissa jutuissa toimittaja on vähintäänkin esitellyt Uosukaisen jutun alussa puhemiehenä, tai joku haastateltavista viittaa häneen jossain puheenvuorossa puhemiehenä.

Yksityisiksi luokiteltavia identiteettejä rakentuu sellaisten äänten kautta, jotka ovat tekemisissä Uosukaisen kanssa hänen puhemiehen ja poliitikon yhteyksiensä ulkopuolella. Uosukainen itse on tällaisten yksityisten identiteettien lähde, muita ovat esimerkiksi hänen aviomiehensä Toivo Uosukainen ja hänet yksityiselämässä tuntevat naapurit ja kollegat ajalta ennen poliitikon ja puhemiehen uraa. Ilta-Sanomien jutut rakentavat muihin lehtiin verrattuna enemmän yksityisiä identiteettejä. Toivo Uosukaisen ääni kuuluu ainoastaan Ilta-Sanomissa, samoin kuin opettajakollegojen äänet. Myös Uosukainen itse käyttää eniten suoria puheenvuoroja Ilta-Sanomissa. Hän puhuu myös Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa, osittain kirjansa välityksellä, osittain suoraan. Aamulehdessä Uosukaisen ääni on kaikkein heikoimmassa asemassa ja saa vähiten palstatilaa.

Enimmäkseen yksityisiä identiteettejä konstruoituu *“Kaikki hyvä ei tule stadista!”* -jutussa (21is5) (liite 1), jossa puhuvat Imatran yhteislukion opettajat ja oppilaat. Siteeratuissa katkelmissa entiset kollegat nimittävät Uosukaista etunimellä. Uosukainen saa tässä jutussa käytettyjen nimeämisten perusteella tuttavän, ystävän, paikkakuntalaisen (siis imatralaisen), entisen opettajan, kollegan ja naisen identiteettejä. Kirjailijan identiteetti konstruoituu implisiittisemmin, puhutaan Riitta Uosukaisen kirjasta ja *“tällaisen merkittävän kirjan kirjoittajasta”*. Poliitikon ja kirjailijan identiteettejä voidaan pitää julkisina identiteetteinä, mutta niillä on melko vähän painoarvoa, ja ne tulevat esille lähinnä toimittajan ja oppilaiden, ei niinkään opettajakollegoiden diskurssissa.

Imatralaiset eivät ole kauhistelleet eivätkä kummastelleet Riitta Uosukaisen kirjasta julkisuudessa esitettyjä otteita. Hänet tunnetaan kotikaupungissaan, ja kirjan katsotaan edustavan juuri sellaista Riittaa, millaisena hänet on opittu tuntemaan niin ruokakaupan asiakkaana kuin poliittisena puhujana tai ystävänä. (...) Lukion äidinkielenopettaja Raili Haarala tiedetään yhdeksi ennakkoon kirjeen saajaksi. Hän ei ole vielä lukenut kirjettään, muttei jännitä erikoisemmin sen sisältöä. -Luotan Riitan tyylitajuun, se on mielestäni aina loistava. Lukion biologian opettaja, *“seksiasioiden erikoisopettaja”* Kaarina Rutanen on ennakkotietojen perusteella innoissaan siitä, että kollegalta on tullut sivusta apua seksistä puhumiseen(...) -Mielestäni Riitta on terveellisen räväkkä nainen, kun otti senkin asian esille. A ja B luokkien abeilta koulun opettajakuntaan kuuluneen Riitta Uosukaisen kirja saa kirkkaasti kiitosta. Kirjan seksipuoli sinällään ei lukiolaisia ole kummastuttanut. Pojat tietysti vetäisevät löysän vitsin aiheesta: Ai se kirja, jossa on *“rintaa, reittä ja revää”*. Paljon innostuneemmin puhutaan poliitikosta, joka ei kiertele. Oppilaat riemuitsevat myös sitä, että tällaisen merkittävän kirjan kirjoittaja on imatralainen. -*Kaikki hyvä ei tule stadista*. (21is5)

Toimittaja esittää monet tässä jutussa esitetyt kommentit kielteisin lausein: *eivät ole kauhistelleet eivätkä kummastelleet, ei jännitä, ei ole kummastuttanut*. Tämän perusteella voisi olettaa, että toimittaja pyrkii konstruoimaan oletuksenmukaiseksi kauhistelun, kummastelun ja jännittämisen. Toimittajan presuppositiona näyttäisi olevan se, että kirja

herättää paheksuntaa. Myös oppilaiden kommentti Uosukaisesta poliitikkona joka ei kiertele näyttäisi presupponoivan, että poliitikot yleensä kiertelevät.

4.2.2. Etunimen käyttö

Yksi tyypillinen yksityisen identiteetin konstruoinnissa käytettävä keino, josta esimerkkejä näkyy myös edellisessä tekstikatkelmassa, on etunimen käyttäminen Uosukaisesta. Uosukainen on eduskunnan puhemiehenä niin korkeassa asemassa, että häneen viittaaminen sukunimellä sanomalehtitekstissä olisi oletusarvoista. Henkilöön viittaaminen etunimellä on täysin luonnollista, jos puhutaan tutusta ja läheisestä ihmisestä, ja se kutsuu esiin yksityisiä identiteettejä. Etunimen käyttäminen poliitikosta uutistekstissä on kuitenkin melko harvinaista. Tavallisesti Uosukaiseen viittaavat etunimellä henkilöt, jotka ovat hänen kanssaan tuttavallisissa väleissä. Puhuessaan Uosukaisesta Riittana nämä puhujat siis konstruoivat läheiseksi oman suhteensa Uosukaiseen. Voisi ajatella, että toimittajan siirtäessä tämän etunimen käytön lainaamastaan tai referoimastaan tekstistä uutistekstiin, myös hän konstruoi näiden henkilöiden välisen suhteen läheiseksi.

Uosukaiseen viitataan tässä aineistossa pelkällä etunimellä melko harvoin. Aineistossani häntä kutsutaan Riitaksi yhteensä 19 kertaa (minkä lisäksi kolmesti *lovely Riitaksi*), kun taas Uosukaiseksi (ilman titteleitä ym.) häntä nimitetään 249 kertaa. Tapauksia, joissa käytetään koko nimeä ilman titteleitä, on 40. Saloniemi (1988: 53) arvelee pelkän sukunimen käyttämisen olevan kunnioituksen osoitus. Ainakin nimeämisten perusteella voisi näin ollen olettaa, että Uosukaisesta puhutaan ja kirjoitetaan enimmäkseen kunnioittavaan sävyyn. Kvantitatiivinen lähestymistapa ei kuitenkaan tässä aineistossa anna välttämättä oikeaa kuvaa asiasta.

Tavallisesti puheenvuorot, joissa etunimeä käytetään, on selvästi merkitty repliikkiviivalla tai lainausmerkeillä haastateltavan ihmisen puheeksi, ei toimittajan omaksi tekstiksi. Yksi Uosukaisesta etunimeä käyttävistä henkilöistä on Toivo Uosukainen, joka luonnollisesti kutsuu vaimoaan Riitaksi, mutta josta kertovissa jutuissa myös toimittaja saattaa nimittää Uosukaista etunimellä muiden nimeämistapojen ohella (*vaimo, puoliso, rouva*). Ilta-Sanomissa Riitta-nimitystä käytetään paljon enemmän kuin päivälehdissä. Ilta-Sanomissa Riitta-nimitys esiintyy 14 kertaa (+ kolme *lovely Riittaa*), Aamulehdessä 5 kertaa. Helsingin Sanomien uutisista ei löydy ainoatakaan viittausta Uosukaiseen pelkkänä Riittana - jokaisessa

kohdassa, jossa mainitaan Uosukaisen etunimi, sitä seuraa myös sukunimi ja usein vielä edeltää titteli.

Ja kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut, mitä hän kirjoittaa ja puntaroinut tekstin kokonaisuutta, Topi sanoo. (23is3)

Näin Riitasta tuli paitsi poliittinen vaikuttaja myös seksuaalipoliittinen vaikuttaja. (23is3)

Riitta ja Topi, Topi ja Riitta. (...) - Antaa palaa, kommentoi Topi Riittänsä kirjettä. (20a2)

Aina kontekstista ei käy ilmi, onko Riitasta puhuttaessa kyseessä toimittajan oma sanavalinta ja onko lause hänen omaa tekstiään, vai referaatti Toivo Uosukaisen puheenvuorosta.

Imatralaiset opettajat, jotka tuntevat Uosukaisen kolleganaan, puhuvat hänestä Riittana (ks. 4.1.1.). Raimo Ilaskivi, "itsekin karjalainen", kutsuu Uosukaista Riitaksi ja sinuttelee häntä avoimessa faksissaan:

Voi Sie Riitta, sammaa kouluu käyny, mite Sie nyt tuolla viisii? (23is7)

Myös muutamat työtoverit eduskunnassa nimittävät Uosukaista Riitaksi. Identiteetit eivät kuitenkaan näissä tapauksissa ole puhtaasti yksityisiä, vaan puhujan äänen mukana tulee poliittista sävyä. Olli-Pekka Heinosen puheenvuoroissa Uosukaisen identiteetti saa yksityisiä piirteitä. Heinonen on Uosukaisen pitkäaikainen avustaja, ja luultavasti tuttavallisissa väleissä Uosukaisen kanssa. Hän viittaa Uosukaiseen etunimellä, ja mainitsee Uosukaisen suorasukaisuuden olevan tälle ominaista. Uosukaisen luonnetta kuvaava ominaisuus, suorapuheisuus, ilmaistaan kieliopillista metaforaa käyttäen verbillä:

Riitta sanoo suoraan. Hän on tosi hyvä kynällä kuvaamaan tunteitaan, kommentoi opetusministeri Olli-Pekka Heinonen (kok) Uosukaisen tekstiä itsestään. (20is5)

Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen (kok) ei ollut keskiviikkona vielä lukenut entisen esimiehensä kirjaa. Hän ei hätkähtänyt otteistakaan. Hänestä olennaista on tapa, jolla kirja on kirjoitettu. - Riitta on äärimmäisen hyvä itsensä ilmaisija. Luotan hänen tyylitajuunsa. Heinonen vakuutti uskovansa myös, että Uosukainen on osannut harkita sanottavansa. Arvostelukaan ei Heinosta häiritse, koska hän pitkän tuttavuuden perusteella tietää, että puhemies sanoo sanottavansa aika suoraan. (20a4)

20a4:ssä puhemiehen identiteetti on Heinosen kommenttia lukuunottamatta hallitseva - muiden haastateltavien repliikeissä puhutaan puhemiehen asemasta ja eduskunnan arvovallasta, ja myös toimittaja käyttää poliittiseen asemaan viittaavia nimityksiä. Heinosen repliikki tuo kuvaan myös Uosukaisen persoonana. Viimeisessä kahdessa lauseessa toimittaja käyttää vapaata epäsuoraa lainausta. Otteesta jää epäselväksi, onko Heinonen nimittänyt Uosukaista puhemieheksi - näyttää kuitenkin siltä, että ilmaus sopisi paremmin toimittajan hieman etäisempään diskurssiin.

Kokoomuksen kansanedustajalla Suvi Lindénillä näyttää myös olevan tässä mielessä tuttavalliset välit Uosukaiseen (23is5), samoin Tytti Isohookana-Asunmaalla (26is3). Jutta Zilliacus puhuu myös Uosukaisesta etunimellä (20is11). Näissä tapauksissa tosin etunimen käytön yhteydessä käy ilmi myös muita identiteettejä, esimerkiksi puhemiehen sekä tiedeyhteisön edustajan ja kirjailijan identiteetit.

Riitta puhemiehenä tarvitsee yhteisön tukea, mutta nyt hän soii ja tölvii, Lindén kummastelee. (23is5)

Riitalle on kipeä paikka, että olen tohtori. Häntä parempaa kun ei voi kukaan olla missään asiassa, valt.tri Isohookana-Asunmaa sanoo uudessa Me Naiset -lehdessä. (26is3)

Minä toivoisin, että Riitta jotenkin todentaisi, missä olen sanonut ja mitä, hän pyytää. (26is3)

Riittana en ehkä olisi kirjoittanut kirjaa juuri nyt. (20is11) (ks. myös s. 96.)

Saloniemen (1988: 52) mukaan etunimen käyttöön oikeuttaa tuttuus. Tavallisimmin Uosukaista kutsutaan Riitaksi tuttavien ja läheisten työtovereiden puheenvuorojen suorissa lainauksissa. Tällöin kyseessä on haastateltavan ja puheenaolevan henkilön välinen tuttavallinen suhde, joka siirretään artikkelitekstiin. Harvinaisempaa on, että myös toimittaja ottaa vapauden käyttää Riitta-nimitystä omassa tekstissään. Näitäkin tapauksia aineistosta kuitenkin löytyy. Mikään tämän tutkimuksen aineistoon kuuluvista jutuista ei anna ymmärtää, että toimittaja itse olisi Uosukaisen läheinen tuttava, ja voisi siksi käyttää hänestä etunimeä. Uosukaisia nimitetään Riitaksi ja Topiksi esimerkiksi Aamulehden ironisessa jutussa (23a2). Kun myöskään kukaan haastatelluista ei tässä jutussa ilmeisesti ole Uosukaisen tuttava, etunimen käyttöön on haettava syyt muualta kuin varsinaisesti tuttavallisesta suhteesta Uosukaiseen. Tabloidilehtien otsikkokieltä tutkineen Schafferin (1995: 31) mukaan etunimen käyttö julkkiksista lähentää lukijaa puheenaolevaan henkilöön. Saloniemi havaitsi aineistonsa perusteella, että koko kansan tutuista, julkkiksista kuten Kekestä ja Einistä käytettiin etunimeä. Omankin aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että kun Uosukaisten kotielämä pääsi Uosukaisen kirjan kautta lehtien palstoille, heistäkin tuli jonkinlaisia julkkiksia, joita ihmiset saavat vapaasti sinutella ja kutsua etunimellä. Toimittajan käyttämät Riitta-nimitykset esiintyvät yleensä jutuissa, joissa käsitellään Uosukaista yksityishenkilönä tai julkkiksena - arvokkaampi puhemies-identiteetti ei näissä tapauksissa ole kovinkaan hallitseva. Uosukaisen ja muiden diskurssin osallistujien välille luodaan läheistä ja tasa-arvoista suhdetta. Yhtenä syynä etunimen käyttöön voisi lisäksi olla, että näissä jutuissa on muutenkin selvästi haettu sanallisesti vaihtelevia ilmaisuja, tai se, että tekstiin luodaan sisäistä ristiriitaa, esimerkiksi vaihtelua etäisyyden ja tuttavallisuuden välillä, jolloin juttu saadaan vaikuttamaan ironiselta.

Herrasmies, lapualainen Mauno Liljamo nosti reippaasti hattua Riitalle ja Topille. (23a2)

Aho jäi eilen täysin Riitta & Topi -shown jalkoihin. (21is1)

Yhtenä syynä etunimen käyttöön voisi tietenkin pitää myös puheenaolevan henkilön sukupuolta. Saksalaisessa kulttuurissa tehty tutkimus väittää, että “(s)iinä määrin kuin perinteistä roolijakoa esiintyy yhteiskunnassa, siinä määrin miehet osoittavat ylemmyyttään naisia kohtaan käyttämällä heistä mielummin pelkkää etunimeä tai ainakin mainitsemalla sen sukunimen ohella - tällainen käytäntö vallitsee monilla aloilla, esimerkiksi lehdissä ja kirjallisuudenhistorioissa” (Seibicke 1982: 79; käänös Saloniemi 1988.) Itse en kuitenkaan tutkimissani Liehuvan liekinvarren julkaisemista seuraavien juttujen tapauksessa usko tähän selitykseen. Jutuissa, joissa toimittaja puhuu Riitasta, hän puhuu tavallisesti myös Topista. Juttujen sävy on siis selvästi tuttavallinen, eikä tuttavallisuus kohdistu pelkästään Riitta Uosukaiseen. Enemmänkin selityksenä voisi olla se, että Uosukainen itse otti ensimmäisenä Liehuvassa liekinvarressa käyttöön kirjetyylin ja päästi julkisuuteen intiimejä asioita itsestään. Tämä tavallaan oikeutti ihmiset myös suhtautumaan häneen ihmisenä, jonka yksityiselämästä on yleisesti tiedossa asioita, joita normaalisti puhutaan ehkä parhaiden ystäväysten kesken. Sovinismia vastaan puhuu myös se, että ne miehet, jotka puhuvat Riitasta etunimellä, todella ovat tuttavallisissa väleissä hänen kanssaan. Ehkä ainoa aineistossa esiintyvä henkilö, jolle tällainen patriarkaalinen “tytöttely” olisi mahdollista voisi olla vanhempi kokoomuspoliitikko, entinen presidenttiehdokas ja erinäisiä titteleitä kerännyt Raimo Ilaskivi, joka sinuttelee Uosukaista karjalan murteella ja kutsuu tätä Riitaksi. Hänkin on valinnut “avoimen kirjeensä” tyyliksi Uosukaisen omiin kirjeisiin verrattavan tyylin (ks. jäljempänä 4.4.3.).

Tuttavallisimmat Uosukaisesta käytetyt nimittelyt eivät siis lopulta olleet sen tuttavallisempia kuin mitä Uosukainen itse käytti omissa Liehuvan liekinvartensa kirjeissä. Hän ei kirjassaan teittele muita kuin jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothia, ja sinuttelee mm. piispa Ambrosiusta. (ks. Uosukainen 1996.)

Riitta-nimitystä käyttää Ilta-Sanomien mukaan myös berliiniläinen B.Z -lehti uutisessaan. *Lovely Riitta* -nimitys näyttää olevan käänös saksalaislehden käyttämästä Saksan liittopäivien silloisen puheenjohtajan Rita Süßmuthin lempinimestä. Beatlesin *Lovely Rita* on ilmeisesti lempinimen pohjana, mutta samalla nimellä ainakin Internetistä löytyy myös rasvainen saksalaisversio (*Liebste Rita, Ledermaid*), johon tämä nimitys ehkä asiasisältönsä puolesta perustuu. Schafferin (1995: 31, 32) mukaan lempinimien käyttö julkkiksista vahvistaa

entisestään tuttavallisuuden ja läheisyyden tunnetta, jota lukijat kokevat lempinimellä kutsuttavaa julkkista kohtaan.

“Lovely Riitta” loiskii Saksassakin (21is8)

Suomen Lovely Riitta pitää seksiä merkinä terveydestä [...], berliiniläislehti siteeraa eduskunnan puhemiestä, joka on Saksan liittopäivien ykkösnaisen Rita Süßmuthin kaima. (21is8)

Henkilöhistoria ja koulutus

Uosukaisen henkilöhistorian esittäminen on luettavissa yksityisten identiteettien rakentamiskeinoksi. Hänen karjalaisuuttaan ja evakkotaustaansa tuodaan esille joissakin nimityksissä ja luonnehdinnoissa. Karjalaisuuteen yhdistetään iloisuus ja eläväisyys sekä päättäväisyys: Uosukainen ei kadu tekemisiään. Karjalaisuus tulee esille myös murteen kautta, niin Uosukaisen itsensä kuin muidenkin, esimerkiksi Raimo Ilaskiven (23is7) käyttämänä. (ks. 4.4.3.) Aina Uosukaisen rooli ei ole kovinkaan aktiivinen: hän ei jokaisessa tapauksessa esiinny varsinaisena tekijänä tai toimijana, vaan myös esim. vastaanottajana

Hurskas ja jäyhä Lakeuden kansa antoi synninpäästön eläväiselle Karjalan evakolle sunnuntai-iltana Ylistaron "komiassa kirkossa". (23a1)

Kohuevakko sai synninpäästön (23a2)

(i)loinen ja eläväinen karjalaisevakko (23a2)

Koulutus ei myöskään liity Uosukaisen julkisiin identiteetteihin. Enemminkin koulutuksesta puhuttaessa kätketään puhemiehen identiteetti. Uosukaisen koulutuksesta puhuttaessa viitataan hänen oppiarvoonsa, joka on filosofian lisensiaatti, ja erikoisalaansa kirjallisuudentutkijana.

Uosukainen itse on oppiarvoltaan filosofian lisensiaatti. (26is3)

Canthin kirjeistä lisensiaattityönsä tehnyt Uosukainen (20is1)

"Toivoin, että Riitta Uosukainen, äidinkielenopettaja ja kirjallisuudentutkija, olisi kirjoittanut paremman kirjan. Mietitymmän, huolellisemman ja sitä kautta syvemmän", kirjoittaa Helsingin Sanomien kirjallisuuskriitikko Suvi Ahola. (26h1)

Uosukaisen työelämään liitetään useimmissa tapauksissa vain nykyinen identiteetti puhemiehenä, mutta muutamassa jutussa tuodaan esiin myös entinen työpaikka imatralaisessa lukiossa äidinkielenopettajana. Kollega-nimitystä käytetään paitsi poliitikkojen, myös opettajien yhteydessä.

A ja B luokkien abeilta koulun opettajakuntaan kuuluneen Riitta Uosukaisen kirja saa kirkkaasti kiitosta. (21is5)

Lukion biologian opettaja "seksiasioiden erikoisopettaja" Kaarina Rutanen on ennakkotietojen perusteella innoissaan siitä, että kollegalta on tullut sivusta apua seksistä puhumiseen. (21is5)

4.2.3. Uosukainen oman identiteettinsä rakentajana

Ilta-Sanomien jutussa *Riitta Uosukainen seksikohusta: En voimut kuvitella mitään tällaista!* (23is1) (liite 2) Uosukainen pääsee melko suoraan rakentamaan omia identiteettejään. Hän nostaa esiin yksityisiä ja julkisia identiteettejä. Jutussa on paljon kehystämätöntä sitaattia.

Uosukaisen omissa puheenvuoroissa painottuvat yksilöllisyys ja yksityiset identiteetit. Hän käyttää puhekielisiä ilmauksia ja toisinaan vaihtaa yleiskielen murteeseen. Hänen tyyliinsä antaa vaikutelman tasa-arvoisesta suhtautumisesta toimittajiin ja yleisöön - hän ei juuri käytä arkiselle jutustelulle vieraita ilmauksia, ammattitermejä tai poliittisen jargonin termejä.

"Ei hää oo tullut mieleeni", Uosukainen sanoi julkistamistilaisuudessa. (20h1)

Murteen käyttö kuvastaa selvästi yksityistä identiteettiä. Uosukainen viittaa Niinistöön kaakkoismurteisella persoonapronominilla *hää*. Myös perfektimuodon *olla*-apuverbi on kolmannen persoonan puhekielisessä muodossa *oo*, ja *tulla mieleen* on niin ikään arkikielinen ilmaus. Murteen ja arkisen kielen käyttöä voidaan pitää merkinä aitoudesta, mutta myös laskelmoinnista ja yleisön kosiskelusta (vrt. Kantola 1998: 136). Uosukaisen kaltaisella kokeneella poliitikolla ja taitavalla puhujalla on käytössään laaja skaala erilaisia puhetapoja. Henkilölle mediassa konstruoitava identiteetti liittyy siihen, millaiseksi hänen suhteensa yleisöön ja muihin toimijoihin rakentuu. Tämä arkinen jutustelunomaisuus saa aikaan tasa-arvoisen vaikutelman, ja lähentää puhujaa yleisöön, kun Uosukainen jakaa yleisön kanssa saman arkisen diskurssin. (ks. Fairclough 1997: 180, 236-7.)

Kysyttäessä, miksi hän päätyi kuvailemaan esimerkiksi rakasteluun miehensä kanssa aina ääniä myöten, kuten sanoilla "veisisänky lotisee" Uosukainen vastasi: "Herranen aika, minusta...sehän on huvittavaa." (22h1)

- Eikös tämä nyt ole maailman selvin asia, että meillä on oikein kivaa Topin kanssa (23is1)

Arkiseen diskurssiin kuuluvat myös huudahdukset kuten *Herranen aika* (22h1) ja suorapuheisen vaikutelman antava katkelma (23is1) *Eikös tämä nyt ole...* Myös aviomieheen viittaaminen lempinimellä on arkisen diskurssin piirre. Uosukaisen korkeaan asemaan ja auktoriteettiin viittaavia sanamuotoja on vaikea löytää hänen omista repliikeistään. Hän käyttää arkikielisiä ilmauksia ja popularisoi sanomaansa. Hän jutustelee ja viihdyttää yleisöä.

- No, nyt olemme olleet tykkänään täällä Helsingissä Topin kanssa, kovin kiireisinä ja kuivissa sängyissä. Vesisänky on sitä paitsi Imatralla. (23is1)

Miten suhtaudutte Esko Ahon uhkukseen, että hän jättää politiikan, jos Uosukaisen kirja lisää poliittista suosiota? -Eihän hän sitä tosissaan varmasti ole sanonut. Ei hän niin paheksuva voi olla, enkä myöskään toivo, että hän lähtisi. Kyllä meitä tänne mahtuu. - Onhan meillä ihmisillä oikeus elää ja tuoda esiin ajatuksia. Onhan Tshekissäkin kirjailija presidenttinä, eivät tällaiset seikat voi estää myöskään puhemiestä tuomasta esiin omia henkilökohtaisia ajatuksiaan. (23is1)

Poliitikkotoverin paheksuvaa reaktiota kommentoidessaan Uosukainen viittaa itsekin politiikkaan. Hän mainitsee puhemieheyden ja viittaa myös Tshekin presidenttiin, mutta vetoaa samalla myös poliitikkojen yksityiselämän ja henkilökohtaisten ajatusten olemassaoloon. Merkillepantava on myös tapa, jolla Uosukainen puhuu puhemiehestä kolmannessa persoonassa: hän asettuu tavallaan oman asemansa ulkopuolelle, yhdeksi tilanteen ja puhemiesinstituution analysoijaksi muiden, lehtimiesten ja lukijoiden kanssa. Tämäkin saattaa korostaa solidaarisuuden vaikutelmaa. Toisaalta voidaan ajatella, että vain harvoilla ihmisillä on oikeus määritellä, mitä puhemies saa tai ei saa tehdä. Kun Uosukainen tekee tämän arvion vailla minkäänlaista varmuusasteen lieventelyä, hän samalla ilmentää omaa auktoriteettiaan.

Myös Uosukaisen pronomien käyttö viittaa yksityiseen identiteettiin. *Me*-pronomia voidaan käyttää sisällyttävästi, poissulkevasti ja moniselitteisesti. Sillä voitaisiin viitata esim. poliitikkoihin tai suomalaisiin yleensä. Poliittisessa diskurssissa tavallinen piirre on käyttää *me*-pronomia epämääräisesti, niin, että kuulijalle tai lukijalle jää epäselväksi, keitä sanalla oikeastaan tarkoitetaan. Sillä voidaan korostaa solidaarisuutta (puhujalla on samassa veneessä kuulijoiden kanssa), mutta myös arvovaltaisuutta (puhujalla on valta puhua muiden puolesta). (Fairclough 1997: 236-7.)

Uosukainen kuitenkin viittaa uutisissa useimmiten suoraan itseensä *minä*-pronomilla. *Me*-pronominin sijaan hän käyttää runsaasti *minä*-pronomia, tai jopa murteellista *mie*-muotoa. Hän ei puhu minkään instituution tai ryhmän sen paremmin kuin koko kansankaan puolesta, vaan ainoastaan omana itsenään. *Me*-pronomia hän käyttää harvoin, ja useimmiten mainiten eksplisiittisesti kehen sanalla viittaa, joskus itseensä ja mieheensä (*me Topin kanssa*), joskus ihmisiin yleensä (*onhan meillä ihmisillä oikeus...*). Tällainen oman tilanteen universaalistaminen kaikkia ihmisiä koskevaksi on myös mielenkiintoinen tapa oikeuttaa oma käyttäytyminen vetoamalla ihmisten oikeuksiin. (tekojen oikeutuksista univeraalisuuteen vetoamalla ks. myös Wetherell & Potter 1989: 212.) Ainoa *me*-pronominitapaus, jonka voisi tulkita moniselitteisemmin poliitikkoihin tai ihmisiin laajemmin viittaavaksi on *kyllä meitä tänne mahtuu*. Tätä ei kuitenkaan voi pitää tyypillisenä

poliittisen retoriikan esimerkkitapauksena, vaan ennemminkin taas arkisen diskurssin sanontana.⁵ Uosukaisen käyttämien pronominiin perusteella hän siis antaa itselleen julkisuudessa pääasiassa yksityishenkilön ja aviovaimon mutta myös poliitikon identiteettejä, joista yksityiset identiteetit ovat selvästi hallitsevia. Samaistaessaan itsensä muihin ihmisiin hän jälleen konstruoi suhteensa ihmisiin yleensä, siis myös keneen tahansa lukijaan, tasa-arvoiseksi. Hän on ihminen, jota koskevat samat perusoikeudet kuin kaikkia muitakin ihmisiä. - Vrt. Faircloughin (1997: 236-7) analyysi Margaret Thatcherin identiteetistä/imagosta.

Henkilön identiteetti rakentuu osaksi sen perusteella, millainen on hänen suhteensa toisiin (Fairclough 1997: 236). Joidenkin lehtijuttujen perusteella voisi tehdä havainnon, että Uosukainen itse pyrki rakentamaan suhteensa yleisöön erilaiseksi kuin lehtien toimittajat. Vaikka Uosukainen itse puhuu itsestään arkisin ilmauksin ja välttää viittaamista itseensä puhemiehen asemassa, lehtijutut pitävät silti yllä arvokasta kuvaa hänestä. Ilta-Sanomien jutussa (23is1)(liite 2), jossa Uosukainen puhuu itsestään ja kirjansa vastaanotosta “suoraan yleisölle”, toimittaja on käyttänyt repliikkiviivalla merkittyä suoraa lainausta Uosukaisen puheesta. Haastateltavan henkilön arvovaltaa tässä jutussa pitää yllä tapa, jolla toimittaja esittää omat kysymyksensä. Toimittaja ei nimittäin ole editoinut juttua pidemmälle kuin osittain, ja osa hänen haastattelukysymyksistäänkin on kirjattu lehteen kysymyksen muodossa sellaisenaan, esimerkiksi *“Miten suhtaudutte Esko Ahon uhkaukseen, että hän jättää politiikan, jos Uosukaisen kirja lisää poliittista suosiota?”* Toimittaja teittelee Uosukaista, mikä toki on luonnollista kohteliaisuutta (arkimerkityksessään), mutta luo myös vaikutelman epätasa-arvoisesta suhteesta toimittajan (ja myös lukijan) sekä Uosukaisen välillä. Osittain koominenkin vaikutelma syntyy, kun toimittaja käyttää saman kysymysvirkkeen sivulauseessa ilmausta, jossa viittaa Uosukaiseen kolmannessa persoonassa. Vaikuttaa siltä, että toimittaja tuntee olonsa tukalaksi haastattelutilanteessa. Lehtiutinen ei luo tilanteesta niin välitöntä ja vapautunutta vaikutelmaa, kuin pelkästään Uosukaisen omista repliikeistä voisi päätellä. Toimittaja ottaa itselleen vain haastattelijan roolin, eikä ota vapauksia kehystää tai tulkita Uosukaisen repliikkejä, jolloin Uosukaisen omat tulkinnat saavuttavat myös valmiin jutun lukijan. Toimittajan kysymykset vaikuttavat etukäteen laadituilta, ne ovat irrallisia toisistaan, eivätkä muodosta juonellisesti etenevää keskustelua Uosukaisen vastausten kanssa

⁵ Tosin on huomattava, että on olemassa syy sille, miksi tässä yhteydessä ei ole syytä käyttää poliittisen retoriikan kuvioita: tässä ei ole kyseessä politiikan asiallinen puolueen politiikkaa koskeva linjaus, vaan voisi ennemminkin ajatella, että politiikan kanssa Uosukaisen puheilla on tässä tapauksessa varsin vähän tekemistä. Individualismia ja henkilön (poliitikon) persoonallisuutta korostavassa tapauksessa politiikon ei ole tarpeenkaan samastua kovin vahvasti esim. puolueeseen tai ihmisiin yleensä. Yksityisyyttä korostamalla saadaan parempi julkisuusarvo.

Uosukainen sai kokoomuksen porvariparlamentilta eilen Helsingissä valtavat aplodit. Puheessaan eduskunnan puhemies vitsaili, ettei voi yhtyä edelliseen puhujaan. Hän oli kokoomuksen puheenjohtaja Sauli Niinistö. (23is1)

Karjalaiselle tyylilleen uskollisena Uosukainen ei kadu kirjoittamistaan hetkeäkään. (23is1)

Olette tuonut kirjassanne esille aivan uusia aspekteja: pitkän avioliiton seksielämä, nainen, joka kirjoittaa asioista, jotka ovat olleet vain miehille sallittuja ja vielä lisäksi vanhenevien ihmisten seksielämä? -En minä nuorempana tätä olisi kirjoittanutkaan. Nyt se on minusta maailman luonnollisin asia, että juuri kirjoitan näistä asioista. (23is1)

-Tulinpahan kirjoittaneeksi, vaikka kirjoitinhan minä kaikesta muustakin kuin yksityiselämästäni. - Minä en todellakaan voinut kuvitella mitään tällaista, hän silitteli eilen ihmeissään kirjansa aikaansaamaa suurta ihailun ja toisaalta paheksunnan vyöryä. (23is1)

Arkisesta diskurssista on jälleen peräisin hyperbolinen ilmaus *maailman luonnollisin asia*. Uosukainen viittaa tässä myös ikäänsä. Karjalaisuus on yksi identiteettien kokoelman piirre, johon yhdistetään katumattomuus. Muita piirteitä, joita Uosukaiseen liitetään, ovat huumorintaju ja suosio, joihin viitataan puoluekokouksesta puhuttaessa. Hänet nähdään uranuurtajana ja uudistajana - nämä piirteet liitetään hänen kirjailijaidentiteettiinsä, mutta myös naisen identiteettiin. Naiseus tuodaan esille juuri uranuurtajuuden kautta: kirjan sisältö on naiselta odottamatonta.

Naiseuteen kiinteästi liittyvä piirre on myös naisen identiteetti avioliitossa. Uosukainen asettuu tyytyväisen vaimon rooliin, ja mainitsee ihailevansa omaa miestänsä. Mediassa on eri tutkimusten mukaan tavallista, että nainen konstruoidaan suhteessa mieheensä. Fowler (1991) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten miehet ja naiset kategorisoidaan sanomalehdissä eri tavoin. Substantiivilausekkeissa miehet kuvataan usein ammatillisen identiteettinsä perusteella, kun taas naisten kuvaaminen perustuu avio- ja perhesuhteisiin. Naiset kuvataan vaimoina ja äiteinä. Myös Simpsonin tutkimus tukee tätä havaintoa: naiset, toisin kuin miehet, kuvataan mediassa usein suhteessa vastakkaiseen sukupuoleen. (West ym. 1997: 123-124.) Uosukainen on kuitenkin sikäli poikkeuksellinen nainen, että hän on valtiollisessa hierarkiassa toiseksi korkeimmalla paikalla, eikä hänen yläpuolellaan ole kuin yksi mies, tasavallan presidentti. Useimmissa tapauksissa hänet konstruoidaankin puhemiehenä, mutta puhemieheyden rinnalla myös avioliitto mainitaan usein. Tässä jutussa (23is1) Uosukainen mainitsee itse oman aviosuhteensa ja aviomiehensä useassa kohdassa. Juttu on muotoiltu toimituksessa sellaiseksi, että se alkaa ja päättyy suoralla lainauksella Uosukaisen puheesta. Uosukaisen aviomies mainitaan kummassakin. Uosukainen kuvataan myös muissa yhteyksissä usein vaimona, rouvana jne. - vertailukohteeksi voisi ottaa esim. Niinistön tai Heinosen, joita tässä aineistossa

kuvattiin Kokoomuksen puheenjohtajana, valtiovarainministerinä tai opetusministerinä, ei leskimiehenä, nuorena isänä tai titteliä käyttäen “herrana”.

-Topi on tottunut vuosien varrella kaikkeen, mutta kyllä tämä valtavan itsetunnon vaatii mieheltä. Ihailen omaa miestäni. (23is1)

Uosukaisen omissa puheenvuoroissa sekoittuvat eri genret ja rekisterit. Fairclough nimittää tällaista geneeriseksi monaineksisuudeksi (Fairclough 1997: 117-119): Uosukaisen puheessa on havaittavissa mm. politiikan, kasvatustieteen ja jutustelun genret, teksti saattaa alkaa sujuvana yleiskielenä ja vaihtua seuraavassa silmänräpäyksessä murteeksi. Samassa jutussa saattaa Uosukaisen puheessa esiintyä hyppäyksiä tyylistä toiseen, julkisesta kielenkäytöstä yksityiseen, kasvokkaisuviestinnästä mediaturinan kautta kirjalliselta kuulostaviin ilmauksiin. Lisäksi Uosukaisen puheena esitetyissä katkelmissa näkyy yksittäisiä sanoja psykologian alalta, ja viittauksia kirjallisuustieteeseen ja kaunokirjallisuuteen. Uosukaisen omat puheenvuorot antavat samastumisen mahdollisuuksia myös esimerkiksi ikääntyville naisille, opettajille jne. Seuraavissa esimerkeissä Uosukainen identifioi itsensä “vanhempana naisena”, muistuttaa identiteetistään opettajana ja koululaitoksen edustajana. Kaunokirjalliseen (tai akuankka)genreen viittaa romanttinen nimitys kyyhkyläiseni. Puhemiehen identiteetti pysyy piilossa.

Jotkut nuoret miehet luulevat, että meistä vanhemmista naisista saa sanoa mitä tahansa, hän perusteli kirjansa pistoja. (20is1)

Häpeän tämän maan koululaitosta ja itseänikin opettajana, jos yhä ollaan niin kuin Aukusti Ahlqvist. (20is1)

Riitta Uosukaisen oma ääni on esillä myös esimerkiksi Helsingin Sanomien jutussa *Riitta Uosukainen: “En kirjoittanut kirjaa puhemiehen roolissa”* (22h1). Uosukainen ei näissäkään suorissa lainauksissa viittaa itseensä puhemiehenä, vaan ennemminkin kirjailijana, mutta toimittaja kehystää Uosukaisen lainausmerkkien sisälle sijoitetut repliikit painottaen jatkuvasti poliitikko/ puhemies-identiteettiä.

Hän yllättyi myös, että kirjan eroottinen osa nousi niin vahvasti esille. Uosukainen kertoo poliitikolle poikkeuksellisen avoimesti avioliittonsa seksielämästä. “Kirjoitin elämän koko kirjosta. Kirjan eroottinen osa on kyllä aika pieni; en mitenkään osannut ajatella, että niin paljon on patoutumia ihmisillä.” (22h1)

Uosukainen rakentaa omissa puheenvuoroissaan useimmiten itselleen yksityishenkilön identiteettiä. Poikkeuksiakin tästä kuitenkin löytyy. Seuraavassa katkelmassa Uosukainen konstruoi itsensä poliitikkona, tarkemmin sanoen entisenä opetusministerinä (1023 päivää viittaavat hänen opetusministeriaikaansa).

Kyllä minä 1 023 päivää olin sen laatusessa huhmarissa, että sekin asia vaati tulla käsitellyksi”, puolusteli Uosukainen tekstiään MTV:n Huomenta Suomi-ohjelmassa lauantaiaamuna. (22h1)

Seuraavassa esimerkissä Uosukainen taas konstruoi itsensä ihmisenä (jonka suorapuheisesta persoonallisuudesta ja luonteesta on puhe) ja kirjailijana (viittaa kohun aiheuttamiseen ja julkisen huomion tavoitteluun).

“Minä yleensä sanon suoraan silloin kun sanon, ja sanon aika harvoin.” Uosukaisen mukaan kirjakohu oli yllätys. “Kyllä minulle oli yllätys...Saatoin toki arvata, että jotakin tulee, eihän sitä yleensä - toivon mukaan - kirjoitetakaan niin, että haluttaisiin olla mitättömiä jo etukäteen”, Uosukainen sanoi. (22h1)

Hän lohdutti itseään: - Sitä on liikkeellä kyyhkyläiseni! (20is1)

-Topi on tottunut vuosien varrella kaikkeen, mutta kyllä tämä valtavan itsetunnon vaatii mieheltä. Ihailen omaa miestäni. (23is1)

“Kirjoitin elämän koko kirjosta. Kirjan eroottinen osa on kyllä aika pieni; en mitenkään osannut kuvitella, että niin paljon on patoutumia ihmisillä.” (22h1)

- Vaikka en yhtään pidä tällaisesta kohusta enkä ollut siihen varautunut, olen ajatellut ihmisiä tavatessani, että kyllä tämä sittenkin oli sen väärä. - Ihmisillä on valtavan paljon erilaisia patoutumia, nimenomaan seksuaalisesti. Patoutumat pääsevät nyt purkautumaan tätäkin kautta. Tässä suhteessa olen ikään kuin lääkäri, Uosukainen mietiskeli eilen IS:lle. (23is1)

Patoutumista puhuessaan Uosukainen myös rinnastaa itsensä lääkäriin. Lääkäri ei suinkaan ollut ainoa rinnastuskohde lehtien palstoilla, eikä Uosukainen itse ollut ainoa rinnastusten tekijä. Eri tapauksissa käytetyistä rinnastuksista voi huomata, että toimittajat näkivät hänet ennen muuta poliitikkona, ja hänen toimintansa jollain tavalla seksuaalisuuteen liittyvänä. Vertauskuvat olivat sen mukaisia - toimittajien esittämiä vertailukohteita olivat Hannele Pokka, Johannes Virolainen, kansainvälisemmin ajatellen Italian Ciccioletta, sekä - ilmeisesti nimen ja aseman perusteella - Saksan Rita Süßmuth. Uosukainen itse näki itsensä hieman toisenlaisessa joukossa: Lääkärin työn lisäksi hän vertasi itseään Tsekin presidenttiin Vaclav Haveliin ja suomalaisen kirjallisuuden uranuurtajaan Minna Canthiin.

Onhan meillä ihmisillä oikeus elää ja tuoda esiin ajatuksia. Onhan Tshekissäkin kirjailija presidenttinä, ... (23is1)

Tässä Uosukainen rinnastaa itsensä Tsekin kirjailijapresidenttiin Vaclav Haveliin, samalla kun viittaa omaan korkeaan asemaansa. Julkisuuden reaktiota kommentoidessaan hän taas vertaa oman kirjansa vastaanottoa Minna Canthin Salakarin polttamiseen (20is1). Seksistä kirjoittaminen taas antaa hänelle oikeuden verrata itseään lääkäriin, joka purkaa ihmisten seksuaalisia patoutumia. Toimittajien tekemät rinnastukset eivät ehkä ole aivan yhtä

imartelevia: Ilta-Sanomat rinnastaa 21.9. lehden taitolla Uosukaisen Italian Ilona Stallerin (Cicciolinan) kanssa, sijoittamalla täysin irrallisen jutun *Cicciolina seksillä Italian politiikkaan* sivulle, jonka yläreunassa on tunniste *Puhemies Riitta Uosukaisen kohukirja*, ja jolla muuten käsitellään ainoastaan Uosukaista ja mm. eri maiden lehtien (seksiin liittyvää) Uosukaisuutisointia. Aamulehdessä taas Uosukaisen tekoa verrataan Johannes Virolaisen viidentoista vuoden takaiseen avioeroon ja uuteen avioliittoon, joka siihen aikaan aiheutti kohua (20a3). Yhtymäkohtana Uosukaisen ja Virolaisen välillä nähdään “suosion armoton aaltoliike”, johon tällaiset teot herkästi vaikuttavat. Aamulehti vertaa Uosukaista myös Hannele Pokkaan, jonka kirjoittaman kirjan nähtiin estäneen hänen etenemisensä politiikassa (20a4).

4.3. Poliittiset identiteetit

4.3.1. Puhemiehen asema tutkijan arvioimana

Jokaisesta lehdestä on löydettävissä juttuja, joissa Uosukaiselle konstruoidaan enimmäkseen poliittisia identiteettejä. Johdonmukaisimmin tässä identiteetissä pysytään Aamulehden jutussa *Puhemiehen kimppuun ei kannata käydä*, jossa valtiosäännön asiantuntija pohtii puhemiehen juridista asemaa (24a2) (liite 3). Tutkija on yhdistettävissä politiikkaan erikoisalansa perusteella, mikä rakentaa myös hänen arvioimalleen kohteelle poliittista identiteettiä. Jutussa kuuluu vain muutamia ääniä, toimittajan ja tutkijan äänet hallitsevat juttua. Toimittajan ääni on vahvempi, se kehystää tutkijan kommentteja ja välistä sekoittuu tutkijan ääneen niin, että näitä kahta on vaikea erottaa toisistaan Toimittaja asettaa tavallaan itsensä tasa-arvoiseksi haastateltavansa kanssa. Näkökulma on asiantuntijan, ja tekstissä on ilmauksia, jotka kuuluvat asiantuntijan diskurssiin.

Heillä... ei ole mitään keinoa mittauttaa puhemiehen luottamusta kesken kauden.

Hallituksen luottamuksen ryhmä kansanedustajia voi milloin tahansa mittauttaa välikysymyksen avulla.

Tätä ennen asia puidaan yleensä puhemiesneuvostossa, joka on puhemiehen avuksi eduskuntaryhmien edustajista koottu neuvoa-antava elin.

Suhde yleisöön on kuitenkin tehty läheiseksi popularisoimalla tietopaketti jutustelunomaistamisen keinoin. Toimittaja käyttää kuvaavia ilmauksia, metaforia kuten *kiehua omassa liemessään* ja urheilun parista tulevia *olla katkolla* ja *panna jäähylle*.

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) haukkumakirjeistä tuohtuneet kansanedustajat saavat kiehua omassa liemessään.

Uosukaisen kirjasta tuohtuneiden kansanedustajien ei siis auta muu, kuin malttaa mielensä ja odottaa helmikuuhun, jolloin kolmihenkinen puhemiehistö on seuraavan kerran katkolla.

Pahimmassa tapauksessa edustaja voidaan panna pariksi viikoksi jäähyllä, jolloin hän ei voi osallistua eduskuntatyöhön.

Toimittajan ja tutkijan äänten lisäksi jutun lopussa, vähiten painokkaassa asemassa kuuluu Uosukaisen itsensä ääni, jonka tosin voi huomata kulkeneen intertekstuaalisessa ketjussa melkoisen matkan. Tässä jutussa siitä on näkyvissä enää toimittajan tulkinta, joka perustuu Liehuvaan liekinvarteen ja siitä tehtyihin aiempiin lehtijuttuihin. Myös oppositioedustajien ääni ja näkökulma tulevat näkyviin aiempien lehtijuttujen tulkinnan kautta.

Riitta Uosukaisen viime viikolla ilmestynyt kirja Liehuva liekinvarsi loukkasi erityisen pahasti niitä kansanedustajia, joita puhemies kirjassaan haukkua reposteli. Erityisesti oppositioedustajat katsovat Uosukaisen toimineen tavalla, joka murentaa puhemiehen arvovaltaa ja asettaa hänen puolueettomuutensa kyseenalaiseksi.

Uosukaista nimitetään tässä jutussa puhemieheksi, Uosukaiseksi ja puhemies Uosukaiseksi. Etunimi esiintyy jutussa kahdesti: *Puhemies Riitta Uosukainen (kok)* ja *Riitta Uosukainen* esiintyvät kumpikin jutussa kerran. Puhemies-sana esiintyy taajaan jutussa. Osassa tapauksista lauseet voisi hyvin tulkita merkitykseltään geneerisiksi, ne eivät kuvaa senhetkistä tapahtumaa vaan ajankohdasta riippumattomia (puhemiehen) ominaisuuksia. (Hakulinen & Karlsson 1979: 105.) Geneerisyyttä korostetaan tietyn kielellisin vihjein, kuten lauseadverbiaalein: *yleensä, periaatteessa, aina*. Puhemies-viittausta voisi taas näissä tapauksissa nimittää generaaliseksi, jolloin se ei viittaa tiettyyn yksilöön (mt. 132), tässä tapauksessa Uosukaiseen. Seuraavissa esimerkeissä on generaalisuutensa asteelta eritasoisia puhemies-nimityksiä. Kahdessa ensimmäisessä viittauksen kohde spesifoidaan joko viittaamalla puhemieheen proprilla tai mainitsemalla puhemiehen seksipaljastukset, minkä jokainen aikaansa seuraava lehden lukija ymmärtää viittaukseksi Uosukaiseen. Lopuissa esimerkeissä taas *puhemies* voi viitata keneen tahansa, joka on joskus ollut tai tulee olemaan puhemiehenä, mikä ei kuitenkaan estä sitä viittaamasta Uosukaiseen. Viittaussuhde on tilannekontekstin perusteella tässäkin selvä - asiaa pohditaan, koska kaikista puhemiehistä juuri tämä nykyinen aiheutti “ristiriitaisia tunteita ja kuohuntaa”.

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) haukkumakirjeistä tuohtuneet kansanedustajat saavat kiehua omassa liemessään. Heillä, sen paremmin kuin puhemiehen seksipaljastuksista moraalisesti närkästyneillä, ei ole mitään keinoa mittauttaa puhemiehen luottamusta kesken kauden.

Saraviita pitää ajatusta hupaisana ja järjettömänä, että puhemies Uosukainen katsoisi menetelleensä sopimattomasti tehtyään ristiriitaisia tunteita ja kuohuntaa aiheuttaneen paljastuskirjan.

Professori Ilkka Saraviidan mukaan puhemies on jotakuinkin erottamaton.

Jos yksittäinen kansanedustaja toimii sopimattomasti, niin puhemies voi antaa tälle huomautuksen tai varoituksen.

Koska myös puhemies on kansanedustaja, niin periaatteessa tämä mahdollisuus pätee myös häneen.

Puhemies on aina niskan päällä.

Vaikka jutussa pohditaankin puhemiehen asemaa, ja selkeästi viitataan Uosukaiseen esimerkkinä puhemiehestä, Uosukainen ja puhemiehen rooli pidetään kuitenkin erillään toisistaan. Tästäkin huolimatta puhemiehen identiteetti pysyy ainoana Uosukaisen esiin tuotavana identiteettinä. Vielä jutun viimeisessäkin lauseessa, jossa Uosukaisen sanotaan toimineen puhemiehen arvovaltaa murentavasti, Uosukaiselle ei oikeastaan erotu muuta identiteettiä kuin puhemiehen identiteetti: hän on henkilö, joka on tämänhetkinen puhemies. Jutun alussa viitataan Uosukaisen seksipaljastuksiin ja haukkumakirjeisiin, mutta niidenkin kirjoittaja hahmottuu ainoastaan puhemiehenä, eikä esimerkiksi kirjailijana.

Jutun pääasia on kuitenkin puhemiehen laillinen asema, ja sen pohtiminen, voidaanko puhemies erottaa tehtävistään. Puhemiestä käsitelläänkin tässä melko teoreettisella ja yleisellä tasolla. Oikeastaan jutussa tehdään eksplisiittiseksi joitakin puolia siitä muotista, johon kuka tahansa puhemieheksi valittu henkilö joutuu asettumaan: tässä tapauksessa lähinnä tuohon asemaan liittyviä valtaoikeuksia ja niiden rajoja.

Vaikka jutussa puhuva tutkija esittääkin melko neutraalin sävyisiä kommentteja, kuten objektiivisen tieteellisessä arvioinnissa toki asiaan kuuluukin, jutun lähtökohta-asetelma Uosukaista kohtaan on paheksuva. Uosukaisen kirjaan viitataan sanoilla *haukkumakirjeet* ja *seksipaljastukset*, mikä ei luo kovin imartelevaa kuvaa myöskään kirjan kirjoittajasta. Jutussa viitataan monesti eri tahoihin, jotka ovat pitäneet Uosukaisen kirjassaan esittämiä asioita sopimattomina, ja toimittaja on näiden tahojen etujen mukaisesti pyrkinyt selvittämään puhemieheen kohdistuvan kurinpalautuksen mahdollisuuksia. Selvityksen tulos näkyy otsikoiksi nostetuista lauseista, jotka korostavat puhemiehen valtaa ja aseman horjumattomuutta. Pääotsikko on *Puhemiehen kimppuun ei kannata käydä*, alaotsikko *Valtiosääntöprofessori Ilkka Saraviidan mukaan puhemies on jotakuinkin erottamaton*, ja väliotsikko *Puhemies on aina niskan päällä*. Yleisölle luodaan kuvaa vahvasta vallan epätasapainosta, ja annetaan ymmärtää, että puhemiehen edessä kaikki ovat täysin

voimattomia - puhemiehen vastustajalle käy yleensä huonosti, ja oppositiokaan ei voi tehdä muuta kuin odotella puhemiehistön katkolle lähtöä.

4.3.2. Oppositiojohtajan rakentamat identiteetit

Korkea-arvoisen poliitikon identiteetti konstruoituu vahvasti jutuissa, joissa arvostellaan Uosukaisen käyttäytymistä. Tällainen on esimerkiksi Helsingin Sanomien juttu *Esko Aho: Uosukaisen tyylilaji vahingoittaa poliittista järjestelmää* (20h2) (liite 4). Tässä jutussa kuuluu toimittajan äänen lisäksi Esko Ahon ääni sekä Uosukaisen oman puolueen puheenjohtajan Sauli Niinistön ääni. Aho puhuu enimmäkseen institutionaalisessa asemassaan oppositioedustajana, vaikka jotkut hänen puheensa painotukset ovat myös tulkittavissa henkilökohtaisiksi kannanotoiksi. Aho konstruoi poliitikon uransa henkilökohtaisena valintana, ja sanoo vaihtavansa alaa siinä tapauksessa että Uosukaisen kannatus nousee kirjan myötä. Tämä juttu eroaa edellä käsitellystä Aamulehden jutusta siinä suhteessa, että haastateltavien äänet on erotettu eksplisiittisesti toimittajan äänestä. Puhuja mainitaan tunnollisesti, eikä äänten sekoittumista tapahdu. Paheksuvan sävyn ilmaistaan selkeästi olevan peräisin Esko Ahon puheenvuoroista. Ahon näkökulma tulee esille niin jutun pääotsikossa kuin väliotsikossakin, mutta se on selvästi merkitty toimittajan näkökulmasta poikkeavaksi. Väliotsikossa *“Uosukainen rikkoi pelisääntöjä”* on käytetty lainausmerkkejä, ja pääotsikossa merkitty näytelmätekstin tapaan repliikin lausuja ja kaksoispiste repliikin itsensä eteen. Ahon voimakkaita vastustavia kommentteja selitetään implisiittisesti kateudella: Ahon oma esikoiskirja ei myynyt yhtä hyvin kuin Uosukaisen.

Keskustan puheenjohtaja Esko Aho haukkui torstaina iltapäivällä puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjan tuoreeltaan pystyyn poikkeuksellisen voimakkain sanoin. Aho totesi vaihtavansa alaa, jos Uosukaisen kirja lisää puhemiehen kannatusta.

Hetkeä myöhemmin hän sanoi, että kirja “ei ole eduksi suomalaiselle poliittiselle järjestelmälle” ja että “tyylilaji on vahingoksi poliittiselle järjestelmälle”. Ahon mukaan on tärkeätä, että eduskunnassa säilyy keskinäinen kunnioitus. “Poliittisen järjestelmän suojeleminen on eduskunnan puhemiehen erityisellä vastuulla”. Hän syytti Uosukaista politiikan pelisääntöjen rikkomisesta. Aho julkaisi oman kirjansa keskiviikkona. “Minulla olisi ollut aineistoa, jolla olisin taannut kirjani myynnin vuosiksi eteenpäin”, hän sanoi. Keskustan ryhmäjohtaja Aapo Saari vierellään Aho totesi Uosukaisen käyttäneen kansanedustajista nimeltä mainiten alatyylisiä kieltä. “Tämä myy varmasti. Siitä ei ole epäilystäkään”, hän sanoi.

Uosukaisen kirja oli torstaina eduskunnan puhutuina aihe niin virkamiesten kuin kansanedustajienkin keskuudessa.

Osittain Uosukaisen poliittista identiteettiä rakennetaan jo sillä, että jutun mainitaan puhuttaneen ihmisiä eduskunnassa, ja että jutun tiimoilta haastatellaan nimenomaan

poliitikkoja. Presuppositiolla on, että poliitikot ovat kiinnostuneita kirjasta ja Uosukaisesta. Uosukaisen kirjan julkistaminen nähdään yhtenä kohtauksena poliittisessa draamassa, johon seuraavaksi halutaan muilta politiikan näyttämöllä toimivilta reaktioita ja uutta näytöstä draamaan. Kun esille nostetaan sellaisia ääniä, jotka vastustavat Uosukaisen toimintaa, pystytään näyttämölle luomaan ristiriitoja ja jännitteitä, jotka kiinnostavat yleisöä ja myyvät lehteä. Ristiriitatilanteen olemassaoloa eksplikoidaan esimerkiksi mainitsemalla jutun päähenkilöiden puoluekannat. Vaikuttaa tavanomaiselta käytännöltä, että politiikkaan liittyvissä uutisissa mainitaan henkilöiden puolueet, kun heidät mainitaan jutussa ensimmäistä kertaa. Puoluekannan ilmaisuja voisi joissakin tapauksissa pitää jännitteiden ja draaman rakentamisen keinoina, mutta myös osaltaan poliittista identiteettiä konstruoivina elementteinä.

Toimittaja käyttää Ahon puheita referoidessaan Uosukaisesta nimityksiä *Uosukainen*, *puhemies Riitta Uosukainen (kok)* ja *puhemies*. Sen sijaan Uosukaista ei mainita nimeltä yhdessäkään Aholta suoraan lainatussa puheenvuorossa. Lauseessa, jossa Aho esittää yleisen, puhemiehen vastuuta luonnehtivan väittämän, hän mainitsee generaalisesti eduskunnan puhemiehen. Poliitikon ja populistin identiteetti Uosukaiselle rakentuu enimmäkseen kirjan kautta, joka onkin jutun varsinainen teema. Ahon esittämä arvostelu kohdistuu Liehuvaan liekinvarteen, ja sen myötä epäsuorasti sen kirjoittajaan. Merkittävän poliitikon identiteetti Uosukaiselle rakentuu siten, että Ahon puheenvuoroissa jatkuvasti viitataan poliittiseen järjestelmään, ja annetaan ymmärtää, että paheksuttavan kirjan kirjoittaja on niin merkittävässä asemassa poliittisessa järjestelmässä, että hänen tyyliensä voisi jollain tavalla horjuttaa sitä. Arkitiedon ja kontekstin perusteella lukija ymmärtää tämän Uosukaiseen puhemiehenä kohdistuvaksi kritiikiksi.

Kirjan esiintymisen jutun teemana voisi ymmärtää myös sen merkiksi, että Uosukaiselle rakentuu tässä kirjailijan identiteetti. Jutussa on kuitenkin niin vahvoja poliittisia, kansanedustuslaitokseen ja sen arvovaltaan liittyviä painotuksia, että on perusteltua väittää ensisijaisesti olevan kysymys politiikosta, joka kirjoitti kirjan, eikä niinkään kirjailijasta, joka sattuu olemaan poliitikko. Lisäksi juttu on julkaistu kotimaan uutisten sivuilla, eikä kulttuurisivuilla, joka sekin antaa ymmärtää politiikan olevan pääasia, ei kirjallisuuden.

Tässä jutussa ilmaistaan kritiikin kautta myös puhemieheen kohdistuvia normeja ja odotuksia. Niitä analysoidaan tarkemmin luvussa 5.

4.3.3. Poliitikko työtoverina: Kokoomusväen äänet

Kritiikki liittyy poliittisiin identiteetteihin myös Ilta-Sanomien jutussa (23is5) *Ex-puoluejohtaja Pertti Salolainen: Uosukaisen kirja nakertaa puhemiesinstituutiota*. (liite 5.) Tässä enimmäkseen kokoomusväen arvioita kartoittavassa jutussa Uosukaiselle konstruoidaan puhemiehen ja poliitikon mutta myös kollegan ja työyhteisön jäsenen identiteettejä. Jutussa kuuluu toimittajan äänen lisäksi kokoomukselaisten ääniä.

Jälleen Uosukaisen poliittista identiteettiä pitävät yllä toimittajan valinnat. Toimittaja on valinnut jutussa haastateltaviksi henkilöiksi Uosukaisen poliitikkokollegoja - jutussa kuultavat äänet ovat näiden poliitikkojen suullisia kommentteja Uosukaisesta. Haastateltavat eivät juuri viittaa Uosukaiseen nimeltä, poikkeuksena on ainoastaan Suvi Lindénin kommentti, jossa hän puhuu Uosukaisesta Riittana, ja epäspesifi puhuja "puolueen politrukit", joiden ääni puhuu Uosukaisesta. Jutun otsikko voitaisiin tulkita suoraksi lainaukseksi, ja siinä esiintyy Uosukaisen nimi, mutta otsikosta puuttuvat lainausmerkit ja repliikkiviivat, suoran lainauksen konventionaaliset tunnusmerkit - niitäkin Ilta-Sanomien tapauksissa käyttää. Nimellä viittaamisen sijaan esimerkiksi Salolainen käyttää yksikön kolmannen persoonan persoonapronominia, ja lisäksi viittaa generaalisesti puhemiesinstituutioon.

Uosukaista arvosteltaessa viitataan tiuhaan kirjaan ja puhemiesinstituutioon. Arvostelu kohdistuu Liehuvaan lieinvarteen, mutta kirja liitetään niin selvästi kirjoittajaansa, että kirjan kritisointi on tulkittavissa kirjoittajan kritisoinniksi. Kritiikki perustuu käsityksiin puhemiehen arvovallassa, mikä on taas yksi merkki siitä, että puhemiehen identiteetti on tässäkin kohdassa hallitseva.

Mielipiteet jakautuivat kahtia, mutta kokoomuksen ex-puheenjohtajan Pertti Salolaisen mukaan kirja nakersi puhemiesinstituution arvovaltaa.

Toimittaja viittaa Uosukaiseen sanoilla *Puhemies Riitta Uosukainen (kok), Uosukainen ja Rouva Puhemies*. Viimeksi mainittu on tulkittavissa ironiseksi. Ironialle tyypillistä ristiriitaisuutta aiheuttaa, että ilmauksen tavallinen käyttökonteksti olisi puhuttelussa. Tässä ei kysymyksessä ole kuitenkaan puhuttelu vaan toimittajan kolmannessa persoonassa esittämä huvittunut viittaus puhemieheen. Toimittaja esittää Uosukaisen älykkäänä ja tyylijuutuksena sekä huumorintajuutuksena mainitsemalla tämän sisäistäneen pelin hengen, ja toistamalla Uosukaisen puheessaan murjaiseman itseironian tajua heijastelevan vitsin.

- Uosukainen puhuu kohta, viekää lapset ja alaikäiset pois salista! puolueen politrukit irvistelivät ennen Rouva Puhemiehen eilistä esiintymistä kokoomuksen porvariparlamentissa. Pelin hengen sisäistänyt Uosukainen kertoi miettineensä yhtymistä edelliseen puhujaan eli

puheenjohtaja Sauli Niinistöön, mutta sanoi tulleen siihen tulokseen, että nykytilanteessa se ei ehkä ole sovelias sanavalinta.

Eniten kokoomusväki ihmetteli - ei Uosukaisen sänkykamaritapahtumia - vaan sitä, miksi hän teillään kirjassaan Liehuva liekinvarsi (WSOY) niin kovin sanoin puhemiehen arvovallalla ryhmätovereitaan. Kokoomusnuorille Uosukaisen tyyli kelpasi tosin sellaisenaan ja he nostivatkin hänet jo tulevan messiaan asemaan.

Uudistajan piirteitä liitetään Uosukaisen poliittisen kirjailijan identiteettiin. Työtoverien “teilaamisen” ohella Uosukainen kirjoitti kirjassaan omasta seksuaalisuudestaan, mikä nähtiin uudenlaisena asiana ainakin politiikassa. Kokoomusnuorten mainitaan suhtautuneen hyväksyvästi Uosukaisen kirjaan - kirja nähdään toisin sanoen osittain ikäpolvikysymyksenä. Poliittinen identiteetti näkyy myös kirjasta ja kirjailijan tyylistä puhuttaessa taustalla ja kontekstissa.

Salolainen pitää kirjaa onnettomana Kokoomuksen ex-puheenjohtaja Pertti Salolainen kertoo ihmetelleensä, voiko Uosukaisen asemassa kirjoittaa kyseistä kirjaa. - Täytyy asettaa kyseenalaiseksi, onko puhemiesinstituutiosta käsin, korkealta platformilta, esitettävissä tämälntapaisia asioita työtovereista. - Kyllä se nakertaa puhemiesinstituution arvovaltaa. Se vaikeuttaa myös muiden vastaamista tämälntapaisiin, puhemiehen paikasta Uosukaisen kanssa kilpaillut Salolainen lisää.

Puhemiehen identiteetti Uosukaiselle konstruoituu vahvasti erityisesti katkelmassa, jossa kuuluu Salolaisen ääni. Salolainen puhuu puhemiesinstituutiosta, ja ilmaisee Uosukaisen esittävän asioita “puhemiesinstituutiosta käsin”, jolloin muiden on vaikea vastata näihin asioihin. Salolaisen kommentit korostavat puhemiehen aseman horjumattomuutta. Salolaisesta tuodaan esille se, että hän on kilpaillut puhemiehen paikasta Uosukaisen kanssa. Toimittaja saattaa pyrkiä selittelemään arvostelevan sävyn motiiveja rakentamalla Salolaisen ja Uosukaisen suhteen sellaiseksi, että näiden välillä tuntuu olevan pientä skismaa. Sivun taitosta voidaan mainita sen verran, että puheenaolevan jutun alle on asetettu juttu, jossa arvaillaan Salolaisen naisasioita ja mahdollisia romansseja. Salolaisen hienoinen ryvettäminen tässä yhteydessä on ilmeisesti nähty tarpeelliseksi.

Oululainen kansanedustaja Suvi Lindén vertaa kirjan julkaisemista venäläiseen rulettiin, jossa voi käydä joko hyvin tai hyvin huonosti. - Muille tätä ei olisi sallittu, hän epäilee. - Ei se työyhteisön viihtyvyyttä paranna, että morkataan. Riitta puhemiehenä tarvitsee yhteisön tukea, mutta nyt hän sohii ja tölvii, Lindén kummastelee. Hämmäntynyt puoluesihteerä Maija Perho arvioi, että kansa saattaa Uosukaisen tyylistä pitääkin. - Ehkä me osin tiukkapipoiset poliitikot olemme arvioineet sen eri tavalla, hän muotoilee.

Suvi Lindénin puheenvuorossa konstruoituu välähdyksittäin monenlaisia identiteettejä. Etunimen käytön ja työyhteisö-viittausten kautta rakentuu Uosukaisen työtoveri-identiteetti. Työtoverin toimintaa kuvataan melko harkitsemattomaksi verbeillä *sohii* ja *tölvii*. Työyhteisön viihtyvyyden heikentäjää ei suoranaisesti nimetä, vaan se kierretään passiivilla ja kriittinen sävy esitetään yleisen, passiivimuodossa esitettävän säännön avulla, jonka viittaussuhteet käyvät

toki kontekstista ilmeisiksi: *ei se työyhteisön viihtyvyyttä paranna, että morkataan.* Poliittiseksi työtoverin identiteetin tekee se, että puhuja itse, Lindén, mainitaan kansanedustajaksi. Verratessaan Liehuvan liekinvarren julkaisua venäläiseen rulettiin Lindén myös konstruoi Uosukaisen identiteettiä poliittisen uhkapelurin suuntaan. Vertauksen perustana oleva konventionaalisempi metafora saattaisi olla politiikan näkeminen pelinä. Poliittisen henkilön rohkean kirjan julkaisu taas olisi uhkapeliä, kuten venäläistä rulettia. Näiden lisäksi Lindénin puheenvuorossa on vahvasti esillä Uosukaisen puhemiesidentiteetti: Uosukaisen annetaan ymmärtää olevan erikoisasemassa muihin poliitikkoihin nähden. Sanoissa *Muille tätä ei olisi sallittu* piilee sama ajatus puhemiehen asemaan perustuvasta ylivoimasta suhteesta muihin kansanedustajiin, kuin Aamulehden edellä analysoidussa jutussa. Puhemies voi loukkaamattoman asemansa perusteella ottaa itselleen vapauksia, joihin muilla ei ole oikeutta. Lisäksi puhemies voi ottaa kantaa siihen, mitä muut saavat tehdä. Kaikki Lindénin äänen kautta konstruoidut identiteetit liittyvät kuitenkin Uosukaisen poliittiseen identiteettiin, nähtiinpä tämä sitten ensisijaisesti puhemiehenä, poliitikkona muiden joukossa tai työtoverina.

Mielenkiintoinen on myös tapa, jolla Maija Perhon puheenvuorossa Uosukainen jää oikeastaan ryhmäidentiteettien ulkopuolelle: muut ihmiset konstruoidaan joko tiukkapipoisina poliitikkoina tai “kansana”. Kumpikin ryhmä, niin poliitikot kuin kansa, identifioituu Uosukaisen kirjan arvioijiksi. Uosukainen taas on kummankin ryhmän ulkopuolella yksinkertaisesti tuon arvioitavan kirjan kirjoittaja.

4.3.4. Poliittisten identiteettien rakentuminen

Poliittisten identiteettien rakentamisen piirteitä

Puhemiesidentiteetin ja muiden poliittisten identiteettien rakentumista on käsitelty edellä kokonaisten juttujen pohjalta. Seuraavaksi otan vielä esimerkkejä muualla aineistossa esiintyvistä tyypillisistä piirteistä, joita liittyy poliittisiin identiteetteihin. Kuten edeltävistä esimerkeistä on nähtävissä, poliittinen identiteetti rakentuu usein toimittajan perustavanlaatuisen valintojen kautta. Esimerkiksi aineistonhankintapaikalla on merkitystä. Ihmisiä haastatellaan puoluekokouksissa tai eduskuntatalossa, ja poliittista sävyä tulee juttuihin jo sen myötä. Juttuihin mukaanotettavat äänet vaikuttavat identiteetin muodostumiseen. Jo sen mainitseminen, että poliitikolta on pyritty saamaan kommentti asiaan, antaa asialle poliittisen vivahteen, vaikka haastateltava ei sanoisi mitään. Näiden diskurssitason valintojen ohella

Uosukaiselle rakennetaan identiteettejä jutun kirjoittamisvaiheessa tehtyjen kielellisten ja tekstuaalisten valintojen kautta. Yksi ilmeisimmistä on Uosukaisen nimeäminen puhemieheksi tai poliitikoksi.

Tilanteessa, jossa juttujen aiheena on eduskunnan puhemies, on täysin odotuksenmukaista, että nimen yhteydessä mainitaan titteli vähintään jutun alussa, ja puhemieheen viitataan sukunimellä. Tavallisia, lähes joka jutussa ilmeneviä Uosukaiseen viittaavia ilmauksia ovat *(Riitta) Uosukainen*, *(eduskunnan) puhemies* ja *(eduskunnan) puhemies (Riitta) Uosukainen*. Joissakin jutuissa esiintyy kaikkia näitä mahdollisuuksia. Tavallinen tapa käyttää näitä on kuitenkin mainita jutun alussa titteli, koko nimi ja vielä puoluetustakin, ja käyttää myöhemmin pelkkää sukunimeä tai pelkkää puhemies-nimitystä. Vaikka puhemies-tittelin sisältävät nimitykset rakentavatkin puhemiehen identiteettiä, niitä ja sukunimellä henkilöön viittaamisia voisi oikeastaan pitää tunnusmerkittäminä: ne ovat suorastaan odotuksenmukaisia siinä mielessä, että Uosukainen on mediassa ennestään tunnettu henkilö nimenomaan puhemieheydensä ansiosta. Puhemieheksi ja Uosukaiseksi häntä olisi uutisaineistossa nimitetty ilman Liehuvaa liekinvarttakin. Liehuvan liekinvarren myötä osaksi julkisuuskuvaa puolestaan ilmaantuivat tuttavallisemmat nimeämiset sekä kirjaan itseensä perustuvat (metaforisetkin) nimitykset. Tavallisimpia nimityksiä saatetaan tarkentaa vielä attributein, jotka entisestään vahvistavat ja monipuolistavat poliittista identiteettiä.

Edellisen porvarihallituksen alkuaikojen opetusministerin, nykyisen eduskunnan puhemiehen Riitta Uosukaisen (kok) mielestä Esko Aho (kesk) tukeutui hallitusaikanaan liikaa omiin ministereihinsä, erityisesti sisäministeri Mauri Pekkariseen (kesk). (20h1)

Poliitikon työhön liittyen lehdissä tuodaan esille mm. Uosukaisen asema kansanedustajana ja puhemiehenä - arvovaltaisena poliitikkona, jonka työpaikka kuitenkin riippuu poliittisten ansioiden ohella myös kansan tuesta. Kielellisiä keinoja, joita tähän voidaan käyttää, on lukemattomia. Uosukaisen poliittinen identiteetti ja eri piirteet, joista se muodostuu (entinen opetusministeri, puhemies - valtakunnan kakkonen, esimies, kansanedustaja, päätöksentekijä, mahdollinen presidenttiehdokas) näkyvät nimeämisen kautta monenlaisissa ilmauksissa. Tämän lisäksi esimerkiksi mainitaan kirjan herättäneen poliittista kohua, mikä implikoi, että myös kirjoittajalla on poliittista merkitystä.

Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen (kok) ei katso kirjoittaneensa poliittista kohua herättänyttä kirjaansa puhemiehen roolissa. (22h1)

“Hän on ihminen ja puhemies”, Niinistö sanoi. (23h2)

Nimeämisissä esiintyy metaforisia ilmauksia, joilla painotetaan Uosukaisen korkeaa asemaa valtion poliittisessa järjestelmässä.

Paula Kokkonen hämmästeli valtakunnan kakkosen sanomisia. (20a4)

Ylistaron "komian kirkon" virsi-iltaan marssi tuhat pohjalaista veisaamaan ylistystä Jumalalle - ja tasavallan kakkosmiehen siviilirohkeudelle. (23a2)

Joutuu ajattelemaan, mitä valtakunnan korkeimmilta päätöksentekopaikoilta oikein viestitään, kun maassa on puoli miljoonaa työtöntä, kilpasisko sivaltaa. (26is3)

"Kilpasiskon" (=Tytti Isohookana-Asunmaa) puheenvuorossa Uosukaista ei varsinaisesti nimetä, vaan tekijä kierretään passiivia käyttäen, ja Uosukaiseen viitataan epäsuorasti hänen asemansa kautta: valtakunnan korkeimmat päätöksentekopaikat viittaavat eduskuntaan ja luonnollisesti myös sen puhemieheen.

Naisministereitä kumpikaan - ... - ei osannut puhutella muuten kuin "heidän päittänsä yli". (20a2)

Edellisen hallituksen kulttuuriministeri oli opetusministerin ainoa vihollinen. (20is13)

Menneisyydestä poimitun opetusministerin identiteetin vastapainona aineistossa alkaa esiintyä jo tulevaisuuteen suuntautuvia presidenttiehdokkaan identiteettejäkin. Näissä on kuitenkin episteemistä modaalisuutta (Hakulinen & Karlsson 1979: 263) ilmaisevia sanoja, jotka osoittavat, että presidenttiehdokkuutta ei pidetä aivan varmana asiana.

IS-gallupissa kysyttiin myös, miten kirjan julkaiseminen vaikuttaa Uosukaisen sopivuuteen yhtenä mahdollisena ehdokkaana seuraavissa presidentinvaaleissa. (26is1)

Lehti uumoilee, että presidentti Martti Ahtisaaren seuraavana haastajana tähän saakka pidetyn Uosukaisen muistelmat vesisängyssä saavat vielä monta yksityistä jatko-osaa. (21is8)

Saksalaislehden huvittunut loppuhuomautus koskee seksistä nauttivan poliitikon puoluekantaan: - Uskokaa tai älkää, Suomen Lovely Riitta edustaa konservatiivista puoluetta. (21is8)

"Se on tyypillinen konservatiivipoliitikon vaalikirja." Kansan uutisten pääkirjoitus (26h2)

Muutamassa tapauksessa korostetaan sitä, että poliitikkona Uosukainen edustaa konservatiivista puoluetta - joskus siksi, että konservatiivisuuden nähdään olevan ristiriidassa kirjan räväkkyuden kanssa, joskus taas siksi, että konservatiivisuudella selitetään joitain kirjan piirteitä.

Aina Uosukaista ei nimetä suoraan, vaan poliitikon identiteetti tulee esille esimerkiksi siten, että jutussa nimetään puhemiestoverit, ja viitata Uosukaiseen heidän kolleganaan.

Erityisesti Uosukaisen puhemiestoverit lukivat sydän pamppaillen kollegansa tuoreen paljastuskirjan rohkeimpia lukuja. (20is12)

Muutamissa tapauksissa puhutaan Uosukaisesta yhtenä jostain ryhmästä. Varsinainen puheenaihe on itse Uosukainen, mutta häneen viitataan yleisesti osana isompaa joukkoa. Uosukainen on yksi kansanedustajista (21h2). Ralf Sund viittaa Uosukaiseen yhtenä poliitikoista (22h2). Sauli Niinistön puheenvuorossa (23is2) taas viitataan kokoomuslaisiin yleensä. Gallupkyselyyn vastannut nimettömänä esiintyvä henkilö viittaa Uosukaiseen yhtenä “noista”. “Noi” ovat luultavimmin kansanedustajia tai korkeassa asemassa olevia poliitikkoja (samoin *joku niistä suolapatsaista*). Ainakin haastateltava pronomininvalinnalla erottaa itsensä puheenaolevan joukon ulkopuolelle.

Takkula paheksuu tapaa, jolla Uosukainen kohukirjassaan käsittelee muita kansanedustajia. (21h2)

“On hienoa, että erotiikka nostetaan myös poliitikkojen puheissa ja kirjoituksissa sille kuuluvaan asiaan”, Sund riemuitsee avoimessa, mutta “lähettämättömässä” kirjeessään Uosukaiselle. (22h2)

Minulla ei ole tapana ilmaista erikseen tukea tai tuettomuutta kehenkään kokoomuslaiseen nähden. (23is2)

Hyvä meininki, panee ja paskoohan “noikin”. (26is1)

Hienoa, kun joku niistä suolapatsaista uskaltaa antaa itsensä tulla julki ihmisenä eikä vain poliittisen jauhomylllyn osasena. (26is1)

Puhemiehen identiteettiä saatetaan konstruoida paitsi nominilausekkein, esimerkiksi liittämällä Uosukaisen nimeen *puhemies*-titteli, myös verbilausekkein sekä niitä täydentävin objektein ja adverbiaalilausekkein. Niiden avulla kuvataan puhemiehen asemaan liittyvää toimintaa, toiminnan kohdetta tai hänen työympäristöään, ja kerrotaan esimerkiksi, että Uosukainen johtaa eduskunnan täysistuntoa tai miten hän on aiemmin käyttänyt valtaansa eduskunnassa. Poliittisuus toimii myös taustana, jota vasten Uosukaista arvioidaan, ja johon suhteutetaan myös seksi. Seuraavissa esimerkeissä on käytetty nimeämisen lisäksi myös näitä muita keinoja.

Isohookana-Asunmaa ei pelkää, että hänellä jatkossa olisi vaikeuksia toimia kansanedustajana eduskunnan täysistunnossa, jota johtaa häntä kalkkarokäärmeeksi panetellut puhemies Uosukainen. (20is14)

Rouva puhemiehen päätä eivät kääntäneet edes muistutukset siitä, miten hän itse on aikaisemmin varjellut eduskunnan moraalia kuin silmäteräänsä pakottamalla mieskansanedustajat pikkutakkeihin ja varoittamalla muuttamasta eduskuntaa julkiseksi imetyspaikaksi. (20is8)

Isohookana-Asunmaan “pahuuden” ja pohjattoman vallanhalun Uosukainen sai tuntea nahoissaan porvarihallituksen aikaan, kun naiset jakoivat opetusministeriön - Uosukainen oli ministeriön päällikkö ja Isohookana-Asunmaa kulttuuriministeri. (20a2)

“Seksipaukku Suomen politiikassa” (21is7)

Mukana on myös puheita, joita Uosukainen on pitänyt eri tilaisuuksissa. (20h1)

Joissain tapauksissa Uosukaista ei mainita lauseessa, mutta kontekstista selviää kyllä, että hän on toiminnan aktiivinen suorittaja. Tässä tutkimuksessa esitettyjen laajempien tekstikatkelmien tavoin myös muusta aineistosta löytyy viittauksia siihen, että puhemiehen identiteetti takasi Uosukaiselle sellaisen aseman, jossa hän pystyy arvostelemaan muita, mutta on itse arvostelun ulkopuolella.

Huutia saavat niin keskustalaiset ministerikollegat viime vaalikaudelta kuin omat puoluetoverit. (20a1)

Jo edellä esitetyistä laajemmista esimerkeistä voi huomata, miten asioita esitetään joissakin teksteissä dramaattisesti. Laajemman aineiston perusteella voi väittää, että erityisesti Keskustan ja Kokoomuksen välit konstruoidaan kireiksi. Useat kärjekkäimmän kritiikin esittäjät edustavat paitsi itseään myös keskustapuoluetta. Kritiikin esittäjistä lehdet tuovat esille puoluekannan lisäksi mm. näiden vaalipiirin, ainakin kun kyseessä ovat Uosukaisen oman vaalipiirin kokoomukselaiset. Poliittikka representoidaan kilpailuksi, jossa keskenään nahistelevat sellaiset ihmiset tai tahot, jotka kilpailevat samoista äänestäjistä tai samoista poliittista paikoista. Kateus on dramaattinen elementti, jota korostetaan hienovaraisin vihjauksin puolin ja toisin. Yksi väittää Uosukaista kateelliseksi, toinen taas Uosukaisen kilpailijoita.

Joutuu ajattelemaan, mitä valtakunnan korkeimmilta päätöksentekopaikoilta oikein viestitään, kun maassa on puoli miljoonaa työtöntä, kilpasisko sivaltaa. (26is3)

Liehuva liekinvarsi on jättänyt Keskustan puheenjohtajan kirjan Tulevaisuus on tehtävä oppositioon. (21h1)

Oikeusministeri Kari Häkämies (kok) ei hän tunnista itseään vaalipiiritoveri Riitta Uosukaisen kuvauksesta. (20is7)

Kari Häkämies, jota Uosukainen kirjeessään ojensi, on samasta vaalipiiristä - siis kilpailija. Puhemiehen paikasta taas Uosukaisen kanssa on kilpaillut Salolainen, jonka kommentteja tarkasteltiin jo aiemmin tässä luvussa (4.3.3.).

Kontekstin vaikutus tulkintoihin

On mielenkiintoista, miten kaksi lähes samanlaista arviota Uosukaisen tyylijajusta voidaan liittää eri identiteetteihin. Ensimmäisessä arvostelijana on yksityishenkilö, Uosukaisen opettajakollega, toisessa taas poliitikko, Olli-Pekka Heinonen. Vaikka kumpikin käyttää Uosukaisesta etunimeä, ja painottaa Uosukaisen tyylijajua, kontekstin perusteella tulee

kuitenkin herkästi liitettyä jälkimmäiseen kommenttiin tietty poliittinen vivahde. Tämä saattaa johtua esimerkiksi läheistä suhdetta, tuttuutta ja yhteenkuuluvuutta korostavan etunimen käytöstä: etunimen käytön voi tulkita vihjeeksi yhteisestä viiteryhmästä. Opettajan puhuessa tuo ryhmä on opettajat, opetusministerin puhuessa se taas voi olla esimerkiksi kokoomuspoliitikot.

Luotan Riitan tyylitajuun, se on mielestäni aina loistava. (21is5)

Riitta on äärimmäisen hyvä itsensä ilmaisija. Luotan hänen tyylitajuunsa. (20a4)

Uosukainen stereotyyppiseen poliitikkoon verrattuna

Stereotyyppisiä käsityksiä poliitikoista jutuissa esittävät äänet, jotka edustavat tavallisia ihmisiä, sekä joissain tapauksissa myös toimittajat. Juttujen perusteella muodostuu kuva, jonka mukaan tyyppillinen poliitikko ei ole avoin, vaan pikemminkin kiero. Joissakin jutuissa kuvataan Uosukaisen ulkonäköä ja luonnetta. Hänen sanotaan muistuttavan *ennemmin draamanäyttelijätärtä kuin eduskunnan puhemiestä* (20a3). Hän on siis ainakin ulkoiselta olemukseltaan epätyypillinen poliitikko. Epätyypillistä on niin ikään myös Uosukaisen avoimuus. (23a2, 22h1) Aamulehden jutusta käy ilmi, että ihmiset ovat tottuneet kieroon kuvaan poliitikoista. Uosukaisen ”rehellisyys” nähdään positiivisena poikkeuksena säännöstä, ja siitä toivotaan mallia. Perheen ja ”aviolisten askareiden” katsotaan kuuluvan normaaliin elämään, eikä niistä puhumisessa siten ole mitään hävettävää. Uosukaisen nähdään ”pyyhkäisevän pölyttyneitä arvoja”, mikä sekin on positiivista. Samalla kielletään puhemiehen ”kankean vormun” olemassaolo - Uosukainen voi siis ainakin pohjalaisen kirkkoyleisön puolesta toimia miten haluaa, puhemiehen asema ei häntä mitenkään sido. Sopimattomana hänen käyttäytymistään ei kuitenkaan pidetä. (23a2) Hänen rohkeuttaan kiitellään (23h1). Poliitikkona ihmiset näkevät Uosukaisen positiivisella tavalla normaalista poikkeavaksi. Mielenkiintoisen poikkeuksen ihmettelevien ja kummastelevien ihmisten joukossa tekevät Uosukaisen imatralaiset opettajakollegat ja lukiolaiset, jotka pitävät kirjaa paitsi positiivisena, myös täysin odotuksenmukaisena (21is5). Imatralaisten reaktioista kertovassa jutussa hauska piirre on ylpeys kotiseudusta ja oman kaupungin poliitikosta. Otsikoksikin nostettu ”Kaikki hyvä ei tule stadista!” antaa ymmärtää, että imatralaisen nuorison käsityksen mukaan Helsingistä tulee yleensä suuri osa merkittävistä ilmiöistä ja ihmisistä, mutta niiden vastapainona arvostetaan myös oman paikkakunnan kasvatteja, jotka saavat jotain merkittävää aikaiseksi.

Kirjan seksipuoli sinänsä ei lukiolaisia ole kummastuttanut. Pojat tietysti vetäisivät löysän vitsin aiheesta: Ai se kirja, jossa on “rintaa, reittä ja revää”. Paljon innostuneemmin puhutaan politiikosta, joka ei kiertele. (21is5)

Imatralaiset eivät ole kauhistelleet eivätkä kummastelleet Riitta Uosukaisen kirjasta julkisuudessa esitettyjä otteita. Hänet tunnetaan kotikaupungissaan, ja kirjan katsotaan edustavan juuri sellaista Riittaa, millaisena hänet on opittu tuntemaan niin ruokakaupan asiakkaana kuin poliittisena puhujana tai ystävänä. Syöt sie, juot sie, nait sie vai lämmitetäänkö sauna -sananelämys on Imatran seudulla ja koko karjalaisella alueella paljon käytössä ja kaikille tuttu. (21is5)

Oppilaat riemuitsevat myös siitä, että tällaisen merkittävän kirjan kirjoittaja on imatralainen.
- Kaikki hyvä ei tule stadista. (21is5)

Erityisesti naiset kiittelivät puhemiehen rohkeutta. (23h1)

Uosukainen on epätyypillinen poliitikko siinä mielessä, että hänen nähdään rikkoneen kirjassaan useimpia aineistossa ilmeneviä stereotyyppisiä käsityksiä politiikosta. Poliitikon identiteetistä syntyneitä stereotyyppisiä käsityksiä ei vastaa edellämäinittujen piirteiden lisäksi myöskään se, että Uosukainen poliitikkona puhuu seksistä. Seksistä puhuminen näyttää olevan monenlaisissa ihmisryhmissä erityisen tavatonta. Aineistossa esitetään useampia ryhmiä, joiden ei odoteta puhuvan seksistä tai erotiikasta, esimerkiksi konservatiivipoliitikot, kokoomusnaiset, vanhenevat - tässä tapauksessa ilmeisesti yli viisikymppiset - ihmiset. Uosukainen kuuluu kaikkiin näihin ryhmiin ja rikkoo jokaisessa tapauksessa ennako-odotuksia. Kirjan kummastusta herättävien sisältöjen lisäksi myös jotkut Uosukaisen sanavalinnat kuten *naiminen* oudoksuttavat (21is6).

Käytävällä Ollila tuumi, että ehkä liiton naisista 90 prosenttia ei puhuisi suoraan “naimisesta”. (21is6)

Uosukainen kertoo poliitikolle poikkeuksellisen avoimesti avioliittonsa seksielämästä. (22h1)

Lukion biologian opettaja “seksiäsioiden erikoisopettaja” Kaarina Rutanen on ennakkotietojen perusteella innoissaan siitä, että kollegalta on tullut sivusta apua seksistä puhumiseen. - Elämä olisi tosi tylsä ilman seksiä, vaikka ei siitä nyt niin paljoa puhutakaan ainakaan tässä iässä. (21is5)

Vasemmistoliiton puoluesihteerin Ralf Sund tulkitsee Uosukaisen kirjaa ja sen aatemaailmaa omaa aatetaustaansa vasten (22h2). Sundin puheenvuoro on ainoa aineistossa esiintyvä vasemmistopuolueen edustajan puheenvuoro, ja ainoa viite siitä, mitä puoluekentän tässä laidassa Liehuvasta liekinvarresta ajateltiin. Tämäkin ainoa uutinen vaikuttaa kieli poskessa laaditulta. Sundin suhtautumisesta on vaikea päätellä, onko se todella positiivista vai ironista. Sundin mainitaan riemuitsevan erotiikan noususta myös poliitikkojen puheisiin ja kirjoituksiin avoimessa, mutta “lähettämättömässä” kirjeessään Uosukaiselle - viestintäkanava vastaa siis vitsikkäästi Uosukaisen Liehuvaa liekinvartta. Sundin mielestä erotiikkaa pitäisi arvostaa

enemmän - rivien välistä on luettavissa edellisissäkin esimerkeissä mainittu ajatus, että varsinkaan oikeistolaiset poliitikot eivät perinteisesti ole erotiikasta paljonkaan puhuneet, ja siinä mielessä Uosukainen on rikkonut odotuksia. Sundin mainitaan antavan arvoa Uosukaisen eroottiselle rohkeudelle ja rajojen rikkomiselle, jotka mainitaan monessa muussakin yhteydessä.

Sund tunnustaa antavansa suuren arvon puhemiehen eroottiselle rohkeudelle ja rajojen rikkomiselle. Samalla hän ei malta olla kehaisematta, että "vasemmistossa tunnus 'seksi ja sosialismi voittoon' on vanhastaan tuttu". "Eroottista aarrearkkia" lukuunottamatta Uosukaisen kirja oli Sundille pettymys. Sundin mielestä kirja tiikuu imelää yltyöisänmaallisuutta, uhoavaa sapelinkalistelua ja tukahduttavaa uskonnollisuutta. (22h2)

Se, että poliitikko yhdistää vapaaehtoisesti omaan persoonaansa seksiin liittyviä asioita, ja tuo nämä vielä julkisuuteen, on selvästi poikkeuksellista muuallakin kuin vain Suomessa. Eduskunnan puhemies on niin korkeassa asemassa, että hänen tekemisensä herättävät huomiota ulkomaillakin. Ulkomaiset lehdet tuovat esiin vaikeuden menestyä presidenttikilvassa tällaisten paljastusten jälkeen. Seksistä puhuminen nähdään uhkana poliittiselle uralle. Ulkomaillakin ihmetystä herättää myös se, että Uosukainen edustaa konservatiivista puoluetta: konservatiiveilta ei siis odoteta kovin repäisevää toimintaa.

Suomi kiinnostaa yllättävän niukasti Norjan tai Ruotsin lehdistöä, mutta puhemies Riitta Uosukaisen makuukamaripaljastukset olivat riittävän mehekasta aineistoa lehtien sivuille myös muualla Pohjolassa. (21is7)

"On kyseenalaista, voiko Uosukaista tämän jälkeen laskea kokoomuspuolueen presidenttiehdokasjoukkoon vuoden 2000 vaaleissa", Aftenposten pohtii. (21is7)

Puhemiehen rakkaalla Topilla ei näytä olevan mitään sitä vastaan, että puoliso kutsui koko Suomen pariskunnan makuuhuoneeseen, Aftonbladet ilkamoi. (21is7)

Svenska Dagbladet -lehden mukaan Uosukaisen teko on ainutlaatuinen Suomen poliittisessa historiassa. "Hän räjäyttää seksimuurit sellaisella ryminällä, että raunioihin uhkaa hautautua myös hänen oma poliittinen uransa". "Rouva puhemies on tiedetty vereväksi ja intohimoiseksi naiseksi, mutta tällainen avoimuus oli silti yllätys". (21is7)

Saksalaislehden huvittunut loppuhuomautus koskee seksistä nauttivan poliitikon puoluekantaa: -Uskokaa tai älkää, Suomen Lovely Riitta edustaa konservatiivista puoluetta. (21is7)

Puhemiehen identiteetti myös sekoittuu usein muihin identiteetteihin, kuten eroottisesti sävyttyneisiin naisen ja vaimon identiteetteihin, kirjailijan, yksityishenkilön, opettajan jne. identiteetteihin, jotka tulevat tekstistä esille mitä erilaisimmin tavoin. Aamulehden toimittaja (20a2) esimerkiksi käyttää poikkeuksellisen värikästä sanastoa - jo otsikossa suorastaan vilisee metaforia, joiden kautta syntyy mielleyhtymiä Uosukaisesta niin kaunokirjallisuuteen kuin eroottisiin leikkeihin, politiikkaan ja poppamiehen vastamyrkkyihin. Metaforiikan ja

kaunokirjallisten mielikuvien lähteenä voi pitää Liehuvaa liekinvartta, josta ovat lähtöisin viittaukset vesisänkyihin ja kalkkarokäärmeisiin.

Puhemiehen vesisänky loiskuu seksiä. Riitta Uosukainen avaa makuuhuoneensa ovet ja syöttää vastamyrkkyä politiikan kalkkarokäärmeille.

Eri identiteettien sekoittumista uutisissa tarkastellaan lähemmin kappaleessa 4.5.

4.4. Muita identiteettejä

4.4.1. Kirjailijaidentiteetti

Kirjailijan identiteetti oli tässä aineistossa jokseenkin odotuksenmukainen, koska kohu lähti liikkeelle juuri Uosukaisen kirjoittamasta kirjasta. Kirjailijaidentiteetti näyttää kuitenkin jäävän aineiston perusteella toissijaiseksi. Uosukainen on esikoiskirjailija, joten kirjailijana hän ei ole vielä ennestään tunnettu. Puhemiehenä ja poliitikkona hänet kuitenkin tunnetaan, ja tässä identiteetissä häntä arvioidaan myös kirjailijana. Kirjailijan identiteettiin liittyy vahvasti myös kirjan aiheuttama seksiin liittyvä kohu. Uosukainen on tuore kohukirjailija, ja tähän liittyen myös politiikan seksipommi tai seksipaukku. Hän on viikon ehdoton puheenaihe ja virsi-illan tähti. Ilmiökin hänestä tuli viikossa. Näyttäisi siltä, että usein viitattaessa Uosukaiseen kirjailijana, samassa yhteydessä kontekstista ilmenee kuitenkin jokin muu, esimerkiksi poliitikon tai julkkiksen identiteetti.

Kirjailija Uosukainen päivittelee, millainen kohu olisi seurannut, jos hän olisikin kirjoittanut seksikirjeensä oman miehensä sijasta vaikkapa Esko Aholle (kesk). (20is8)

Heti ensimmäinen kysymys keskittyi kirjailijan tahdon vastaisesti epäolennaiseen, mutta kirjan kiintoisimpaan osuuteen: miten Topi-puoliso suhtautuu tällaiseen "julkinaintiin"? (20is3)

Eikä tuhatpäisenä joukkona virsi-iltaan saapuneilla seurakuntalaisilla ollut pahaa sanaa sanottavanaan tuoreesta kohukirjailijasta, joka nyt ei sattunut olemaan kukaan muu kuin eduskunnan puhemies Riitta "Liehuva liekinvarsi" Uosukainen. (23a1)

Eduskunnan puhemiehen, kohukirjailija Riitta Uosukaisen (kok) tulikoe... (23a2)

Kirjailijaidentiteettiin liitetään myös uranuurtajan ja uudistajan piirteet. Uosukainen kirjoitti kirjassaan omasta seksuaalisuudestaan, mikä nähtiin uudenaikaisena asiana ainakin politiikassa.

Kirjassaan kypsän naisen seksuaalisuuden esiin nostanut Uosukainen hehkui eilen Akateemisessa kirjakaupassa. (21is1)

Kirjailijan identiteetin rinnalla näkyy myös keski-ikäisen/ikäntyvän naisen identiteetti. Ikä, ja siis keski-ikäisyys, on piirre, joka oikeastaan kuuluu yksityisen alueelle, mutta tässäkin tapauksessa se mainitaan julkisen roolin yhteydessä. Uosukaisen julkinen ja yksityinen rooli sekoittuvat siis jo nimitystenkin tasolla.

Uosukaisen ikä tuodaan esille myös hänen avioliittonsa yhteydessä, jolloin se on selkeämmin osa yksityistä identiteettiä - toimittajissa näyttää herättävän ihmetystä se, miten yli viisikymppinen aviopari puhuu toisistaan lämpimästi. Ikä ilmaistaan joskus ikävuosia kuvaavalla numerolla, joskus muilla keinoin, esimerkiksi adjektiivilla kypsästä naisesta puhuttaessa. (ks. edellinen esimerkki)

Kaksi lämpimintä kirjettä Uosukainen, 54, omistaa aviopuolisolleen, everstiluutnantti Toivo Uosukaiselle...(20is2)

Iän lisäksi nimen yhteyteen on saatettu ottaa muitakin määreitä, kuten siviiliammatti: *puhemieslehtori Riitta Uosukainen, 54 (21h2)*. Tässä jutussa asetetaan vastakkain Uosukainen ja hänen nuorempi luokanopettaja-kansanedustajakollegansa, joka arvostelee häntä sopimattomasta käyttäytymisestä.

4.4.2. Julkkisidentiteetti

Uosukaisen persoonallisuuden piirteet ja ulkonäkö ovat asioita, joita on mahdollista yhdistää sekä julkisiin että yksityisiin identiteetteihin. Yhdistän ne tässä julkkisidentiteettiin, joka suhteessa yleisöön tekee tavallaan yksityisestä julkista ja päinvastoin. Uutisten Uosukainen on verevä ja uhkea. Hän on valoisa, temperamenttinen, voimakkaasti tunteva, mukaansatempaava. Hetkittäin hän on ”paniikissa” ja punottaa kiihtymyksestä. Persoonallisuuteen viitattaessa järjen vastakohtaa, tunnetta, painotetaan. Kuitenkaan hän siteerattavan henkilön mukaan ”ei ole mikään kiihkoilija”. Asiyhteydessä tätä ei tarkenneta - kontekstista ei käy ilmi, viitataanko kiihkoilemattomuudella Uosukaisen konservatiiviseen puoluetustaan, tai luonnehditaanko sillä häntä maltillisena poliitikkona tai persoonana. Ehkä juuri politiikan henkilöitymisestä johtuu, että tätä rajanvetoa poliittisen ja yksityisen roolin välillä ei aina ole mahdollista eikä edes tarpeellista tehdä. Poliitikko, joka ei ole julkiselta imagoltaan kiihkoilija, ei ehkä ole kiihkoilija myöskään siviilissä. Tosin julkisuuskuva voi pettää. Jos kansan mies näkee Uosukaisen ei-kiihkoilijana, näkemyksen perusteena on joka tapauksessa todennäköisimmin juuri julkinen identiteetti. - Vaikka useimmat piirteet, joilla

Uosukaista luonnehditaan, ovat selvästi sävyiltään positiivisia, löytyy silti niitäkin, jotka näkevät hänet kateellisena ja “kieroutuneena persoonana”.

Verevän rouvansa rinnalla Toivo Uosukainen näyttää tuiki tavalliselta lupsakkaalta keski-ikäiseltä (20is3)

Uosukainen kieltää aluksi olevansa mustasukkainen uhkeasta ja menestyneestä vaimostaan, (...) (20is3)

Puolisonsa ihanimpana piirteenä Toivo Uosukainen pitää valoisuutta sekä heidän yhteistä läheisyyden tunnettaan ja karjalaisuutta. (20is3)

...kirjan katsotaan edustavan juuri sellaista Riittaa, millaisena hänet on opittu tuntemaan niin ruokakaupan asiakkaana kuin poliittisena puhujana tai ystävänä. (21is5)

Valkoisessa asussa, korkeakorkoisissa remmikengissä vuoroin nauravana, tulistuvana tai itku kurkussa hän muistuttaa pikemmin draamanäyttelijätärtä kuin eduskunnan puhemiestä. (20a3)

Vaikka Riitta Uosukaisella on paljon pelissä, niin kirjan julkistamistilanteessa on vain ripaus teatteria - eikä sekään välttämättä johdu tilanteesta, sillä samalla tavalla hän aina ottaa yleisönsä. (20a3)

Lähes paniikissa ollut ja kiihtymyksestä punottanut Uosukainen paheksui kerta toisensa jälkeen... (20is1)

Vai onko hän tehnyt rohkean teon yksiavioisuuden ylistyksellä, osoittamalla että huippupoliitikkokin on elävä ja voimakkaasti tunteva ihminen, elämän nautiskelija? (20a3)

-Komea teko naiselta, joka ei kuitenkaan ole mikään kiihkoilija (23a2)

Minkälaisella kieroutuneella persoonalla on tarvetta kertoa naiskentelustaan noin julkisesti? (26is1)

Riitalle on kipeä paikka, että olen tohtori. Häntä parempaa kun ei voi kukaan olla missään asiassa, valt.tri Isohookana-Asunmaa sanoo uudessa Me Naiset -lehdessä. (26is3) (?)

Joskus Uosukaista luonnehditaan ulkonäön tai olemuksen perusteella, toisinaan keskitytään sisäisempiin ominaisuuksiin, luonteenpiirteisiin ja temperamenttiin. Rohkeus ja räväkyys näkyvät lehtiaineistossa selvästi. Rohkeaksi mainitaan niin Uosukainen - sekä yksityishenkilönä että poliitikkona - kuin hänen tekonsakin (kirjan julkaisu). Erikseen mainitaan vielä puhemiehen “eroottinen rohkeus”. Puheenvuoroissa on viitteitä myös stereotyyppioista - kansa olettaa poliitikkojen pysyvän mieluummin persoonattomina ja keskittyvän poliittisiin asioihin, kuin tuovan julkisuudessa esille omaa persoonaansa. Uimosen (1994: 120) mukaan puolueissa elääkin vahvana uskomus, että itseään esiin tuova poliitikko ei pärjää vaaliohjelmassa. Ajatusta voi toki soveltaa muuhunkin kuin varsinaisiin vaaliohjelmiin. Silloin käsitys on kuitenkin ristiriidassa itsensä markkinoimisen ja politiikan henkilöitymisen kanssa, joita pidetään tämän

päivän trendinä medioituneessa politiikassa, jossa aatetyhjiön täyttävät imagot (Uimonen 1994: 49).

Joku myönsi tulleen katsomaan rohkeaa naista ihan elävänä. (23h1)

Erittäin rohkeata, poliitikkona ja yksityishenkilönä, arvioivat molemmat. (21is6)

Sund tunnustaa antavansa suuren arvon puhemiehen eroottiselle rohkeudelle ja rajojen rikkomiselle. (22h2)

Mielestäni Riitta on terveellisen räväkkä nainen, kun otti senkin asian esille. (21is5)

Hih, hih! Puhemieshän on räväkkä ihminen. (20is12)

Hyvä toisaalta, että räväytti, jottei aina olla niin siviää ja korjaa, mietti puolestaan jurvalainen Elma Hahto. (23is4)

Kova akka, jos voisi sanoa. (26is1)

Hienoa, kun joku niistä suolapatsaista uskaltaa antaa itsensä tulla julki ihmisenä eikä vain poliittisen jauhomylllyn osasena. (26is1)

Uosukainen on lehti uutisten mukaan suorapuheinen ja avoin.

Paljon innostuneemmin puhutaan poliitikosta, joka ei kiertele. (21is5)

Arvostelukaan ei Heinosta häiritse, koska hän pitkän tuttavuuden perusteella tietää, että puhemies sanoo sanottavansa aika suoraan. (20a4)

Riitta sanoo suoraan. Hän on tosi hyvä kynällä kuvaamaan tunteitaan. (20is5)

Tavallisen kansan Reuter kertoo olevan innoissaan Uosukaisen suorasukaisuudesta. (24h1)
Rouva puhemies on tiedetty vereväksi ja intohimoiseksi naiseksi, mutta tällainen avoimuus oli silti yllätys. (21is7)

Erityisesti Aamulehden Kohuevakko-jutussa (23a2) painottuu Uosukaisen rehellisyys. Jutussa mainitaan se peräti neljään kertaan. Kahdessa tapauksista puhutaan nimenomaan Uosukaisesta ihmisenä (ja poliitikkona), kolmannessa toivotaan Uosukaisesta sikiävän uusi avoin ja rehellinen linja asioidenhoidolle, ja neljännessä todetaan Uosukaisen kirjoittaneen rehellistä asiaa. Kaikki viittaukset rehellisyyteen ovat haastateltujen pohjalaisten puheenvuoroissa. Teksti on haastateltavien puheen suoraa lainausta, joka on merkitty repliikkiviivalla. (ks. uutisen tarkempi analyysi kappaleesta 5.3.7.)

Martta Kuusisto ajoi Ylistaroon 30 kilometriä Seinäjoelta. - Uosukaisen takia. Aito ja rehellinen ihminen. Olen ihailut häntä jo kauan. Presidenttiainesta.
Hyvä, että joku uskaltaa olla vielä rehellinen. Ja vielä näin korkeassa asemassa. (23a2)

Herrasmies, lapualainen Mauno Liljamo nosti reippaasti hattua Riitalle ja Topille. (23a2)

Olisko sitä nyt tarvinnu sanua, vaikka olis kuinka ihana elämä - kun on näin arvovaltaasesta ihmisestä kysymys, kaksi vanhempaa naista mietti... (23is4)

Yksittäisten, tavallista kansaa aineistossa edustavien ihmisten suhde Uosukaiseen on ristiriitainen: ihmiset lukevat lehtien palstoilta Uosukaisten perhe-elämään liittyvistä asioista, ja saattavat samastua Uosukaiseen ja luoda häneen yksipuolisen ystävyysuhteen, vaikka heillä ei käytännössä ole minkäänlaista henkilökohtaista suhdetta Uosukaiseen itseensä sen paremmin poliitikkona kuin yksityishenkilönäkään. Jotkut nimittävät Uosukaista (ilmeisesti?) etunimellä (tosin se voi myös olla vain toimittajan käyttämä), ja luonnehtivat häntä kuin ystäväänsä, toiset taas käyttävät kunnioittavaan sävyyn kiertoilmauksia Uosukaisesta puhuessaan.

Myös Uosukaisen kirja, Liehuva liekinvarsi on ennen kaikkea suosittu, myyty ja ostettu. Toisin sanoen se on kiinnostava. Sitä ostetaan huomattavasti enemmän kuin poliittisia kirjoja yleensä. Siitä myös puhutaan poikkeuksellisen paljon. Ihmiset tulevat sankoin joukoin tilaisuuksiin, joissa Uosukainen esiintyy. (26h2)

Stig-Björn Nybergin mukaan Riitta Uosukaisen kirjan imu on poikkeuksellinen, sillä yleensä voi olla enemmänkin kuin vain tyytyväinen, kun kirjaa myydään Akateemisen kohtaamispaikalla kolmisensataa kappaletta. (21h1)

Varsinaisesti Uosukaista ihmisenä ei kuvaa se, että hän on poliitikkona ja julkkiksena suosittu henkilö. Se on kuitenkin tärkeä osa hänen julkisuuskuvansa. Julkkiksena ja kohuttuna henkilönä Uosukaiseen viitataan muutamassa kohdassa:

Kunnanvaltuuston puheenjohtaja Markku Haapala saatteli viikon ehdottoman puheenaiheen, puhemies Riitta Uosukaisen Ylistaron kirkon etupenkkiin. (23a2)

Kiitos kesästä, kiitos isänmaasta -virsi-illan "tähti" sulkeutui mielellään pohjalaiseen pyhättöön. (23a2)

Riitta Uosukaisesta tuli viikossa ilmiö. (26h2)

Kansan enemmistö hyväksyy puhemies Riitta Uosukaisen kirjassaan tekemät seksipaljastukset. (26h1)

Jutuissa Uosukaisen toimintaa kuvaavat verbit kertovat, miten hän kirjansa julkaistuaan rikkoo myynti- ja yleisöennätyksiä, vetää väkeä, saa ja kerää ennätysyleisöjä, esiintyy, vierailee ja avaa messuja, osallistuu, näkyy ja kuuluu, komeilee lehtien kansissa ja on muutenkin esillä. Verbit kuvastavat Uosukaisen työn julkisuutta sekä hänen persoonansa kiinnostavuutta ja vetovoimaisuutta. Lisäksi verbien mukaan Uosukainen yllättyy kohusta ja kieltää aiheuttaneensa sen tietien tahtoen. Hän kieltää myös kirjoittaneensa kirjan puhemiehen roolissa

Sellaisten juttujen yhteydessä, joissa kuvaillaan "julkkis"-Uosukaista, uutistoimittajien käyttämät verbit kuvaavat usein esimerkiksi Uosukaisen liikkumista (*saapui, asteli, liihotteli,*

istui, kumarsi) tai muuta toimintaa (*piti vauhtia yllä, luki ääneen, jakoi (omistuskirjoituksia), palasi, luki, kuunteli, esitteli*) ja temperamenttia tai ulkonäköä (*tulistuu, hehkui*).

Selvästi eniten näissä Uosukaisen esiintymisiä kuvaavissa “julkisjutuissa” on kuitenkin verbejä, joilla kuvataan hänen sanomisiaan (*sanoi, luonnehti, vastasi, kehui, muistuttaa, totesi, uskoutui, perusteli, toistettuaan, myönsi, lohdutti, ei vaiennut, jatkoi, viittasi kirjaansa, kertasi, puhuu, pani parastaan vakuuttaakseen, teki parhaansa hävittääkseen epäluulot, korostaa kirjoittaneensa, sanoo, vakuuttaa, päätti katsoa (mitä tuleman pitää), täsmensi, selitteli, on korostanut*). Jossain tapauksissa verbeillä saatetaan kuvata sanomista, vaikka ne vaikuttavatkin aivan muulta kuin johto- tai referointiverbeiltä (*silitteli, ryyditti puhettaan, mietiskeli*). Moniin sanomisen tai referoinnin verbeihin liittyy myös ajattelun tai tuntemuksen aspekti (*arveli, päivittelee, paheksui, tuomitsi*), tai Uosukainen kertoo verbaalisesti omista mentaalisisista prosesseistaan (*kielsi jännittäneensä, kertoi miettineensä, sanoi hämmentyneensä, sanoi tulleen siihen tulokseen*). Mentaalista toimintaa, ajattelua tai tunnetta ilmaisevia verbejä käytetään myös sellaisenaan (*ei kadu, ihmettelee, äimistelee*). Verbit kertovat siitä, että Uosukaista pidettiin kiinnostavana ja häntä kuunneltiin. Hänen julkiseen identiteettiinsä yhdistyy yksipuolinen vuorovaikutussuhde toimittajien ja yleisön kanssa.

4.4.3. Opettaja ja tutkija

Opettajana ja tutkijana Uosukainen nähtiin vain hyvin harvoissa tapauksissa. Oletuksia ja stereotyyppioita, jotka kohdistuvat Uosukaiseen näissä identiteeteissä, ei aineistossa esiinny paljonkaan. Niitäkin voi silti uutisista havaita. Helsingin Sanomien kirjallisuusarvostelija katsoo Uosukaisen rimalittajaksi kirjallisine saavutuksineen. Kirja on arvostelijan mukaan huonompi kuin mitä Uosukaiselta äidinkielenopettajana ja kirjallisuudentutkijana voisi odottaa. Tutkijana ja tietentekijänä Uosukaista arvioi myös Tytti Isohookana-Asunmaa, joka tulkitsee hänen toimintaansa sen käsityksen perusteella, että tieteellisten saavutusten kadehtiminen on tiedeyhteisössä tyypillistä.

“Toivoin, että Riitta Uosukainen, äidinkielenopettaja ja kirjallisuudentutkija, olisi kirjoittanut paremman kirjan. Mietitymmän, huolellisemman ja sitä kautta syvemmän”, kirjoittaa Helsingin Sanomien kirjallisuuskriitikko Suvi Ahola. (26h1)

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kalkkarokäärmeeksi haukkuma kansanedustaja Tytti Isohookana-Asunmaa (kesk) tulkitsee, että ex-ministerikollegojen vihanpidon syynä saattaa olla myös kateus. - Riitalle on kipeä paikka, että olen tohtori. Häntä parempaa kun ei voi

kukaan olla missään asiassa, valt.tri Isohookana-Asunmaa sanoo uudessa Me Naiset -lehdessä. Uosukainen itse on oppiarvoltaan filosofian lisensiaatti. (26is3)

4.5. Identiteettien sekoittuminen

4.5.1. Avioliittoon liittyvät identiteetit

Aviomiehen tuottamat identiteetit

Vain hyvin harvoissa jutuissa Uosukaiselle rakennetaan vain yhtä identiteettiä. Paljon tavallisempaa on, että uutisen eri äänet ja eri näkökulmat konstruoivat Uosukaiselle eri identiteettejä. Identiteettejä saattaa olla samojen ihmistenkin diskursseissa useita, ja erityisen monipuolisesti oman identiteettinsä konstruoi Uosukainen itse, kuten edellä (kappaleessa 4.2.3.) kävi ilmi. Eri identiteettien esiintyminen yhdessä käy parhaiten ilmi laajoista tekstikatkelmista. Julkinen ja yksityinen sekoittuvat esimerkiksi seuraavassa uutisessa (liite 6).

Toivo Uosukainen: Kaverit ovat ihmetelleet Lähes Suomen viralliseksi seksipedoksi vaimonsa, puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjan myötä julistettu everstiluutnantti Toivo Uosukainen kertoo kavereidensa ihmetelleen viime päivien kohua. - Kaverit ovat positiivisessa mielessä ihmetelleet, että olen antanut luvan julkaista sellaista. Eli että jos olen sen tekstin luenut, miksi olen antanut luvan julkaista, Toivo Uosukainen kertoo. Mutta kirjehän (kirjan seksikirje) on tehty nimenomaan minulle ja siten se pitää ottaa. Se on hyvin henkilökohtainen. Jos joku siitä hyvää löytää, niin hyvä vaan. **“Kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut”** Toivo Uosukainen kertoo monen naisen todenneen hänelle, että on hienoa, että juuri nainen on tuonut esille aikaisemmin tabuina pidettyjä asioita, kuten vanhenevien ihmisten seksielämä ja vanhenevan miehen potenssi. Näin Riitasta tuli paitsi poliittinen vaikuttaja myös seksuaalipoliittinen vaikuttaja. - Tähän saakkahan vain me miehet olemme voineet puhua tämän tyyppisistä asioista, mutta nyt nainen puhuu ensimmäisen kerran. Ja kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut, mitä hän kirjoittaa ja puntaroinut tekstin kokonaisuutta, Topi sanoo. **“Kohu hirvittää maalaispoikaa”** Imatralla kunnallisvaaliehdokkaana oleva Topi tunnustaa, että hän ehkä olisi kieltänyt vaimoaan julkaisemasta tätä kirjettä, jos yhtään olisi voinut aavistaa, millainen kohu teoksesta tulee. (23is3)

Puhujana jutussa on Toivo Uosukainen. Katkelmassa kuuluu myös toimittajan ääni sekä Toivo Uosukaisen kautta “monien naisten” sekä hänen kavereidensa äänet. Uosukaiselle konstruoituu enimmäkseen juuri miehensä näkökulmasta esitettynä useita identiteettejä, niin yksityisiä kuin julkisiakin. Uosukaiselle rakennetaan ennen muuta yksityistä vaimon identiteettiä, sekä naisen - tarkemmin sanottuna vanhenevan naisen - identiteettiä, mutta toimittaja konstruoi hänet myös julkisia identiteettejä kutsuvasti eduskunnan puhemiehenä, kokoomuspuolueen jäsenenä, vaikuttajana ja Liehuvan liekinvarren kirjoittajana.

Poliittiset identiteetit eivät tässä yhteydessä ole kovinkaan hallitsevia, ne tulevat oikeastaan esille vain jutun alussa, kun Uosukaiseen viitataan ensimmäisen kerran. Ensi kertaa

mainittaessa on tavallinen käytäntö mainita myös titteli, ja usein myös puoluekanta. Myöhemmin jutussa Uosukaisen poliittista identiteettiä rakennetaan viittaamalla häneen poliittisena ja seksuaalipoliittisena vaikuttajana. Hänen viralliseen arvoasemaansa viittaa myös humoristinen nimitys Toivo Uosukaisesta *Suomen virallisena* seksipetona.

Muuten tämän jutun näkökulma on suurimmaksi osaksi yksityinen. Aiheena on Toivo Uosukaisen näkemys omasta vaimostaan, jolloin myös tavallisin nimeämistapa tässä jutussa on yksityisyyttä ja läheisyyttä korostava *Riitta*. Toimittaja käyttää *vaimo*-nimitystä Toivo Uosukaisen puhetta referoidessaan. Intiimiä suhdetta korostaa myös Toivo Uosukaisen puhe vaimoltaan julkisesti saamasta kirjeestä, jossa hän puolustaa Uosukaisen tekstiä painottamalla sen henkilökohtaisuutta, ja osoittaa tuntevansa vaimonsa ja seuranneensa kirjan kirjoitusprosessia, mikä käy ilmi mm. väliotsikoksikin nostetusta ilmauksesta *kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut*. Toivo Uosukainen myös ilmaisee saaneensa ihmisiltä vaimolleen tarkoitettuja kommentteja kirjasta. Jutussa rakentuu kuva miltei symbioottisesta suhteesta, jossa aviopuoliset elävät.

Implisiittisemmin on mukana Uosukaisen identiteetti kirjailijana, siihen viitataan kirjasta ja julkaisemisesta puhumalla, mutta myös vaikuttajan, uranuurtajan ja naisen identiteetin kanssa yhdessä. Tähän viittaa se, että kirjan julkaiseminen teki Uosukaisesta seksuaalipoliittisen vaikuttajan. Myös naiseus kietoutuu moniin asioihin tässä katkelmassa. Se tulee esille vaimon identiteetissä, mutta myös Toivo Uosukaisen välittämässä “monen naisen” äänessä, jossa Uosukainen nimetään naiseksi, mitä vahvistetaan vielä painokkaasti modaalisella adverbilla *juuri* (Hakulinen & Karlsson 1979: 84). Lisäksi myös Toivo Uosukainen identifioi itsensä miehenä (*me miehet olemme voineet puhua*) ja vaimonsa uranuurtavana naisena siksi, että tämä tunkeutuu miehisen alueelle, puhumaan asioista joista vain miehet ovat aiemmin puhuneet.

Sekä Uosukaisen puhemieheys että vaimous tuodaan esille jo jutun alussa. Näihin identiteetteihin liittyvät valtasuhteet antavat oman mielenkiintoisen lisänsä Uosukaiskuvaan. Jutun loppupuolella Toivo Uosukainen tuo julki, että hänellä olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa kirjan sisältöön tai kieltää vaimoaan julkaisemasta kirjaa, eräänlainen veto-oikeus, jonka hän kumminkin jätti käyttämättä. Puhemies-nimityksen kautta rakentuvan valtiollisen vallan ohella jutussa representoituu Toivo Uosukaisen äänen kautta myös toisenlainen valtasuhde: valta, joka aviomiehellä on yksityiselämässä vaimonsa tekemisiin.

Toistensa kanssa läheisillä ihmisillä on useimmiten monipuolisin kuva toisistaan. Toivo Uosukainen konstruoi Riittänsä enimmäkseen vaimona, mutta tuo melko vapaasti myös muita

identiteettejä esille. Suhtautuminen Uosukaiseen on sympaattinen ja ymmärtävä. Näyttää siltä, että toimittaja ei ole kovin vahvasti ohjailnut haastattelun kulkua, siksi vapaasti Toivo Uosukainen pääsee omia vaikutelmiaan esittämään.

Toivo Uosukaisen näkökulma on esillä myös muutamissa muissa jutuissa. Niissä Uosukaiseen viitataan vaimona, puolisona tai (ironisesti?) rouvana. Vaimoksi ja puolisoiksi Uosukaista nimitetään vain Ilta-Sanomissa, mikä johtunee siitä, että vain Ilta-Sanomien antaa äänen puhemiehen aviomiehelle: puhujana ja jutun päähenkilönä on näissä tapauksissa Toivo Uosukainen. Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa taas on vältetty Uosukaisen kuvaaminen suhteessa mieheensä: hän on juttumateriaalia omasta ansiostaan, eikä miehensä kautta. Päivälehdissä Toivo Uosukaisen näkökulmaa ei ole tuotu esille, vaan niissä haastatellaan pääasiassa poliitikkoja ja pohditaan Uosukaisen kirjan poliittista merkitystä.

Verevän rouvansa rinnalla Toivo Uosukainen näyttää tuiki tavalliselta lupsakkaalta keski-ikäiseltä (20is3)

Topi Uosukainen vaimonsa tekstistä: Posket hieman punehtuivat. (20is3)

Herra U, everstiluutnantti Toivo Uosukainen, 55, seisoi eilen tiedotustilaisuudessa rehdisti vaimonsa tukena... (20is3)

Uosukainen kieltää aluksi olevansa mustasukkainen uhkeasta ja menestyneestä vaimostaan. [...] (20is3)

Tätä vaimonsa tekstiä aviomies ei lähde lainkaan tulkitsemaan. (20is3)

Puolionsa ihanimpana piirteenä Toivo Uosukainen pitää valoisuutta sekä heidän yhteistä läheisyyden tunnettaan ja karjalaisuutta. (20is3)

Puhemiehen rakkaalla Topilla ei näytä olevan mitään sitä vastaan, että puoliso kutsui koko Suomen pariskunnan makuuhuoneeseen, Aftonbladet ilkamoi. (21is7)

Uosukaisen vaimon identiteettiä tuodaan esille myös muilla tavoin kuin suoraan nimittämällä vaimoksi tai rouvaksi. Vaimon identiteettiä konstruoi esimerkiksi Lenita Airisto, joka kehuu Uosukaisten avioliittoa. (20is9)

- (...) Ymmärrän, mikä on hänen vitalisuutensa tausta. Hän on elävä esimerkki siitä, että naida kannattaa, Airisto iloitsee. Monet naiset ovat vain tehneet huonomman valinnan. Siinä on mies uupunut niin, että on täytynyt käydä välillä vieraisa. Täytyy onnitella Uosukaista. Siinä on vakka kantensa valinnut. (20is9)

Runollisesti rouva Uosukainen nimittää miestään elämänsä auringoksi, joka osaa olla "hurja ja hellä yhtä aikaa, kova ja kunnioittava, irti ottava". (20a2)

Aamulehden kulttuurisivuille sijoitetussa jutussa *Puhemiehen vesisänky loiskuu seksiä* (20a2) on aineiston ainoa tapaus, jossa Uosukaista nimitetään *rouva Uosukaiseksi*. Näkökulma ei ole

Toivo Uosukaisen vaan toimittajan. Kyseessä saattaa olla Uosukaisen kuvaaminen erityisesti yksityisessä roolissaan vaimona, tai sitten ironinen suhtautuminen. Uosukaisesta puhutaan tässä kohdassa selkeästi vaimona, siis vaimon identiteetti on päällimmäisenä. Muunlaisessa tapauksessa, jos esimerkiksi puhemiehen identiteetti olisi vahvimmin esillä, pelkkä *rouva* tittelinä antaisi ehkä vaikutelman vähättelevästä suhtautumisesta Uosukaiseen, kun tittelinä voisi (yleisemmän tavan mukaan) käyttää myös puhemiestä.

Seksuaalisuus ikääntyvien avioliitossa

Uosukainen kuvasi omaa avioelämäänsä kirjansa sivuilla ja teki siitä samalla julkisen asian. Stereotyyppisiä käsityksiä avioliitosta ja sen romantiikasta esitetään Ilta-Sanomien uutisissa, joissa pohditaan Uosukaisen avioliittoa. Hänen onnellinen avioliittonsa nähdään poikkeuksena, kun sitä verrataan siihen, mitä normaalisti pidetään yli 50-vuotiaiden ihmisten avioelämänä. (20is3) Esiin tuodaan myös varuskuntaromantiikka: *huhutaan, että varuskunnissa erotiikka kukkii reheväinä*. Niinpä rivien välistä voidaan lukea, että siihen nähden, että Uosukaisen mies on upseeri, hänen eroottisen elämänsä määrä ja laatu ei enää olekaan yhtä poikkeavaa.

Aineiston uutisista havaittuja Uosukaisen ikään viittaavia käsityksiä ovat siis esimerkiksi, että yli viisikymppiset eivät normaalisti puhu seksistä (ks. s. 65), eikä heidän avioelämänsä ole onnellista. Molempien käsitysten perusteella Uosukainen on epätyypillinen ikäisekseen. Voisi olettaa, että näiden käsitysten esittäjät ovat itse nuorempia kuin Uosukainen. Vanhemmankin polven käsityksiä tulee esiin muutamassa kohdassa, ja niissä Uosukainen taas nähdään tyyppillisenä aikansa edustajana. Kyllikki Virolainen tuo esiin sukupolvien välisen eron (20is10). Hänen puheenvuoronsa voisi tulkita perustuvan ikään liittyvään stereotyyppiseen käsitykseen itseään nuoremmista ihmisistä. Hänen mukaansa aika, jota Uosukainen edustaa, on liberaalia, ja hän selittää Uosukaisen kirjaa sillä. Tällaisena aikana voi kirjoittaa intiimeistä asioista. Samaan suuntaan viittaavat myös vanhemmat kokoomusnaiset, heidän näkökulmansa vain vaikuttaa enemmän lukijan kuin kirjoittajan perspektiiviltä. (21is6)

Kyllikki Virolainen ei voisi kuvitella kirjoittavansa intiimeistä sänkykamariasioista kuten Uosukainen. - Kuulun eri sukupolveen. Meidän sukupolvi ei ole tottunut kertomaan sellaisista asioista. Mutta tämä aika on liberaalia. Voisiko Johannes Virolainen kirjoittaa samalla tavoin? - Ei varmasti, Virolainen vastaa. (20is10)

Helsinkiläinen Ritva Rautio piti suhtautumista ikäpolvikysymyksenä. - Me emme ole nuoremmasta päästä. Asia on upea, mutta en huoli kolmatta sänkyyni, Rautio pohti. (21is6)

Rouva Puhemies

Politiikan ja erotiikan yhteensopimattomuus oli asia, joka tuotiin aineistossa esille. Yksi tapa kärjittää se outous, joka näiden yhdistämiseen liittyy, oli muutamissa jutuissa esiintynyt *rouva puhemies* -nimitys. Arkitietoon perustuu käsitys *rouva puhemiehestä* tittelinä, jota käytettäisiin normaalisti poliittisissa konteksteissa, esimerkiksi eduskuntayhteyksissä puhutteluna - ajatuksellinen paino sanalla *puhemies*. Näissä tapauksissa konteksti on kuitenkin erilainen. Useimmissa tapauksissa, joissa tätä nimitystä käytetään, painottuu ennemminkin *rouva*-sana, poliittiset mielleyhtymät jäävät taka-alalle ja avioliiton seksielämä ponnahtaa kontekstista esille. Nimitykseen kätkeytyvät tästä huolimatta molemmat identiteetit, niin seksuaalinen aviopuolison ja rakastajan identiteetti kuin poliittinen puhemies-identiteetti.

“Raju rakastaminen” on rouva puhemiehelle paras unilääke ja energian antaja. (20a2)

Vuoden poliittiseksi kohukirjaksi kirjakokoelma paljastuu viimeistään siinä vaiheessa, kun rouva puhemies alkaa "huikean viikonlopun jälkeen" vuodattaa tunteitaan puolisolleen everstiluutnantti Toivo Uosukaiselle. (20a2)

Ylläolevassa esimerkissä *Rouva puhemies* -ilmauksen tekstikonteksti, esimerkiksi kuvallinen, jokseenkin melodramaattinen ilmaus *vuodattaa tunteitaan*, antaa ymmärtää, että jutun voisi tulkita myös ironisesti. Tyyllillinen ristiriitaisuus saattaa olla vihje ironiasta (Booth 1974: 67). Tekstin piirteet voi tulkita keskinäiseltä tyyliltään ristiriitaisiksi, kun draamaa tihkuvaan verbi-ilmaukseen on yhdistetty puhutteluissa käytettävä Rouva puhemies -titteli. Myös Ilta-Sanomissa Rouva puhemies-nimitys esiintyy niin, että lukija voisi ymmärtää asian myös ironisesti.

Rouva puhemiehen antoisa seksielämä (20is2)

Rouva Puhemiehen päätä eivät kääntäneet edes muistutukset siitä, miten hän itse on aikaisemmin varjellut eduskunnan moraalia kuin silmäteräänsä pakottamalla mieskansanedustajat pikkutakkeihin kesähelteilläkin ja varoittamalla muuttamasta eduskuntaa julkiseksi imetyspaikaksi. (20is8)

Rouva puhemies on tiedetty vereväksi ja intohimoiseksi naiseksi, mutta tällainen avoimuus oli silti yllätys. (21is7)

4.5.2. Esiintyjä katseiden kohteena

Julkisempaa, mutta kuitenkin puhemiehen poliittisesta identiteetistä selvästi erottuvaa identiteettiä rakentaa Ilta-Sanomien jutussa *Kansa janosi Uosukaisia* (21is1)(liite 7).

Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen syöksyi eilen komeetan tavoin kirjallisten supertähtien joukkoon. Uosukainen jakoi Akateemisen Kirjakaupan palvovalle yleisölle omistuskirjoituksia 1 tunnin ja 40 minuuttia. Juuri ennen Uosukaista esiintyneen toisen esikoiskirjailijan, puheenjohtaja Esko Ahon tulos oli 15 minuuttia.

Uosukaista pitemmän jonon on Akateemisen kohtauspaikalla kerännyt vain muumikirjailija Tove Jansson. Ufokirjailija Rauni-Leena Luukanen jäi taakse rinnan mitalla. (...) Aho jäi eilen täysin Riitta&Topi-shown jalkoihin. Hän tuomitsi jyrkästi Uosukaisen tyylilajin ja ilmoitti, ettei aio lukea tämän kirjaa. (...) Aho ei aivan ehtinyt myymälästä takavasemmalta ulos, kun Uosukainen jo liihotteli rullaportaiden kevyesti kannattelemana alas estradille. Yleisö osoitti suosiota villisti ja spontaanisti. Aplodien laannuttua väentungoksen leikkasi kirkas “fyy-fyy-fy-fy”-vihellys. Se oli Topin merkki: olen paikalla. Puolisoiden katseet löysivät toisensa, ja hetken tuntui, kuin yleisönkin rinnassa olisi läikähtänyt jotain lämmintä. Riitta Uosukainen istui tuolille, joka oli vielä lämmin Esko Ahon jäljiltä. Topi-puoliso sai seurata, kuinka haastattelija Lasse Lehtinen alkoi verbaalisesti hyväillä hänen vaimoan. - Sinun eroottisesta elämästäsi on nyt noussut myrsky vesisängyssä, älä anna laineiden laantua, Lehtinen yllytti. Laineet olivat jo laantumassa: IS:n tiedustellessa Topilta, onko viime päivien kohu vaikuttanut erotiikan määrään tai laatuun, tämä oli pitkään ja kipeästi hiljaa ja urahti lopuksi aiheen vatvomisen “alkavan käydä jo hermoille”. (...) Puhemiehen mahdollisen presidenttikampanjan näkymiä ennen ja jälkeen kirjan tai ylipäätään Toivo Uosukainen kieltäytyi jyrkästi kommentoimasta: - Energianhukkaa!

Kuvateksti: Kirjassaan kypsän naisen seksuaalisuuden esiin nostanut Uosukainen hehkui eilen Akateemisessa kirjakaupassa. (21is1)

Uosukainen konstruoidaan tässä jutussa esiintyväksi julkkikseksi, esikoiskirjailijaksi ja Toivo Uosukaisen näkökulmaa seuraillen vaimoksi ja puolisoiksi. Kirjailijan identiteetti rakentuu tilannekontekstin kautta. Uosukainen esiintyy Akateemisen kirjakaupan kohtauspaikalla, jossa on tapana järjestää vastajulkaistujen kirjojen tekijöiden haastatteluja. Toimittaja rakentaa kirjailijaidentiteettiä myös pidemmälle. Ironiselta vaikuttava jutun alku, jossa verrataan Uosukaista muumi- ja ufokirjailijoihin, antaa ymmärtää, että Uosukainenkin on ehkä kirjoittanut sisällöllisesti yhtä vakavasti otettavaa kirjallisuutta kuin edellämäinitut kirjalliset supertähdet. Hallitsevin identiteetti, joka Uosukaiselle konstruoidaan, on esiintyjän identiteetti, jota rakentavat tietyt sanavalinnat, esim. *Riitta&Topi-show*, *liihotteli estradille*, *yleisö osoitti suosiota*; *aplotit*; ingressissä mainitaan myös, miten pitkään Uosukainen jakoi palvovalle yleisölle omistuskirjoituksia. Tämän lisäksi toimittaja luo draamaa tekstillään. Hänen kuvauksensa tapahtumista vaikuttaa näytelmän yksityiskohtien selostukselta: *puolisoiden katseet löysivät toisensa*, minkä seurauksena yleisönkin rinnassa läikähti jotain lämmintä.

Näytelmädiskurssin jälkeen tapahtuu muutos: toimittaja siirtyy jonkinlaiseen seksistiseen diskurssiin. Vaikuttaa siltä, että juttuun olisi otettu vaikutteita Uosukaisen miehelleen kirjoittamasta kirjeestä, johon myös seksikirjeenä joissakin yhteyksissä viitattiin. Vrt. *Uosukainen istui tuolille, joka oli vielä lämmin Esko Ahon jäljiltä* (21is1) ja *Kirjoitan tätä hivenen hellänä jäljiltäsi* (Uosukainen 1996: 172). Vaikka tämä olisikin sattumaa, voidaan joka tapauksessa huomata, että Uosukaisen identiteetti ei enää ole niinkään esiintyjän

kuin (miehisten) katseiden ja (verbaalisten) hyväilyjen eroottinen kohde, joka kuvatekstinkin mukaan “hehkui” kirjakaupassa. Jutussa Uosukaisen puheita ei nähdä merkityksellisinä, tärkeämpää on se, miltä hän näyttää, miten liikkuu, ja mitä hänen miehensä sanoo. Seksistiseksi voidaan halutessa tulkita myös toimittajan maininta, miten Uosukainen voitti Rauni-Leena Luukasen *rinnan mitalla*. Tässä jutussa miehet esintyvät toimijoina, ja Uosukainen “objektina”, katseen kohteena.

Kohukirjailijan identiteetille antaa leikillisen eroottista sävyä myös Lasse Lehtisen metaforamukaelma *myrsky vesisängyssä*, jonka taustalla näyttäisi olevan konventionaalisempi metafora *myrsky vesilasissa*, siis ‘vähämerkityksinen kohu pienessä piirissä’ (CD-perussanakirja: myrsky).

4.5.3. Karjalaisuus pääosassa

Karjalaispoliitikko arvioi kaltaistaan

Karjalaisuus ja poliitikon identiteetti sekoittuvat pronominiin käytöltään erikoislaatussa Iltä-Sanomien jutussa, joka toistaa Raimo Ilaskiven “julkisen faksin” Uosukaiselle: “*Mite Sie nyt tuolla viisii?*” Ilaskiven mielestä *puhemiehen harkintakyky petti* (23is7) (liite 5). Siinä Ilaskivi puhuttelee Uosukaista karjalaisittain *sie*-pronomiinilla. Sinuttelua ei muuten juuri uutisaineistossa esiinny - tässäkin sillä näyttäisi olevan tietty funktio, Ilaskivi pyrkii jäljittelemään Uosukaisen kirjeitä ja kirjoittamaan “samalla tyyllillä” kuin Uosukainen Liehuvassa liekinvarressa. Lisäksi murteellisilla muodoilla pyritään korostamaan niin Uosukaisen kuin Ilaskivenkin kaakkoismurteista taustaa.

Uosukaisen karjalaisuus käy ilmi useammassakin kohdassa murteen kautta, ja lisäksi toimittaja vielä kaiken varalta mainitsee Ilaskiven olevan “itsekin karjalainen”. Uosukaisen ja Ilaskiven yhteisiä viiteryhmiä tuodaan useampia esiin. Sen lisäksi, että molemmat ovat karjalaisia, he ovat myös puoluetovereita ja käyneet aikoinaan samaa koulua. Ilaskiven faksinsa loppuun lataama *tilulilulii* toimii sisäpiirin vitsinä politiikkaa seuraaville ja sen piirissä toimiville lukijoille. Huudahduksen ymmärtäminen vaatii jaettua tietoa Uosukaisen kansanedustajauran historian yksityiskohdista.

Puhemies Riitta Uosukaisen puoluetoveri, EU-vaaliehdokas ja entinen presidenttiehdokas, ylipormestari Raimo Ilaskivi, 68, katsoo, että puhemiehen harkintakyky on pettänyt. Itsekin karjalaisena ja Uosukaisen kanssa jopa samaa koulua käyneenä Ilaskivi ilmaisee kantansa faksitse karjalan murteella: Voi Sie, Riitta, sammaa kouluu käynny, mite Sie nyt tuolla viisii?

Justiisa olit nousemas kansakunnan kaapin päälle ja nyt Sie romahit sinne sänkyvaateihe vällii. Mihi Siu harkintakykyis jäi? Tilulilulii... (23is7)

Ilaskiven käyttämät metaforiset ilmaukset ovat mielenkiintoisia. Sänkyvaatteiden väliin romahtamisen metafora on innovatiivinen, ja selvästi kehitetty juuri tätä tapausta varten. Se pohjautuu ajatuksellisesti toiseen, konventionaalisempaan metaforaan kansakunnan kaapin päälle nousemisesta, joka taas viittaa ehkä Uosukaisen mahdolliseen presidenttiehdokkuuteen. Perusmetaforana olisi KUNNIA = YLHÄÄLLÄ, TAPPIO = ALHAALLA. (Metaforista Lakoff & Johnson 1980, Koski 1992.) Joka tapauksessa poliittiset, puolueeseen ja puhemieheyteen liittyvät identiteetit sekoittuvat tässä yksityisiin, kuten tuttavien ja karjalaisen identiteetteihin.

Uosukainen karjalaisena

Muistakin jutuista ilmenee Uosukaisen karjalaisidentiteetti, johon sekoittuu kontekstin ansiosta myös poliittisia sävyjä. Monesti esitetään stereotyyppisiä käsityksiä siitä, millaisia karjalaiset yleensä ovat, ja miten Uosukainen sopii tähän tyypillisen karjalaisen muottiin. Stereotyyppisiä käsityksiä jostakin ryhmästä voivat esittää ja vahvistaa jopa tuohon ryhmään itse kuuluvat ihmiset. Kari Häkämies, Uosukaisen vaalipiiritoveri, tulkitsee Liehuvaan liekinvartta sen kirjoittajan kaakkoissuomalaisesta taustasta vasten (20is7). Hän "ei tunnista itseään" Uosukaisen kuvauksesta, ja tulkitsee kirjan tyypilliseksi karjalaiseksi hauskanpidon muodoksi. Vaikuttaa siltä, että Uosukaisen kirjassaan esittämiä arvioita ei pidetä kovinkaan uskottavina tai todenperäisinä. Pelkän jutun perusteella on tietysti vaikea sanoa, miten suuri osa siitä on lähtöisin Häkämiehen puheista, ja miten paljon on toimittajan omaa päättelyä. Häkämiehen kommentin ympärille kootussa jutussa toimittaja esittää lopuksi ajatuksen, että kirja vaikuttaa eduskunnan tai politiikan arvovaltaan tai uskottavuuteen. Häkämiehen strategia näyttää perustuvan kasvoja uhkaavan toiminnan välttämiseen. Hän ei kommentoi asiaa, mutta jutusta jää vaikutelma, että toimittajan käsitys on oikea.

"Märkähattu karjapaimeneksi" paneteltu oikeusministeri etsii selitystä puhemiehen rehevälle kielikuvulle kaakkoissuomalaisesta kotiseutuhengestä. - Sanoisin niin, että me puhemiehen kanssa tulemme sieltäpäin Suomea, jossa aina hauskaa olla pittää. Häkämies ei halua julkisesti arvioida, miten rempseä kirja vaikuttaa eduskunnan tai politiikan arvovaltaan tai uskottavuuteen. (20is7)

Itse olen aina politiikassa paremminkin arvostellut kärkevästikin ihmisten esittämiä asioita kuin ihmisiä itseänsä. Mutta minä olenkin sieltä päin Suomea, missä ei aina pidetä niin hauskaa. (23is2)

Karjalaiselle tyylilleen uskollisena Uosukainen ei kadu kirjoittamistaan hetkeäkään. (23is1)

Puritaanisessa Norjassa Uosukainen olisi joutunut jarruttamaan karjalaiskynänsä lentoa jo alkuriveillä. (21is7)

Myös Niinistö vetoaa Uosukaisen kotiseutuun kommentoidessaan tämän suorapuheista tyyliä (23is2). Saman tekee Ilta-Sanomien toimittaja (23is1). Tässä tuodaan julki selvästi stereotyyppisiä käsityksiä alueen ihmisistä: paitsi että karjalaisilla pitää aina olla hauskaa, he ovat näiden käsitysten mukaan myös suorapuheisia eivätkä kadu tekojaan. Uosukainen nähdään tyypillisenä karjalaisena, ja karjalaisuudella perustellaan hänen tekemisiään.

4.5.4. Kirjoittava poliitikko

Kirjailijan identiteetti on esillä jutuissa, joissa pääasiana on Liehuva liekinvarsi. Kirjasta puhuttaessa korostuvat sen poikkeukselliset myyntiluvut, joiden kautta vihjataan myös Uosukaisen mielenkiintoisuuteen ja suosioon. Aamulehden uutinen (24a1) tuo taas esille kirjan poikkeuksellista mielenkiintoisuutta yleisön silmissä. Erään tamperelaisen kirjaston apulaiskirjastonhoitaja kertoo, miten Uosukaisen kirjasta on tehty niin paljon varauksia, että se pääsee näillä ansioilla "kestosuosikkien Kalle Päätalon, Laila Hietamiehen ja Raija Orasen" joukkoon. Kirjastonhoitajalta saadaan myös kommentti "poliittisista muistelmista yleensä": *Yleensäkin poliittiset muistelmat ovat ongelmallisia. Niiden kysyntä on alkuun kova, mutta puolen vuoden kuluttua se jo laantuu.* Tässä jutussa Uosukainen nähdään tavallisena poliittisten muistelmien kirjoittajana. Kirjan suosion tosin todetaan olevan tavallista suurempi. Ahon ja Paasion samaan aikaan ilmestyneisiin kirjoihin verrattuna Uosukainen onkin vetovoimaisin: Kirjastonhoitaja kertoo Ahon kirjasta olevan kahdeksan varausta, ja Paasion kirjasta 37, kun taas Uosukaisen kirjasta on tehty 124 varausta.

Heinonen vakuutti uskovansa myös, että Uosukainen on osannut harkita sanottavansa. (20a4)

Perho uskoi Uosukaisen pistäneen koko persoonallisuutensa peliin. (20a4)

Kirjasta esitetään monenlaisia mielipiteitä. Kirja nähdään useimmiten niin vahvasti Uosukaisen henkilöön liittyvänä, että joskus on vaikea vetää rajaa, missä puheenvuoroissa puhutaan Uosukaisesta, missä hänen kirjastaan. Useissa tapauksissa, joissa varsinaisesti puhutaan kirjasta, myös Riitta Uosukainen kirjan tekijänä on implisiittisesti arvostelun kohteena. Esimerkiksi Sundin kommentti voisi yhtä hyvin kuvata yleisiä konservatiivisia arvoja poliittisesti vasemmistolaisesta näkökulmasta, kuin Uosukaisen kirjaakin.

Minusta se kuulostaa hirveän hauskalta. Siinä puhuu selvästi kokemuksen ääni. Siinä ei poiketa minkäänlaiseen mauttomuuteen, Lenita Airisto kehuu Uosukaisen tekstiä. -Minusta tämä on riemukasta ja vapauttavaa. (20is9)

"Eroottista aarrearkkua" lukuunottamatta Uosukaisen kirja oli Sundille pettymys. Sundin mielestä kirja tihkuu imelää yltyöisänmaallisuutta, uhoavaa sapelinkalistelua ja tukahduttavaa uskonnollisuutta. (22h2)

Kaunokirjallisuuden puolelle luokiteltu teos koostuu kirjeistä, joita Uosukainen on kirjoittellut eri henkilöille enimmäkseen tämän vuoden puolella. [...] Mukana on myös puheita, joita Uosukainen on pitänyt eri tilaisuuksissa. (20h1)

... WSOY:n painot suoltavat tämän viikon jälkeen vielä ainakin 16 000 kappaletta puhemies pornografiseksikin parjattua kirjaa. (24is1)

Kirjaan viitataan ja sitä luonnehditaan melko kuvaavilla sanoilla. Se ei ole pelkästään Riitta Uosukaisen esikoiskirja, vaan *puhemies kohukirja*, *haukkumakirjeitä*, ja jokseenkin väheksyvästi *kirjekokoelma* (20a1), mutta myös *muistelmat* tai *poliittiset muistelmat*. Poliittinen identiteetti on kuitenkin useimmiten jollain tavalla mukana.

Tämän vuoden poliittisten muistelmien tuorein, Riitta Uosukaisen Liehuva liekinvarsi -muistelmien ensipainos on loppunut useimmista kirjakaupoista. (24a1)

Dramatiikan luomisesta kertovat osaltaan toimittajien käyttämät referointiverbit, joilla kuvataan tapaa, millä Uosukainen kirjassaan luonnehti muita poliitikkoja. Suuri osa näistä verbeistä ja verbikollokaatioista on metaforisia ja sävyltään negatiivisia. Esimerkiksi sotametaforat ja nylkemiseen liittyvät metaforat näyttävät olevan esillä ainakin Uosukaisen kirjasta kertovissa jutuissa. Uosukaisen identiteeteistä tällaisissa tapauksissa rakentuu vahvimaksi arvovaltainen poliitikko ja samalla kirjailija. Nämä identiteetit yhdessä antavat arvovallan ja välineet muiden poliitikkojen arvostelemiseen. Uosukaisen kirjoittamista kuvaavat verbit ovat esimerkiksi seuraavanlaisia: *syyttää*, *syytteli*, *syytti*, *läksyttää*, *närkästelee*, *varoittaa*, *tykittää*, *teilasi*, *teilaa*, *sohii*, *tölvii*, *ruotii*, *suomii*, *on arvostellut*, *arvostelee*, *ei usko*, *ei malta olla tölväisemättä*, *haukkua reposteli*, *Uosukaiselta saavat osansa*.

Sinänsä neutraalitkin verbit esiintyvät usein sellaisissa kollokaatioissa, että niistä syntyy negatiivinen vaikutelma: *kirjoitti (suunsa puhtaaksi)*, *syöttää (vastamyrkkyä politiikan kalkkarokäärmeille)*, *ottaa (käsittelyynsä)*, *on omistanut (pari häijyä sivua)*, *antaa (kyseenalaista tunnustusta kehaisemalla)*, *panee (Esko Ahon syyksi)*, *pitää Ahon varjona*, *suuntaa (pistot)*, *epäilee*, *arvostelee*, *leimaa*;

Puhemies Riitta Uosukainen kirjoitti suunsa puhtaaksi. (20a1)

Uosukaisen toimintaa kirjailijana kuvaavia sävyiltään positiivisia verbejä ja verbikollokaatioita taas on vähän: *kehuu, antaa (itsensä), kirjoitti (rehellistä asiaa), U:lla on parempi kuva; opastaa, kiittää lämpimästi*. Neutraaleiksi luokiteltavia löytyy enemmän. Niiden mukaan hän kirjassaan *arvioi, kirjoittaa, vertaa, osoittaa, kertoo, kuvailee, näkee, sanoo, nimittää, pääsee käsittelemään, haluaa osoittaa, on muistanut (kirjeellä); kertoo, on omistanut (kirjeen), omistaa (2 kirjettä), kirjoittaa, nimittää, määrittelee, toivoisi, toivoo, pyytää, päättelee, pitää (seksiä merkinä terveydestä), on tuomut esille, puhuu*. Näidenkin verbien määrästä näkee, että Uosukaisen puheita kuunnellaan ja referoidaan tarkasti, vaikka niihin suhtaudutaankin joissakin tapauksissa melko negatiivisesti.

5. Normit mediadiskurssissa

5.1. Normit ja morali

Uosukaiseen kohdistuvista odotuksista selkeimmin säännönkaltaisia ovat normit. Ne ovat ideologisia olettamuksia, jotka ohjailevat yhteisön jäsenten käyttäytymistä, ja joilla ihmiset voivat perustella tekemisiään. Ne ovat terveeseen järkeen perustuvia yhteisön kirjoittamattomia tai kirjoitettuja käyttäytymissääntöjä. Niitä lausutaan vain harvoin julki. Usein ne on luettava rivien välistä pragmaattista tai yleistietoa apuna käyttäen. Normit saattavat piiloutua tekstin presuppositioihin, vaikka niitä ei lausuttaisikaan julki. Normit pohjautuvat moraaliin ja niillä pyritään ylläpitämään olemassaolevia oloja.

Kaikille yhteisön jäsenille ei sallita samanlaista käyttäytymistä. Tietyt normit liittyvät tiettyyn asemaan yhteisössä, tiettyyn identiteettiin. Lapsilla on erilaiset oikeudet ja velvollisuudet kuin aikuisilla, naisten käyttäytymistä koskevat skeemat ovat erilaisia kuin miesten. Poliitikoilta ja instituutioiden edustajilta odotetaan arvokasta käyttäytymistä, poliisilta odotetaan lainkuuliaisuutta, papilta nuhteetonta elämää ja opettajalta mallikelpoista, esimerkiksi kelpavaa käyttäytymistä myös varsinaisen työajan ulkopuolella.

Uosukaisen kirjanjulkaisu aloitti arvokeskustelun, jossa yksi jos toinenkin esitti omasta näkökulmastaan sääntöjä, joiden noudattamista eduskunnan puhemieheltä, poliittisen työyhteisön jäseneltä tai entiseltä äidinkielenopettajalta edellytetään. Osa normeista perustui yksilöllisiin näkemyksiin, osa taas oli yhteisölle tai koko yhteiskunnalle tyypillisiä. Yhteisön yhteisinä normeina voisi pitää sellaisia, jotka tulevat aineistossa esille monessa kohdin ja joita esittävät useat eri tahot.

Kanervan (1994: 85) mukaan poliittisia tekoja voidaan perustella moraalilla, joka esittäytyy sosiaalisena pelisääntöjen kokoelmana ja sopimusverkostona. Tämän sopimusverkoston ylittäminen sopivalla tavalla saa yhteisössä aikaan naurua, kun taas siinä tapauksessa, että ylittäminen nähdään sopimattomaksi, esiintyy seurauksena paheksuntaa ja kontrollia.

Uosukaisen kirjan vastaanotossa nähdään selviä esimerkkejä kummastakin, sekä naurusta että paheksunnasta. Sanomalehti yhteisöä, sen osallistujia ja suhteita rakentavana välineenä suhtautuu joko paheksuen tai nauraen Uosukaiseen ja hänen kirjaansa. Uosukainen on rikkonut pelisääntöjä ja sopimusverkostoa. Sen voi huomata sekä eksplisiittisistä säännönilmauksista että implisiittisemmästä kommentoinnista. Yhteisöllä ei kuitenkaan ole tähän tapaukseen yhteistä suhtautumistapaa: toiset nauravat, toiset paheksuvat. Liehuvan liekinvarren julkaisusta alkanut uutisointi on sävyltään ihmettelevää tai paheksuvaa, tai sitten huvittunutta, kyynistä tai ironista. Rikottuun sopimusverkostoon voidaan nähdä kuuluvaksi normit, jotka ovat juuri tälle yhteisölle tyypillisiä ja ohjailevat yhteisön jäsenten käyttäytymistä. Näitä rikottuja sopimuksia pyritään jäljittämään tässä osassa.

Näyttämisen politiikan ainoa sisäinen moraaliksi on siinä, että sillä pyritään säilyttämään olemassaolevat olot muuttumattomina. Valtajärjestelmä osoittaa olemassaolonsa ja arvonsa nimenomaan pysyvyydellä. Tunnustuksellinen sitoutuminen taas on näyttämisen politiikassa tarpeetonta, joskus jopa haitallista. (Kanerva 1994: 85)

Yhteinen kielipeli on näyttäytymisen politiikan uskottavuuden edellytys. “Sen piirteitä ei ole yksinkertaista määritellä eikä lainkaan mahdollista luetella, mutta siitä poikkeaminen näkyy heti. Poikkeukset voivat olla tyyllillisiä rikkomuksia, kuten murteen käyttäminen tai kiroileminen, tai ne voivat olla kasvotyöskentelyn perusteiden laiminlyöntejä. Nämä perustelut poliitikko yleensä ottaa lukuun ja niitä noudattaa. Koko näyttäytymisjärjestelmän yleinen uskottavuus perustuu näihin vakioituihin seikkoihin. Siksi myös media toimii aktiivisesti pitääkseen tämänkaltaiset perussäännöt voimassa. Ne koskevat reunaehtoina jokaista osallistujaa.” (Kanerva 1994: 86)

Tässä tutkimuksessa käsiteltävä aineisto osoittaa selkeästi, miten media todella pyrkii pitämään nämä Kanervan mainitsevat näyttäytymisten vakioidut säännöt voimassa. Esittelen seuraavaksi koko aineiston pohjalta, millaisia sääntöjä mediassa tuotiin julki, ja miten Uosukaisen toiminta nähtiin niiden pohjalta sopivana tai sopimattomana. Keskityn erityisesti Uosukaisen ja muiden osallistujien suhteeseen. Selvitän aineiston perusteella, mitä muilla oli kirjanjulkaisun jälkeen oikeus sanoa Uosukaisesta, mitä taas Uosukaisella muista. Sääntöjen ja

odotusten kartoittamisen jälkeen esitän muutamia laajahkoja tekstikatkelmia, joissa ilmaistaan eri tavoin ja erilaista suhtautumista Uosukaisen toimintaan. Ensimmäisessä ilmaistaan hyvin eksplisiittisesti sääntöjä, ja ilmaistaan myös, miten Uosukaisen nähtiin rikkoneen näitä sääntöjä. Seuraavaksi tarkastelen esimerkkiä, josta voidaan havaita paheksunnan ohella myös naurua, huvittunutta suhtautumista Uosukaisen toimintaa kohtaan. Kolmanneksi otan esimerkin, jossa näennäisesti positiivisen jutun kritiikki Uosukaista kohtaan onkin piilotettu ironiaan.

Ne kielipelin säännöt, joita näiden kulttuuristen jäsenysmallien yhteydessä tarkastellaan, liittyvät Kanervankin (1994) mainitsemaan kasvotyöskentelyyn. Jokaisella henkilöllä, alakulttuurilla ja yhteiskunnalla on omat luonteenomaiset keinonsa kasvojen suojelua varten. Kasvotyöskentelyä voisi kansanomaisemmin nimittää esimerkiksi tahdikkuudeksi tai sosiaalisiksi taidoiksi. (Goffman 1967: 13.)

5.2. Osallistujien suhteet: kasvot

Universaaliksikin mainittu kasvotyöskentely voidaan siis nähdä yhtenä kokoelmana kohteliaisuutta koskevia normeja. Puheyhteisöä koskevat normit säätelevät sitä, miten kenellekin ja kenestäkin voidaan puhua, ja millä tavalla.

Tiedotusvälineiden diskurssia tutkittaessa voidaan ottaa huomioon eri tahoja, joiden välisestä vuorovaikutuksesta on kysymys, ja joiden välille suhteita rakennetaan tiedotusvälineiden diskurssissa. Faircloughilla näitä tahoja, osallistujaryhmiä, ovat toimittajat, yleisö ja ”muut”. Näitä muita tahoja ovat ne varsinaisen toimittajakunnan ulkopuolelle jäävät henkilöt ja instituutiot, joiden ääni kuuluu uutisissa: poliitikot, tutkijat, julkkikset ja ne yleisön edustajat, jotka saavat osallistua viestintään julkisuudessa. (Fairclough 1997: 165). Omassa aineistossani näyttää hyödylliseltä tehdä jako vielä tämän ”muut”-luokan sisällä, niin että Uosukaisen ääni erotetaan muiden ”muiden” äänistä. ”Muut”-luokka on tässä olennainen tutkittava, ja jatkossa keskitytäänkin enimmäkseen siihen. Tässä kysymyksenasettelussa paneudutaan pääasiassa Uosukaista ja muita poliitikkoja ja julkkiksia, siis mediassa esiintyjiä koskeviin normeihin.

Näiden osallistujien väliset suhteet ovat merkittävässä asemassa, kun pohditaan yhteisön sääntöjärjestelmiä. Monet säännöt ja rajoituksethan koskevat juuri sitä, miten muihin yhteisön jäseniin on sopivaa suhtautua. Lehdistön Uosukaiskuvaa pohdittaessa ongelma on kaksitahoinen: miten Uosukaisen oli sopivaa käyttäytyä muita kohtaan, ja toisaalta mitä

Uosukaisesta sai sanoa ja kirjoittaa. Uosukaisen käyttäytymisen soveliaisuuden arviointi näkyy lähinnä haastateltavien ja toimittajien tuottamien tekstien sisällöstä. Uosukaista kohtaan käyttäytymisen sääntöjä taas voi havainnoida lähinnä viestinnän keinojen perusteella, se näkyy tavoista, joilla mahdollinen kritiikki esitettiin.

Pragmatiikan kasvojen käsite on tarpeellinen kummankin ongelman yhteydessä. Osallistujien välisistä suhteista puhuttaessa joudutaan ottamaan huomioon tilanteisiin osallistujien kasvot. Goffman (1967: 5) määrittelee kasvojen käsitteen positiiviseksi sosiaalisesti arvoksi, jonka henkilö vaatii itselleen viestintätilanteessa. Brown ja Levinson (1978: 66-67) ovat kehittäneet Goffmanin kasvojen käsitettä kielitieteellisempään suuntaan. He määrittelevät sen julkiseksi minäkuvaksi jonka jokainen kompetentti yhteiskunnan aikuinen jäsen vaatii itselleen. Heidän mukaansa tähän julkiseen minäkuvaan sisältyvät sekä negatiiviset että positiiviset kasvot. Negatiiviset kasvot liittyvät ihmisen oman reviirin ja vapauden vaatimukseen sekä tarpeeseen päättää itsestään, ja positiiviset taas minäkuvan positiiviseen puoleen, tapeeseen tulla hyväksytyksi ja tunnustetuksi. (Luukka 1995: 91.) Kasvot voi menettää, niitä voi uhata tai vahvistaa ja pyrkiä säilyttämään.

Kasvojen ja kohteliaisuuden käsitteet Brownilla ja Levinsonilla (1978) liittyvät pitkälle kasvojen uhkaamiseen, ja siihen, miten uhkaamista voi välttää tai lieventää. Kasvojen uhkaamista voi yrittää välttää välttämällä tilanteita, joissa kasvot joutuvat helposti uhatuiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa esitetään pyyntöjä, vaatimuksia, uhkauksia, ehdotuksia, kiistoja ja kritiikkiä (Luukka 1995: 91). Hankalia kohtaamisia voidaan hoitaa muiden ihmisten välityksellä. Jos taas joutuu kasvoja mahdollisesti uhkaavaan tilanteeseen, voi yrittää välttää sellaisia puheenaiheita ja sellaista toimintaa, jotka johtaisivat henkilöiden itselleen omaksuman ”linjan” kanssa ristiriitaisen informaation esiintuloon. (Goffman 1967: 15-16.)

Jos kasvojen uhkaamista ei voida välttää, voidaan asiat kuitenkin esittää epäsuorasti ja vihjailevasti, esimerkiksi ironian, metaforien, retoristen kysymysten, tautologioiden, vähättelyn, liioittelun, monimerkityksisten ilmausten, yleistysten tms. kautta. Brown ja Levinson puhuvat tässä tapauksessa peitellystä ”off-record”-kohteliaisuudesta. Tarkoituksena on antaa liikaa tai liian vähän informaatiota neuvotteluvaran säilyttämiseksi. (Brown & Levinson 1978: 74; Leiwo, Luukka & Nikula 1992: 117.)

Kohteliaisuusstrategioita, positiivista tai negatiivista kohteliaisuutta taas käytetään kasvoja uhkaavassa tilanteessa, kun halutaan ilmaista, että osallistujien kasvoja ei tarkoituksella pyritä uhkaamaan. (mt. 74-75) Positiivinen kohteliaisuus kohdistuu kuulijan

positiivisiin kasvoihin. Sillä korostetaan puhujan ja kuulijan yhteistä viitekehystä, vihjataan että ollaan yhteistyössä kuulijan kanssa ja täytetään kuulijan toiveita (mt. 75, Leiwo, Luukka & Nikula 1992: 115-116). Negatiivinen kohteliaisuus taas perustuu välttämiseen ja pyrkii suojelemaan kuulijan negatiivisia kasvoja. Siihen kuuluu esimerkiksi, suoruus ja sovinnainen epäsuoruus. Kuulijasta ei pidä olettaa mitään, omaa mielipidettä on syytä pehmentää, ja antaa kuulijan mielipiteelle tilaa. Kuulijaa ei myöskään saa pakottaa. Negatiivista kohteliaisuutta on myös sen viestittäminen, ettei haluta törmäystä kuulijan kanssa. Tälle strategialle on tyypillistä anteeksipyytävyyttä, persoonattomuus, etäännyttäminen, kasvoja uhkaavan aineksen nominalisointi ja yleistäminen säännöksi. (Brown & Levinson 1978: 75; Leiwo, Luukka & Nikula 1992: 116-117.)

Normaalisti kasvojen uhkaamiseen ilman minkäänlaisia kohteliaisuusstrategioita syyllistyvät vain henkilöt, joiden ei tarvitse pelätä kosta kuulijalta. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi, jos puhujalla on huomattavasti enemmän valtaa suhteessa kuulijaan, tai jos puhuja pystyy herättämään yleisön myötätunnon itseään kohtaan niin, että loukattavan kuulijan kasvot kärsivät, mutta puhujan kasvoihin asia ei vaikuta. (Brown & Levinson 1978: 74.)

Sosiaalisessa mielessä kasvojen suojelun tarpeeseen vaikuttaa Brownin ja Levinsonin mukaan kolme asiaa: viestintätapahtuman osallistujien sosiaalinen etäisyys toisistaan, heidän keskinäinen valtasuhteensa ja kulttuurisidonnaiset käsitykset toisen reviirille tunkeutumisen merkityksestä. (Brown & Levinson 1978: 79). Mitä vieraampia osallistujat ovat toisilleen, ja mitä epätasa-arvoisemmaksi osallistujat kokevat keskinäisen valtasuhteensa, sitä enemmän kasvotyöskentelyä tarvitaan (Luukka 1995: 91).

Uosukainen puhemiehenä on eduskunnassa niin korkeassa asemassa, että muiden kansanedustajien on suhtauduttava häneen hänen asemansa edellyttämällä arvonannolla, ja pyrittävä lieventämään hänen kasvoihinsa kohdistuvaa uhkaa. Kielipelin sääntöihin siis kuuluu, että Uosukaisesta ei voi puhua miten tahansa.

Toistuvissa ja institutionalisoituneissa virallisissa tilanteissa kasvojen vahingoittuminen voi olla suurempi ongelma kuin satunnaisissa tai kahdenkeskisissä tilanteissa. (Goffman 1967: 5-8.) Esimerkiksi mediakeskusteluissa kasvojen loukkaaminen voi olla vahingollisempaa juuri suuren keskustelua seuraavan yleisön vuoksi.

Lehdistön tuotoksissa Uosukaisen kasvoihin ei kovin usein kohdistu uhkaa. Toimittajat ja haastateltavat näyttävät enimmäkseen noudattavan kasvojen suojeluun liittyviä sääntöjä. Uosukaisen kasvoja suojellaan siten, että moitteita ei kohdisteta suoraan henkilöön vaan esimerkiksi hänen kirjoittamaansa kirjaan, ympäröiviin olosuhteisiin, aikakauteen tai

kansanedustuslaitoksen rappiotilaan. Kritiikki esitetään yleisten sääntöjen muodossa. Muutenkin kritiikki näyttää esitetyn epäsuorasti, esimerkiksi ironian keinoin. Ironia on tulkinnanvaraista, ja on aina mahdollista, että lukija ei huomaa sitä. Lisäksi ironisesti ilmaistun kritiikin on havaittu olevan vähemmän loukkaavaa kuin suoraan esitetyn (Dews, Kaplan & Winner 1995). Tämän vuoksi voidaan sanoa, että esittämällä kritiikki ironian muodossa voidaan suojella kritisoidun henkilön kasvoja.

Kaikkea ei toki tarvitsekaan sanoa epäsuorasti. Ne, joilla on Uosukaisesta ja hänen kirjallisesta ilmaisustaan jotain positiivista sanottavaa, ilmaisevat kehunsa suoraan ja nimeltä mainiten.

Joissakin tapauksissa toimittajat näyttävät suhtautuvan Uosukaiseen melko rohkeasti. Tämä saattaa johtua siitä, että Uosukaisen ja toimittajien välinen suhde on luonteeltaan molemminpuolinen riippuvuussuhde, eikä Uosukainen tässä suhteessa ole välttämättä niskan päällä. Esimerkiksi Aamulehden kulttuurisivulla muun kirjasta ja Uosukaisesta kertovan materiaalin seassa julkaistussa kommentissa toimittaja tiedustele provosoivasti retoristen kysymysten sarjan loppuhuipentumana:

Entä mitä tapahtuu puhemiehen arvovalle nyt, kun hän on itse kuvaannollisesti riisunut itsensä alasti? Tästä Riitta Uosukainen tulistuu. - Puhemiehen pöydän takana en ole riisuuntunut. Kirjeet olen kirjoittanut yksityishenkilönä. Olisin tehnyt todella väärin, jos olisin jättänyt omasta persoonasta kertomatta näin olennaista. (20a3)

Suoruudessaan ja loukkaavuudessaan poikkeuksellinen on Aamulehdessä esiintyvä (23a2) *“Typerä h...”*, joka tosin ei ole kenenkään nimetyn henkilön puheenvuoro, vaan puhujaksi on merkitty nimetön puoluetoimistoon soittaja. Yleensä toimittajat itse pitäytyvätkin melko neutraaleina, ja antavat haastateltaviensa esittää kritiikin. Uosukaisesta ei myöskään saa julkaista mitä tahansa muuta materiaalia. Esimerkiksi suurimmassa osassa julkaistua kuvamateriaalia ei ole mitään poikkeuksellista, mutta joukossa on myös muutamia Uosukaiskohun yhteydessä julkistettuja kuvia, jotka olisi voitu tulkita puhemiehen arvovalan kannalta arveluttaviksi.

Toisaalta myös Uosukaiselta odotetaan arvonsa mukaista käyttäytymistä ja suhtautumista muihin ihmisiin niin, ettei uhkaa heidän kasvojaan. Uosukainen uhkaa kirjallaan melko suorasukaisesti muutamien muiden poliitikkojen kasvoja. Vaikka hän välttääkin näiden kasvojen loukkaamisen varsinaisessa kasvokkaistilanteessa sillä, että käyttää välineenään kirjaa, voidaan mediaa kuitenkin pitää foorumina, jossa syntyviä viestintätilanteita koskevat tässä suhteessa samankaltaiset säännöt kuin kasvokkaistilanteita. Sanomalehti on ikään kuin yhteinen tila, johon sen piirissä työskentelevät, sen jutuissa esiintyvät toimijat ja sen lukijat

yhdessä päivittäin kokoontuvat (ks. Pietilä & Sondermann 1994). Sanomalehdestä (tai kirjasta) loukkaavan kommentin lukeminen on yhtä lailla isku vasten kasvoja kuin kasvokkaistilanteessakin tapahtuva loukkaus, ja vielä paljon vaikuttavampi, onhan julkisessa tilassa vielä enemmän muita osanottajia (lehden lukijoita), jotka pääsevät todistamaan tätä loukkausta. Voitaisiinkin sanoa, että jos lehdistön tai haastateltavien suhtautuminen Uosukaiseen voidaan nähdä jossain tapauksissa epäkunnioittavaksi ja jollain tavalla kasvoja uhkaavaksi, syynä voisi olla se, että hän ei itsekään toiminut kirjaansa kirjoittaessaan muiden ihmisten kasvoja kunnioittaen.

Kasvojen loukkaamiset Liehuvassa liekinvarressa

Oman lisänsä tutkittavan asian ja sen kasvotyöskentelyn piirteiden monimutkaisuuteen tuo intertekstuaalinen tilanne: kirjeitä, jotka on julkaistu kirjassa, lainataan lehtien palstoilla. Ongelmaa voisi lähestyä soveltamalla Hallidayn “Mode” ja “Tenor” -käsitteitä (Halliday 1978: 123). “Mode”, tekstin muoto, on kaikissa kolmessa intertekstuaalisuuden vaiheessa sama. Tutkittavissa uutisissa esiintyvät kirjekatkelmat Liehuvasta liekinvarresta ovat alun perinkin kirjoitetussa muodossa, vaikkakin tyyllisesti varsinaiseen uutisgenreen sopimattomia. Uutistekstiin joutuessaan nämä katkelmat on taas sovitettu uutistekstin kehyksiin, jolloin suoranaiset lainaukset on merkitty lainausmerkein, ja referoinneissa taas on käytetty uutismaisempaa tekstiä, jolloin Uosukaisesta esimerkiksi kerrotaan kolmannessa persoonassa.

Interpersoonallisiin suhteisiin liittyvä tekstin sävy, “Tenor”, on tässä tapauksessa ongelmallisempi. Vaikka Liehuvan liekinvarren kirjeet olivatkin julkaistavaksi tarkoitettuja, ne ovat kuitenkin kirjetekstiä, ja sellaisena tyylliltään vapaampia kuin uutisteksti yleensä. Yhtäältä Uosukaisen kirjassa olleet kirjeet ovat yksityiskirjeitä, jolloin niiden ajateltuna lukijana olisi pelkästään se henkilö, jolle kukin kirje on osoitettu. Näin ollen parjattuihin kansanedustajiin kohdistuvaa kasvotyöskentelyä ei juuri olisi tarvittukaan, koska “yksityiskirjeissä” kansanedustajatovereita kohtaan esitetty kritiikki olisikin joutunut vain erään Uosukaisen ystävän luettavaksi, jota kohtaan Uosukainen kirjeessään kyllä osoittaa hyvinkin paljon positiivista kohteliaisuutta (ks. Uosukainen 1996: 146-152). Toisaalta kirjeet on kuitenkin kirjoitettu julkaisemista silmälläpitäen, jolloin niiden lukijakunta onkin huomattavasti laajempi: kaikki kirjan ostaneet, ja käytännössä myös kaikki, jotka kuulevat kirjasta jonkin muun median välityksellä. Tässä tapauksessa kirjeiden kirjoittajan olisi pitänyt ottaa huomioon kohteliaisuussäännöt ja kaikkien mahdollisesti lukijoiksi päätyvien kasvot, jolloin kirjeiden

henkilökohtainen sävy tai niiden sisällöt olisivat muuttuneet. Nyt kirjeiden sävy kallistuu ehkä enemmän yhden vastaanottajan suuntaan, ja niissä noudatetaan kohteliaisuuden vaatimuksia vain kulloisenkin kuvitellun vastaanottajan kuviteltujen tarpeiden mukaan.

5.3. Normeja ja niiden esittämisen tapoja

5.3.1. Työyhteisön sisäiset normit ja puhemiehen asema

Kohun lähtökohtana on suhtautuminen julkaistuun kirjaan. Sekä selväkielisesti että implisiittisemmin lehdissä ilmaistaan, että Uosukaisen kirjoittamissa kirjeissä on jotain ennenkuulumatonta ja sopimatonta. Keskustalaiset ja muutkin ovat Uosukaisen *haukkumakirjeistä* *tyrmistyneitä*. *Kirjekokoelma kohahduttaa*. (20a1) Jo kirjaa kuvaamaan valitut sanat kuten *haukkumakirjeet* antavat ymmärtää, että Uosukainen on kirjoittanut paheksuttavalla tavalla muista ihmisistä.

Monet julkituoduista normeista selittävät sitä, mikä kirjassa on sopimatonta ja paheksuttavaa. Jotkut esiin nostetut säännöt pätevät yhtä hyvin julkisiin kuin yksityisiin identiteetteihin. Yksi tällainen sääntö ilmenee monista teksteistä: Työtovereita - varsinkaan sellaisia, joiden kanssa on oltu läheisessä työsuhteessa - ei pitäisi panetella julkisuudessa. Se heikentää sekä instituution arvovaltaa sekä työyhteisön viihtyvyyttä. Yhteisön sisäiset ongelmat pitäisi käsitellä työyhteisön sisällä, eikä henkilökohtaisuuksia pitäisi päästää julkisuuteen. Erityisen sopimattomana nähdään, jos yhteisössä johtavassa asemassa oleva henkilö moittii työtovereitaan julkisuudessa. Uosukainen on kirjassaan rikkonut kasvotyöskentelyn perusteita, ja esittänyt suoraa kritiikkiä muutamia kollegoitaan kohtaan käyttämättä kasvoja suojelevia strategioita. Rikkomus herättää huomiota, vaikka Uosukaiselle muiden arvostelua voidaankin pitää mahdollisena hänen valta-asemansa perusteella (ks. Brown & Levinson 1978: 102). Hänen asemansa puhemiehenä antaa hänelle mahdollisuuden *suomia ja ottaa käsittelyyn* (20a2) muita poliitikkoja.

Uosukaista on arvosteltu siitä, että muita poliitikkoja kielteisesti arvioiva kirjoittelu ei ole puhemiehelle sopivaa. (22h1)

Eniten kokoomusväki ihmetteli - ei Uosukaisen sänkykamaritapahtumia - vaan sitä, miksi hän teillaa kirjassaan Liehuva liekinvarsi (WSOY) niin kovin sanoin puhemiehen arvovallalla ryhmätovereitaan. (23is5)

Kirjansa yllättävimmät pistot puhemies Uosukainen suuntaa suojattiinsa, entiseen erityisavustajaansa ja seuraajaansa, opetusministeri Olli-Pekka Heinoseen. (20is4)

Savela ihmettelee, miten Uosukainen tei kollegansa juuri puhemiehen arvovallalla. (21is3)

Muille tätä ei olisi sallittu, hän epäilee. (23is5)

Esko Aho (20h2) on yksi selväsanaisimmista normien esiintuojista. Hän syyttää Uosukaista politiikan pelisääntöjen rikkomisesta. Uosukaisen tyyli on hänen mukaansa vahingoksi poliittiselle järjestelmälle. Eduskunnan keskinäinen kunnioitus nähdään yhtenä arvona. *“Poliittisen järjestelmän suojeleminen on eduskunnan puhemiehen erityisellä vastuulla”*. Poliittinen järjestelmä ei ole ainoa, jota Uosukaisen nähdään horjuttaneen. Helsingin Sanomien jutussa (20h1) ilmaistaan kirjan julkistamistilaisuudessa mukana olleiden henkilöiden huoli puhemiehen omasta arvovallasta. Myöhemmissä puhemiehen puolueettomuutta ja arvovaltaa käsittelevissä jutuissa (24a2, 23is5) Uosukainen on monien mielestä toiminut tavalla, joka asettaa puhemiehen puolueettomuuden kyseenalaiseksi ja murentaa tämän arvovaltaa. Uosukaisen teon uskotaan heikentävän paitsi puhemiehen myös koko eduskunnan arvovaltaa instituutiona.

Uosukaiseen tässä suhteessa kohdistuvasta kritiikistä taas voi huomata sen varovaisuuden: kasvoja suojelevia strategioita on käytössä runsaasti. Niinistö uhkaa Uosukaisen kasvoja antamalla tälle neuvoja. Niinistön strategiat ovat osaksi peiteltyä, off-record-kohteliaisuutta, hän vihjailee ja esittää asioita epämääräisesti. Toisaalta Niinistön puheenvuorossa esiintyy myös negatiivisen kohteliaisuuden piirteitä. Hän pehmentee omaa mielipidettään partikkelein ja episteemistä modaalisuutta osoittavan verbiliiton avulla: *ehkä, on saattanut loukkaantua*, esittää varmojen väittämien sijaan yleisluontoisia pehmenneitä oletuksia, sekä vielä impersonoi loukkaantuneiksi mainitut: *joku on saattanut loukkaantua, kaikki eivät ole sieltä päin*.

Kokoomuksen puheenjohtaja, valtiovarainministeri Sauli Niinistö neuvoo puhemies Riitta Uosukaista (kok) kahdenkeskisiin keskusteluihin sen sijaan, että tämä arvostele kollegoitaan julkisesti kirjassa. - Kyllä minullekin tulee mieleen, että joku on saattanut loukkaantua. - Ehkä on parempi keskustella niiden ihmisten kanssa kahden kesken, koska kaikki eivät todellakaan ole sieltä päin Suomea, missä “hauskaa olla pittää”, Niinistö sanoo. -Ehkä se ajatusrakennelma ei ole kaikilla samanlainen.(23is2)

Myös Zyskovicz turvautuu epämääräisyyteen ja negatiiviseen kohteliaisuuteen. Hän viittaa Uosukaisen toimintaan passiivilla *kirjassa käsitellään*, ja pehmentee sanomaansa *olen hieman hämmentynyt*. Toisaalta katkelmaan sisältyy myös positiivisen kohteliaisuuden piirre: Zyskovicz ilmaisee kuuluvansa samaan ryhmään Uosukaisen kanssa.

- Luonnollisesti olen hieman hämmentynyt siitä, että kirjassa eräitä oman eduskuntaryhmämme jäseniä käsitellään niin kovakouraisesti, Zyskovicz myöntää

pohtiessaan juristin varovaisuudella sitä, onko Uosukainen käyttänyt puhemiehen arvovaltaa väärin. (21is3)

Salolainen suhtautuu melko suorasukaisen kriittisesti Uosukaiseen. Negatiivisiin kasvoihin kohdistuvaksi kohteliaisuusstrategiaksi voidaan kuitenkin lukea tapa, jolla puhuja tässä etäännyttää niin itsensä kuin Uosukaisenkin käyttämällä geneeristä subjektitonta kolmatta persoonaa ja nominaalistusta *täytyy asettaa kyseenalaiseksi...*, *onko esitettävissä*.

Kokoomuksen ex-puheenjohtaja Pertti Salolainen kertoo ihmetelleensä, voiko Uosukaisen asemassa kirjoittaa kyseistä kirjaa. - Täytyy asettaa kyseenalaiseksi, onko puhemiesinstituutiosta käsin, korkealta platformilta, esitettävissä tämäntapaisia asioita työtovereista. -Kyllä se nakertaa puhemiesinstituution arvovaltaa. Se vaikeuttaa myös muiden vastaamista tämäntapaisiin, puhemiehen paikasta Uosukaisen kanssa kilpaillut Salolainen lisää. (23is5)

Suvi Lindénin puheenvuorossa käytetään myös kohteliaisuusstrategioita vain osaksi, esittämällä kasvoja uhkaava aines yleisenä sääntönä, jossa passiivinen sivulause hoitaa loogisen subjektin virkaa. Puheenvuoron toisessa lauseessa ollaan jo eksplisiittisempiä, paheksuttava henkilö ja hänen tekonsa nimetään eufemismeja käyttämättä. Silti suhtautumistapa vaikuttaa sympaattiselta: puhuja käyttää Uosukaisesta etunimeä ja ilmaisee tietävänsä, mitä puhemies tarvitsee. Kasvotyöskentelyn puutetta voisi selittää Brownin ja Levinsonin (1978: 103) pohjalta sillä, että tässä olisi kysymys lähinnä myötätuntoisesta suhtautumisesta Uosukaiseen, ja tämän intressien suojelusta antamalla suoraa kritiikkiä, kun tämä sitä tarvitsee. Vaihtoehtoisesti Lindénin puheenvuorossa saattaisi olla kysymys myös puhujan tavoitteesta päästä kritisoitavan henkilön tavoin itsekin yleisön silmissä suorapuheisen ja rehellisen maineeseen (ks. Brown & Levinson 1978: 76).

Ei se työyhteisön viihtyvyyttä paranna, että morkataan. Riitta puhemiehenä tarvitsee yhteisön tukea, mutta nyt hän sohii ja tölvii, Lindén kummastelee. (23is5)

Joskus myös toimittaja ottaa asiakseen suojella Uosukaisen kasvoja tai paljastaa käyttämänsä lähteen kasvotyöskentelyn puutteen. Toimittajat käyttävät peiteltyä kohteliaisuuden keinoista ironiaa niin Uosukaista itseään kuin hänen arvostelijoitaan vastaan. Toimittaja voi saada puhuvasta henkilöstä syntymään epäluotettavan tai muuten negatiivisen kuvan esimerkiksi kertomalla puhujasta lisätietoja, jotka saavat hänen puheensa näyttäytymään ironisessa valossa. Tällainen uutinen on esimerkiksi seuraava Helsingin Sanomien uutinen kansanedustaja Hannu Takkulan julkistamasta lehdistötiedotteesta.

Keskustan kansanedustaja luokanopettaja Hannu Takkula, 32, neuvoo puhemies lehtori Riitta Uosukaista, 54, harkitsemaan, pystyykö tämä "objektiivisesti ja tehtäviensä vaatimalla arvokkuudella" hoitamaan puhemiehen tointa. Takkula paheksuu tapaa, jolla Uosukainen kohukirjassaan käsittelee muita kansanedustajia. Takkula katsoo eduskunnan arvovallan

vaativan "asioihin tiukasti pohjautuvaa keskustelukulttuuria" eikä henkilökohtaisia tölväyksiä. Posiolainen Takkula tunnetaan MTV:n Kymppitonni-kisailusta. (21h2)

Takkula vaikuttaa esittäneen aivan vakavassa mielessä lainausmerkkeihin pannut vaatimuksensa. Jutusta ei käy ilmi, että lehdistötiedotteen julkaisija olisi käyttänyt puhemiehen kasvoja uhkaavissa neuvoissaan minkäänlaisia kasvotyöskentelyn strategioita, mutta tiedotteen pohjalta laadittu juttu ei enää uhkaa puhemiehen vaan ennemminkin Takkulan itsensä kasvoja. Toimittaja vesittää Takkulan sanoman ironian keinoin. Takkulasta kerrotaan asioita, jotka asettavat hänet arvoasteikolla kokeneemman, vanhemman ja poliittisesti korkeammassa asemassa olevan puhemiehen alapuolelle. Näin lukijalle tehdään selväksi, että Takkula ei ole sellaisessa asemassa, että voisi arvostella puhemiestä. Lisäksi jutussa mainitaan Takkulan keskustalaisuus, jonka perusteella lukija voi päätellä, miksi Takkula on tuhtunut puhemiehen kirjasta: hänen puoluetovereitaan oli Uosukaisen "poliittisen pahuuden" listan kärkipäässä. Jutun lopussa mainitaan, että *(p)osiolainen Takkula tunnetaan MTV:n Kymppitonni-kisailusta*, mitä tuskin voidaan pitää osoituksena saman vakavan keskustelukulttuurin vaalimisesta, jota Takkula siis tiedotteessaan vaatii puhemieheltä.

Puhemies vai yksityishenkilö

Yksityishenkilön ja puhemiehen toimintaa koskevat säännöt poikkeavat toisistaan. Tämä erottelu vedettiin esille Liehuvaa liekinvartta ja sen sisältöä ja tyyliä arvosteltaessa. Esimerkiksi Jutta Zilliacuksen mukaan ihminen ei voi olla yksityishenkilö, kun on puhemiehen asemassa. Niinpä hän näkee Uosukaisen käyttäytymisen hämmentävänä (20is11). Muutamien muiden ihmisten mukaan taas puhemiehen ja yksityishenkilön erottelu on vaikeaa (mutta ei mahdotonta) (21is6).

Tuossa asemassa ihminen ei voi olla yksityishenkilö. (20is11)

Myös kokoomuksen puoluesihteerin Maija Perho oli vasta selaillut kirjaa. -Kaunokirjallisesti arvioiden: siitä vaan!, mutta tällaisissa tehtävissä puhemiehen ja yksityishenkilön erottelu on vaikeaa. (21is6)

Ihminen Riitta Uosukaista ja puhemies Riitta Uosukaista ei voi erottaa toisistaan silloin, kun Riitta Uosukainen kirjoittaa kirjan, mutta se on selvää, että tämä kirja on Riitta Uosukaista ihmisenä. Tämä ei ole puhemiehen poliittinen julistuskirja, Zyskovicz taiteilee. (21is3)

Uosukaisen itsensä mielestä asiassa ei ole mitään ongelmallista:

Uosukainen sanoo kirjoittaneensa kirjeensä omana itsenään ja omaatuntoaan seuraten. Hänestä olisi ollut väärin jättää omasta persoonasta niin tärkeää osa-aluetta pois. "Minä

niistä vastaan, ne eivät ole puhemiesinstituution kirjeitä. Jos ei tässä maailmassa osaa itselleen nauraa, niin köyhäksi käy.” (20h1)

- Puhemiehen pöydän takana en ole riisuuntunut. Kirjeet olen kirjoittanut yksityishenkilönä. Olisin tehnyt todella väärin, jos olisin jättänyt omasta persoonasta kertomatta näin olennaista. (20a3)

Se, milloin puhuu puhemies, milloin tavallinen Uosukainen, ei ole epäselvä kysymys. - Jos minä olen eduskunnassa ja puhun siellä, jos minä puhun poliittista asiaa siellä, ja jos minä puhun missä tahansa niitä asioita, jotka kuuluvat puhemiehelle, kyllä se on tilanteen mukaan, hän täsmentää. (20is8)

Toimittajan suhtautuminen Uosukaiseen vaikuttaa ironiselta viimeisessä esimerkissä (20a8), kun hän nimeää Uosukaisen sekavan puheenvuoron täsmennykseksi.

5.3.2. Seksuaalisuudesta puhuminen

Liehuvan liekinvarren sisältöä luonnehditaan *ällistytävän seikkaperäiseksi seksuaalisuuden ylistykseksi* (20a3). Yksityiskohtainen rakkauselämän kuvailu nähdään siis epätavallisena. Norminmukaisena käyttäytymisenä ei voikaan pitää yhteisön tabuista, kuten vanhenevien ihmisten seksistä, puhumista. Tabuista puhuminen on juuri se asia, millä Uosukainen herätti keskustelua. Se kuitenkin nähdään monissa tapauksissa positiivisenakin asiana. Vaikka seksikirjeen arvostelijoitakin löytyy, heitä on kuitenkin vähemmän kuin poliitikkotovereita kohtaan esitetyn kritiikin arvostelijoita.

Toivo Uosukainen kertoo monen naisen todenneen hänelle, että on hienoa, että juuri nainen on tuonut esille aikaisemmin tabuina pidettyjä asioita, kuten vanhenevien ihmisten seksielämä ja vanhenevan miehen potenssi. Näin Riitasta tuli paitsi poliittinen vaikuttaja myös seksuaalipoliittinen vaikuttaja. - Tähän saakkahan vain me miehet olemme voineet puhua tämän tyyppisistä asioista, mutta nyt nainen puhuu ensimmäisen kerran. (23is3)

-Ehkä minäkin kirjoitan kirjan - en tosin pornokirjaa. (20is14)

Minun toive on se, että kun hän kirjoittaa jatkossa kirjojaan ja kertoo niissä seksioirgistaan ja arvostelee työtovereitaan, niin ainakin minun osalta hän voi sijoittaa nämä kaksi asiaa eri kirjoihin, Pekkarinen sanoo. (21is4)

Tabuista ääneen puhuminen ei ole aivan niin helppoa kuin niistä kirjoittaminen. Uosukainen viittaa toimittajalle puhuessaan epämääräisesti *“näihin asioihin”*, joista hän on vasta kypsytynyt kirjoittamaan. Uosukaiselle itselleenkin *“näistä asioista kirjoittaminen”* on uutta, mutta ajankohtaista.

Olette tuonut kirjassanne esille aivan uusia aspekteja: pitkän avioliiton seksielämä, nainen, joka kirjoittaa asioista, jotka ovat olleet vain miehille sallittuja ja vielä lisäksi vanhenevien ihmisten seksielämä? - En minä nuorempana tätä olisi kirjoittanutkaan. Nyt se on minusta maailman luonnollisin asia, että juuri kirjoitan näistä asioista. (23is1)

Näyttää siltä, että se, mikä Uosukaisesta oli itsestäänselvää ja luonnollista, ei kaikkien muiden mielestä ollut kovinkaan luonnollista, eikä edes sallittua. Uosukainen joutuu ihmettelemään kohua, kun muut ihmettelevät hänen kirjaansa.

Minä en todellakaan voinut kuvitella mitään tällaista, hän silitteli eilen ihmeissään kirjansa aikaansaamaa suurta ihailun ja toisaalta paheksunnan vyöryä. (23is1)

5.3.3. Arvostelun epäsuoruus ja kohteliaisuus

Kansanedustajilta odotetaan kunnioittavaa suhtautumista eduskunnan puhemiestä kohtaan. Yksi tapa suojella kohun aiheuttajan kasvoja, on suunnata kritiikki johonkin muuhun kuin itse kirjan kirjoittajaan. Arvostelu ja kritiikki kohdistuukin harvoin Uosukaisen henkilöön ja häneen ihmisenä. Päinvastoin, ihmisenä hänestä näkyy löydettävän lähes pelkästään hyviksi luettavia piirteitä, ja hänestä puhuttaessa noudatetaan positiivisen kohteliaisuuden sääntöjä, tarjotaan ymmärrystä ja hyväksyntää.

Riitta sanoo suoraan. Hän on tosi hyvä kynällä kuvaamaan tunteitaan, kommentoi opetusministeri Olli-Pekka Heinonen Uosukaisen tekstiä itsestään. (20is5)

Ja kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut, mitä hän kirjoittaa ja puntaroinut tekstin kokonaisuutta, Topi sanoo. (23is3)

Siinä, kun kirjasta käytetään välillä hyvinkin kovaa kieltä, Uosukaista itseään arvostellaan vain epäsuorasti hänen toimintansa ja asemansa kautta (puhemies ei sovi tehdä tällaista, kirjan tyyli on shokeeraa) - varsinaisia henkilöön kohdistuvia moitteita ei keskustelussa tule ainakaan omalla nimellään esiintyviltä henkilöiltä. Myös Uosukaisen tekoon viitataan epämääräisesti - tekijää ei tuoda esille, ja joskus ei puhuta edes kirjasta, vaan asiaan viitataan epämääräisesti pronominilla *tämä*.

Ei tämä kyllä lisää eduskunnan arvovaltaa, mietti Hannu Takkula (kesk). (20a4)

Edellämainittujen lisäksi yksi mielenkiintoinen arvosteleviin kommentteihin liittyvä piirre on, että Uosukaiselta moitteita saaneet ja kirjaan paheksuen suhtautuvat näyttävät etsivän syitä ja selityksiä sille, miksi Uosukainen toimi niin kuin toimi, tai selittelevän omaa negatiivista suhtautumistaan. Tämän voisi taas nähdä kasvojen suojeluna, niin puhujan itsensä kuin Uosukaisenkin. Puhujat presupponoivat yhteistä viitekehystä itselleen ja Uosukaiselle, tarjoavat (pseudo)ymmärrystä, pehmentävät käsityksiään ja osoittavat anteeksiantavaa mieltä.

“Märkähattu karjapaimeneksi” paneteltu oikeusministeri etsii selitystä puhemiesrehevälle kielikuvulle kaakkois-suomalaisesta kotiseutuhengestä. - Sanoisin niin, että me puhemiesrehevän kanssa tulemme sieltäpäin Suomea, jossa aina hauskaa olla pitää. (20is7)

Kyllikki Virolainen ei voisi kuvitella kirjoittavansa intiimeistä sänkykamariasioista kuten Uosukainen. -Kuulun eri sukupolveen. Meidän sukupolvi ei ole tottunut kertomaan sellaisista asioista. Mutta tämä aika on liberaalia. (20is10)

Silti Niinistö myöntää kierrellen ja kaarrellen tukensa Uosukaiselle. -Minulla ei ole tapana erikseen ilmaista tukea tai tuettomuutta keneenkään kokoomuslaiseen nähden. Ei tämä mikään seitsemään kuolemansyntiin verrattava asia ole. Kai hänellä oli tarve kertoa. (23is2)

Hämentynyt puoluesihteeriksi Maija Perho arvioi, että kansa saattaa Uosukaisen tyylistä pitääkin. - Ehkä me osittain tiukkapipoiset poliitikot olemme arvioineet sen eri tavalla, hän muotoilee. (23is5)

Toisinaan eri haastateltavat tuovat myös esille, että he eivät itse olisi toimineet eivätkä toimisi niin kuin Uosukainen toimi.

Savela ihmettelee miten Uosukainen teilsäi kollegansa juuri puhemiehen arvovalalla. - Itse en olisi tehnyt niin koskaan. (21is3)

-Mutta itse en olisi kirjoittanut, vaikka upseerin vaimo olenkin. Upseerit ja herrasmiehet ovat tunnettuja naistenmiehiä, hymyili Vakkuri. (21is6)

Helsingiläinen Ritva Rautio piti suhtautumista ikäpolvikysymyksenä: Me emme ole nuoremmasta päästä. Asia on upea, mutta en huoli kolmatta sänkyyni, Rautio pohti. (21is6)

Minä en käy häntä arvostelemaan, vaikka hän on minua ja monia muita arvostellut. (21is4)

Negatiivisesti suhtautuvat selittävät Uosukaisen motiiveiksi esimerkiksi rahan tekemistä ja kateutta. Ahon toteamus esimerkiksi näyttää presupponoivan ajatuksen Uosukaisesta populistina, äänestäjien ja lukijoiden kosiskelijana. Negatiivisella julkisuudella pystytään tunnetusti herättämään ihmisten mielenkiinto.

Keskustan ryhmäjohtaja Aapo Saari vierellään Aho totesi Uosukaisen käyttäneen kansanedustajista nimeltä mainiten alatyylisiä kieltä. “Tämä myy varmasti. Siitä ei ole epäilystäkään”, hän sanoi. (20h2)

Sdp:n ay-siiven edustajan Erkki J. Partasen näkemys kohusta on kyyninen. - Siinä tuli Uosukaiselle helpolla milli rahaa, Partanen murahti. (21is3)

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kalkkarokäärmeeksi haukkuma kansanedustaja Tytti Isohookana-Asunmaa (kesk) tulkitsee, että ex-ministerikollegojen vihanpidon syynä saattaa olla myös kateus. - Riitalle on kipeä paikka, että olen tohtori. Häntä parempaa kun ei voi kukaan olla missään asiassa. (26is3)

Vain muutama henkilö suhtautuu avoimen negatiivisesti Liehuvaan liekinvarteen ja Uosukaiseen (Isohookana-Asunmaa, Esko Aho, Mauri Pekkarinen, Sirkka-Liisa Anttila; kokoomuksesta Savela). Monet näistä perustelevat mielipiteensä normeilla. Ironiaan tai purevaan vinoiluun piilotettua kritiikkiä esittää muutama toimittaja ja kokoomuspoliitikko (Raimo Ilaskivi). Yleistäen voi sanoa, että vasemmisto nauraa, keskusta paheksuu, kokoomus tekee kumpaakin.

5.3.4. Eri tahojen erilaiset normit

Lehtijuttujen perusteella erityisesti poliitikot ovat kiinnostuneita kirjasta. Useimmat jutut kertovat suurelta osin juuri eri poliitikkojen henkilökohtaisista mielipiteistä. Lehdistön etuoikeuksiin kuuluu julkaistavan aineiston valikointi. Kaikille halukkaille ei tarvitse antaa palstatilaa, ja toisaalta joskus joutuvat puhumaan myös henkilöt, joilla ei ole mitään sanottavaa sen paremmin kuin halua osallistua keskusteluun. Mukaan otetuissa puhujissa herättää huomiota kirjan arvioijien puoluetusta. Kokoomuksen ja keskustan edustajat ovat koko kohun ajan muiden puolueiden jäseniä enemmän esillä. Haastatellut keskustapoliitikot kritisoivat kirjaa - heidän yleisimpiin kommentteihinsa näyttäisi kuuluvan "Jätän teoksen omaan arvoonsa", jota viljelevät ennen kaikkea Uosukaisen kirjassaan arvostelmat Pekkarinen ja Isohookana-Asunmaa - kokoomukselaiset taas suhtautuvat enimmäkseen varovaisen kriittisesti tai positiivisesti. Muissa lehdissä haastatellut vasemmistolaiset ja demaripoliitikot näyttävät suhtautuvan enimmäkseen huvittuneesti tai kyynisesti kirjaan. Suuria tunteita Liehuva liekinvarsi ei näytä heissä herättävän.

Yksi tapa ilmaista yleisön mielipiteitä kirjasta on gallupien tekeminen ja raportointi. Galluptuloksista kertovat uutiset leimaavat kuitenkin oikeastaan enemmän gallupiin vastanneita kuin Uosukaista. Uosukaisen toiminnan hyväksyvät ihmiset leimataan vapaamielisiksi ja suvaitsevaisiksi. (26is1) Samassa jutussa haastateltavat nimeävät paheksuvat ihmiset nirppanokiksi, jotka vauhottavat turhasta. Samansuuntaista ajattelua heijastavat myös kielteistä reagoituaan selittelevien ihmisten kommentit, kuten *me tiukkapiipoiset poliitikot*. Gallupuutisessa (26is1) on väliotsikoksi nostettu *Ainoastaan keskustalaiset paheksuvat*. Galluptulosten mukaan 45 prosenttia keskustalaisista paheksuu puhemiestä. Väliotsikolla keskustalaiset leimataan epäsuorasti "ei-vapaamielisiksi" ja "ei-suvaitsevaisiksi".

Gallupeissa (26h1) kysellään kansalta, sopiiko kirja puhemiehen arvovallalle. "Kansan" mielestä sopii. Joissakin jutuissa kirjaan eri tavoin suhtautuneet ihmiset jaetaan kahteen ryhmään hyvin yksinkertaistetusti: poliitikot arvostelevat kirjaa, koska ovat huolissaan puhemiehen arvovallasta ja maan poliittisesta järjestelmästä, kun taas "tavallinen kansa" on kirjasta ja Uosukaisen suorasukaisuudesta innoissaan (24h1, 23is5). Tavallisessa kansassakin on kuitenkin ryhmiä, joilta odotetaan negatiivista suhtautumista, kuten "vanhemmanpuoleinen pohjalaiskanssa", siis tietty maakunta ja ikäluokka (23is4).

Uutistoimisto kertoi joidenkin poliitikkojen arvostelleen kirjaa siksi, että se heikentää puhemiehen arvovaltaa ja maan poliittista järjestelmää. Tavallisen kansan Reuter kertoo olevan innoissaan Uosukaisen suorasukaisuudesta. (24h1)

Hämmäntynyt puoluesihteerin Maija Perho arvioi, että kansa saattaa Uosukaisen tyylistä pitääkin. -Ehkä me osittain tiukkapipoiset poliitikot olemme arvioineet sen eri tavalla, hän muotoilee. (23is5)

Jo keväällä eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen (kok) oli pyydetty puheenpitoon eteläpohjalaisen Ylistaron kirkon lauluiltaan. Viime päivät muistaen se oli vakava paikka vanhemmanpuoleisen pohjalaiskansan edessä. (23is4)

Lehtijutuista käy ilmi, miten tulkinnanvaraista jonkin normin noudattaminen on. Kaikki yhteisön jäsenet eivät välttämättä ymmärrä samalla tavalla kirjoittamattomia sääntöjä. Jonkun mielestä normia on rikottu, toisen mielestä tästä ei ole kysymys. Se, mitä toinen pitää yleisenä käyttäytymisen ohjenuorana, ei toiselle ole mitenkään merkittävä asia. Sääntöjen rikkomiseen kaikki eivät suhtaudu samalla tavalla. Esimerkiksi gallupeissa tuli ilmi käsityksiä siitä, ketkä hyväksyivät Uosukaisen teon, ketkä taas eivät. Jakoa tehtiin iän, ammattin, yhteiskunnallisen aseman, asuinpaikan, poliittisen puolueen ym. mukaan (26is1).

Kokoomusnuorille Uosukaisen tyyli kelpasi tosin sellaisenaan ja he nostivatkin hänet jo tulevan messiaan asemaan. (23is5)

- Minun mielestäni kirjan julkaisu ja sen sisältö eivät sinänsä ole puhemiesin asemaan nähden sopimatonta tai tuomittavaa. (21is3)

-Minulla ei ole tapana erikseen ilmaista tukea tai tuettomuutta keneenkään kokoomuslaiseen nähden. Ei tämä mikään seitsemään kuolemansyntiin verrattava asia ole. (23is2)

Niinistön mukaan Uosukaisen kirja oli voimakkaasti henkilökohtainen arvio. Hänen mukaansa kirja ei liity valtionhoidollisiin kysymyksiin, joten puhemiesinstituution väärinkäytöstä ei kannata keskustella. (23is2)

Mielipiteet jakautuivat kahtia, mutta kokoomuksen ex-puheenjohtajan Pertti Salolaisen mukaan kirja nakersi puhemiesinstituution arvovaltaa. (23is5)

Muutamissa tapauksissa esitetyt arvot ja normit yhdistetään selvästi niiden noudattamista vaativiin henkilöihin. Ilta-Sanomissa ei juuri muunlaisissa jutuissa ihmisten mielipiteistä kerrotakaan, ainoastaan sellaisissa, joissa mielipide on jo otsikossa henkilöity.

Tästä aineistosta voi myös huomata tendenssin jollaista Luukka (1995: 80-81) kuvaa: Normi voidaan nähdä ihanteena, jonka rikkomisen ei oikeastaan olekaan kovin vakava asia. Rehellisyyttäkin painottavat poliitikot, kuten Uosukainen itse, suhtautuvat toistensa puheisiin tietyllä varauksella - kun tarkoituksena on vain aikaansaada poliittista draamaa yleisön nähtäväksi, ei esitettyjen puheenvuorojen totuudellisuus ole mitenkään tärkeää. Sitoutuminen omiin puheisiin voi olla jopa haitallista (ks. Kanerva 1994: 85). Uosukaisen sanoin:

Miten suhtaudutte Esko Ahon uhkaukseen, että hän jättää politiikan, jos Uosukaisen kirja lisää poliittista suosiota. -Eihän hän sitä tosissaan varmasti ole sanonut. Ei hän niin paheksuva voi olla, enkä myöskään toivo, että hän lähtisi. Kyllä meitä tänne mahtuu. Onhan

meillä ihmisillä oikeus elää ja tuoda esiin ajatuksia. Onhan Tshékissäkin kirjailija presidenttinä, eivät tällaiset seikat voi estää myöskään puhemiestä tuomasta esiin omia henkilökohtaisia ajatuksiaan. (23is1)

Uosukaisen puheenvuoroista käy ilmi puhemiehen omia normeja, joihin hän ilmeisesti on kirjaansa kirjoittaessaan tukeutunut (22h1, 23is1). Uosukaisen korkeimpana arvona on hänen omien puheittensa perusteella avoimuus, josta voi johtaa useita käyttäytymissääntöjä, kuten sen, että asioita pitää käsitellä. Tämän säännön perusteella puhemieskautta edeltäneistä asioista saa kirjoittaa, vaikka olisikin tällä hetkellä puhemies. Kohun Uosukainen näkee osoituksena ihmisten patoutumista. Asioiden käsittelyä, jollaiseksi kirjakin lukeutui, Uosukainen pitää arvokkaana siitä syystä, että se auttaa purkamaan patoutumia. Kirjan kirjoittamista koskevana sääntönä tuli mainituksi, että kirjoittaessaan ei pidä pyrkiä mitättömyyteen. Tämän vuoksi olikin luonnollista, että kirjasta seurasi keskustelua.

-Vaikka en yhtään pidä tällaisesta kohusta enkä ollut siihen varautunut, olen ajatellut ihmisiä tavatessani, että kyllä tämä sittenkin oli sen väärä. -Ihmisiillä on valtavan paljon erilaisia patoutumia, nimenomaan seksuaalisesti. Patoutumat pääsevät nyt purkautumaan tätäkin kautta. Tässä suhteessa olen ikään kuin lääkäri, Uosukainen mietiskeli eilen IS:lle. (23is1)

Uosukaisen kirjasta käy ilmi sama yleisluontoinen avoimuuden normi, johon nojautuen hän perustelee kirjansa sisältöä myöhemmin haastatteluissa. Uosukaisen kirjassaan esittämä näkemys Heinosesta on, että tämä antoi itsestään (ja samalla koko Satakunnan kansasta) “umpimielisen ja viekkaan” kuvan jättämällä Uosukaisen avustajana ollessaan kertomatta mielipiteensä koulujen pakkoruotsista, ja ilmoittamalla kantansa vasta, kun oli itse päättäjän asemassa. Uosukaisen mielestä olisi paras tuoda mielipiteensä julki, eikä salailta niitä. Tätä sääntöä hän soveltaa johdonmukaisesti niin itseensä kuin muihinkin ihmisiin. (20is4)

5.3.5. Eksplisiittisiä norminilmauksia: “Jos Uosukaisen kannatus tästä kasvaa, minun on vaihdettava alaa”, sanoo Esko Aho

Aamulehdessä kohun ensimmäisenä päivänä julkaistussa jutussa (20a4) selvitetään kohun ensipäivän tunnelmia keskusta- ja kokoomuspoliitikkojen joukossa (liite 8). Samana päivänä ilmestyneissä eri lehdissä voi huomata eroja juttujen sijoittelussa: siinä, missä Aamulehti sijoittaa puhemiehen kirjan kulttuurisivuille, useimmat muut lehdet luokittelevat Liehuvan liekinvarren ilmestymisen poliittiseksi uutiseksi.

Uosukaisen eri identiteetit tulevat selvästi ilmi eri puhujien myötä. Keskustapoliitikot arvioivat Uosukaista puhemiehen roolissa, useimmat kokoomukselaiset taas ennemminkin

persoonana, yksityishenkilönä tai vaimona. Uutisessa käytetään melko neutraaleja ja yleisesti hyväksyttäviä nimityksiä Uosukaisesta: *Eduskunnan puhemies / puhemies / Uosukainen / Riitta Uosukainen / Riitta / valtakunnan kakkonen / hän*. Pelkkää etunimeä käyttää vain aiemmin Uosukaisen kanssa läheisessä työsuhteessa ollut Olli-Pekka Heinonen. Nimitys esiintyy suorassa lainauksessa. *Valtakunnan kakkonen* on uutiseen väriä antava, kaikkein tavallisimmista nimityksistä poikkeava ilmaus. Kontekstista ei selviä, käyttääkö nimitystä alkujaan toimittaja vai haastateltava.

Johto- ja referointiverbit, joilla ilmaistaan eri henkilöiden kommentteja tai suhtautumista Uosukaiseen ja Liehuvaan liekinvarteen - *sanoi, vakuutti, muotoili, mietti; paheksui, ei hätkähtänyt, uskoi, hämmästeli* - ilmaisevat osittain ajattelun representaatiota, osittain sanomisen. Verbeistä näkee aiheen arvotettavuuden. Kun kovissa uutisissa arvopohjaa ei kyseenalaisteta (esim. tekniikan ja talouden kehitys ovat pääasiallisia aiheita ja samalla yleisesti hyväksyttäviä arvoja), tässä pehmeämmässä human interest -aiheisessa uutisessa käy ilmi, että asiasta voidaan olla ja ollaan montaa mieltä. Toimittaja pitää Uosukaisen toimintaa (siis kirjan julkaisemista) selvästi ainakin yllättävänä ellei suorastaan paheksuttavana, ja odottaa myös haastateltavilta sen mukaista käyttäytymistä. Tästä kertovat verbit *paheksui, hämmästeli* ja toisenlaista suhtautumista kuvaava *ei hätkähtänyt*. Varsinaisista johtoverbeistä osaa voi pitää neutraaleina (*sanoi, mietti*), kun taas osa kuvastaa diplomaattista (*muotoili*) tai puolustavaa (*vakuutti*) asennetta. Verbit luovat kuvaa odotetusta hämmästyksestä ja negatiivisesta suhtautumisesta. Toimittajan ja haastateltavien välille jutussa luodaan suhdetta, joka vaikuttaa tasa-arvoiselta: toimittaja on yksi ihmettelijä muiden joukossa. Myös juttuun liitetty kuva vahvistaa tätä "yhteisen kummastelun" mielikuvaa. Lisäksi jutussa käytetyistä johtoverbeistä huomaa sen, että positiivisen sävyisiä verbejä ei ole käytetty. Esimerkiksi Riitta Korhosesta käytetyn *sanoi*-verbin olisi hyvin voinut korvata *ihasteli*-verbillä, jos se olisi ollut jutun tekijän kannalta eduksi.

- Riitta Uosukainen ylittää puhemiehen aseman vaatimat sopivaisuuden rajat, *sanoi* kansanedustaja Mauri Pekkarinen (kesk), yksi kohukirjan "pahuuden henkilöitymistä". Oman seksielämän ja edustajatovereiden käsitteleminen samoilla sivuilla kertoo Pekkarisen mielestä jo kaiken. Eikä Pekkarisesta ole oikein sekään, että Uosukainen panee Esko Ahon syyksi kaiken sen, mitä Pekkarinen on joutunut tekemään.

"Henkilökohtaisuudet loukkaavat" Pekkarisen kanssa samaan kastiin sijoitettu puheenjohtaja Esko Ahokin (kesk) *paheksui* kirjan antia. Hänen mielestään valittu tyyli ei sovi poliittiseen elämään. - Eduskunnan puhemiehen tehtäviin kuuluu huolehtia eduskunnan arvostuksesta. - Kirja ei sovi yhteen tämän tavoitteen kanssa. Ahoa loukkaa myös henkilökohtaisten arvostelujen taso. - Jos tämä johtaa kannatuksen lisääntymiseen, minun on vaihdettava alaa, hän puuskahti eduskunnassa.

Jutussa ilmaistaan haastateltavien sanoin selkeästi, että Uosukainen on rikkonut normeja. Haastateltavat ilmoittavat muutaman normin ja niiden rikkomisen tavat täysin eksplisiittisesti. Kriittiset mielipiteet ilmaistaan kuitenkin enimmäkseen yleisinä sääntöinä, jolloin kohteliaisuusnormeja ei loukata. Aho tekee lisäksi arvostelun kohteen epämääräiseksi: viittaako demonstratiivipronomini *tämä* kohdassa *Jos tämä johtaa kannatuksen lisääntymiseen* kirjaan, johonkin kirjan kohtaan, kirjan julkaisemiseen, syntyneeseen kohuun, kirjassa esiintyneeseen henkilökohtaiseen arvosteluun, paljonpuhuttuun “seksikirjeeseen” vai johonkin aivan muuhun, ei selviä jutusta.

Heinonen ei hätkähtänyt Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen (kok) ei ollut keskiviikkona vielä lukenut entisen esimiehensä kirjaa. Hän ei hätkähtänyt otteistakaan. Hänestä olennaista on tapa, jolla kirja on kirjoitettu. - Riitta on äärimmäisen hyvä itsensä ilmaisija. Luotan hänen tyyliinsä. Heinonen vakuutti uskovansa myös, että Uosukainen on osannut harkita sanottavansa. Arvostelukaan ei Heinosta häiritse, koska hän pitkän tuttavuuden perusteella tietää, että puhemies sanoo sanottavansa aika suoraan.

Heinosen kommentteista ei löydy Uosukaiseen kohdistuvia norminilmauksia positiivista kasvotyöskentelyä lukuunottamatta. Puhuja lahjoittaa Uosukaiselle luottamusta ja viestittää yhteenkuuluvuutta esimerkiksi käyttämällä etunimeä ja osoittamalla, että tuntee Uosukaisen ja pitää häntä taitavana itsensä ilmaisijana.

Uosukainen otti riskin Kokoomuksen puoluesihteerin, kansanedustajan Maija Perho oli monen muun edustajatoverinsa tavoin hyvin varovainen arvioinneissaan. Hän sanoi myös olevansa paljon huhujen varassa. Perho uskoi Uosukaisen pistäneen koko persoonallisuutensa peliin. - Siinä hän on ottanut henkilökohtaisen riskin, Perho muotoili. Hän arveli myös, että kirja ei jätä ketään eduskunnassa kylmäksi. Mitä se ehkä jatkossa vaikuttaa, sitä ei Perhokaan halunnut ennustaa.

Perho korostaa omaa tietämättömyyttään sanomalla olevansa huhujen varassa, ja vetää siten pohjaa pois omalta arvioltaan. Hän toteaa kuitenkin Uosukaisen ottaneen riskin avoimuudellaan ja persoonansa peliin tuomisella.

Vaikutuksia ei ennakoitu Eduskunnan kuppilan pöydässä luettiin juuri ostettua kirjaa. Mielipiteet menivät aika ristiin. Ja jatkoa ei kukaan halunnut isommin arvailla. - Ei tämä kyllä lisää eduskunnan arvovaltaa, mietti Hannu Takkula (kesk). - Minusta 35-vuotisesta avioliitosta on kirjoitettu lämpimästi ja kauniisti, sanoi Riitta Korhonen (kok.). Paula Kokkonen (kok) hämmästeli valtakunnan kakkosen sanomisia. Hänestä olisi pitänyt harkita, onko kaikki sanottu paikallaan.

Katkelmassa ilmaistaan implisiittisemmin, että politiikkaan kuuluu harkinta ja että eduskunnan arvovallasta on huolehdittava. Harkintaa peräänkuuluttavassa Kokkosen esittämässä arvioissa viitataan hyvin epämääräisesti paitsi kirjan kirjoittajaan (vaikuttaa siltä, että myös puhuja itse on käyttänyt persoonatonta rakennetta), myös kritisoitavaan kirjan kohtaan: *onko kaikki sanottu paikallaan*. Kokkosen puheenvuoro tosin ei ole sanasanainen lainaus, vaan

“hänestä”-rakenne, joka sallii toimittajalle enemmän vapauksia. Uosukaisen yksityistä identiteettiä esiin tuova Riitta Korhosen puheenvuoro on varsin positiivinen. Tällaisessa tapauksessa kohteliaisuusstrategioita ei lainkaan tarvittaisi. Siitä huolimatta puhuja käyttää etäännyttävää passiivia.

Näyttääkö Pokan tapaus tietä? Maaherra Hannele Pokka (kesk) kirjoitti ministerivuositään kirjan, jossa hän kovin sanoin arvosteli poliittikotovereitaan. Pokka oli vuosi sitten ehdolla eduskunnan oikeusasiamieheksi. Omienkaan kannatusta hänellä ei ollut. Viimeinen niitti oli ollut kirja ja sen anti. Uosukaisen kohdalla pitää jatkossa seurata, nousevatko kirjan riuskat otteet hänen eteensä eduskunnassa ja politiikassa muutenkin. (20a4)

Uutisen tekstuaalisesta rakenteesta voi huomata, että uutiseen on haettu dramatiikkaa (tai ehkä objektiivisuutta) vastakohta-asettelulla: ensin esitetään paheksuvia puheenvuoroja, sitten hyväksyviä (tässä yhteydessä tosin käy ilmi, että hyväksyvä puhuja (OPH) ei ole kirjaa vielä lukenut), ja seuraavaksi varovaisia. Dramaattisen alun ja muutaman irtonaisen kommentin jälkeen päädytään tarinan moraaliseen opetukseen, joka kytkee uutisen toiseen yhteyteen vertaamalla Uosukaisen kirjaa Hannele Pokan aiemmin ilmestyneeseen kirjaan, jonka sisältämät "kovat sanat poliittikotovereista" nostivat Pokan tien pystyyn matkalla eduskunnan oikeusasiamieheksi. Juttu on sävyiltään arvioiva ja odottava, mutta suurimmalta osin myös paheksuva. Kun toimittaja on ensin lainannut ja referoinut haastateltaviaan, hän antaa oman äänensä kuulua. Tämä tapahtuu vasta jutun lopussa, jossa vallitsevaksi tulee odottava asenne. Toimittaja tekee yhteenvedon, arvioi kirjan merkitystä ja samalla valmistelee lehtensä kotimaanuutisten agenda vähäksi aikaa eteenpäin loppukomentillaan: *Uosukaisen kohdalla pitää jatkossa seurata, nousevatko kirjan riuskat otteet hänen eteensä eduskunnassa ja politiikassa muutenkin.* Tämä lopetus tukee mielestäni myös Faircloughin (1997) ajatusta siitä, että uutistekstit ovat kaupallistumassa ja muuttumassa kulutushyödykkeiksi. Kun lehti vihjailee jutun "jatko-osista" lisäämällä loppuun houkuttimen, joka ehkä saa lukijat/kuluttajat kiinnostuneina seuraamaan luvattua juttusarjaa, on toiminta helposti nähtävissä eräänlaisena myynninedistämisenä.

5.3.6. Työyhteisön suhtautumistavat - *Puhemiestoverit ällikällä lyötyjä*

Puhemiestoverit ällikällä lyötyjä Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) eilen julkistettu rempseä paljastuskirja Liehuva liekinvarsi aiheutti tuoreeltaan voimakkaita kuumia aaltoja eduskunnassa. Puhemiehen remseät kuvailut henkilökohtaisesta seksielämästään sekä suorasukaiset arviot kansanedustajatovereistaan otettiin vastaan epäuskoisin huokauksin ja vahingoniloisin hihityksin Arkadianmäellä. Erityisesti Uosukaisen puhemiestoverit lukivat sydän pampailien kollegansa tuoreen paljastuskirjan rohkeimpia lukuja. Toinen

varapuhemies Kerttu Törnqvist (sd) ei ehtinyt lukea kuin muutaman sekunnin kiihkeää kuvausta Riitta ja Topi Uosukaisen vesisänkyrakastelusta, kun jo heleä karjalainen nauru kiiri ympäri virkahuonetta. - Hih, hih! Puhemieshän on räväkkä ihminen. Törnqvist antoi tuoreeltaan tunnustusta kollegalleen. - Hänhän panee itsensä ihailtavalla tavalla alltiiksi. Sille pitää nostaa hattua. Ensimmäinen varapuhemies Sirkka-Liisa Anttila (kesk) puolestaan pudisteli päätään lukiessaan Uosukaisen kirjan valittuja paloja. - Voi ei! - Hmp! - Olen aika lailla sanaton. Ehkä tämä tyyli shokeeraa eniten, Anttila makusteli puhemiehen kamarista kaikuvaa vesisängyn loisketta. Anttila myönsi suoraan olevansa kirjan vuoksi huolissaan eduskunnan arvovallasta. - Jos tästä kirjasta tulee suuri myönteinen julkisuus, niin sitten pitää vaihtaa alaa, Anttila arvioi. Yhdestä asiasta Anttila on kuitenkin varma - hän ei avaisi sänkykamariaan julkisuudelle. - Minulla ei olisi kotiin menemistä, jos näitä asioita julkisuudessa tällä tavalla käsittelisin.

Kuvateksti: Hih, hih ja voi ei! Varapuhemiehet Kerttu Törnqvist ja Sirkka-Liisa Anttila tutustuvat tuoreeltaan puhemiestoveri Riitta Uosukaisen paljastelukirjaan eilen eduskunnassa.

Uosukaisen puhemiestovereiden reaktioita kuvaavassa jutussa (20is12) toinen varapuhemies Kerttu Törnqvist pitää Uosukaisen räväkkyyttä positiivisena asiana (liite 9). Uosukaisen rohkeaa toimintaa ei nähdä varsinaisesti norminmukaisena käyttäytymisenä, mutta normista poikkeamista ei nähdä haittana. Törnqvist näyttää käsittävän varovaisuuden yhdeksi politiikon ominaispiirteeksi. Uosukainen asettaa itsensä alltiiksi (arvostelulle?), minkä Törnqvist sanoo olevan hatunnoston arvoinen asia. Hän tarjoaa siis tukea ja ymmärrystä samalla kun osoittaa tilanteen huvittavuuden nauramalla. Hän ei presupponoi mitään yhteyttä Uosukaisen ja eduskunnan välillä: Uosukaisen tekemiset vaikuttavat vain hänen omaan maineeseensa. Ensimmäinen varapuhemies Sirkka-Liisa Anttila taas arvostelee kirjaa peiteltyyn kohteliaisuuteen turvautuen. Hän vihjailee ja presupponoi, että Uosukaisen kirja voisi vaikuttaa negatiivisesti koko eduskunnan arvovaltaan, mistä monien muiden keskustapoliitikkojen tavoin myöntää olevansa kirjan vuoksi huolissaan. Hän toteaa myös kirjan tyylin olevan shokeeraava. Jutussa viimeisenä mainittu Anttilan kommentti on taas yksi tapaus, jossa puhuja tukeutuu arvostelussaan siihen, että itse ei olisi toiminut samoin kuin Uosukainen. *Voi ei!* ja *Hmp!* -huudahdukset saavat juttuun liitetyn kuvan sekä toimittajan kuvaaman nonverbaalisen viestinnän, pään pudistelun, yhteydessä varsin negatiivisen kaiun. Anttilan puheista lainatut katkelmat ovat irrallaan kontekstista, mutta sisältävät silti paljon kontekstin avulla tulkittavia demonstratiivipronominin sisältäviä viittauksia *tämä tyyli, tämä kirja, nämä asiat, tällä tavalla*. Kirjoitettuun tekstiin puhutusta kontekstista siirretyt demonstratiivipronominit saavat aikaan paitsi puhekielisyyden myös epämääräisyyden vaikutelman. Anttilan puheen yhtenä referointiverbinä käytetty *myöntää* antaa haastattelutilanteesta sellaisen vaikutelman, että toimittaja on saattanut panna sanoja haastateltavansa suuhun.

Jutussa näkyy selvästi kaksi tapaa suhtautua kirjaan. Toinen on periaatteessa hyväksyvä, ja kuittaa asian naurulla, toinen taas paheksuu. Jutun yhteydessä julkaistut valokuvat vahvistavat kahtalaista suhtautumista. Törnqvistin ja Anttilan erilaiset suhtautumistavat voivat olla merkki siitä, minkä Kanerva (1994: 85) mainitsee yhteisön reagointitapoina sosiaalisen sopimusverkoston ylittämiseen ja moraal sääntöjen rikkomiseen: sopiva ylittäminen saa yhteisössä aikaan naurua, sopimaton kontrollia ja paheksuntaa. Tästä näkyy erityisen selvästi, että yhteisöllä ei ollut yhtenäistä käsitystä siitä, oliko normien ylittäminen Uosukaisen tapauksessa sopivaa vai sopimatonta. Paheksuen suhtautuneet pitivät rikkomuksia sopimattomina, huvittuneet taas sopivina. Tilanteesta tekee mielenkiintoisen se, että sama tapahtuma saa aikaan sekä naurua että paheksuntaa. Uosukaisen teko on hyväksyttävä ja paheksuttava samanaikaisesti. Silloin sopimusverkostoa myös katsotaan erilaisista lähtökohdista. Kahden arvostelijan erilaiset näkökulmat saattaa aiheuttaa heidän henkilökohtaisten normiensa erilaisuus, tai myös heidän edustamilleen alayhteisöille, puolueille, tyypillisten normien erilaisuus.

5.3.7. Ironinen toimittaja kriittisenä diskurssianalytikkona: *Kohuevakko sai synninpäästön*

Jotkut uosukaisuutiset voi tulkita ironisiksi. Ironia on yksi tapa esittää haluttu asia peiteltysti, "off record"-kohteliaisuuden muoto (Brown & Levinson 1978: 74). Myös ironian sosiaalisia funktioita tutkineet Dews, Kaplan ja Winner (1995) totesivat yhdeksi ironian käytön syyksi kasvojen suojelun. Ironisen toimittajan suhde aineistoonsa on epätasa-arvoinen. Ironinen toimittaja asettaa itsensä jutunaiheensa yläpuolelle, ja osoittaa näkevänsä jutunaiheensa, ironian kohteen, läpi.

Ironian tapauksessa lukijan tulkinta ei aina noudata ironisen kirjoittajan pyrkimyksiä. Ironia voi olla tahallista tai tahatonta, toisin sanoen kirjoittaja on saattanut pyrkiä ironiseen ilmaukseen, mutta lukija saattaa tulkita tekstin ironiseksi, vaikka se ei alun perin olisi sellaiseksi tarkoitettukaan (Hutcheon 1995: 116). Toisaalta myös ironiseksi tarkoitettu teksti saatetaan lukea kirjaimellisesti, ja ironia saattaa siis jäädä huomaamatta. Kun tekstiä arvioidaan ilman, että tiedetään kirjoittajan pyrkimykset, on mahdollista - joskus jopa todennäköistä - päätyä erilaiseen tulkintaan kuin tuottaja on tarkoittanut. Tosin kriittisessä diskurssianalyysissä ei kirjoittajan intentioilla olekaan merkitystä: tekstiä on tulkittava analyysoijan lähtökohdista käsin, ei tekstin tuottajan. Hutcheonin mukaan ironia on aina tarkoituksellista, olkoon

tarkoituksellisuus sitten sisään- tai uloskoodaajan, tai molempien “silmässä”. Ironiseksi tulkinta on tahallista tulkitsijan kannalta, tuottaminen taas tuottajan kannalta. (Hutcheon 1994: 118.) Uosukaisjutuissa ei ole tarkoitukseen tutkia tuottajan intentioita, jutut jotka tässä tutkimuksessa tulkitaan ironisiksi, ovat ironisia tulkitsijan/analysoijan näkökulmasta.

Ironian ominaispiirteisiin sanotaan kuuluvan tietyn elitistisyyden: ironia ei saavuta tarkoitustaan, ellei ole olemassa jotain ihmisryhmää, joka ei sitä tunnista.

Muecken (1978: 24) mukaan ironian peruselementteihin kuuluu todellisen ja näennäisen välinen ristiriita. Ironian pystyy siis havaitsemaan esimerkiksi jonkinlaisen sisäisen ristiriitaisuuden perusteella: joko tekstissä itsessään on ristiriitaisuutta, tai sitten lukija tietää tekstin olevan ristiriidassa todellisuuden kanssa. Ironian taju perustuu siis osaksi myös kokemukseen teksteistä ja kulttuurille tyypilliseen kokemukseen maailmasta. (ks. Hutcheon 1994: 98.) Tämän lisäksi ironiassa on usein mukana koominen elementti sekä “viattomuuden” elementti - kirjoittaja teeskentelee tämän viattomuuden, ironian uhrille taas se on todellisuutta. Näiden lisäksi ironialle on tyypillistä etäännyttäminen, ‘detachment’(Muecke 1978: 35) ja “esteettinen elementti”(mt. 45). Tässä tutkimuksessa on kyseessä lehdistön luoma ja muokkaama kuva Uosukaisesta: ironian lajeista tässä siis kiinnostaa vain verbaalinen ironia, siis sellainen, jossa kirjoittaja tai puhuja on tarkoituksellisesti ironinen, eikä niinkään (ainakaan lehdistön puolelta) tahaton ironia, joka olisi ennemminkin tilanneironiaa. (määritelmät Muecke 1978: 28.)

Aamulehden uutinen viitejuttuineen (23a1, 23a2) kertoo Uosukaisen käynnistä Etelä-Pohjanmaalla kirkkoillassa (liitteet 10, 11). Viitejutun otsikko on *Uosukainen veti kirkkoon tuhat henkeä Ylistarossa*. Juttujen asenne Uosukaista kohtaan näyttää positiiviselta. Tosin teksti antaa vihjeitä ironiasta, jolloin positiivisuus ei olekaan enää aivan yksiselitteistä. Uutisessa käytetään myös muita epäsuoran kohteliaisuuden keinoja. Uosukaisen tekoja arvostellaan epäsuorasti. Otsikointi tuo esille ajatuksen, että Uosukainen on rikkonut jotain sääntöä, kenties kymmentä käskyä: miksi muuten hänen pitäisi saada synninpäästö?

Viitejuttu: **Uosukainen veti kirkkoon tuhat henkeä Ylistarossa** Hurskas ja jäyhä lakeuden kansa antoi synninpäästön eläväiselle Karjalan evakolle sunnuntai-iltana Ylistaron “komiassa kirkossa”- Eikä tuhatpäisenä joukkona virsi-iltaan saapuneilla seurakuntalaisilla ollut pahaa sanaa sanottavanaan tuoreesta kohukirjailijasta, joka nyt ei sattunut olemaan kukaan muu kuin eduskunnan puhemies Riitta “Liehuva liekinvarsi” Uosukainen. Pahoja puheitakin Pohjanmaalla kerkisi liikkua, mutta ne tulivat lähinnä nimettöminä soittoina puolueen piiritoimistoon. Uosukainen ei kuitenkaan lyönyt Ylistaron kirkon “yleisöennätystä”. Se jäi edelleen pari vuotta sitten presidenttikampanjaa käyneen eläkeläisen, ylipormestari Raimo Ilaskiven nimiin.

Uosukaisen identiteettien kirjo on tässä jutussa tavallista laajempi. Uosukainen esiintyy epätavallisessa ympäristössä, kirkossa. Tilannekonteksti ei ole poliittinen, jutussa ei kuvata poliittista kokousta eikä eduskuntatyöskentelyä. Myöskään haastateltavat eivät ole poliitikkoja vaan "kansaa" edustavia yksityishenkilöitä. Tämä vaikuttaa todennäköisesti jutusta havaittaviin identiteetteihin. Sen sijaan, että Uosukainen nähtäisiin yksisilmäisesti vain poliitikkona ja puhemiehenä tai yksityishenkilönä, jutussa tuodaan esiin monia puolia Uosukaisen persoonasta: hän on poliitikko ja puhemies, mutta myös karjalainen, ihminen, kirjailija, vaimo, nainen, esiintyjä/puhuja/julkkis ja vieläpä jonkinlainen uudistaja. Karjalaisuutta ja evakkotaustaa painotetaan jo otsikossakin, ehkä vastakohtana pohjalaisyleisölle. Mielenkiintoisin rooli/identiteetti on niin ikään otsikossa synninpäästö-ilmauksen kautta esiin tuotu "syntinen" tai "ripittäytyjä", joka anoo anteeksiantoa "jäyhältä Lakeuden kansalta". Teksti asettaa pohjalaisyleisön papin rooliin. Kekseliäs metafora soveltuu kirkkoon varsin hyvin. Haastateltavien puheenvuoroista, joissa he arvioivat Uosukaisen toimintaa, löytyy merkkejä ihmisten stereotyyppioista ja odotuksista: Puheenvuoroista voi päätellä, että ihmiset ovat tottuneet kieroon kuvaan erityisesti korkeassa asemassa olevista poliitikoista, ja Uosukaisen rehellisyys poikkeaa totutusta. Poikkeama on kuitenkin pelkästään hyväksi, ja siitä toivotaan mallia asiainhoidolle. Perheen ja "aviolisten askareiden" esiintuomisessa taas haastateltava ei näe mitään hävettävää, koska ne kuuluvat elämään. Uosukaisen toiminta vaimon ja äidin roolissa hyväksytään siis täysin. Myös se nähdään hyväksyttävänä, että Uosukainen "pyyhkäisee pölyttyneitä arvoja".

Viikon aikana oli kohuttu kahdesta Uosukaisen kirjaan sisältyneestä asiasta: kritiikistä muita poliitikkoja kohtaan ja "seksikirjeestä". Tässä jutussa kirjaan ja sen sisältöön viitataan vain melko implisiittisesti, lähinnä sen kautta, että Uosukaiseen viitataan kohukirjailijana. Näyttää kuitenkin siltä, että näistä kohutuista kirjeistä nähdään tässä jutussa kiinnostavaksi vain Toivo Uosukaiselle kirjoitettu rakkauskirje. Siihenkään ei viitata kovin raflaavasti, vaan hillitymmin normaalina perhe-elämänä.

Kohuevakkko sai synninpäästön Uosukainen veti tuhat pohjalaista kirkon virsi-iltaan Iloinen ja eläväinen karjalaisevakkko sai sunnuntai-iltana lähes täydellisen "synninpäästön" jäyhältä lakeuden kansalta. Eduskunnan puhemiehen, kohukirjailija Riitta Uosukaisen (kok) tulikoe oli suuri yleisömenestys. Ylistaron "komian kirkon" virsi-iltaan marssi tuhat pohjalaista veisaamaan ylistystä Jumalalle - ja tasavallan kakkosmiehen siviilirohkeudelle. Lähes täydellinen virsi-iltojen ennätys jäi rikkomatta. Uosukainen hävisi noin 500 kuulijaa neljä vuotta sitten kirkossa puhuneelle eläkeläiselle, Raimo Ilaskivelle. Osa körtti- ja kokoomuskansasta äänesti jaloillaan ja pysyi kotona. Toki Ilaskiven suosiota siivitti ehdokkuus presidenttikisassa.

Toimittajan tyyli on lystikkään kuvailevaa jo otsikosta ja jutun ensimmäisestä lauseesta lähtien. Uosukaista nimittämään ja kuvaamaan valitut sanat luovat humoristista ja värikästä kuvaa henkilöistä ja koko tapahtumasta. Ilmaukset ovat kuvailevia ja vaihtelevia: viitejutussa Uosukainen on *eläväinen karjalan evakko, tuore kohukirjailija, eduskunnan puhemies Riitta "Liehuva Liekinvarsi" Uosukainen*, ja itse pääuutisessa tavallisten *Uosukainen* ja *puhemies* -nimitysten ohella *kohuevakko, iloinen ja eläväinen karjalaisevakko, tasavallan kakkosmies* sekä *Kiitos kesästä, kiitos isänmaasta -virsi-illan "tähti"*. Puhemiehen ja poliitikon identiteetti tulee esiin vasta toisessa kappaleessa. Tähänkin nimeämiseen on sisällytetty *kohukirjailija* ikään kuin se olisi Uosukaisen varsinainen titteli puhemiehen sijasta. Seuraavassakin lauseessa mainitaan *tasavallan kakkosmies*. Sanavalinnat vaikuttavat taas kieli poskessa tehdyiltä. Kuvatekstissä taas mainitaan *viikon ehdoton puheenaihe, puhemies Riitta Uosukainen*. Useat muutkin kuvailevat sanavalinnat saavat tekstissä aikaan leikillisen ja huvittuneen sävyn, kuten *herras mies, lapualainen ML nosti reippaasti hattua Riitalle ja Topille; Pessimisti perunanviljelijä ei ilahtunut raikkaasta romaanista; Avoin Liekinvarsikaan ei Marttaa hätkäyttänyt; Kauhavalainen EP on visusti Uosukaisen takana...* Lisäksi Uosukaisen todetaan hävinneen 500 kuulijaa neljä vuotta sitten kirkossa puhuneelle *eläkeläiselle, Raimo Ilaskivelle*. Muissa lehdissä samasta asiasta puhuttaessa viitataan Raimo Ilaskiveen ylipormestarina ja kokoomuksen silloisena presidenttiehdokkaana, ei niinkään eläkeläisenä. (Tässäkin jutussa Ilaskiven taannoinen presidenttiehdokkuus kuitenkin mainitaan vähän myöhemmin.)

Viitejutussa toimittajan ääni on ainoa, joka tulee esille, mutta itse uutisessa puhujia on useampia. Toimittajan lisäksi jutussa on suoraa lainausta ja referointia muutamien tavallisten ihmisten kommentteista. Toimittaja kuvailee Uosukaista lähinnä erilaisin värikkäin nimityksin, haastateltavat taas paremminkin luonnehtivat ja arvioivat häntä. Useimmat haastateltavat kehuvat Uosukaisen avoimuutta, aitoutta ja ennen kaikkea rehellisyyttä. Toimittaja erottaa haastateltavien rehellisyyttä painottavat puheenvuorot repliikkiviivan avulla selvästi omasta tekstistään, mikä on selkeä muodollinen keino erottaa oma mielipide haastateltavan mielipiteestä.

- Kirja ja siitä syntynyt kohu tekevät hyvää tälle lehmänkauppojen ja pankkitöppäilyjen luvatululle maalle. Hyvä, että joku uskaltaa olla vielä rehellinen. Ja vielä näin korkeassa asemassa.
- Toivottavasti Uosukaisesta sikiää uusi linja asioidenhoidolle. Avoin ja rehellinen.
- Martta Kuusisto ajoi Ylistaroon 30 kilometriä Seinäjoelta. - Uosukaisen takia. Aito ja rehellinen ihminen. Olen ihailnut häntä jo kauan. Presidenttiainesta.
- Hän kirjoitti rehellistä asiaa, media nosti siitä metakan.

Juttuun on sijoitettu kolme väliotsikkoo, jotka jakavat tekstin neljään suunnilleen samankokoiseen kappaleeseen. Kaksi keskimmäistä kappaletta, *Mauno Liljamo nostaa hattua* ja *Aina kannattaa pyyhkiä pölyjä* koostuvat lähes yksinomaan haastateltavien repliikeistä. Toimittaja ei näennäisesti kehystä näitä yksipuolisen hyväksyviä kommentteja millään tavalla kriittisesti, vaan ennemminkin melko neutraalisti referoimalla haastateltavien kommentteja. Haastateltavat asettavat vastakkain esimerkiksi “rahanahneet pankkitöppäilijät” ja “rehellisen ja avoimen Uosukaisen” - missä suhteessa vertailu on oikeutettu, ei tule täysin selväksi. Jutun ensimmäinen ja viimeinen kappale taas ovat toimittajan omaa tekstiä. Erityisesti viimeinen kappale on kiinnostava. Kahden rehellisyyttä pohjalaisyleisön suulla suitsuttaneen kappaleen jälkeen toimittaja nostaa esille oman näkemyksensä kohun päähenkilön rehellisyydestä. Tämä tapahtuu kuitenkin implisiittisesti ironian keinoin. Ironia näyttää kätkeytyvän Uosukaisen puheenvuoron referointiin:

- Rauhoittavaa päästä hetkeksi eroon mediamylläkästä. Toivottavasti se jäisi jo tähän, totesi Uosukainen vain noin kymmenelle toimittajalle. Itse hän ei ole kohua aiheuttanut, eikä tahtonut. Kärsimyksen kipurahoina puhemiehen kirja revitään käsistä.

Tuomalla esiin Uosukaisen kommentin mediamylläkästä eroon pääsemisestä, ja samassa yhteydessä viittaamalla "vain" kymmeneen paikalla olleeseen toimittajaan, jutun kirjoittaja saa aikaan ristiriitaisen kuvan tapahtumista. Ironian tunnusmerkeistä kontrasti todellisuuden ja näennäisen tilanteen välillä täyttyy. Muecken mukaan tällaisessa tapauksessa voidaan puhua myös paradoksista: kaksi samanarvoista todellisuuden käsittämisen tapaa, kaksi vastakkaista propositiota, on keskenään ristiriidassa (1978: 31). Uosukainen käsittää ja pukee sanoiksi tilanteen omasta näkökulmastaan, toimittaja taas ei mukaudu Uosukaisen diskurssiin, vaan katselee tilannetta omasta näkökulmastaan. Seuraavaakaan lausetta lukija ei voi niellä purematta: jos Uosukainen sanoo, ettei ole kohua aiheuttanut eikä tahtonut, samaan aikaan, kun itse päästää jatkuvasti uutta vettä median myllyyn viittaamalla jokaisessa puheessaan kirjaansa ja kommentoimalla sitä aina kun se vain on mahdollista, vaikutelma on epäjohdonmukainen. Faircloughin (1998) käsittein tällainen ristiriitatilanne olisi merkki hybridisyydestä ja jännitteistä. Muecken (1978: 24ff) nimeämistä ironian elementeistä yksi on “viattomuuden” tai “luottavaisen tiedostamattomuuden” elementti. Jutun kirjoittajan tarkoitusperistä ei ironian tapauksessa voi olla täyttä varmuutta, mutta näyttää siltä, että kirjoittaja tahtoo esittää Uosukaisen ymmärtämättömänä hahmona, joka ei pidä kymmentä toimittajaa minkäänlaisena “mediamylläkan” merkkinä. Hauska metaforiikka (kärsimyksen kipurahat ja kirjan repiminen käsistä) lisää jutun huvittavuutta, samoin jutun viimeinen lause,

joka on katkelma Uosukaisen kirkossa pitämästä puheesta: - *Tunne oma heikkoutesi. Kaikki mikä sinua kohtaa, johtaa sinun autuuteesi*. Katkelmasta on viimeisen kappaleen alaotsikoksi nostettu *Heikkous vie autuuteen*. Puhe sinänsä varmaankin oli tarkoitettu vakavasti otettavaksi. Toimittaja onnistuu kuitenkin esittämään puheen aiheenkin ironisessa valossa. Siinä missä Uosukainen ehkä viittaa koettelemuksiinsa, joihin on mediassa tahtomattaan joutunut, toimittaja tuntuukin vihjaavan, että Uosukainen olisi taipuvainen näkemään asiat omalta kannaltaan parhain päin, ja uskomaan itse suorastaan autuaaksitekevän vahvasti omiin näkemyksiinsä.

Ironian esteettinen elementti on myös hyvin havaittavissa. Juttu on kuin malliesimerkki Muecken kriteereistä: Tilanteen ironia tehdään havaittavaksi, jotta lukijan olisi helpompi huomata se. Juttu on tietoisesti muokattu: siitä on karsittu epärelevantit asiat, kontrasteja on korostettu, toisistaan poikkeavat asiat on tuotu lähelle toisiaan, ironian “uhrin” tai “kohteen” luottavaisuutta on korostettu. (Muecke 1978: 46)

Ironian kautta välittyvä kritiikki herättää ajatuksen, että jutun kirjoittaja, toimittaja, asettuukin tässä tavallaan kriittisen diskurssianalyytikon rooliin paljastamalla ironian kautta ristiriidan sen välillä, mitä sanotaan ja mitä voidaan omin silmin havaita. Samalla toimittaja saattaa yleisön tietoiseksi poliittisesta imagonrakennuksesta ja tiedotusvälineiden roolista siinä.

Viitejutussa todetaan negatiivisen palautteen tulleen nimettöminä soittoina puolueen piiritoimistoon, ja yksi arvostelija nimetään pessimistiksi perunanviljelijäksi. Positiivisia arvioita taas esittävät yksittäiset kansalaiset omalla nimellään. Kansalaiset keuhvat kirjaa ja Uosukaista, ja muidenkin poliitikkojen toivotaan ottavan mallia tämän rehellisyydestä. Suuren yleisömäärän voi tulkita myös kansan tueksi Uosukaiselle: yleisön tai sen antamien aplodien määrä näyttää yleensäkin olevan lehdille selvä kansansuosion mittari. Toimittaja tuo esille kansan hyväksynnän, mutta ironisen kehystämisen kautta kohottaa itsensä muiden yläpuolelle, ja osoittaa näkevänsä asiat selvemmin. Kritiikin ja kantaottavuuden piilottaminen on nähdäkseni onnistunut tässä tekstissä melko hyvin: henkilö, joka ei itse jaa toimittajan näkökulmaa, pystyy kyllä lukemaan jutun tiedostamatta ironian vaikutusta.

5.4. Uosukaiskuvaan liittyneet odotukset ja vaatimukset

Kirja, josta uutisointi sai alkunsa, oli kaunokirjalliseksi teokseksi luokiteltu, osittain omaelämäkerrallinen romaani, jota nimitettiin joissakin yhteyksissä myös muistelmateokseksi. Normaalisti omaelämäkerralliset teokset tai poliitikkojen vaalikirjat eivät saa aikaan kovinkaan

paljon kohua. Jokin Uosukaisen tekstissä tai tavassa, jolla se tuotiin yleisön tietoisuuteen, sai toimittajat ja kansan liikkeelle, ja jonot kirjastoihin ja kirjakauppoihin. Uosukaisen todetaan vihjailleen kirjastaan jo etukäteen, mutta pitäneen kirjan sisällön omana tietonaan. Salailu herättää luonnollisesti uteliaisuutta. Uosukaisen voi siis tulkita halunneenkin herättää odotuksia ja mielenkiintoa jo ennen kirjan julkaisemista.

Syyskuun alku. Uosukainen kertoo haastatteluissa tulevasta kirjastaan, mutta varoo visusti paljastamasta sen sisältöä. Syntyy odotuksia. (26h2)

Kaupallinen lehdistö tunnetaan siitä, että se raportoi uskollisesti skandaalit, negatiiviset ja dramaattiset asiat. Aineistossa on kuitenkin oltava piirteitä, joista dramatiikkaa ja kielteisyyttä saa esiin. Kirjan julkaisua seuranneen uutisoinnin yhtenä pontimina näyttäisi olevan yhteisön moraalिसääntöjen rikkominen. Uosukaisen nähdään käyttäytyneen tavalla, joka on odottamatonta hänen asemassaan olevalta henkilöltä. Hänen toimintaansa paheksutaan nimenomaan poliittisesti korkeassa asemassa olevana henkilönä - hänen käytöksensä opettajana ja aviovaimonakin herättää keskustelua, mutta enimmäkseen yleisönosastoissa, eikä paheksunta ole niin voimakasta ja perustelematonta. Perustelujen puute viittaa siihen, että paheksunnan oikeutus oletetaan itsestäänselvyydeksi, jolloin tietenkään paheksunnan syytä ei tarvitse mainita - on törmätty ideologiaan: presuppositioihin, olettamuksiin ja näkemyksiin, joita voidaan pitää yhteisön jäsenten yhteisenä omaisuutena. Uutisointi sisältää kuitenkin myös piirteitä, jotka ovat ristiriidassa tämän paheksunnan kanssa, ja rakentaa jännitteitä, jotka saivat kohun pysymään pitkään hengissä.

Uosukaiseen ja hänen kirjaansa kohdistetaan eri puolilta erilaisia vaatimuksia. Joskus odotukset kohdistuvat puhemieheen, joskus äidinkielenopettajaan. Kirjallisuusarvostelija toivoisi Uosukaiselta parempaa ja syvällisempää tekstiä. Kansanedustajatyötovereiden näkökulma kirjaan on toisenlainen. Oman puolueen jäseniä kohtaan odotetaan lojaalia suhtautumista, kun taas oppositioedustajat painottavat usein puhemiehen puolueettomuutta ja arvovaltaa, joita Uosukaisen pitäisi kunniakkaasti edustaa. Uosukaisen toiminta asettaa heidän mukaansa puolueettomuuden kyseenalaiseksi ja murentaa tämän arvovaltaa. He konstruoivat kannanotoissaan Uosukaisen instituution edustajaksi.

Kirjan arvostelun voi usein ymmärtää Uosukaisen arvosteluksi. Kirja ja sen kirjoittaja samastettiin toisiinsa. Aineisto ilmoittaa, miten monet, mm. keskustalaiset ovat Uosukaisen "haukkumakirjeistä" "tyrmistyneitä", ja *puhemiehen kirjekokoelma kohahduttaa* (20a1).

6. Päätäntö

6.1. Tutkimustehtävät ja teoreettinen viitekehys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut analysoida median rakentamaa Riitta Uosukaisen julkisuuskuvaa Liehuva liekinvarsi-kirjan ilmestymisen jälkeen syksyllä 1996. Julkisuuskuva syntyy erilaisista kielellisistä ja sosiaalisista piirteistä ja siihen vaikuttavat useat eri tahot, jotka mediassa esiintyvät. Uosukaiskuvan rakentumisen lähtökohdaksi on otettu identiteetin käsite. Eri tahot mediassa rakentavat Uosukaiselle erilaisia sosiaalisesti ja kielellisesti muotoutuvia identiteettejä. Identiteetit rakentuvat suhteessa muihin ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja Uosukaisen eri identiteetit yhdessä muodostavat hänen julkisuuskuvansa. Lehdistön rakentamien identiteettien ohella on pyritty tulkitsemaan myös sitä, millaisen identiteetin yhteisö näkee puhemiehelle sopivaksi, ja millainen käyttäytyminen yhteiskunnassa yleensä nähdään hyväksyttävänä.

Tutkimuksessa on sovellettu Faircloughin (1992, 1995, 1997) kriittistä diskurssianalyysia varten kehittämää kolmitasoista analyysikehikkoa, jolloin tekstuaalisia, diskurssitason ja sosiokulttuurisen tason piirteitä analysoimalla ja tulkitsemalla saadaan yhtenäinen kuva asiasta, niin, että teksti nähdään yhtenä yhteiskunnallisena ilmiönä muiden joukossa.

6.2. Uutisissa esiintyneiden identiteettien ja normien diskursiivinen analyysi

Diskurssitapahtuma on kolmitasoinen, samoin diskurssin analyysi. Tekstuaalisella tasolla teksti nähdään tuotteena, jota voidaan analysoida. Tässä tutkimuksessa kuvataan pääasiassa juuri tekstien piirteisiin perustuvaa identiteettien paljoutta ja identiteettien rakentumisen keinoja, joiden kautta myös lehtien uosukaiskuva muodostui.

Yksityisiä identiteettejä aineistossa esiintyy monenlaisia. Uosukainen konstruoidaan aviovaimona tai äitinä, kollegana, työtoverina, ystävänä, tuttavana tai naapurina. Yksityisiin identiteetteihin lukeutuu myös (entisen) äidinkielenopettajan identiteetti. Tähän identiteettiin saatetaan yhdistää Uosukaisen verbaaliset taidot: mukaansatempaava puhuminen ja esiintyminen sekä sujuva kirjoittaminen. Yksityisiin identiteetteihin luen myös sellaiset identiteetit, joissa Uosukainen esiintyy imatralaisena tai karjalaisena. Lisäksi viimeksimainitun alapauksena esiintyy yhdessä jutussa evakkoidentiteetti.

Tavallisinta aineistossa on, että samassa jutussa, jopa samassa virkkeessä nousee esiin useita erilaisia identiteettejä. Esimerkiksi Uosukaisen identiteetti naisena on usein päällekkäinen jonkin muun identiteetin kanssa. Perheeseen kuuluvista identiteeteistä vaimous ja äitiys sitoutuvat vahvasti myös naisen identiteettiin. Ikä yhdistetään myös naiseuteen puhuttaessa vanhenevasta naisesta. Poliittisessa ympäristössä taas esiintyy (nais)poliitikko, Suomen ensimmäinen naispuhemies jne. Uosukaisen identiteetti julkisuuden henkilönä ja esiintyjänä yhdistetään myös usein naiseuteen. Tämä näkyy siinä, miten jutuissa kuvataan hänen olemustaan ja liikkumistaan. Ulkoinen olemus näyttää olevan asia, jota naisessa on sallittua arvioida, ja näissä yhteyksissä jotkut jutut luovatkin kuvaa jonkinlaisesta revvyesiintyjästä, tanssijattaresta tms. Nämä näkökulmat eivät toki ole tässä aineistossa mitenkään hallitsevassa asemassa.

Aineiston hallitsevimpiä identiteettejä ovat poliittiset identiteetit: puhemiehen, poliitikon, entisen opetusministerin ja mahdollisen tulevan presidenttiehdokkaan identiteetit. Kollegan ja työyhteisön jäsenen identiteetti liittyy tähän luetteloon silloin, kun siihen viittaavat poliitikot. Poliittisia ja julkisia identiteettejä esiintyy oikeastaan jokaisessa jutussa jollain tavalla. Uosukaisen poliittinen asema eduskunnan puhemiehenä antaa hänelle arvovaltaa ja hänen tekemisilleen merkitystä. Uraauurtavassa asemassa hän on Suomen ensimmäisenä naispuhemiesmiehenä. Joissakin jutuissa painotetaan lisäksi Uosukaisen mahdollista presidenttiehdokkuutta seuraavissa vaaleissa, toisissa taas enemmän menneeseen aikaan kuuluvaa opetusministeriyyttä. Uosukainen tunnetaan ennen kaikkea poliitikkona, minkä vuoksi hänen konstruoimisensa poliittisessa identiteetissä on myös odotuksenmukaista.

Vähemmän käytettyjä mutta harvinaisainakin vaikuttavia ovat poliittisen uhkapelurin ja kilpailijan identiteetit. Vaikuttavuus johtuu lähinnä siitä, että kumpikin identiteetti perustuu metaforiseen näkemykseen politiikasta pelinä tai kilpailuna. Julkisiin identiteetteihin voidaan lukea myös epäpoliittisempi "julkkis"- tai esiintyjäidentiteetti. Lisäksi aineistossa esiintyy kirjailijan identiteetti, johon yhdistyy myös muita, esimerkiksi uudistajan, uranuurtajan ja vaikuttajan piirteitä, jotka toisaalta taas yhdistyvät myös naiseuteen. Naisen identiteetti ei juuri esiinny sellaisenaan, vaan sekoittuu sekä poliittisiin että julkkisidentiteettiin - joskus näihin yhdistelmään sekoittuu myös eroottisia sävyjä, ja Uosukaisesta rakennetaan katseen kohdetta, seksiobjektia.

Joissain tapauksissa Uosukaista käsitellään yksityistapauksena, individualistina, persoonana; toisissa taas hänet esitetään jonkin instituution tai ryhmän edustajana. Paheksunta kohdistuu usein institutionaalisessa identiteetissä nähtävään Uosukaiseen. Yksityiset

identiteetit ja arviot Uosukaisesta ihmisenä - älykäs, huumorintajuinen, tyylijuuri, harkitsematon, kateellinen - tulevat esiin vain yksittäisissä tapauksissa kulloisenkin puhujan näkökulman mukaan, ja tässä aineistossa enimmäkseen Ilta-Sanomien jutuissa. Päivälehdet näyttävät suosivan enemmän poliittisia identiteettejä. Näyttää siltä, että jutuissa esiintyvistä erilaisista, yksityisiäkin identiteettejä rakentavista äänistä huolimatta juttuja kehystävät toimittajat konstruoivat Uosukaiselle enimmäkseen odotuksenmukaista puhemiehen identiteettiä.

Tekstin tasolla voidaan kysyä, miten tekstin tasolla tehdyt syntagmaattiset ja paradigmaattiset valinnat vaikuttavat tekstin rakentamiseen uosukaikuvaan. Valintoja tekee ennen muuta toimittaja, mutta myös jokainen, jonka ääni uutisissa kuuluu. Aineistosta voi huomata, että identiteettien konstruoinnin keinot ovat monenlaisia. Nimeäminen ja nominilausekkeet ovat tavallisimpia ja selkeimmin erottuvia tapoja luoda identiteettejä, mutta niitä luodaan myös verbilausekkein, niitä täydentävin objektein ja adverbiaalilausekkein, joilla kuvataan Uosukaisen toimintaa, toiminnan kohdetta tai toimintakonteksteja. Sitä, millainen Uosukainen on, kuvataan esimerkiksi adjektiivein mutta myös muin edellä mainituin keinoin. *Rohkea* ja *räväkkä* ovat sanoja, joilla Uosukaista usein luonnehditaan. Näistä on kuitenkin lähes mahdotonta sanoa, kuuluuko arvio poliitikon vai yksityishenkilön identiteettiin - jaottelu ei tässä tapauksessa olekaan kovin käyttökelpoinen.

Yksityistä identiteettiä luodaan käyttämällä Uosukaisesta etunimeä, mikä edellyttää senhetkiselä puhujalta tuttavuutta Uosukaisen kanssa sekä läheistä ja tasa-arvoista suhdetta häneen. Yksityinen identiteetti rakentuu hänen henkilöhistoriansa, murteen, karjalaisuuden ja evakkotaustan kautta, sekä opettajatoverien viitatessa häneen kollegana. Uosukaisen oma ääni rakentaa yksityistä identiteettiä käyttämällä murretta ja jutustelunomaisia ilmauksia, arkisen diskurssin piirteitä kuten huudahduksia, suorapuheisia ilmauksia ja lempinimeä miehestään, tai jopa asettumalla suorastaan puhemiehen aseman ulkopuolelle viittaamalla puhemieheen kolmannessa persoonassa. Yksityisyys korostuu myös Uosukaisen pronominaalisissa viittauksissa itseensä sekä tavoissa joilla hän viittaa itseensä aviopuolisona, opettajana, vanhempana naisena. Yksityiseen suuntaan viittaa myös se, että Uosukainen itse näyttää rakentavan itsensä ja toimittajan sekä sitä kautta myös lukijoiden välille tasa-arvoista suhdetta välttämällä ammattijargonia ja poliittisen kielen koukeroita. Sen sijaan käytössä on laaja skaala muita diskursseja, ja aineistossa hän siirtyy nopeasti esimerkiksi arkisesta diskurssista kirjallisuustieteelliseen, kaunokirjalliseen tai psykologiseen.

Poliittisia identiteettejä luodaan vastaavasti erilaisin nimeämisin (*vaikuttaja, valtakunnan kakkonen*), tittelein ja puoluekannan ilmauksin. Joskus samaa kielellistä ilmausta käyttämällä voidaan luoda poliittista ja yksityishenkilön identiteettiä. Esimerkiksi työtoveri-identiteetti rakentuu etunimeä käyttämällä - se voi olla poliittinen tai yksityinen sen mukaan, kenen äänellä puhutaan.

Puhemiehestä ei aina puhuta aivan suoraan. Usein epäsuoruuteen liittyy kritiikkiä. Joskus puhemieheen viitataan yleisellä tasolla, jolloin rakennetaan yleisempää kuvaa puhemiehen "muotista", siitä millaisia oikeuksia, velvollisuuksia ja vapauksia puhemiehellä voi olla. Implisiittisesti luodaan kuvaa puhemiehen korkeasta asemasta mainitsemalla mitä Uosukainen voi tehdä, ja millainen hänen auktoriteettiasemansa on. Joskus Uosukaisen korkea asema näkyy teksteissä siitä, että toimittaja kohtelee Uosukaista kunnioittavasti. Uosukaisen puheiden kyseenalaistaminen tapahtuu kohteliaasti ironian keinoin. Joskus Uosukaisen identiteetit - poliittiset, julkis- tai kirjailijaidentiteetit - rakentuvat kirjan kuvauksen ja kirjaan kohdistuvan arvostelun kautta. Kritiikkiä esittävät tahot paheksuvat kirjan sisältöä ja arvostelevat sitä kautta epäsuorasti kirjan kirjoittajaa. Uosukaisen julkaisutoimintaa mainitaan monesti paheksuttavan nimenomaan siksi, että hän on puhemies, jonka asemassa täytyisi pidättäytyä työtovereiden arvostelusta.

Uosukaisen ja toimittajan konstruoimien identiteettien eroja kuvastavat selvästi henkilöt, joihin nämä eri tahot vertaavat Uosukaista. Toimittajan rinnastukset löytyvät politiikan piiristä, kun taas Uosukainen itse vertaa itseään esimerkiksi urauurtavaan suomalaiseen naiskirjailijaan ja Tsekin kirjailijapresidenttiin. Media tekee valintoja, joihin liittyy tietty asema tai näkökulma.

Ristiriitaisiakin identiteettejä ja eri toimijoiden välisiä suhteita rakentamalla uutisointiin luodaan dramatiikkaa ja yleisölle kerrotaan sitä kiinnostavia juttuja. Mielenkiintoa herättää tuttuus: tutut hahmot ja aiheet sekä kategoriat joihin uutisia ja niissä esiintyviä draaman hahmoja luokitellaan. Uosukaisuutisoinnissa näkyy myös kynnyksarvon ylittäminen. Kun kirjan julkaisu itse oli suuri mediatapahtuma, josta sai irti paljon dramatiikkaa ja mielenkiintoisia aineksia, draaman vähäpätöisempiä jatko-osiakin voitiin raportoida.

Diskursiivisten käytänteiden tasolla tekstin piirteet pyritään tulkitsemaan diskurssikäytännön elementteinä: tekstin tuottamisjälkinä ja tulkintaa helpottavina tekijöinä. Tällä tasolla voidaan tarkastella sitä, miten keskustelu mediassa käytiin ja ketkä siihen osallistuivat. Käytetyt lähteet ovat voineet olla suullisia tai kirjallisia, tässä aineistossa näyttää juttujen lähteenä käytetyn

esimerkiksi Liehuvaa liekinvartta, lehdistötiedotteita, muita lehtiä, oman lehden arkistosta löytyvää dataa, gallupeja tai haastatteluja. Juttuja on tehty myös toimittajan omiin tulkintoihin perustuen erilaisista tilanteista ja tapahtumista. Eri lähteet ovat erilaisissa sarjallisissa ja valinnallisissa suhteissa toisiinsa nähden.

Identiteettien rakentuminen ei ole pelkästään tekstin tason prosessi, vaan siihen vaikuttavat myös eri äänet, näkökulmat ja kontekstit. Tilannekonteksti, ympäristö, jossa ihmisiä haastatellaan, vaikuttaa identiteetin hahmottumiseen poliittisena tai yksityisenä esimerkiksi siten, että mainitsemalla jutussaan haastatelleensa ihmisiä eduskunnassa tai puoluekokouksessa toimittaja luo juttuun poliittista identiteettiä, kun taas koulussa tai kirjakaupassa tehdyt haastattelut antavat tilaa myös yksityisempien identiteettien tai kirjailijaidentiteetin esiintulolle.

Poliittisia ja julkisia identiteettejä, mutta myös yksityisiä identiteettejä voidaan luoda nimittämällä Uosukaista kollegaksi. Tällöin identiteetin rakentumiseen vaikuttaa se, kuka häntä kollegaksi nimittää. Kun kaksi eri viiteryhmään kuuluvaa henkilöä nimittää Uosukaista kollegakseen, identiteetti konstruoituu erilaiseksi. Saman kielellisen ilmauksen tulkinta tapahtuu diskurssitason piirteitä tulkitsemalla eri tavoin. Eri identiteettien konstruoimiseen vaikuttaa siis myös se, kuka milloinkin puhuu. Uosukaisen identiteeteistä institutionaalinen identiteetti näyttää painottuvan ehkä muiden poliitikkojen (sekä toimittajan) diskurssissa. Henkilökohtainen identiteetti taas on selvästi esillä Uosukaisen omassa ja hänen aviomiehensä diskursseissa, ja usein myös yleisön edustajien diskurssissa. Näitä piirteitä voisi selittää esimerkiksi sillä, että poliitikot kenties pyrkivät luomaan uskottavuutta omaa korkeaa asemaansa kohtaan viittaamalla toisiin alan ihmisiin poliittisen aseman perusteella. Sen sijaan yleisö, joka seuraa päivittäin poliittista draamaa, ei välttämättä enää ajattele poliitikkoja tiettyjen poliittisten paikkojen haltijoina, vaan julkkiksina, politiikan näyttämöllä esiintyvinä ihmisinä, joilla on tiettyjä ominaisuuksia, joiden vuoksi he käyttäytyvät niin kuin käyttäytyvät. Kuvitellessaan tuntevansa poliitikon ja mahdollisesti seurattuaan tämän uraa jo pidempään lukijat ja katsojat saattavat solmia tähän parasosiaalisen, yksipuolisen ystävyysuhteen (ks. Kemiläinen 1998). Mahdollisesti tämän vuoksi he saattavat puheissaan konstruoida poliitikolle yksityistä identiteettiä. Lehdille eri identiteettien sekoittumisesta on hyötyä siinä mielessä, että ristitiitaisia käsityksiä painottamalla voidaan taas rakentaa mielenkiintoista draamaa, jolla taataan lehden myynti seuraavanakin päivänä. Taloudelliset tekijät ovat yksi merkittävä uutistuotantoa määrittelevä asia. Näiden ja uutislähteiden lisäksi uutistuotantoon vaikuttavat

esimerkiksi yleisöt ja luonnollisesti myös median ammattilaiset, joiden tekemiin valintoihin uutisointi perustuu, vaikka toimittajien valtaa väitetäänkin pieneksi.

Kulttuurisen ja yhteiskunnallisen kontekstin perusteella voisi sanoa, että Uosukaisesta kirjoitettujen uutisten suuri julkisuusarvo perustuu hänen identiteettiinsä eduskunnan puhemiehenä. Puhemies on eliittihenkilö, jonka tekemisillä on merkitystä poliittisessa ja valtiollisessa hierarkiassa. Puhemiehen henkilökohtaista elämää ja suhteita muihin poliitikkoihin ja ihmisiin voi pitää taas human interest -aineistona, joka kiinnostaa yleisöä - siis lehtien kuluttajakuntaa.

Myös lehden taitolla voidaan arvottaa Uosukaiseen liittyviä uutisia ja rakentaa tietynlaista identiteettiä. Kotimaan uutisten tai poliittisten uutisten sivuilla julkaistuilla uutisilla on enemmän painoarvoa kuin kulttuurisivuilla julkaistuilla. Kulttuurisivujen uutiset kenties antavat ymmärtää että Uosukaisesta puhutaan kirjailijana tai kulttuurisena ilmiönä, kun taas varsinaisilla uutissivuilla korostuu poliitikkoidentiteetti. Paljon palstatilaa ja suuret otsikot ansainneet, sivun yläreunassa ja lehden alkupäässä julkaistut uutiset on nähty merkittävämmiksi kuin pienemmät uutiset.

Se, että samassakin jutussa käytetään runsaasti erilaisia identiteettien rakentamisen keinoja, synnyttää monitahoisen ja ristiriitaisen kuvan puheenaolevasta henkilöstä. Vaikka haastateltavilla ei olisi mitään tekemistä politiikan kanssa, he ehkä nimittävät Uosukaista puhemieheksi samalla kun näyttävät muita ilmauksia käyttämällä rakentavan hänestä puoliksi tuttavallista (yksityistä) kuvaa. Uutinen voidaan julkaista kulttuurisivuilla ottaen silti esiin poliittisia painotuksia. Haastateltavat voivat olla poliitikkoja, ja heitä voidaan haastatella esimerkiksi puoluekokouksessa, mutta Uosukaiselle saattaa tästä huolimatta rakentua eri kommenttien kautta myös kirjailijan tai ystävän identiteetti. Toimittaja ja muut toimijat saattavat rakentaa erilaisia identiteettejä. Lisäksi se, mitkä identiteetit missäkin tapauksessa rakentuvat, riippuu tulkinnasta. Etunimen käyttökään ei aina välttämättä konstruoi yksityistä identiteettiä, ja erilaisin painotuksin tietyssä tekstikatkelmassa voitaisiin nähdä eri vivahteita, esimerkiksi poliittisen kirjailijan tai kirjoitustaitoisen poliitikon identiteetit.

Kaikki identiteetin luomisen keinot eivät siis suinkaan ole pelkästään tekstuaalisia, vaikka ne tässä analysoiduissa tapauksissa käyvätkin ilmi juuri teksteistä. Diskurssitapahtuman analyysissa on otettava huomioon myös kontekstuaaliset piirteet, diskursiiviset ja sosiokulttuuriset käytänteet, joiden avulla pelkkä kielellinen analyysi saadaan liitettyksi yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen tilanteeseen. Joissain tapauksissa identiteettiä ei voitaisi edes määritellä ilman kontekstia, tai ainakin se määriteltäisiin eri tavalla kuin kontekstissa.

Sosiaalisiin käytänteisiin kuuluu esimerkiksi tapa, jolla yhteiskunnassa ja kulttuurissa asetetaan odotuksia ja normeja puhemiesinstituutiota kohtaan. Yksi yleinen sääntö on, että poliitikkoihin tavataan suhtautua kohteliaasti ja asianmukaisella kunnioituksella. Uosukainen nähtiin näiden normien rikkojana, mikä luultavasti aiheutti sen, että mediat paneutuivat Uosukaisuutisointiin niin ponnekkaasti. Normeja voidaan havaita tekstien tasolla, mutta jotta niiden merkityksestä voitaisiin sanoa jotain, niitä on pohdittava myös diskurssi- ja sosiaalisen käytänteen tasoilla. Toisin sanoen niitä kuvataan, analysoidaan ja tulkitaan tässä työssä samoin kuin identiteettejäkin.

Analyysin toisessa osassa kartoitettuja Uosukaiskohun yhteydessä mainittavia pelisääntöjä aineistossa nousee esille kahdenlaisia. Ensinnä teksteissä määritellään eri näkökulmista poliittisen elämän ja kasvotyöskentelyn normeja, joita Uosukaisen nähdään kirjallaan rikkoneen. Nämä säännöt, normit, liittyvät tavallisimmin nimenomaan puhemiehen identiteettiin ja niihin käsityksiin, joita yhteisön jäsenillä on puhemiehen asemassa olevan henkilön velvollisuuksista, oikeuksista ja vapauksista. Näitä normeja saadaan esille haastateltujen ihmisten puheenvuorojen sisällöistä. Usein normeihin vedotaan paheksuvia kommentteja esitettäessä, niitä siis käytetään perusteluna omalle paheksunnalle. Koska kaikki eivät kuitenkaan suhtaudu paheksuen, voidaan tämän tulkinnan pohjalta tulokseksi kirjata myös se, että yhteisöllä ei kaikissa tapauksissa ole yhtenäisiä sääntökokoelmia, vaan eri tahojen käsitykset hyväksyttävistä ja paheksuttavista asioista saattavat poiketa toisistaan. Yhteisöllä ei myöskään ole yhtenäistä tapaa suhtautua normien rikkomuksiin: yhdet paheksuvat, toiset huvittuvat, kolmannet ehkä hämmästelevät.

Toiseksi aineistossa näkyy Uosukaisen ja muiden viestintään osallistujien välisiä suhteita koskevia kohteliaisuusnormeja, jotka ilmenevät Uosukaisesta arvioita esittäneiden kasvotyöskentelyssä. Kohteliaisuusnormeja saattaa havaita tavoissa, joilla kommentteja Uosukaisesta esitetään. Kasvotyöskentelyn tavat tulevat ilmi teksteistä haastateltavien ja toimittajien tekemisissä kielellisissä valinnoissa. Aineistossa niitä näkyy runsaasti: lähes kaikissa Uosukaisen kasvoja mahdollisesti uhkaavissa tilanteissa käytetään kasvoja suojelevia strategioita. Tämä osoittaa osaltaan vallan epätasapainoa, joka kriittisessä diskurssianalyysissä yleensäkin nähdään kiinnostavana. Puhemieheen suhtaudutaan varovasti ja kohteliaasti - hänen kunnioitettavaa suhtautumista edellyttävä poliittinen valta-asemansa taittaa muiden poliitikkojen esittämältä kritiikiltä terävimmän kärjen.

Diskurssianalyysin sosiokulttuuristen käytänteiden tasolla tekstin piirteet ja niiden tulkinta pyritään selittämään upotettuna sosiaaliseen käytänteeseen. Tätä laajaa näkökulmaa hyväksikäyttäen voidaan vielä pyrkiä selittämään, miksi Uosukaisesta keskusteltiin. Yhtenä selitysmallina voisi pitää jo johdannossa mainittua ajankohtaisuutta: Uosukainen toi esiin sopivalla hetkellä asioita, joille oli olemassa ns. sosiaalinen tilaus, kuten keskustelun ikäihmisten seksuaalisuudesta. Jotkut kirjan aiheista kiinnostivat ja herättivät keskustelua. Mediadiskurssin kaupallistuminen ja viihteellistyminen soveltuvat myös ilmiön selitystaustaksi: Uosukaisen kirjan vahva persoonallinen sävy, hänen rikkonaiset suhteensa muihin poliitikoihin sekä kirjassa esitetyt viittaukset seksiin herättävät dramaattisuudellaan niin toimittajien kuin yleisöjenkin kiinnostuksen, ja tuovat lehdille lukijoita. Poliitiikan personoituminen on piirre, joka tässä aineistossa näkyy erityisen selvästi. Helpoin tapa saada yleisöt poliitikoista puhuttaessa hereille, on olla puhumatta varsinaista politiikkaa ja keskittyä sen sijaan henkilökohtaisuuksiin, poliittiseen saippuaopperaan, draamaan, joka jaksaa sisällöllisestä tyhjyydestäänkin huolimatta kiinnostaa, kuten lähes mikä tahansa viihteellisessä paketissa tarjottava. (Voikin kysyä, onko viihteestä tulossa tervejärkisintä politiikkaa - sanotaanhan journalististen tuotteiden - ja mediadiskurssin yleisemmin - tuottavan myös tervettä järkeä todellisuutta rakentaessaan.)

Joka tapauksessa aineisto valaisee sitäkin, että media ja politiikka ovat riippuvaisia toisistaan - mediatapahtumat kuten Uosukaiskoku kaikkineen saattaa olla myös seurausta siitä, että journalismi tarvitsee tapahtumia.

Tämän tutkimuksen näkökulma lehdistöön on analyysin eri osissa erilainen: identiteettejä käsiteltäessä presuppositiona on ollut, että lehdistö rakentaa identiteetit. Kohteliaisuutta ja normeja kartoitettaessa taas oletetaan, että normit ovat olemassa lehdistöstä riippumatta ja yhteisön yhteistä omaisuutta. Tässä osiossa lehdistön nähdään toimivan vain näiden skeemojen ja käsitysten välittäjänä. Tämä ei kuitenkaan poista sitä näkemystä, että lehdistö on aktiivinen poliittinen toimija.

6.3. Arvio metodeista ja tuloksista

Käyttämäni metodit olivat tällaisessa aineistolähtöisessä työssä mielestäni onnistuneet, joskin analyysi osoittautui työlääksi, kun tutkimuksen alkaessa ei ollut vielä mitään tietoa, mitä aineistosta lopulta osoittautuisi tutkimien arvoiseksi. Lopulliseen raporttiin sisältyvät tekstit

ovat moninkertaisen aineiston läpiluvun tuloksena joukosta karsiutuneita, ja analyyseineen kuvastavat niitä piirteitä, joita itse pidän aineistossa merkittävänä. Joku toinen olisi varmasti tullut painottaneeksi erilaisia asioita. Kriittinen diskurssianalyysi tunnustautuu kuitenkin avoimen subjektiiviseksi tutkimukseksi. Valintoja ja johtopäätöksiä on kuitenkin pyritty perustelemaan mahdollisuuksien mukaan.

Tekstien diskursiivinen ja sisällönanalyysi olivat siis käyttämiäni metodeja. Aineiston luokittelu analyysiosassa perustuu sisällöllisiin kriteereihin, ja kielellisiä piirteitä on tutkittu kohta kohdalta erikseen. Jälkikäteen katsottuna löytyy edelleen parantamisen varaa esimerkiksi siinä, miten tarkkaa luokittelua identiteeteistä olisi voinut tehdä. Niiden tulkinnanvaraisuus ja heterogeenisyys kuitenkin rajoittavat selkeiden rajanvetojen mahdollisuuksia. Tämän vuoksi analyysissa on vieläkin käsitelty joitakin asioita useammassa kohdissa. Samassa esimerkissä saattaa esiintyä useita eri identiteettejä, jotka tulevat esiin mitä erilaisimmin tavoin, olivatpa ne sitten kielellisiä tai kontekstuaalisia, ja identiteettien lisäksi vielä normeja, jotka usein liittyvät identiteettien ilmauksiin.

Tulosten yleistettävyydestä tuskin voi tämän kokoisen työn kohdalla edes puhua, mitä toisaalta ei muutenkaan nähdä kvalitatiivisessa analyysissä ongelmana. Analyysin tulokset tarjoavat lähinnä mielenkiintoisen näkymän yhdestä perspektiivistä yhden henkilön julkisuuskuvaan lyhyellä aikajaksolla. Aineistosta voidaan kuitenkin - kuten yllä olevasta käy ilmi - löytää tukea useimmille johdanto-osuudessa esitetyille mediadiskurssia koskeville yleisemmille teoreettisille linjauksille. Lisäksi analyysiprosessi sinänsä on antoisa. Sitä voisi hieman erilaisin painotuksin käyttää esimerkiksi kouluissa mediakriittisen lukutaidon opetuksessa. Lyhyestäkin tekstikatkelmasta voi nimittäin kriittistä diskurssianalyysia soveltamalla huomata monia mielenkiintoisia asioita paitsi tekstistä ja sen tuottamisprosesseista, myös kulttuurista ja yhteiskunnasta yleisemmin.

Mediatekstit ovat erityisen kiitollinen kriittisen diskurssianalyysin tutkimuskohde siksi, että ne ovat helposti saatavilla, niiden tuotokset ovat kielellisiä ja niistä näkyy myös erilaisia kielenkäytön tapoja. Tämän lisäksi mediat ovat ajan hermolla ja kuvaavat tarkasti ja ajanmukaisesti kulttuuria, politiikkaa ja yhteiskunnallista elämää, samalla niitä itsekin muokaten. (Bell 1995: 23.) Kun mediat yhä vahvemmin muokkaavat ihmisten käsityksiä ja maailmankuvaa, mediatekstien diskursiivinen analyysi voi parhaimmillaan olla yksinkertainen mutta vaikuttava tapa paljastaa teksteihin kätkeytyviä tiedostamattomia asioita maailmasta, jossa elämme.

Lähteet

- AITTOLA, TAPIO JA VESA RAISKILA 1995: Jälkisanat. Teoksessa Berger & Luckmann: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. 213-231.
- ALTHEIDE, DAVID L. 1976: *Creating Reality: How TV News Distorts Events*. Sage.
- BAKHTIN, MICHAEL MICHAILOVICH 1986: The Problem of Speech Genres. Teoksessa Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.): *Speech Genres and Other Late Essays*. Englanniksi kääntänyt Vern W. McGee. 6.p. Austin: University of Texas Press. 60-102.
- BELL, ALLAN 1995: Language and the media. - *Annual Review of Applied Linguistics* 15 / 1995. 23-41.
- BERGER, PETER L. & THOMAS LUCKMANN 1994: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. 2.painos. Helsinki: Like. (Alkuteos *The Social Construction of Reality* 1966.)
- BOORSTIN, DANIEL J. 1962: *The Image. Or what happened to the American Dream*. New York: Atheneum.
- BOOTH, WAYNE C. 1974: *A Rhetoric of Irony*. Chicago: The University of Chicago Press.
- BROWN, PENELOPE & STEPHEN LEVINSON 1978: *Universals in language usage: Politeness phenomena*. Teoksessa Esther N. Goody (toim.) *Questions and politeness. Strategies in social interaction*. Cambridge: Cambridge University Press. 56-289.
- BRUUN, MIKKO, ILKKA KOSKIMIES JA ILKKA TERVONEN 1986: *Uutisoppikirja*. Helsinki: Tammi.
- BURR, VIVIEN 1995: *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- DEWS, SHELLY, JOAN KAPLAN & ELLEN WINNER 1995: *Why Not Say It Directly? The Social Functions of Irony*. - *Discourse Processes* 19: 347-367.
- VAN DIJK, TEUN A. 1997a: *Preface*. Teoksessa: Teun A van Dijk (toim.) 1997: *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Vol 2*. London: Sage.
- VAN DIJK, TEUN A. 1997b: *Discourse as Interaction in Society*. Teoksessa: Teun A van Dijk (toim.) 1997: *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Vol 2*. London: Sage. 1-37.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: *Media Discourse*. London: Edward Arnold.

- FAIRCLOUGH, NORMAN 1997: Miten media puhuu. Suomentaneet Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos Media Discourse 1995. Edward Arnold.)
- FAIRCLOUGH, NORMAN & RUTH WODAK 1997: Critical Discourse Analysis. Teoksessa: Teun A. van Dijk (toim.): Discourse Studies: A multidisciplinary introduction. Vol 2: Discourse As Social Interaction. London: Sage. 258-284.
- FISKE, JOHN 1992: Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino. (Englanninkielinen alkuteos Introduction to Communication Studies 2nd ed. Routledge 1990.)
- FOWLER, ROGER 1991: Language in the News. Discourse and Ideology in the Press. London: Routledge.
- GARAM, IRMA 1999: Julkista yksityiselämää: liehuva liekinvarsi -kohukirjepalautteessa. Helsingin yliopisto. Sosiologian pro gradu -työ.
- GOFFMAN, ERVING 1959: The Presentation of Self in Everyday Life. New York: Doubleday Anchor Books.
- GOFFMAN, ERVING 1967: On Face-Work. An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. Teoksessa: Erving Goffman: Interaction Ritual. Essays on Face-to-Face Behaviour. London: Penguin Books. 5-45.
- HAKULINEN, AULI JA FRED KARLSSON (1979) 1988: Nykysuomen lauseoppia. Toinen painos. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- HALLIDAY, M.A.K. 1978: Language as Social Semiotic. London: Edward Arnold.
- HALLIDAY, M.A.K. 1994: Introduction to Functional Grammar. Toinen painos. London: Edward Arnold.
- HEMÁNUS, PERTTI 1990: Johdatusta tiedotusoppiin 2: Journalistiikan perusteet. Helsinki: Yliopistopaino.
- HEMÁNUS, PERTTI 1995: Opettaako journalistia Siperia vai tieto-oppi? Teoksessa Elina Sana (toim.): Tieto-opista mediapeliin - journalismin tutkimuksen näkökulmia. Porvoo: WSOY. 27-46.
- HODGE, ROBERT & GUNTHER KRESS 1988: Social Semiotics. Cambridge: Polity Press.
- HUOVILA, TAPANI 1995: Uutisvuorokausi. Tutkimus medioiden eroista. Helsinki: Inforviestintä.
- HUTCHEON, LINDA 1995: Irony's Edge. The theory and politics of irony. London: Routledge.
- ISOTALUS, PEKKA 1998: Vaalikeskustelu ylittää uutiskynnyksen - Mitä sanomalehdet kirjoittavat television vaaliohjelmista? Teoksessa Pekka Isotalus (toim.) Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa. Jyväskylä: Atena.

- JOKINEN, ARJA, KIRSI JUHILA JA EERO SUONINEN 1993: Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen: Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 17-47.
- JYRKIÄINEN, JYRKI JA EERO SAVISAARI 1994: Sanomalehdistön nykytila. Teoksessa Kaarle Nordenstreng - Osmo A. Wiio (toim.): Joukkoviestintä Suomessa. Kolmas, uudistettu laitos. Porvoo: WSOY. 53-60.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa Jyrki Kalliokoski (toim.): Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 37-97.
- KANERVA, JUKKA 1994: "Ryvettymisen hyvä puoli..." Suomalainen politiikka ja poliitikot televisiossa. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 40.
- KANTOLA, ANU 1998: Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliverronen (toim.): Media-analyysi. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 122-148.
- KARVONEN, ERKKI 1997: Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysia, kritiikkiä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KEMILÄINEN, MARJUT 1998: TV-tutusta euroedustajaksi. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.) Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa. Jyväskylä: Atena. 118-151.
- KIVIKURU, ULLAMAIIJA JA TERHI RANTANEN 1994: Uutisvälitys. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.): Joukkoviestintä Suomessa. Kolmas, uudistettu laitos. Porvoo: WSOY. 76-91.
- KOENKYTÖ, HELI 1998: "Kyllähän sitä pystyy silmäluomia leikkaileen ja menemään naimisiin..." Äänestäjien käsitykset poliitikon imagon muotoutumisesta. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.): Kaveri vai peluri - poliitikko mediassa. Jyväskylä: Atena. 201-229.
- KOSKI, MAUNO 1992: Erilaisia metaforia. Teoksessa Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.): Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin. Suomi 162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUUTTI, HEIKKI 1994: Journalistiikan sanasto. Jyväskylä: Atena.
- LAKOFF, GEORGE AND MARK JOHNSON 1980: Metaphors We Live By. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAMPIKOSKI, KARI, PIRKKO SUVANTO JA IRMA VAHVASELKÄ 1990: Menestyvä markkinoija 1. Asiakaskeskeinen markkinointi. Espoo: Weilin & Göös.

- LEIWO, MATTI 1995: Presidentinvaalit näyttämöllä. Ovatko vaalit medianäytelmä? - Tiedotustutkimus 1/1995.
- LEIWO, MATTI, MINNA-RIITTA LUUKKA JA TARJA NIKULA 1992: Pragmatiikan ja retoriikan perusteita. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 8.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 1995: Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. Jyväskylä studies in communication 4, Jyväskylän yliopisto.
- MASTERMAN, LEN 1991: Medioita oppimassa - mediakasvatuksen perusteet. 2. uusittu painos. Suomennos Tuomas Nevanlinna. Kansan sivistystyön liitto. Helsinki: Hakapaino. (Alkuteos 1985: Teaching the Media.)
- MC LUHAN, MARSHALL 1984 (1964): Ihmisen uudet ulottuvuudet. Juva: WSOY. (Alkuteos Understanding Media: The Extensions of Man)
- MUECKE, D.C. 1970: Irony. The Critical Idiom. 3.p. London: Methuen & Co.
- OKKONEN, ANTERO 1986 (1974): Toimittajan työ I. Neljäs tarkistettu painos. Hämeenlinna: Karisto.
- PIETILÄ, KAUKO JA KLAUS SONDERMANN 1994: Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄ, VEIKKO 1995: Tiedotusopin kehitys ja tila. Teoksessa Elina Sana (toim.): Tieto-opista mediapeliin - journalismin tutkimuksen näkökulmia. Porvoo: WSOY. 71-92.
- PIETILÄ, VEIKKO 1996: Kieli vallan välineenä. Arviointi kirjasta Jyrki Kalliokoski (toim.): Teksti ja ideologia. - Tiedotustutkimus 1/96: 66.
- SALONIEMI, MARJUT 1988: Meidän Tarja vai projektipäällikkö Haavisto? Teoksessa Lea Laitinen (toim.): Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä. Yliopistopaino.
- SANOMALEHTITieto 1996. Julkaisija Sanomalehtien liitto.
- SCANNELL, P 1992: Public Service Broadcasting and modern public life. Teoksessa Scannell, P ym. (toim.) Culture and power. Sage Publications.
- SCHAFFER, DEBORAH 1995: Shocking Secrets Revealed! Language of Tabloid Headlines. - Et Cetera Spring 1995. 27-46.
- SEIBICKE, WILFRIED 1982: Die Personennamen im Deutschen. Berlin: Walter de Gruyter.
- SHOTTER, JOHN 1989: Social Accountability and the Social Construction of "You". Teoksessa John Shotter ja Kenneth J. Gergen (toim.) 1993: Texts of Identity. London: Sage. 133-151.
- SILVERMAN, DAVID 1993: Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. 3rd repr. London: Sage.

- SUONINEN, EERO 1993: Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen: Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 111-150.
- UIMONEN, RISTO 1992: Julkisuuspeli. Imagonrakennus politiikassa. 2. painos. Juva: WSOY.
- UOSUKAINEN, RIITTA 1996: Liehuva liekinvarsi. Kirjeitä ja puheita. Juva: WSOY.
- WEST, CANDACE, MICHELLE M. LAZAR & CHRIS KRAMARAE 1997: Gender in Discourse. Teoksessa Teun A. van Dijk 1997 (toim.): Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Vol 2. London: Sage. 119-143.
- WETHERELL, MARGARET AND JONATHAN POTTER 1989: Narrative Characters and Accounting for Violence. Teoksessa John Shotter & Kenneth J. Gergen (toim.) 1993: Texts of Identity. London: Sage. 206-219
- WYCKOFF, GENE 1968: The Image Candidates. American Politics in the Age of Television. New York: MacMillan.

Julkaisemattomat lähteet

- FAIRCLOUGH, NORMAN 1998: Discourse in Late Modernity -luentosarja Jyväskylän yliopistossa.
- LUUKKA, MINNA RIITTA 1997: Diskurssintutkimuksen suuntaukset -luentosarja Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.

Jutut

Juttujen numeroinnista käy ilmi julkaisupäivämäärä ja lehti. Tämän lisäksi ne on numeroitu juoksevasti.

Aamulehti

20a1 Puhemiehen kohukirja tyrmistyi eduskuntaa

20a2 Puhemiehen vesisänky loiskuu seksiä

20a3 Kuumista kirjeistä tulee voitto tai tuho

20a4 "Jos Uosukaisen kannatus tästä kasvaa, minun on vaihdettava alaa", sanoo Esko Aho

23a1 Uosukainen veti kirkkoon tuhat henkeä Ylistarossa

23a2 Kohuevakko sai synninpäästön

24a1 Odottaako jono kirjastossakin Riitta Uosukaisen kohukirjaa?

24a2 Puhemiehen kimppuun ei kannata käydä

Helsingin Sanomat

20h1 Puhemies Riitta Uosukainen arvioi kirjassaan: Pääministerinä Esko Aho luotti vain keskustalaisiin

20h2 Esko Aho: Uosukaisen tyyli laji vahingoittaa poliittista järjestelmää

21h1 Uosukainen lähelle Kohtaamispaikan myyntiennätystä

21h2 Takkula neuvoo Uosukaista

21h3 Uosukaisen teos loppui

22h1 Riitta Uosukainen: "En kirjoittanut kirjaa puhemiehen roolissa"

22h2 Sund antoi Uosukaiselle erotiikkatukea

23h1 Uosukainen sai ennätysyleisön Ylistaron kirkkoon

23h2 Lahtarimeininkiä (Väliotsikko laajemmassa jutussa Kokoomus taputti seitsemän kertaa)

24h1 Reuter kertoi Uosukaisesta

26h1 Kansa hyväksyy Uosukaisen paljastukset

26h2 Puhemies veti messut, kirkot ja kirjakaupat täyteen Uosukaisesta tuli viikossa ilmiö

Ilta-Sanomat

20is1 Uosukainen aloitti illalla vastahyökkäyksen: Oli miten oli, eläköön isänmaa!

20is2 Rouva puhemiehen antoisa seksielämä

20is3 Topi Uosukainen vaimonsa tekstistä: Posket hieman punehtuivat

20is4 Uosukainen opetusministeri Olli-Pekka Heinosen: Kaksinaamainen satakuntalainen

20is5 "Riitta sanoo suoraan"

- 20is6 Uosukainen oikeusministeri Kari Häkämiehestä: Märkähattu karjanpaimen
- 20is7 “Hauskaa olla pittää!”
- 20is8 Uosukainen äimistelee kohua kirjastaan: “Ihmettelen jos arvovalta tästä menee”
- 20is9 “Riemukasta”
- 20is10 “Aika liberaalia!”
- 20is11 “Ei yksityishenkilö”
- 20is12 Puhemiestoverit ällikällä lyötyjä
- 20is13 Isohookana-Asunmaa saa Uosukaiselta täyslaidallisen
- 20is14 “Ehkä minäkin kirjoitan - en tosin pornokirjaa”
- 21is1 Kansa janosi Uosukaisia
- 21is2 Ensimmäinen painos loppui jo
- 21is3 Eduskunta kohisi yhä - “Hämmäntynyt” Zyskowiec puolustaa puhemiestä
- 21is4 Mauri Pekkarinen varoitti Uosukaista puhemiesneuvostossa: “Älä sotke minua orgioihisi!”
- 21is5 “Kaikki hyvä ei tule stadista!”
- 21is6 Kokoomusnaisilta plussaa ja miinusta
- 21is7 “Seksipaukku Suomen politiikassa”
- 21is8 “Lovely Riitta” loiskii Saksassakin
- 23is1 Riitta Uosukainen seksikohusta: En voinut kuvitella mitään tällaista!
- 23is2 “Minä en ole kirja-arvostelija” Niinistö neuvoo Uosukaista kahdenkeskisiin keskusteluihin
- 23is3 Toivo Uosukainen: Kaverit ovat ihmetelleet
- 23is4 Uosukainen veti kirkonkin täyteen
- 23is5 Ex-puoluejohtaja Pertti Salolainen: Uosukaisen kirja nakertaa puhemiesinstituutiota
- 23is6 Aira Samulin ihmettelee “sen” onnistumista vesisängyssä
- 23is7 “Mite sie nyt tuolla viisii?” Ilaskiven mielestä puhemiehen harkintakyky petti
- 24is1 Uosukainen tienaa satojatuhansia kohukirjallaan
- 24is2 Päihittänee Väyrysenkin myyntiluvut
- 24is3 Uosukaisten sänkykohtauksista levisi maailmalle raju versio
- 26is1 Suomalaiset eivät hätkähdä Uosukaisen seksipaljastuksia
- 26is2 Kansa hyväksyi myös MTV3:n tutkimuksessa
- 26is3 Isohookana-Asunmaan tohtoruus “kipeä paikka” Uosukaiselle

Liitteet

Liite 1

Eduskunta kohisi yhä

"Hämmmentynyt" Zyskowitz puolustaa puhemiestä

Timo Haapala (IS)

Eduskunta oli vielä perjantainakin hämmennyksen varassa puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kokouksesta *Liehuva Liekinvarsi* (WSOY).

Myös kokouksen eduskuntaryhmässä nurihti puhemiehen menettelytapoja vastaan, mutta ryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz sanoo tukevan Uosukaista – tosin hämmäntyneenä.

Luonnollisesti olen hieman hämmmentynyt siitä, että kirjassa eräitä oman eduskuntaryhmämme jäseniä käsitellään niin kouraisesti. Zyskowitz myöntää pohiessaan juristin varovaisuudella sitä, onko Uosukainen käyttänyt puhemiehen arvovaltaa väärin.

– Ihminen Riitta Uosukaista ja puhemies Riitta Uosukaista ei voi erottaa toisistaan silloin, kun Riitta Uosukainen kirjoittaa kirjan, mutta se on selvää, että

tämä kirja on Riitta Uosukaista ihmisenä. Tämä ei ole puhemiehen poliittinen julistuskirja, Zyskowitz taiteilee.

– Minun mielestäni kirjan julkaiseminen ja sen sisältö eivät sinänsä ole puhemiehen asemaan nähden sopimatonta tai tuomittavaa.

Kokoomusryhmässä myös kritiikkiä

Zyskowitz sanoo uskovansa, että kokoomusryhmän enemmistö asettuu Uosukaisen tueksi, mutta kaikki eivät ole samaa mieltä.

Esimerkiksi kansanedustaja Oiva Savela (kok) kertoo puhelimen soineen taa jaan, kun äänestäjät ovat esittäneet kirjasta ja sen julkaisemisesta omia mielipiteitä.

– Tässä vaiheessa en ole kuullut yhtään myönteistä kannanottoa – kaikki ovat olleet kielteisiä, Savela sanoo.

Savela ihmettelee miten Uosukainen tei asiakkaitaan ja kollegansa juuri puhemiehen arvovallalla.

– Itse en olisi tehnyt niin koskaan.

Kovinta rutina oli vielä perjantainakin keskustan ryhmässä.

Kansanedustaja Hannu Takkula (kesk) laati kirjallisen tiedotteen, jossa hän paheksui Uosukaisen menettelyä.

Takkulan mukaan Uosukaisen olisi harkittava, pysyykö hän enää objektiivisesti ja tehtävänsä vaatimalla arvokkuudella hoitamaan puhemiehen toiminta.

Eduskunnan arvovallasta ja puhemiesinstituution arvostus vaatii asiallista keskustelukuluttuuria eikä siirtymistä henkilökohtaisten tölväyksien linjalle. Takkula paheksuu.

Sdp:n ay-siiven edustajan Erkki J. Partasen näkemys kohusta on kyyninen. – Siinä tuli Uosukaiselle helpolla millä rahalla Partanen muratti.

Mauri Pekkarinen haluaa Uosukaisen pitävän seksiorgiat ja työtoverit eri kirjoissa.

Mauri Pekkarinen varoitti Uosukaista puhemiesneuvostossa:

"Älä sotke minua orgioihisi!"

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjassaan ryökyttämä keskustan kansanedustaja, valtiovarainvaliokunnan puheenjohtaja Mauri Pekkarinen otti puhemiesneuvoston kirjalle eilen arvovaltaisessa eduskunnan puhemiesneuvostossa.

Närkästynyt Pekkarinen varoitti sotkemasta omaa nimeään Uosukaisen "orgioihin" samojen kansien välissä.

– Minä en käy häntä arvostelemaan, vaikka hän on minua ja monia muita arvostellut, jätän sen

omaan arvoonsa. Mutta jos hänellä on oikeus arvostella työtovereitaan, niin työtovereilla on varmasti oikeus esittää hänelle joku toive.

– Minun toive on se, että kun hän kirjoittaa jatkossa kirjojaan ja kertoo niissä seksiorgioistaan ja arvostelee työtovereitaan, niin ainakin minun osalta hän voi sijoittaa nämä kaksi asiaa eri kirjoihin, Pekkarinen sanoo.

Pekkarisen mukaan Uosukainen kuunteli hänen viestitään eilen "vakavana kuin mikä".

"Kaikki hyvä ei tule stadista!"

Imatra (IS)
Marjut Vuotila

Imatralaiset eivät olleet kauhistelleet eivätkä kummastelleet Riitta Uosukaisen kirjasta julkisuudessa esitetyjä otteita. Häne tunnetaan kotikaupungissaan, ja kirjan katsotaan edustavan juuri sellaista Riitaa, millaisena hänet on opittu tuntemaan niin ruokakaupan asiakkaana kuin poliittisena puhujana taustaväinä.

Syöt sie, juot sie, nait si vai lämmitetäänkö saunan sananlasku on Imatran seudulla ja koko karjalaisella alueella paljon käytössä ja kaikille tuttu.

Uosukaisen entisen koulun Imatran yhteislukion opettajainhuoneessa kirjan ilmestymistä on odotettu jännittyneenä ja innostuneena.

Lukion äidinkielenopettaja Raii Haarala tiedetään yhdeksi ennakkoon kirjeen saajaksi. Hän ei ole vielä lukenut kirjattaan, mutta jännittää erikoisemmin sen sisältöä.

– Luotan Riitan tyyliin juuri, se on mielestäni ainloistava.

Lukion biologian opettaja ja "seksiasioiden erikoisopettaja" Kaarina Rutanen on ennakkotietojen perusteella innoissaan siitä, että kollegalta on tullut sivustapua seksistä puhumiseen.

– Elämä olisi tosi tyls ilman seksiä, vaikka ei siittänyt niin paljoa puhutakaan ainakaan tässä iässä.

– Mielestäni Riitta on terveellisen räväkkä nainen, kun otti senkin asian esille.

A ja B luokkien abeilla koulun opettajakuntaan kuuluneen Riitta Uosukaisen kirja saa kirkkaasti kiitosta.

Kirjan seksipuoli sinälään ei iukiolaisia ole kummastuttanut. Pojat tietysti vetäisivät löysän vitsein aiheesta: Ai se kirja, jossa on "rintaa, reittä ja revää".

Paljon innostuneemmin puhutaan poliitikkosta, joka ei kiertele.

Oppilaat riemuitsevat myös sitä, että tällaisen merkittävän kirjan kirjoittaja on imatralainen.

– Kaikki hyvä ei tule stadista.

Äidinkielenopettaja Raii Haarala ei ole vielä lukenut Uosukaista saamaansa julkista kirjettä.

Jatkuu sivulla 11

Riitta Uosukainen seksikohusta:

En voinut kuvitella mitään tällaista!

Satu Saaristo (IS)

- Eikös tämä nyt ole maailman selvin asia, että meillä on oikein kivaa Topin kanssa!

Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen (kok) ei viilentänyt viikonvaihteessa hetkeksikään kohua, joka syntyi hänen *Liehuva liekinvarsi* -kirjansa seksikuvauksista miehensä Toivo Uosukaisen kanssa.

Uosukainen-sai kokoomuksen porvariparlamentilta eilen Helsingissä valtavat aplodit. Puheessaan eduskunnan puhemies vitaili, ettei voi yhtyä edelliseen puhujaan. Hän oli kokoomuksen puheenjohtaja

Sauli Niinistö.

- Vaikka en yhtään pidä tällaisesta kohusta enkä ollut siihen varautunut, olen ajatellut ihmisiä tavatessani, että kyllä tämä sittenkin oli se väärä.

- Ihmisillä on valtavan paljon erilaisia patoutumia, nimenomaan seksuaalisesti. Patoutumat pääsevät nyt purkautumaan tätäkin kautta. Tässä suhteessa olen ikään kuin lääkäri Uosukainen mieliskeli eilen IS:lle.

Karjalaiselle ryyliilleen uskollisena Uosukainen ei kadu kirjoittamistaan hetkeäkään.

- Tulinpahan kirjoittaneeksi, mutta kirjoitinhan minä kaikesta muustakin

kuin yksityiselämästäni.

- Minä en todellakaan voinut kuvitella mitään tällaista, hän siltteli eilen ihmisissään kirjansa aikaansaamaa suurta ihailun ja toisaalta paheksunnan vyöryä.

"Maailman luonnollisin asia"

- Olette tuonut kirjassanne esille aivan uusia aspekteja: pitkän avioliiton seksielämä, nainen, joka kirjoittaa asioista, jotka ovat olleet vain miehille sallittuja ja vielä lisäksi vanhenevien ihmisten seksielämä?

- En minä nuorempana tätä olisi kirjoittanutkaan. Nyt se on minusta maailman luonnollisin asia, että

juuri kirjoitan näistä asioista.

Oletteko yhtään ehtinyt kokeilla kirjassanne valtaavan "sukseen" saanutta vesisänkyä?

- No, nyt olemme olleet tykkänään täällä Helsingissä Topin kanssa, kovin kiiressä ja kuivissa sängyissä. Vesisänky on sitä paitsi Imatralla.

Miten suhtaudutte Esko Ahon uhkaukseen, että hän jättää politiikan, jos Uosukaisen kirja lisää poliittista suosiota?

- Eihän hän sitä tosisaan varmasti ole sanonut. Ei hän niin paheksuva voi olla, enkä myöskään toivo, että hän lähtisi. Kyllä meitä tänne mahtuu.

- Onhan meillä ihmisillä oikeus elää ja tuoda esiin ajatuksia. Onhan Tšekkosakin kirjailija presidenttinä, eivät tällaiset seikat voi estää myöskään puhemies-tuomasta esiin omia henkilökohtaisia ajatuksiaan.

"Thailen omaa miestäni"

Mitä mieltä olette Topin saamasta lempinimestä Karjalan kukko?

- Topi on tottunut vuosien varrella kaikkeen, mutta kyllä tämä valtaavan itsetunnon vaatii mieheltä. Ihailen omaa miestäni.

Tänään, sivut A8-A9

"Minä en ole kirja-arvostelija"

Niinistö neuvoo Uosukaista kahdenkeskisiin keskusteluihin

Timo Haapala (IS)

Kokoomuksen puheenjohtaja, valtiovarainministeri Sauli Niinistö neuvoo puhemies Riitta Uosukaista (kok) kahdenkeskisiin keskusteluihin sen sijaan, että tämä arvostelee kollegoitaa julkisesti kirjassa.

- Kyllä minullekin tulee mieleen, että joku on saatanut loukkaantua.

- Ehkä on parempi keskustella niiden ihmisten kanssa kahden kesken, koska kaikki eivät todellakaan ole sieltä päin Suomea, missä "hauskaa olla pittää", Niinistö sanoo.

- Ehkä se ajatusrakennelma ei ole kaikilla samanlainen.

- Jos keskustelee noin, joutuu varautumaan, että müütikin keskustelevat. Varmasti Uosukainen on on hyvin mieltänyt.

Uosukaisen hengentutortta Niinistö ei halua muuten arvostella.

- Minä en ole kirja-arvostelija.

Niinistö antaa kierrellän tukensa

Silti Niinistö myöntää kierrellän ja kaarrellän tukensa Uosukaiselle.

- Minulla ei ole tapana erikseen ilmaista tukea tai tuettomuutta keneenkään

Sauli Niinistö (kok) sanoo ymmärtävänsä hyvin, että jotkut ovat loukkaantuneet puhemies Riitta Uosukaisen kirjasta. Yksi pahimmin tölvittyjä on Niinistön kaveri, oikeusministeri Kari Häkämies (kok), jonka Uosukainen leimaa "märkähattu karjapaimeneksi".

kokoomuslaiseen nähden. Ei tämä mikään seitsemään kuolemansyntyin rinnastettava asia ole.

- Kai hänellä oli tarve kertoa. Itse olen aina poliitikassa paremminkin ar-

vostellut kärkevästikin ihmisten esittämiä asioita kuin ihmisiä itseänsä. Mutta minä olenkin sieltä päin Suomea, missä ei aina pidetä niin hauskaa.

Niinistön mukaan Uosu-

kaisen kirja oli voimakkaasti henkilökohtainen arvio. Hänen mukaansa kirja ei liity valtionhoidollisiin kysymyksiin, joten puhemiesinstituution väärinkäytöstä ei kannata keskustel-

la - Hän on ihminen ja puhemies, Niinistö tuvisi, mutta ei itse suostunut ihmisenä" arvioimaan markkan mahdollista ERM-kytkentää.

Puhemiehen kimppuun ei kannata käydä

Valtiosääntöprofessori Ilkka Saraviidan mukaan puhemies on jotakuinkin erottamaton

A

Heisinki

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok.) haukkumakirjeistä tuoituneet kansanedustajat saavat kiehua omassa liemessään. Heillä, sen paremmin kuin puhemiehen seksipaljasivoksista moraalisesti närkästyneillä, ei ole mitään keinoa mittaattaa puhemiehen luottamusta kesken kauden.

Professori Ilkka Saraviidan mukaan puhemies on jotakuinkin erottamaton.

Hallituksen luottamuksen ryhmä kansanedustajia voi milloin tahansa mittaattaa välikysymyksen avulla. Jos luottamus on mennyt, hallitus kaatuu.

Ministereille edustajat voivat tehdä suullisia tai kirjallisia kysymyksiä mistä aiheesta tahansa. Sen sijaan valtiopäiväjärjestyksestä ei löydy pykälää, jota eduskunta voisi käyttää testatakseen, puhemiehen luottamusta.

Uosukaisen kirjasta tuoituneiden kansanedustajien ei siis auta muu, kuin maltaa mielensä ja odottaa helmikuuhun, jolloin kolmihenkinen puhemiesistio on seuraavan kerran katkolla.

Jos yksittäinen kansanedustaja toimii "sopimattomasti", niin puhemies voi antaa tälle huomautuksen tai varoituksen. Pahimmassa tapauksessa edustaja voidaan panna pariiksi viikoksi jäädään.

hyille, jolloin hän ei voi osallistua eduskuntaryhön.

Tätä ennen asia puidaan yleensä puhemiesneuvostossa, joka on puhemiehen avuksi eduskuntaryhmien edustajista koottu neuvoo-antava elin.

Koska myös puhemies on kansanedustaja, niin perinteessä tämä mahdollisuus pätee myös häneen.

Saraviita pitää ajatusta hupaisana ja järjettömänä, että puhemies Uosukainen katsoisi menettelleensä sopimattomasti tehtyään ristiriitaisia tunteita ja kuohuntaa aiheuttaneen paljastuskirjeen.

Tällaisessa tilanteessa tämä systeemi ei kertakaikkiaan toimi.

Lapin yliopiston valtiosääntöprofessori toteaa.

Puhemies on aina niskan päällä

Saraviidan mieleen tulee viime vuosikymmenien ajalta pari tapaus, jolloin kansanedustaja on ottanut mittaa puhemiehestä. Kummassakin tapauksessa puhemies peri selvän voiton.

Smp:n Veikko Vennamo syytti 1970-luvulla toistuvasti puhemiesistä puolueellisuudesta. Kerran hänet pantiin karanteeniin. Kun hän silti saapui istuntoon, valtiomestari kantoi valtiopäivätulos.

Merkittävin tapaus Saraviidan

mukaan tapahtui IKL:n aikoihin, jolloin Hili Riipinen syytti puhemies Kyösti Kalliota kotiinpäävetämisestä. Riipinen sai rangaistuksen.

Riitta Uosukaisen viime viikolla ymmestytyt kirja Liehuva liekinvarsi loukkasi erityisen pahasti niitä kansanedustajia, jotka puhemies kirjassaan haukkua repositeli.

Erityisesti oppositioedustajat katsovat Uosukaisen toimineen tavalla, joka murentaa puhemiehen arvovaltaa ja asettaa hänen puolueettomuutensa kyseenalaiseksi.

RIITTA JÄRVENTIE

Esko Aho: Uosukaisen tyylilaji vahingoittaa poliittista järjestelmää

JAAKKO HAUTAMÄKI
Helsingin Sanomat

Keskustan puheenjohtaja Esko Aho haukkui torstaina iltapäivällä puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjan tuoreeltaan pystyyn poikkeuksellisen voimakkain sanoin.

Aho totesi vaihtavansa alaa, jos Uosukaisen kirja lisää puhemiehen kannatusta.

”Uosukainen rikkoi pelisääntöjä”

Aho aloitti toteamalla, että ”emme ole erityisen ihastuneita tyylilajista”. Hetkeä myöhemmin hän sanoi, että kirja ”ei ole eduksi suomalaiselle poliittiselle järjestelmälle” ja että

”tyylilaji on vahingoksi poliittiselle järjestelmälle”.

Ahon mukaan on tärkeää, että eduskunnassa säilyy keskinäinen kunnioitus. ”Poliittisen järjestelmän suojeleminen on eduskunnan puhemiehen erityisellä vastuulla.”

Hän syytti Uosukaista politiikan pelisääntöjen rikkomisesta.

Aho julkaisi oman kirjansa keskiviikkona. ”Minulla olisi ollut aineistoa, jolla olisin taannut kirjani myynnin vuosiksi eteenpäin”, hän sanoi.

Keskustan ryhmäjohtaja Aapo Saari vierellään Aho totesi Uosukaisen käyttäneen kansanedustajista nimeltä mainiten alatyylisiä kieltä.

”Tämä myy varmasti. Siitä ei

ole epäilystäkään”, hän sanoi.

Kirjassa kirjeen saavat myös pari kokoomusministeriä. Kokoomuksen puheenjohtaja, valtiovarainministeri Sauli Niinistö ei halunnut kommentoida kirjaa. ”En ole lukenut, eikä minulla ainakaan viiteen viikkoon ole siihen aikaakaan”, hän sanoi.

Eduskunnassa päivän puheenaihe

Uosukaisen kirja oli torstaina eduskunnan puhutuina aihe niin virkamiesten kuin kansanedustajienkin keskuudessa. Eduskunnan kahvilasta ei juuri löytänyt pöytää, jossa siitä ei olisi puhuttu, vaikka aniharva oli nähnyt kirjaa kokonaistutuksessaan.

Kokouksen ex-puheenjohtaja Pertti Salolainen ei lämpene Riitta Uosukaisen (kok) kirjalle: - Kyllä se nakertaa puhemiesinstituution arvovaltaa. Kuvassa keskellä puhemiesin puolisio Topi Uosukainen.

Ex-puoluejohtaja Pertti Salolainen: Uosukaisen kirja nakertaa puhemiesinstituutiota

Timo Haapala (IS)

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjakohu eli vahvasti viikonvaihteen yli ja nousi pääkeskustelunaiheeksi vielä kokouksen vaalilistassa eilen Helsingissä.

Mielipiteet jakautuivat kahtia, mutta kokouksen ex-puheenjohtajan Pertti Salolaisen mukaan kirja nakertaa puhemiesinstituution arvovaltaa.

- Uosukainen puhuu kohta, viekää lapsen ja alaikäiset pois salista! puoleen poliittiset ihmettelivät ennen Rouva Puhemiesin eilistä esiintymistä kokouksen porvariparlamentissa.

Pelin hengen sisäistänyt Uosukainen kertoi miettineensä yhtymistä edelliseen puhujaan eli puheenjohtaja Sauli Niinistöön, mutta sanoi tulleen siihen tulokseen, että nykytilanteessa se ei ehkä ole sovelias sanavalinta.

Eniten kokoomusväki ihmetteli - ei Uosukaisen

sänkykamaritapahtumia - vaan sitä, miksi hän teilaat kirjassaan *Liehuva liekinvarsi* (WSOY) niin kovin sanoin puhemiesin arvovallassa ryhmitövereitaan. Kokoomusnuorille Uosukaisen tyyli kelpasi tosin sellaisenaan ja he nostivatkin hänet jo tulevan messiaan asemaan.

Salolainen pitää kirjaa onnettomana

Kokouksen ex-puheenjohtaja Pertti Salolainen kertoo ihmetelleensä, voiko Uosukaisen asemassa kirjoittaa kyseistä kirjaa.

- Täytyy asettaa kyseenalaiseksi, onko puhemiesinstituutiosta käsin, korkealta platformilta, esitettävissä tällaisia asioita työtovereista.

- Kyllä se nakertaa puhemiesinstituution arvovaltaa. Se vaikeuttaa myös muiden vastaamista tällaisiin, puhemiesin palkasta Uosukaisen kansaa.

Salolainen naurahtaa

Uosukaisen kirjassaan tälle väitteelle, mitä puhui Salolaisen kokouksen puheenojaksi.

- Hänelle ei kyllä kansiota minun menestäni politiikassa, Salolainen sanoo.

"Muille tätä ei olisi sallittu"

Oululainen kansantaja Suvi Lindén vertailee julkistamista varten luokiteltiin, jossa voidaan joko hyvin tai huonosti.

- Muille tätä ei olisi ollut, hän epäilee.

- Ei se työyhteisön tyytyväisyys paranna, että kukaan Riitta puhemina tarvitsee yhteisön tukea nyt hän sohi ja vii, Lindén kummastelee.

Hämmennyt puhemiesin sihteeri Maija Perho arvelee, että kansa saattaa Uosukaisen tyyliä pitääkin.

- Ehkä me osittain kappoiset poliitikot ome arvioineet sen eri tavalla, hän muotoilee.

Aira Samulin ihmettelee "sen" onnistumista vesisängyssä

Keskustasta kokouksen helsinkiläis-ksi kunnallisvaaliehdokka. ksi loikannut tanssitaiteilija Aira Samulin, 68, ennustaa puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjan pohjalta vesisänkyjen menekin hurjaa kasvua.

Samalla Samulin ihmettelee, miten Uosukaisen kirjassa yksityiskohtaisesti kerrottu "se" on ylipäätään voitu tehdä vesisängyssä.

- Miten se on hoidettu siinä? Pitäköö siitä nousta pois loppuvaiheessa? - Aluksi se voi olla (vesisängyssä) hirveän kivaa. Se

Kokouksen kunnallisvaaliehdokas Aira Samulin ennustaa Riitta Uosukaisen (kok) kirjan pohjalta vesisänkyjen menekin kasvua.

voi olla mukavaa aluksi, mutta sitten voi tietysti mennä toiseen paikkaan, Samulin arvelee ja kertoo

"kuulleensa puhuttavan", että "sen" loppuunsaattaminen vesisänkyolosuhteissa on perin vaikeaa.

"Mite Sie nyt tuolla viisii?" Ilaskiven mielestä puhemiesin harkintakyky petti

Puhemies Riitta Uosukaisen puolueoveri, EU-vaaliehdokka ja entinen presidenttiehdokka, yliopistomestari Raimo Ilaskivi, 68, katsoo, että puhemiesin harkintakyky on pettänyt.

Itsekin karjalaisena ja Uosukaisen kanssa jopa samaa koulua käyneenä Ilaskivi ilmaisee kantansa faktisella karjalan murteella:

- Voi Sie, Riitta, sam-

maa kouluu käyn, mite Sie nyt tuolla viisii? Justuusa olt nousemas kansakunnan kaapin päälle ja nyt Sie romahit sinne sänkyvaatteihin välillä. Mihi Sie harkintakykyis jäi? Tilulilulii...

Salolainen nähtiin yhdessä Kristiina Kaiharin kanssa

Yksi kokouksen porvariparlamentin puheenaiheita oli, kuka lähtee Lontooseen suurlähettilääksi siirtyvän Pertti Salolaisen matkassa "emännäksi"?

Kun kokouksen eduskuntaryhmä torstai-iltana vietti pitkäaikaisen ja suuren kansansuosion saaneen jäsenensä ja puolueensa entisen puheenjohtajan läksiäisiä, läsnä oli myös aviovaimo Anja Salolainen.

Illan päätteeksi silminnäkijät ihastelivat pitkään avioliitossa olleen pariskunnan poistumista tilaisuudesta. He lähtivät sieltä kauniisti ja tunnelmallisesti käsi kädessä.

Sitä suurempi olikin ihmetys, kun porvariparlamentissa Marina Congress Centerissä nähtiin syksyllä 1995 Salolaisen nimeen yhdistetty Kristiina Kaihar.

Parikymmentä vuotta Salolaista nuorempi Kaihari on kokoomuslainen, mutta hänellä ei ole mandaattia puolueen päättäviin elimiin.

Lontoon-lomasta romanssiuutinen

Läsnäolo viikonvaihteen kokoomuslaisittain tärkeässä tapaamisessa oli Kaiharin ja Salolaisen yhteisakselilla täysin yksityisuutinen.

IS kertoi viime lokakuussa Pertti Salolaisen vaikenevan romanssistaan Kristiina Kaiharin kanssa.

Salolaisen ja Kaiharin romanssi sai tuulta purjeisiin viime syksynä, kun heidät tavoitettiin yhteiseltä markkailta Lontoossa. Tuolloin he lomailivat suomalaisten suosimassa lontoolaisissa.

Kansanedustaja Salolainen ei tuolloin kommentoinut suhdetta.

Seppo Haavisto

Riita Uosukainen ei kadu kirjoittamistaan hetkeäkään: – Tulinpahan kirjoittaneeksi, mutta kirjoitinhan minä kaikesta muustakin kuin yksityiselämästäni.

Toivo Uosukainen: Kaverit ovat ihmetelleet

Satu Saaristo (IS)

Lähes Suomen viralliseksi seksipedoksi vaimonsa, puhemies Riitta Uosukaisen (kok) kirjan myötä julistettu everstiluutnantti Toivo Uosukainen kertoo kavereidensa ihmetelleen viime päivien kohua.

– Kaverit ovat positiivisessa mielessä ihmetelleet, että olen antanut luvan julkaista sellaista. Eli että jos olen sen tekstin lukenut, miksi olen antanut luvan julkaisusta, Toivo Uosukainen kertoo.

– Mutta kirjehän (kirjan seksikirje) on tehty nimenomaan minulle ja siten se pitää ottaa. Se on hyvin

henkilökohtainen. Jos joku siitä hyvää löytää, niin hyvä vaan.

”Kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut”

Toivo Uosukainen kertoo monen naisen todenneen hänelle, että on hienoa, että juuri nainen on tuonut esille aikaisemmin tabuina pidettyjä asioita, kuten vanhenevien ihmisten seksielämä ja vanhenevan miehen potenssi.

Näin Riitasta tuli paitsi poliittinen vaikuttaja myös seksuaalipoliittinen vaikuttaja.

– Tähän saakkahan vain me miehet olemme voineet puhua tämän tyyppisistä

asioista, mutta nyt nainen puhuu ensimmäisen kerran. Ja kyllä Riitta on tarkkaan harkinnut, mitä hän kirjoittaa ja puntaroinut tekstiin kokonaisuutta, Topi sanoo.

”Kohu hirvittää maalaispoikaa”

Imatralla kunnallisvaaliehdokkaana oleva Topi tunnustaa, että hän ehkä olisi kieltänyt vaimoaan julkaisemasta tätä kirjettä, jos olisi yhtään voinut aavistaa, millainen kohu teoksesta tulee.

– Kyllä tämä kohu nyt tällaista tavallista maalaispoikaa kunnolla hirvittää, Topi sanoo.

– Olin aivan häketytynyt, kun tulii tiedotustilaisuuteen, Topi Uosukainen tunnusti.

– Kun nousin kirjan julkaisemispäivänä Södikan (WSOY:n) portaita, tuntui siltä, että polvet tosiaan noikahtavat, ja kun tulii tiedotustilaisuuteen ja näin, miten paljon siellä oli ihmisiä, olin aivan häketytynyt.

Liite 7

Puhemies Riitta Uosukaisen kohukirja

Kansa janosi Uosukaisia

Topistakin tuli kulttihahmo Akateemisen väentungoksessa

Tuomas Manninen (IS)

Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen syöksyi eilen komeetan tavoin jällisten supertähtien joukkoon.

Uosukainen jakoi Akateemisen Kirjakaupan palvelulle yleisölle omistuskirjoituksia 1 tunnin ja 40 minuuttia.

Juuri ennen Uosukaista esiintyneen toisen esikoiskirjailijan, puheenjohtaja Esko Ahon tulos oli 15 minuuttia.

Uosukaista pitemmän jonon on Akateemisen kohtauspaikalla kerännyt vain muumikirjailija Tove Jansson. Ufokirjailija Rauni-Leena Luukainen jäi taakse rinnan mitalla.

Esko Ahoa enemmän omistuskirjoituksia jakoi eilen myös everstiluutnantti Toivo Uosukainen.

Ruskettuneesta "Topista" tuli hetkessä kulttihahmo. Häntä piirittivät sekä naiset, miehet että valtakunnan tunnetuimmat nimimarihaukat Eki-setä, "Teino ja Jorma. Jopa "Vielviksenä" tunnettu liikemies Carl Danhammer halusi itselleen Topin nimimerkin.

Jos näe kaverit on raällä, tietää onnistuneensa vieraan valinnassa hykerteli Akateemisen johtaja Stig-Björn Nyberg ja tun-

Kirjassaan kypsän naisen seksuaalisuuden esiin nostanut Uosukainen hehkui eilen Akateemisessa kirjakaupassa.

nusti jakaneensa kämpän Eki-setän kanssa Lontoossa vuonna 1966.

Tove Janssonin ennätystä (4 tuntia) on enää mahdollon lyödä, koska hän joutui lopettamaan myymälän sulkeutumisen vuoksi. Myös Adolf Ehrnrooth oli menossa yli kahden tunnin, mutta uupui kesken.

Aho turvasi murhamieheen

Aho jäi eilen räysin Riitta & Topi -shown jalkoihin.

Hän tuomitsi jyrkästi Uosukaisen ryytiläjin ja ilmoitti, ettei aio lukea tämän kirjaa. Omaan kirjaansa Aho yritti lietsoa kiinnostusta kertomalla siitä löytyvän myös murhamies Matti Haapojan, jonka isä oli Vetein Räyriingin poikia.

Aho ei aivan ehtinyt myymälästä takavasemmalta ulos, kun Uosukainen jo liihotteli rullaportaiden kevyesti kannattelemalla alas estradille.

Yleisö osoitti suosiota villisti ja spontaanisti. Applodien laannuttua väentun-

goksen leikkasi kirkas "fyy-fyy-fy-fy" -vihellys. Se oli Topin merkki: olen paikalla. Puolisojden katseet löysivät toisensa, ja hetken tuntui, kuin yleisönkin rinnassa olisi läikähtänyt jotta tain lämmintä.

Riitta Uosukainen isrui tuoilille, joka oli vielä lämmin Esko Ahon jäljiltä. Topi-puoliso sai seurata, kuinka haastattelija Lasse Lehtinen alkoi verbaalisesti hyväillä hänen vaimoaan.

Sinun eroottisesta elämästäsi on nyt noussut myrsky vesisängyssä, älä anna laineiden laantua, Lehtinen wyllytti.

Laineet olivat jo laantumassa: IS:n tiedustellessa Topilta, onko viime päivien kohu vaikuttanut erotiikan määrään tai laatuun, tämä oli pitkään ja kipeästi hiljaa ja urahti lopuksi aiheen vatvomisen "alkavan käydä jo hermoille".

Erotiikan jatko-osan sijasta Topi paljasti kohtalokkaan "anna palaa" -komennon etymologian.

Se oli eversti Jokinen, joka aina komensi antaa palaa. Kerran hän käski lämmittää saunan, kun olimme tulossa metsäkeikalta. Perillä tulivat paloautot vastaan. Se sauna oli todellakin palanut!

Puhemiehen mahdollisen presidenttikampanjan näkymiä ennen ja jälkeen kirjan tai ylipäätään Toivo Uosukainen kieltäytyi jyrkästi kommentoimasta:

- Energianhukkaa!

Akateemisessa kirjakaupassa ei ole koettu vastaavaa mylläkkää sitten muumikirjailija Tove Janssonin, ufokirjailija Rauni-Leena Luukasen ja kenraali Adolf Ehrnroothin vierailun.

"Meidän Topi", everstiluutnantti Toivo Uosukainen (oik.), ja "Viron Elvis", liikemies Carl Danhammer, kohtasivat Akateemisessa.

”Jos Uosukaisen kannatus tästä kasvaa, minun on vaihdettava alaa”, sanoo Esko Aho

— Riikka Uosukainen ylittää puhumisen osan vaivastalon sopivuuksien rajat, sanoo kansanedustaja Maasilta Pekkarinen (kesk), yksi kokouksen puheenjohtajien henkilökohtaisista.

Oman seksielämänsä ja edustajatoimien kaksituntinen samoillessa jo kaiken.

Eikä Pekkarisesta ole oikein sietä, että Uosukainen panee Esko Ahon syyksi kaiken sen, mitä Pekkarinen on joutunut tekemään.

”Henkilökohtaisuudet loukkaavat”

Pekkarisen kanssa samaan kastiin sijoitettu puheenjohtaja Esko Ahokin (kesk) puhkesi kirjan antia. Hänen mielestään valittu tyylilaji ei sovi poliittiseen elämään.

— Eduskunnan puhemiesen tehtävään kuuluu fiolentia eduskunnan arvosteluksi.

— Kirja ei sovi yhteen tämän laivoitteen kanssa.

Ahoa loukkaa myös henkilökohtaisten arvostelujen taso. — Jos tämä jollaisa kannatuksella jätetään, minun on vaihdettava alaa, hän puuskahti eduskunnassa.

Heinonen ei hätkähtänyt

Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen (kok) ei ollut keski-ikäisenä vielä lukeutunut antiseksuaaliseen kirjaan.

Hän ei hätkähtänyt oteistaan. Hänestä olennaista on tapa, jolla kirja on kirjoitettu.

— Kirja on äärimmäisen hyvän itsensä ilmaisija. Luotan hänen tyylitajunsa.

Heinonen vakuutti olevansa myös, että Uosukainen on osannut harkita sanottavansa.

Arvosteluakaan ei Heinosta häiritse, koska hän pitkään tuttavuuden venisteillä tietää, että puhe-

— mies sanoo sanottavansa näin arvostaa.

Uosukainen otti riskin

Kokoomuksen puolestaheite, kansanedustaja Malja Perho oli monen muun edustajatoiminnan tavoin hyvin varovainen arvioineissaan. Hän sanoo myös olevansa peljälli hubujen varassa. Perho uskoo Uosukaisen pistäneen koko perheään huolehtimaan poliin.

— Sinä hän on ottanut henkilökohtaisen riskin, Perho-muovilla hän arvelli myös, että kirja ei jätä ketään eduskunnassa kylmäksi.

Mitä se ehkä jatkossa vaikuttaa, sitä ei Perhokkaan halunnut ennustaa.

Vaihtuoksia ei ennakoitu

Eduskunnan kuppilan pöytäkirja luettiin juuri ostitua kirjassa. Mielipiteet menivät aika ristiin.

Ja jatkos ei tukaan halunnut isonin arvailu.

— Ei tämä kyllä lisää eduskunnan arvostelua, jäteti: Hanann Takkaheite.

— Minusta 35-vuotisesta avioelämästä on kirjoitettu lämpimästi ja kauniisti, sanoo Riikka Korhonen (kesk).

— Paula Kokkonen (kok) hämmäsi valittuun faktosen ja-

nomisia. Hänestä olisi pitänyt harkita, onko kaikki sanottu paikallaan.

Näyttääkö Pokan tapaus tietä?

Maaherra Hannale Pokka (kesk) kirjoitti ministerivuositiedotustiedotustilaisuudessa ja poliittisissa muutenkin.

Kirjeet kuohuttavat. Keskustan edustajaryhmän puheenjohtaja Aapo Saari, puheenjohtaja Esko Aho ja Uosukaisen by-ryhmäjohtaja Marianne Carlsson nauttivat torstaina eduskunnassa kuumia kirjeitä.

KIRSTI POHJONEN

Puhemies Riitta Uosukaisen kohukirja

Uosukainen äimistelee kohua kirjastaan:

"Ihmettelen jos arvovalta tästä menee"

Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen (kok) ihmettelee kirjastaan syntyneitä kohua. Hän vakuuttaa, että mitään seksipaljuksia ei ole harrastettu puhemiehen pöydän takana.

– Eikä myöskään ole haukkumakirjeitä kirjoitettu siitä ajasta, kun olen ollut puhemies.

– Jos eduskunnan arvovalta tästä menee, niin minä ihmettelen.

Jo Uosukaisen kirjan eilen julkistamislaisuus WSOY:n tiloissa kertoi kohusta, jonka hänen kirjansa on synnyttänyt.

Kirjat loppuivat kesken alkuunsa ja niitä tuotiin pakettiautolla Porvoon painotalosta lisää samaan aikaan kun WSOY:n toimitusjohtaja Antero Siljola ja varatoimitusjohtaja Jorma Kaimio valittelivat tilannetta taalankuvat ja tulevat myyntiluvut silmissään vilkkuen.

Uosukaiselle itselleen tuleva häly valkeni, kun hän keskiviikkona palasi Tuk-

holmasta naispuhemiesten kokouksesta ja luki IS:sta, millaisen kohun hänen kirjansa on aiheuttanut eduskunnassa jo erukateen.

Ensin Uosukainen sanoi hämmennyneensä, mutta sen jälkeen hän päätti katsoa, mitä tuleman pitää.

Arvostelijoiden suut Uo-

sukainen yritti tukkia pitämällä tiukasti kiinni siitä, että kirjan kirjoitti yksityishenkilö Uosukainen – ei puhemies Uosukainen.

Kouva Puhemiehen päätä eivät kääntäneet edes muistutukset siitä, miten hän itse on aikaisemmin varjellut eduskunnan moraalialia

kuin silmäteränsä pakotamalla mieskansanedustajat pikkutakkeihin kesäheilteilläkin ja varoittamalla muuttamasta eduskuntaa julkiseksi imetyspaikaksi.

Uosukaisen mukaan kirja ei hetkauta eduskunnan arvovaltaa sinne eikä tänne.

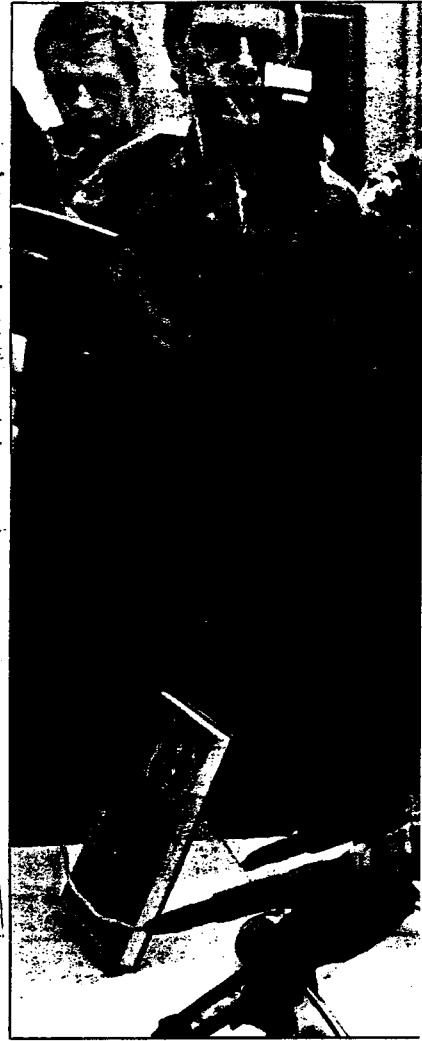
– Nämä eivät ole mitään puhemiehen uutisia. Ne ovat ihmisen kirjeitä.

Se, milloin puhuu puhemies, milloin tavallinen Uosukainen, ei ole epäselvä kysymys.

– Jos minä olen eduskunnassa ja puhun siellä, jos minä puhun poliittista asiaa siellä, ja jos minä puhun missä tahansa niitä asioita, jotka kuuluvat puhemiehelle, kyllä se on tilanteen mukaan, hän täsmensi.

Kirjailija Uosukainen päivittelee, millainen kohu olisi seurannut jos hän olisikin kirjoittanut seksikirjeensä oman miehensä sijasta vaikkapa Esko Aholle (kesk).

"Olen itse niin avoin, että aitoitani epäillään. Asetun jatkuvasti alltiiksi väärin ymmärretyksi tulemiselle, sillä minua siteerataan osittain ja tulkitaan vastaanottajan ja ennakkoluulojen mukaan kuten kaikkia muitakin."

Puhemiesterit ällikällä lyötyjä

Puhemies Riitta Uosukaisen (kok) eilen julkistettu rempseä paljastuskirja *Liehuva liekimvarsi* aiheutti tuoreeltaan voimakkaita kuumia aaltoja eduskunnassa.

Puhemiehen remseät kuvailut henkilökohtaisesta seksielämästään sekä suorasukaiset arvot kansanedustajatovereistaan otettiin vastaan epäuskoisin huokauksin ja vahingoniloisin hihityksin Arkadianmäellä.

Erityisesti Uosukaisen puhemiesterit lukivat sydän pampailleen kollegansa tuoreen paljastuskirjan rohkeimpia lukuja.

Toinen varapuhemies Kerttu Törnqvist (sd) ei ehtinyt lukea kuin muutaman sekunnin kiihkeää kuvausta Riitta ja Topi Uosukaisen vesisänkyrakastelusta, kun jo heleä karjalainen nauru kiiri ympäri virka-huonetta.

– "Hih, hih! Puhemieshän on raväkkä ihminen."

Törnqvist antoi tuoreeltaan tunnustusta kollegalleen.

– Hänhän panee itsensä ihailtavalla tavalla alltiiksi. Sille pitää nostaa hatua.

Hih, hih ja voi ei! Varapuhemiehet Kerttu Törnqvist (vas.) ja Sirikka-Liisa Anttila tutustuivat tuoreeltaan puhemiesteri Riitta Uosukaisen paljastelukirjaan eilen eduskunnassa.

Ensimmäinen varapuhemies Sirikka-Liisa Anttila (kesk) puolestaan pudisteli päätään lukiessaan Uosukaisen kirjan valittuja paloja.

– Voi ei!
– Hmp!
– Olen aika lailla sanaton. Ehkä tämä tyyli sho-

keeraa eniten, Anttila keskusteli puhemieshän kamarinista käikuväa vesisängyn loisketta.

Anttila myönsi suoraan olevansa kirjan vuoksi huolissaan eduskunnan arvovallassa.

– Jos tästä kirjasta tulee suuri myönteinen julkisuus,

niin sitten pitää vaihtaa alaa, Anttilä arvioi.

Yhdestä asiasta Anttila on kuitenkin varma – hän ei avaisi sänkykamariaan julkisuudelle.

– Minulla ei olisi kotiin menemistä, jos näitä asioita julkisuudessa tällä tavalla käsitelisin.

Isohookana-Asunmaa saa Uosukaiselta täyslaidallisen

"Hän ei pitänyt sanaansa isoissa eikä pienissä asioissa ja juonitteli kuin kalkkarokäärme", ryhtyy Riitta Uosukainen kirjassaan entistä ministerikollegansa Tytti Isohookana-Asunmaa (kesk).

Edellisen hallituksen kulttuuriministeri oli opetusministerin "ainoa vihollinen".

Kerta on ensimmäinen, kun jompikumpi kertoo julkisesti vaikeaksi tiedeystä työsuhteesta.

Uosukainen sanoo, ettei voi antaa anteeksi Isohookana-Asunmaalle, "tosin hän ei osaa" anteeksi pyytäkään".

"Vallanhalu oli pohjaton"

"Miten paljon enemmän olisimme saaneet aikaan, jollei hänen vallanhalunsa olisi ollut niin pohjaton".

Kammottavinä Uosukaisen mukaan oli kollegan ja tämän "verkoston" käytös nimitysasioissa.

Isohookana-Asunmaa Uosukaisen mukaan 70-luvun alkuna ymmärtänyt, opetusministeriossa kuin yksi opetusministeri Uosukainen päättely, Isohookana-Asunmaa vastanut tarpeeksi kulttuuriministerin töitä, "v olisi halunnut tehdä mi töitäni".

"Hän sekaantui joka aian – mutta ei kanta ikäviä vastuita."

Ylipäänsä Uosukainen poliittisen pahuuden talle" pääsevät pahuus jestyksessä keskustal mikko Paavo Väyry Tytti Isohookana-Asun ja Mauri Pekkarinen.

IS-työryhmä:

Pekka Ervasti
Timo Haapala
Eija Kallioniemi
Marja Kyllönen
Tuomas Manninen
Heikki Saari
Tiina Vahtera

Uosukainen veti kirkkoon tuhat henkeä Ylistarossa

Hurskas ja jäyhä Lakeuden kansa antoi synninpäästön eläväiselle Karjalan evakolle sunnuntai-iltana Ylistaron "komiassa kirkossa".

Eikä tuhatpäisenä joukkona virsi-aitaan saapuneilla seurakuntalaisilla ollut pahaa sanaa sanottavanaan tuoreesta kohukirjailijasta, joka nyt ei sattunut olemaan kukaan muu kuin eduskunnan puhemies Riitta "Liehuva liekinvarsi" Uosukainen.

Pahoja puheitakin Pohjanmaalla kerkisi liikkua, mutta ne tulivat lähinnä nimettöminä soittoina puoleen piiritoimistoon.

Uosukainen ei kuitenkaan lyönyt Ylistaron kirkon "yleisöennätystä". Se jäi edelleen pari vuotta sitten presidenttikampanjaa käyneen eläkeläisen, ylipormestari Raimo Ilaskiven nimiin.

Kiitos kesästä. Ylistaron kirkkoherra Markku Toivio, Riitta Uosukainen, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Markku Haapala ja kokoomusnuorten puheenjohtaja Juha Rintamäki todistivat tuhannen ihmisen komeaa virsitaipora.

Kohuevakkko sai synninpäästön

Uosukainen veti tuhat pohjalaista kirkon virsi-iltaan

Ylistaro
Illoinen ja eläväinen karjalaisvakkko sai sunnuntai-iltaan lähes täydellisen "synninpäästön" jähähtä Lakeuden kansalta. Eduskunnan puhemies, kuukirjailija Riitta Uosukaisen (kok) tulikoe oli suuri yleisömenestys.

Ylistaron "komian kirkon" viidenteen virsi-iltaan marssi tuhat pohjalaista veitsaamaan ylistystä Jumalalle - ja tasavallan kakko-miehen siviilirohkeudelle.

Lähes täydellinen virsi-iltojen ennätys jäi rikkomatta. Uosukainen hävisi noin 500 kuulijaa neljää vuotta sitten kirkossa puhuneelle eläkeläiselle, Raimo Ilaskivelle. Osa körtti- ja kokoomuskansasta äänesti jaloilleen ja pysyi kotona. Toki Ilaskiven suostota siivitti ehdokkuus presidenttikisassa.

Alku oli kuitenkin hankalaa. Kirjah julkutalon aamun ensimmäinen puhelu kokoomuksen Seinäjoen piirtoimistoon oli tylyä tavaraa. Pessimisti perunanviljeijä ei ihahtanut raikkaasta romaanista.

- Typerä h...! Pisti virsi-iltaan pilalle!

Mauno Liijamo
nostaa hattua

Herrasmies, lapualainen Mauno Liijamo nosti reippaasti hattua

tua Riitalle ja Topille.

- Kirja ja siitä syntyneet kottitekevät hyvää tälle tehnikakauppojen ja pankkiöppäilyjen luvalle maalle. Hyvä, että joku uskaltaa olla vielä rehellinen. Ja vielä näin korkeassa asemassa!

Liijamo on kyhästynyt selkärangattomaan maailmanmenoan. Lakikin suojelee rahanahneita töppäijä, jotka jättävät laskunsa kansas maksettaviksi.

- Toivottavasti Uosukaisesta sikiää uusi linja astoidenhoidolle. Avoin ja rehellinen!

Liijamon mukaan avoimuuteen sisältyy myös sämky. Vedellä tai ilman.

- Miksi ei muka saisi sanoa, että avioaparilla menee petissäkin hienosti. Perhe on isänmaan peruspilari ja aviolliset askareet kuuluvat avioliittoon. Miksi niistä kuisitaan kuin olisi jotakin hävetävää?

Aina kannattaa pyyhkiä pölyjä

Martta Kuusisto ajoi Ylistaroon 30 kilometriä Seinäjoelta.

- Uosukaisen takia. Aito ja rehellinen ihminen. Olen ihaillut häntä jo kauan. Presidenttiaines-tä.

Avoin Liekinvarsikaan ei Marttaa hätkäyttänyt.

- Toisinaan tekee vain hyviä pikkuisen pyyhkäistä pölytyneitä

arvoja. Varsinkin täällä Pohjanmaalla.

Kauhavalainen Esa Pihlaja ottevisusti Uosukaisen takana.

- Hän kirjoitti rehelliistä asiaa media nosti siitä metakan. Kuka on määrännyt eduskunnan puhemies miehelle, jonkin kankaan formun, jota ei saa ravistella. Komea teko naiselta, joka ei kuitenkaan ole mikään kiikokollija.

Heikkous vie autuuteen

Kiitos kesästä, kiitos isänmaasta -virsi-illan "tähti" sulkeutui mielellään pohjalaiseen pyhäköön. Edes hetkeksi.

- Rauhoittavaa päästä heikkouderoon mediamylläkkästä. Toivottavasti se jää jo tähän, totesi Uosukainen, kun noin kymmenelle toimittajalle.

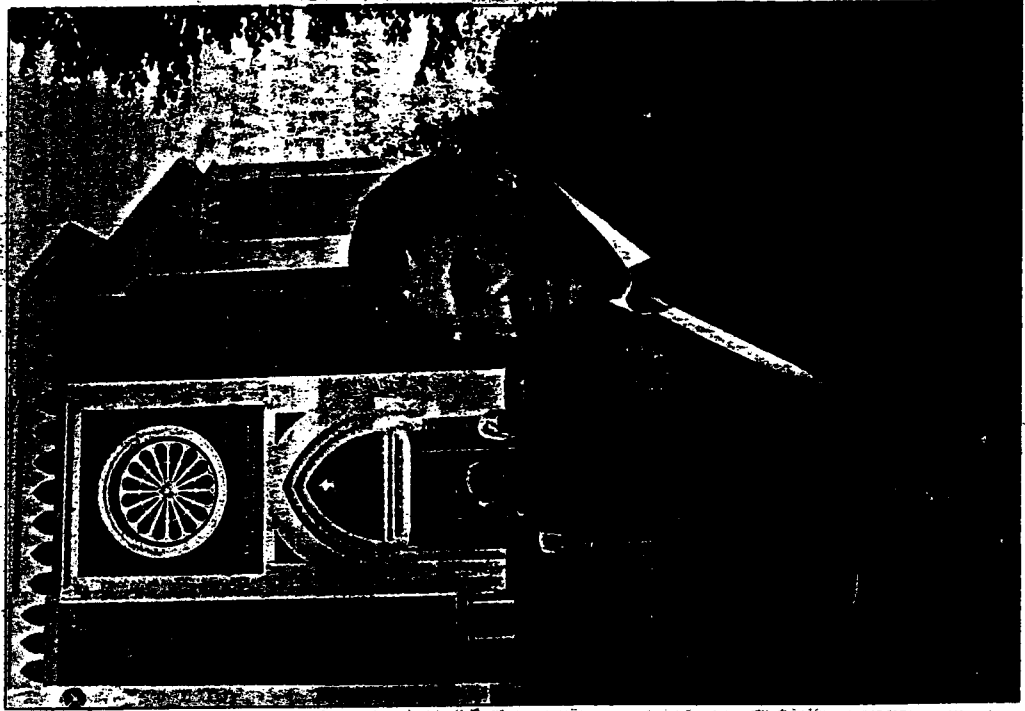
Isä hän ei ole kohua aiheuttanut, eikä tahtonut. Kärsimyksen kipurahoina puhemiehen kirja revidään käsissä.

Puheensa Uosukainen: kaivoi 1300-luvulta, se on teologi Tuomas Kempiläisen käsialaa.

- Tunne oma heikkoutesi. Kaikki mikä sinua kohtaa, johtaa sinun aunuuteesi.

Teksti:
ILKKA HEISKARI

Kuvat:
PEKKA SAARINEN

Median myrökköä. Esa Pihlajan mielestä Riitta Uosukainen teki rohkean ja rehellisen teon, josta nostettiin vain turhaa meteliä.